

การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน
เพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย

พิชานันท์ โชติวรรณนันทน์

คู่มือฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาคุณวุฒิปัณฑิต
สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ธันวาคม 2561
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา

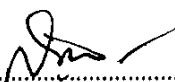
คณะกรรมการควบคุมคุณวุฒิบัณฑิตและคณะกรรมการสอบคุณวุฒิบัณฑิต ได้พิจารณา
คุณวุฒิบัณฑิตของ พิชชานันท์ โชติวรธอนันต์ ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรการศึกษาคุณวุฒิบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

คณะกรรมการควบคุมคุณวุฒิบัณฑิต

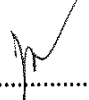

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิจิต สุรัตน์เรืองชัย)

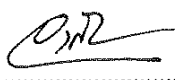

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นาวาตรี ดร.พงศ์เทพ จิระโร)

คณะกรรมการสอบคุณวุฒิบัณฑิต

..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุนทร บำเรอราช)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิจิต สุรัตน์เรืองชัย)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นาวาตรี ดร.พงศ์เทพ จิระโร)

..... กรรมการ
(ดร.อาพันธ์ชนิต เจนจิต)

คณะศึกษาศาสตร์อนุมัติให้รับคุณวุฒิบัณฑิตฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรการศึกษาคุณวุฒิบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน ของมหาวิทยาลัยบูรพา

..... คณบดีคณะศึกษาศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.สฎายุ ชีระวุฒิขจรตระกูล)

วันที่ 4 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2562

กิตติกรรมประกาศ

คุษฎีนิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยการให้คำปรึกษา การแนะนำแนวทางในการดำเนินงาน และการตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องในการดำเนินงานจากที่ปรึกษาหลัก รองศาสตราจารย์ ดร.วิจิต สุรัตน์เรืองชัย และที่ปรึกษาร่วม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นาวาตรี ดร.พงศ์เทพ จิระโร ซึ่งทำให้ผู้วิจัยได้รับแนวทางในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้และประสบการณ์อย่างกว้างในการทำวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรนภา พรหมมา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร้อยตำรวจตรีหญิง ดร.เรวดีพรรณศรี รอบคอบ ดร.พิรพงษ์ พันธุ์โสดา ดร.ภาสกร พงษ์สิทธิถาวร และดร.กิตติมา ปัทมาวิไล ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย พร้อมทั้งให้คำแนะนำแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ส่งผลให้คุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ถูกต้องและมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ ผู้อำนวยการพื้นที่การศึกษามัชฌมศึกษา เขต 10 กระทรวงศึกษาธิการ จังหวัดสมุทรสาคร ที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการเก็บรวบรวมข้อมูลและทดลองใช้เครื่องมือ

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้ความรู้ความเข้าใจในการศึกษาด้านต่าง ๆ ที่เป็นพื้นฐานของการวิจัยครั้งนี้

ขอขอบพระคุณผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน และรุ่นพี่ และนิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาหลักสูตรและการสอนทุกท่าน ที่ให้ความช่วยเหลือและกำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา

ขอขอบพระคุณ ญาติพี่น้อง รวมถึงครอบครัวที่คอยดูแลห่วงใย ให้กำลังใจ คอยสนับสนุนและช่วยเหลือ ในการศึกษาจนทำให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี

สุดท้ายนี้ คุณค่าหรือประโยชน์อันเกิดจากคุษฎีนิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอน้อมบูชาแต่พระคุณ บิดา มารดา ครู อาจารย์ที่อบรมสั่งสอน แนะนำ ให้การสนับสนุนและให้กำลังใจอย่างดียิ่งเสมอมา

พิชานันท์ โชติวรรธอนันต์

54810106: สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน; ปร.ด. (หลักสูตรและการสอน)

คำสำคัญ: ชุดกิจกรรมการเรียนรู้/ชุมชนเป็นฐาน/พฤติกรรมสุขภาพ/ ภูมิปัญญาไทย

พิชชานันท์ โชติวรธอนันต์: การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน เพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย (THE DEVELOPMENT OF LEARNING ACTIVITY USING COMMUNITY BASED INSTRUCTION TO PROMOTE HEALTH BEHAVIORS IN ACCORDANCE WITH THAI WISDOM) คณะกรรมการควบคุมคดียุติพันธุ์: วิจิต สุรัตน์เรืองชัย, กศ.ด., พงศ์เทพ จิระโร, กศ.ด. 192 หน้า. พ.ศ. 2562.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานด้วยภูมิปัญญาไทย 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมสุขภาพของนักเรียนที่เรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานด้วยภูมิปัญญาไทย 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานด้วยภูมิปัญญาไทย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สำนักงานพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 10 กระทรวงศึกษาธิการที่กำลังศึกษาอยู่ใน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560 จำนวน 32 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง ใช้แบบแผนการวิจัย One group pretest-posttest design เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานด้วยภูมิปัญญาไทย แผนการจัดการเรียนรู้ แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้และแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานด้วยภูมิปัญญาไทย การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

ผลการวิจัย พบว่า

1. ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานด้วยภูมิปัญญาไทยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ประกอบด้วย 1) ชื่อกิจกรรม 2) คำนำ 3) คำชี้แจงสำหรับครู 4) คำชี้แจงสำหรับนักเรียน 5) สารสำคัญ/จุดประสงค์ 6) ใบความรู้/ ใบกิจกรรม 7) แบบทดสอบ 8) แผนการจัดการเรียนรู้

2. ผลการทดลองใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานด้วยภูมิปัญญาไทย พบว่า พฤติกรรมสุขภาพด้านความรู้หลังเรียน ($\bar{X} = 23.61, SD = 2.53$) สูงกว่าก่อนเรียน ($\bar{X} = 15.42, SD = 3.15$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และพฤติกรรมสุขภาพด้านเจตคติหลังเรียน ($\bar{X} = 74.50, SD = 6.02$) สูงกว่าก่อนเรียน ($\bar{X} = 46.22, SD = 6.31$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนพฤติกรรมสุขภาพด้านการปฏิบัติหลังเรียน ($\bar{X} = 42.09, SD = 5.08$) สูงกว่าก่อนเรียน ($\bar{X} = 23.43, SD = 6.35$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. ผลการสำรวจความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานด้วยภูมิปัญญาไทย เพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.63, SD = 0.31$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ 1 ด้านประโยชน์ที่ได้รับ ($\bar{X} = 4.73, SD = 0.31$) 2 ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.64, SD = 0.40$) 3 ด้านเนื้อหา ($\bar{X} = 4.58, SD = 0.32$)

54810106: MAJOR: CURRICULUM AND INSTRUCTION; Ph.D. (CURRICULUM AND INSTRUCTION)
 PASSWORDS: LEARNING PACKAGES USING PROBLEM-BASED/ COMMUNITY AS A BASE/ HEALTH
 BEHAVIOR/ THAI WISDOM

PHICHANAN CHOTIWATANAN: THE DEVELOPMENT OF LEARNING ACTIVITY USING
 COMMUNITY BASED INSTRUCTION TO PROMOTE HEALTH BEHAVIORS IN ACCORDANCE WITH
 THAI WISDOM. ADVISORY COMMITTEE: WICHIT SURATRUANGCHAI, Ed.D., PONGTHEP JIRARO, Ed.D.
 192 P. 2019.

The purposes of this research were: 1) to develop a learning activity package developed on the local wisdom in the community; 2) to study the health behaviors of the students through the learning activity package based on the local wisdom in the community; 3) to study the students' satisfaction towards the use of learning activity package developed based on the local wisdom in the community. The samples in this study were 32 lower secondary school students who were participating in the 2nd semester in the 2017, Academic year. Purposive sampling technique was used to identify the participants in this study. The school is under the Secondary Education Service Area 10, Ministry of Education. The research design was the one group pretest-posttest design. The research tools consisted of the learning activities based on local wisdom community, lesson plans, an achievement test, and a questionnaire surveying students' satisfaction level towards the learning activity package based on the local wisdom in the community. The data was analyzed using the percentage, Mean ($\bar{X}$) and Standard Deviation (SD). The Mean scores and Standard Deviation were calculated and t-test was analyzed to determine whether the mean score of the pre-test and post-test were significantly different.

The result revealed that

1. The learning activity package based on the local wisdom in the community contains: 1) the title of the activity; 2) the introduction; 3) the teacher's instruction manual; 4) the student's instruction manual; 5) the basic concept/ the objective; 6) the text and exercise; 7) the test; 8) the lesson plan

2. The results of the study in term of health behavior knowledge showed that there are significant differences between pre-test and post-test at 0.01 level. The Mean score of the sample in the post-test was 23.61, with Standard Deviation of 2.53, whereas the Mean score on the pre-test was 15.42 with Standard Deviation of 3.15. In addition, the results of the study in term of health behavior practical action showed that there are significant differences between pre-test and post-test at 0.01 level. The Mean Score of the sample in the post-test was 42.09, with Standard Deviation of 5.08, whereas the Mean Score on the pre-test was 23.43 with Standard Deviation of 6.35.

3. A comparison of the students' satisfaction indicated that the overall of the satisfaction toward the learning activity package based on the local wisdom in the community was very satisfied at 4.63, as the Mean Score, with Standard Deviation of 0.31. In addition, when the researcher considered the details of this study, the result of the satisfaction revealed that: 1) the satisfaction toward the benefit of learning activity package based on the local wisdom in the community was at 4.73, with Standard Deviation of 0.31; 2) the satisfaction of the activity was 4.64, with Standard Deviation of 0.40; 3) the satisfaction of the content was 4.58, with Standard Deviation of 0.32.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	11
สมมติฐานการวิจัย.....	11
ประโยชน์ที่ได้รับ.....	11
ขอบเขตการวิจัย.....	12
กรอบแนวคิดงานวิจัย.....	13
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	14
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	16
นโยบายและเป้าหมายของชาติด้านการศึกษา.....	16
นโยบายและเป้าหมายของชาติด้านสุขภาพ.....	33
แนวคิดในการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้.....	71
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการออกแบบการจัดการเรียนรู้.....	81
การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้.....	104
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	106
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	112
ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาชุดกิจกรรม การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน.....	114
ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบและพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้.....	119
ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้.....	124

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ขั้นตอนที่ 4 การประเมินความพึงพอใจของการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน.....	125
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	126
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน.....	126
ผลการออกแบบและพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้.....	136
ผลการพัฒนาและหาประสิทธิภาพชุดกิจกรรมการเรียนรู้.....	140
ผลการทดลองใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้.....	144
ผลการประเมินความพึงพอใจของการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้.....	145
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	149
สรุปผลการวิจัย.....	149
อภิปรายผล.....	151
ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้.....	154
ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป.....	155
บรรณานุกรม.....	156
ภาคผนวก.....	168
ภาคผนวก ก.....	169
ภาคผนวก ข.....	171
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	192

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1	โครงสร้างเวลาการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในแต่ละระดับชั้นตาม..... 27
2	คะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบการศึกษาระดับชั้นพื้นฐาน (ONET) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2554-2558..... 48
3	ลำดับความก้าวหน้าของคณจังหวัดสมุทรสาคร..... 49
4	สาระสำคัญของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้..... 120
5	แบบแผนการทดลอง..... 124
6	เนื้อหาและจำนวนคาบที่ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้..... 137
7	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานการตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมของ แผนการจัดการ เรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญ 141
8	การเปรียบเทียบพฤติกรรมสุขภาพด้านความรู้ก่อนเรียน-หลังเรียน..... 144
9	การเปรียบเทียบพฤติกรรมสุขภาพด้านเจตคติก่อนเรียน-หลังเรียน..... 144
10	การเปรียบเทียบพฤติกรรมสุขภาพด้านการปฏิบัติก่อนเรียน-หลังเรียน..... 144
11	เปรียบเทียบภาพรวมผลการเรียนรู้ทั้งสามด้าน โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตาม แนวคิดชุมชนเป็นฐาน ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้..... 145
12	ระดับคะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานจากการประเมินความพึงพอใจของ การใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มัธยมศึกษา ตอนต้น หลังการเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรม..... 146

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 กรอบแนวคิดงานวิจัย.....	13
2 กรอบแนวคิดเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21.....	24
3 ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทั้ง 3 ประเภท.....	26
4 กรอบแนวคิดของนโยบาย “ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้”	30
5 การเปรียบเทียบมูลค่าทางเศรษฐกิจระหว่าง Wellness tourism และ Global tourist	42
6 บริการที่ผู้รับบริการแสวงหาใน Wellness tourism.....	42
7 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีสุขภาพดี.....	53
8 แบบจำลองการส่งเสริมสุขภาพของเพนเดอร์.....	57
9 กระบวนการและขั้นตอนการวิเคราะห์ระบบชนบท.....	76
10 กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม.....	78
11 แนวทางการนำ CBI มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน.....	92
12 วงจรการเรียนรู้จากประสบการณ์.....	96
13 กรอบขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	113

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสถานะสังคมและเศรษฐกิจในศตวรรษที่ 21 ส่งผลให้การจัดการศึกษาของประเทศไทยมีความจำเป็นที่จะต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและในอนาคต (สำนักบริหารงานกรมมัธยมศึกษาตอนปลาย, 2558, หน้า 1) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ประเทศไทยจะต้องก้าวขึ้นไปเป็นส่วนหนึ่งประชาคมอาเซียนที่มีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างให้เกิดการแบ่งปันทรัพยากรทางการศึกษาระหว่างกัน อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของความร่วมมือเพื่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (2557) ได้กล่าวว่า การรอบรู้สาระวิชาหลักเพียงอย่างเดียวนั้น ยังไม่เพียงพอสำหรับการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนจึงควรส่งเสริมความเข้าใจเนื้อหาวิชาการให้อยู่ในระดับสูงด้วยการสอดแทรกทักษะเพื่อการดำรงชีวิต ๗ เข้าในทุกวิชาหลัก เช่น ความรู้ด้านสุขภาพ ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม ความรู้เกี่ยวกับโลก ความรู้ด้านการเป็นพลเมืองที่ดี ความรู้เกี่ยวกับการเงิน เศรษฐศาสตร์ ธุรกิจ เป็นต้น ภาครัฐ (กระทรวงศึกษาธิการ) จึงได้วางแผนพัฒนาศักยภาพผู้เรียนให้สอดคล้องกับแนวทางขององค์การยูเนสโกที่แนะนำให้ผู้เรียนควรมีทักษะพื้นฐานสำคัญครอบคลุม 3 กลุ่ม คือ 1) ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น การอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น 2) ทักษะพื้นฐานเพื่อการทำงานในทุกอาชีพ เช่น การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีม การสื่อสาร 3) ทักษะเฉพาะอาชีพที่ตนเองสนใจ (สำนักบริหารการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย, 2558, หน้า 2) อีกทั้งยังสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้กำหนดให้มีการจัดการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านจริยศึกษา ด้านพลศึกษา ด้านพลศึกษา และด้านอาชีพ ให้แก่ผู้เรียนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาจนจบระดับมัธยมศึกษาตอนปลายให้มองเห็นความถนัดและเส้นทางอาชีพในอนาคตเพื่อวางแผนศึกษาต่อหรือเข้าสู่ตลาดแรงงานได้อย่างมีคุณภาพ (โครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2554) อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพควรประกอบไปด้วยหลักสูตรและเนื้อหาวิชาที่ตรงกับความต้องการและสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพของผู้เรียนในปัจจุบันและอนาคตได้ (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2545, หน้า 10) แต่ความเป็นจริงแล้วการจัดการศึกษาในปัจจุบันถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า เป็นการศึกษาที่แปลกแยกจากสังคม ศาสนาและวัฒนธรรมไม่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตในสังคม (พระราชรัตนมงคล (มนตรี

อกมนตรีโก), 2555, หน้า 4-9) ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน มีลักษณะรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง (เขาวงกต ประคองศิลป์, 2556, หน้า 4) ก่อให้เกิดความด้อยประสิทธิภาพและไม่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน การกำหนดให้มีการจัดการเรียนการสอนตามกรอบหลักสูตรและการประเมินผลโดยส่วนกลางนั้น จึงไม่สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน ความต้องการของชุมชนและขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน(คณะกรรมการปฏิรูประบบการบริหารการศึกษาในกระทรวงศึกษาธิการ, 2542, หน้า 10) กระทรวงศึกษาธิการได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว จึงได้ดำเนินการส่งเสริมและเปิดโอกาสให้โรงเรียนและท้องถิ่นสามารถร่วมกันพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้เองตั้งแต่หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน (ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2533) แต่ปัญหาที่ตามมากระทรวงศึกษาธิการกลับพบว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนไม่เกิดผลเท่าที่ควร โดย ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2545, หน้า 2) ได้กล่าวไว้ว่า สาเหตุที่การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของไทยยังไม่พัฒนาไปถึงไหน เป็นเพราะอุปสรรค 2 ประการที่สำคัญคือ ปัญหาการขาดความร่วมมือกันอย่างจริงจังในการปฏิบัติงานสร้างหลักสูตรของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง และขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการสร้างหลักสูตรสถานศึกษา นอกจากนี้ ยังมีการกล่าวถึงปัญหาอื่น ๆ เช่น การขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน ตามรายงานผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของ ฉัฐพงศ์ ฉลาดเยี่ยม (2551, หน้า 91) พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในระดับน้อย ซึ่งสภาพการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับสภาพปัญหาการจัดการจัดทำหลักสูตรของโรงเรียนในจังหวัดสมุทรสาครที่หลักสูตรไม่ได้ถูกพัฒนาขึ้นโดยโรงเรียนเอง แต่ปรับใช้หลักสูตรท้องถิ่นในระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนอื่น และไม่มีหลักสูตรท้องถิ่นในกลุ่มสาระการเรียนรู้ สุขศึกษา พลศึกษา และกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี และปัญหาการศึกษาต่อที่นักเรียนที่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ประมาณร้อยละ 20 ไม่ได้เรียนต่อและนักเรียนที่ไปเรียนต่อประมาณร้อยละ 20 ต้องออกกลางคัน (เพ็ญแข อนุธรรมวัชรกุล, 2549, หน้า 1-12) และนักเรียนเหล่านี้ไม่มีความรู้ทางอาชีพพอที่จะนำมาประกอบอาชีพ เนื่องจากทางโรงเรียนไม่ได้ส่งเสริมการเรียนการสอนทางด้านอาชีพให้แก่แก่นักเรียน การที่โรงเรียนไม่มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้องกับปัญหาของนักเรียน และขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา จึงเป็นประเด็นปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งของโรงเรียนที่ต้องนำมาแก้ไข

ในแง่ประสิทธิผลของหลักสูตรที่จัดทำขึ้นนั้น จากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตรและการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 พบว่า สถานศึกษาบางแห่งจัดให้มีการให้ความรู้ทางวิชาการ 7-8 ชั่วโมงต่อวัน ซึ่งมากกว่าเวลาที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้ขาดทักษะชีวิตและทักษะการคิดวิเคราะห์ อีกทั้งผลการประเมินในด้าน

ต่าง ๆ ยังต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ทั้งผลการทดสอบระดับชาติเพื่อนำแนวทางการศึกษาไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน พบว่า แนวทางการแก้ปัญหา คือ สถานศึกษาควรที่จะมีการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนให้สอดคล้องกับความถนัดและความสนใจของผู้เรียน (ปนัดดา เจริญนิติกุล, 2557) ซึ่งการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หรือที่เรียกว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-based learning) นั้น เป็นกลวิธีหนึ่งที่ใช้สร้างเสริมทักษะการทำงานตามสภาพแวดล้อมจริง (Beakley, Yoder & West, 2003) และมีประโยชน์ต่อนักเรียนในด้านอื่น ๆ เช่น มีผลบวกต่อการพัฒนาการรับรู้ในความสามารถของตนเอง การเจริญเติบโตทางด้านจิตวิญญาณ พัฒนาทางด้านคุณธรรม พัฒนาความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น การเป็นผู้นำ และมีผลทางบวกต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นต้น (University of Pretoria, 2007) ดังนั้นการสร้างสังคมความรู้และสังคมภูมิปัญญาที่ใช้ชุมชนเป็นฐานให้ประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการและปัญหาของผู้เรียนและชุมชน คือ แนวทางสำคัญของแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตรา 22 ระบุไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ” และส่วนของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ดังมาตรา 24 (3) และมาตรา 24 (5) ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็นทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง และสามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลาโดยอาศัยการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชนทุกฝ่ายเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ สำหรับมาตรา 57 ให้นหน่วยงานทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญและภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา และมีการยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับหลักการเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative economy) เป็นการต่อยอดถึงหลักเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency economy) เป็นปรัชญาที่สามารถนำมาปรับใช้ในการพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงเกษตรของไทยได้อย่างกลมกลืนเหมาะสมอย่างยิ่ง วิจารย์ พานิช (2555 ข, หน้า 6) ได้กล่าวว่า ในการดำรงชีวิตและทำงานในยุคปัจจุบันให้ประสบความสำเร็จ นักเรียนจะต้องพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพที่สำคัญในด้านต่าง ๆ ให้เพียงพอ เช่น ความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัว (Flexibility and adaptability) การริเริ่มและการกำกับดูแลตนเองได้ (Initiative and self-direction) ทักษะด้านสังคม และทักษะข้ามวัฒนธรรม (Social and cross-cultural skills) การมีผลงานและความรับผิดชอบ

ตรวจสอบได้ (Productivity and accountability) และภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ (Leadership and responsibility)

ในร่างวิสัยทัศน์การส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2579 และร่างแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564) (สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560) เป็นนโยบายด้านเศรษฐกิจ ซึ่งมีผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของประชาชน ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ท่องเที่ยวเชิงกีฬา ท่องเที่ยวเชิงเกษตร ท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นประสบการณ์ และได้ไปสัมผัสวิถีชีวิตผู้คนและประเพณีท้องถิ่น โดยแท้จริง มีผลต่อการพัฒนาประเทศและการสร้างเสริมความกินดีอยู่ดีแก่ประชาชนโดยทั่วไป (สมบัติ ชำรงธัญวงศ์, 2549, หน้า 37) เนื่องจากการท่องเที่ยวมีส่วนช่วยส่งเสริมการพัฒนาประเทศชาติ ทำให้สังคมดีขึ้น โดยเอื้อประโยชน์ด้านสังคมและเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวกลายเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญ ทั้งสำหรับประเทศที่มีเศรษฐกิจร่ำรวย และประเทศที่ยากจน หลายประเทศส่งเสริมสนับสนุน การพัฒนาด้านการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาชีพ ความมั่นคงด้านอาหาร มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2559, หน้า 5-6) ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายที่สำคัญของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในปี พ.ศ. 2560 เน้นการบูรณาการในด้านต่าง ๆ เช่น โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ โครงการเกษตรอินทรีย์ การขับเคลื่อนองค์ความรู้ผ่านศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร ฯ โดยคำนึงถึงประโยชน์เชิงเศรษฐกิจเป็นหลัก เช่น ผลกระทบเชิงบวกของบุคลากรชาวจีน ความเจริญก้าวหน้าของภูมิภาค การกระจายตัวของเศรษฐกิจ ระดับรายได้ที่เพิ่มขึ้นทั้งในภาครัฐและเอกชน ตลอดจนโอกาสในการจ้างงาน (Tencerio, 2006 cited in Constantin & Mitrut, 2007) โดยมีแนวโน้มการพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยว ไปสู่การทำงานร่วมกัน และการติดต่อประสานงานกันระหว่างบรรดาผู้มีส่วนร่วมทางด้านการท่องเที่ยวและภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้อง บทบาทของหน่วยงานในภาครัฐหลายแห่ง มีการวางแผนและการวางแผนอย่างชัดเจน (United Nations, 2005) และกระตุ้นส่งเสริมให้ผู้มีบทบาทในการพัฒนาชุดกิจกรรมเชิงกลยุทธ์เพื่อส่งเสริม การท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน ทั้งผู้ดูแลด้านระบบการวางแผน ซึ่งจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน (Communities and Local Government Committee, 2007) โดยทิศทางการทำงานตลาดในภาพรวมของปี พ.ศ. 2560 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยยังคงนำเสนอจุดแข็งของประเทศ คือ “วิถีไทย” อันเป็นจุดเด่นที่เป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสความเป็นไทยแท้ดั้งเดิม โดยต่อ ยอดนำเสนอสินค้าการท่องเที่ยวผู้ผูกโยงกับวิถีไทยแต่ลงลึกมากขึ้น เพื่อนำรายได้และเป็นความเข้มแข็งสู่เศรษฐกิจฐานราก ทำให้คนท้องถิ่นเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว นำไปสู่ความยั่งยืนของเศรษฐกิจ สังคม และการท่องเที่ยวใน

อนาคต ทั้งนี้ สำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยว กรมโฆษณาการ สำนักนายกรัฐมนตรี การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (Tourism Authority of Thailand) ได้มีแนวทางในการนำเสนอ “วิถีไทย” ผ่านการสร้างประสบการณ์ที่ประทับใจจากท้องถิ่นไทย (Local experience) ซึ่งมีหลายระดับ ขึ้นอยู่กับความชื่นชอบที่แตกต่างของนักท่องเที่ยว โดยกำหนดกรอบประสบการณ์ที่ไม่จำกัดเพียงการท่องเที่ยวชุมชน (CBT: Community based tourism) เท่านั้น แต่หมายรวมถึงทุกพื้นที่ ทุกจังหวัด ทุกองค์ประกอบ ที่สร้างประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งแม้แต่กรุงเทพมหานคร ก็สามารถค้นหาประสบการณ์ท้องถิ่นได้เช่นกัน

กระทรวงสาธารณสุขมีนโยบายในการปฏิรูประบบสุขภาพของประเทศ ได้กำหนดยุทธศาสตร์ในปีพ.ศ. 2559 โดยมุ่งเน้น 3 ด้าน คือ 1) การพัฒนาสุขภาพตามกลุ่มวัย ดูแลตั้งแต่ครรภ์มารดาจนถึงการดูแลในระยาระยะสุดท้าย 2) การพัฒนาระบบบริการที่มีคุณภาพมาตรฐาน ประชาชนเข้าถึงบริการได้ และ 3) การพัฒนาระบบบริหารจัดการเพื่อสนับสนุนการบริการ ซึ่งล้วนต้องอาศัยความร่วมมือจากพหุภาคีและทุกภาคส่วน มีการประเมินนวัตกรรมและเทคโนโลยี และมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดูแลสุขภาพประชาชน เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย เพื่อให้ประชาชนได้รับการดูแลที่มีประสิทธิภาพ ระบบสุขภาพยั่งยืน โดยเฉพาะการเตรียม การรองรับสังคมผู้สูงอายุ ที่จะมีผู้สูงอายุและผู้พิการเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ กระทรวงสาธารณสุข ได้ตั้งเป้าหมายความเป็นเลิศใน 4 ด้าน คือ 1) การส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรคที่เป็นนวัตกรรมสังคม มีหลักการในการให้ความรู้แก่ประชาชน เพื่อดูแลสุขภาพตนเองอย่างถูกต้อง มีสุขภาพดี ซึ่งเป็นหัวใจของการสาธารณสุข 2) ระบบบริการ ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเหมาะสมในการดูแลผู้ป่วยทุกระดับ 3) การพัฒนาคน ฝึกอบรมบุคลากรทุกระดับ และ 4) ระบบบริหารจัดการ (กระทรวงสาธารณสุข, 2559) ซึ่งปัจจุบันแนวโน้มทั่วโลกเริ่มตื่นตัวและได้หันมาใส่ใจกับการดูแลสุขภาพมากขึ้น แนวโน้มการผลิตและการบริโภคผลิตภัณฑ์ที่ดีต่อสุขภาพจึงเพิ่มขึ้นตามมาอย่างเห็นได้ชัด ยิ่งไปกว่านั้นยังมีผู้บริโภคจำนวนไม่น้อยที่ถือแนวความคิดว่า “การป้องกันดีกว่าการรักษา” ผู้บริโภคทั่วโลกต่างให้ความสนใจในเรื่องสุขภาพมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเลือกรับประทานอาหารที่เน้นสุขภาพ การออกกำลังกายหรือแม้แต่การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่มาจากธรรมชาติ รวมทั้งแนวโน้มของการพัฒนาอาหารของโลกปัจจุบันและอนาคต มีทิศทางไปยังการพัฒนานวัตกรรมอาหารและยาเพื่อสุขภาพที่ทำมาจากวัตถุดิบธรรมชาติเป็นหลัก โดยดูได้จากสถิติการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพร/ ผลิตภัณฑ์รูปแบบเดิม (Keamey, 2012, p. 6)

จะเห็นได้ว่าการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพร/ ผลิตภัณฑ์รูปแบบเดิม มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี ค.ศ. 2005-2015 และคาดการณ์ว่าจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องต่อไปเรื่อย ๆ หากกล่าวถึง “สมุนไพรไทย” ภูมิปัญญาไทยและทรัพยากรที่เป็นเอกลักษณ์ สะท้อนวัฒนธรรม

รวมถึงเป็นรากฐานเกษตรกรรมที่มีคุณค่าของประเทศไทย ทั้งนี้สมุนไพรเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตและสังคมไทยมาโดยตลอด ดังจะเห็นได้จากการนำสมุนไพรมาประกอบในอาหารคาว หวาน เป็นยารักษาโรคใช้ในการบำบัดดูแลและฟื้นฟูสุขภาพ หรือแม้กระทั่งใช้เพื่อการเสริมความงาม ภูมิปัญญาไทยเหล่านี้ได้รับการสั่งสม สืบทอด และพัฒนามาอย่างยาวนาน เนื่องจากประเทศไทยเป็นเขตร้อนชื้น มีพันธุ์พืชไม่น้อยกว่า 20,000 ชนิด ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการดูแลสุขภาพมากกว่า 1,800 ชนิด รวมไปถึงความพร้อมของปัจจัยขั้นพื้นฐานด้านอุตสาหกรรม และการขนส่งสินค้า มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนจำนวนมากที่ทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาสมุนไพร นับเป็นจุดแข็งและโอกาสในการแข่งขันด้านการค้าสมุนไพรในตลาดโลกที่สำคัญ อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าประเทศไทยจะเป็นประเทศที่เหมาะสมต่อการเพาะพันธุ์ และมีความหลากหลายทางชีวภาพของสมุนไพรแต่กลับพบว่า มีอัตราการนำเข้าวัตถุดิบสมุนไพรจากต่างประเทศที่เพิ่มขึ้น เช่น พริกไทย อบเชย จันทน์แปดกลีบ ลูกจันทน์เทศ สมุนไพรกลุ่ม โภศ กลุ่มเทียน และอื่น ๆ ที่จำเป็นในอุตสาหกรรม ยาแผนโบราณ โดยมีมูลค่าการนำเข้าสูงถึง 1,099.61 ล้านบาท เนื่องจากการเชื่อมโยงกระบวนการและเทคโนโลยี จากการวิจัยสู่ภาคการผลิตยังมีค่อนข้างน้อย จึงทำให้ปริมาณและคุณภาพของสมุนไพรของประเทศไทยเองมีไม่เพียงพอต่อความต้องการ (สมาคมอุตสาหกรรมสมุนไพรไทย, 2558) ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าสังคมไทยมีภูมิปัญญาไทยที่ใช้ควบคู่กับคนไทยมาช้านานเป็นการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมของภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยที่เน้นการรักษา โดยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับการแพทย์แผนปัจจุบันได้ครบทุกมิติ (พระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลป์, (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2547) ซึ่งสอดคล้องกับแผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2560-2564 ที่ได้มีการประกาศอย่างชัดเจนและเข้มแข็งร่วมกันจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงอุตสาหกรรม สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข โดยมียุทธศาสตร์ต่าง ๆ ได้แก่

- 1) ส่งเสริมผลิตผลของสมุนไพรไทยที่มีศักยภาพตามความต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศ
- 2) พัฒนาอุตสาหกรรมและการตลาดสมุนไพรให้มีคุณภาพระดับสากล
- 3) ส่งเสริมการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาโรคและการสร้างเสริมสุขภาพ
- 4) สร้างความเข้มแข็งของการบริหารและนโยบายภาครัฐเพื่อการขับเคลื่อนสมุนไพรไทยอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายสมุนไพรแห่งชาติ, 2560)

สุขศึกษาเป็นศาสตร์หนึ่งที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาประเทศชาติ สาระการเรียนรู้ สุขศึกษาเป็นสาระพื้นฐานของหนึ่งในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ที่มีเป้าหมายเพื่อการดำรง ส่งเสริม และพัฒนาสุขภาพ คุณภาพชีวิตของบุคคล ครอบครัว ชุมชน ให้มีพื้นฐานความรู้ ทักษะคิด และการปฏิบัติที่ถูกต้องด้านสุขภาพ สมรรถภาพ จนเป็นกิจนิสัย (กรมวิชาการ, 2545, หน้า 8) จากการวิพากษ์ของหลาย ๆ ฝ่ายในสังคมถึงการจัดการเรียนวิชา สุขศึกษาในปัจจุบันว่าไม่สามารถนำวิชาสุขศึกษาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงและในชุมชนได้ การส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ โดยนำสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวที่ผู้เรียนอาศัยอยู่มาเป็นสื่อและแหล่งเรียนรู้ มีส่วนช่วยในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าในการเรียนรู้ พร้อมทั้งจะเรียนรู้ รักท้องถิ่นตนเอง พร้อมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อเป็นพลเมืองที่ดีของชุมชน (สุนน อมรวิวัฒน์, 2544, หน้า 5, 10) เพื่อให้คนไทยในประเศมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีดัง พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงตรัสเกี่ยวกับสุขภาพ ไว้ว่า “การรักษาความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกายและจิตใจ เป็นปัจจัยของเศรษฐกิจที่ดีและสังคมที่มั่นคงเพราะร่างกายแข็งแรงปกติจะอำนวยผลให้สุขภาพจิตสมบูรณ์ด้วย เมื่อสุขภาพสมบูรณ์ดี พร้อมทั้งร่างกายและจิตใจแล้ว ย่อมมีกำลังทำประโยชน์สร้างสรรค์เศรษฐกิจที่ดีและสังคมของบ้านเมืองเต็มได้เต็มที่ ทั้งไม่เป็นภาระกับสังคมด้วย คือ เป็นผู้สร้างไม่ใช่ผู้ถ่วงความเจริญ” (บุญเติม แสงดิษฐ์, 2546, บทนำ) จากผลคะแนนสอบทางการศึกษาแห่งชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) โดยภาพรวม พบว่า มีคะแนนผลสัมฤทธิ์วิชาสุขศึกษาลดต่ำลงจาก 62.03 คะแนน (พ.ศ. 2557) เหลือ 51.94คะแนน (พ.ศ. 2558) และคะแนนต่ำสุดได้ 2.50 จาก 100 คะแนน

ดังนั้น ชุดกิจกรรมที่ใช้ในการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ คือ ชุดกิจกรรมที่นำเอา สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เอกอภิมณฑลทางวัฒนธรรมของชุมชน ท้องถิ่นและเอกอภิมณฑลในด้านอื่น ๆ มาใช้ในการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ให้มีความรู้ความเข้าใจ มีเจตคติที่ดี โดยร่วมมือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถนำไปใช้ในการสอนในแต่ละพื้นที่ในชุมชนต่าง ๆ ถือเป็นสิ่งจำเป็นในสภาพการณ์ปัจจุบัน ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทยนี้เป็นการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียน โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยการปฏิบัติจริงอย่างหลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนแนวใหม่สำหรับผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการศึกษา (Owens & Wang, 1996) ที่มุ่งเน้นไปที่มาตรฐานวิชาการและการใช้เทคนิคการสอนที่เตรียมผู้เรียนเพื่อศึกษาต่อและฝึกรวมเกี่ยวกับอาชีพ เพื่อเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนได้พึ่งตนเองได้ในการดำรงชีวิตในวัยผู้ใหญ่ นอกจากนี้ แล้วการจัดการเรียนรู้

โดยใช้ชุมชนเป็นฐานยังมีการจัดการเรียนรู้ที่เป็นพลวัตระเบิดเสร็จ ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในการหาสถานที่ทำงานในการฝึกอบรมวิชาชีพและประสบการณ์การทำงาน อีกทั้งยังสร้างเสริมสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งจะมีการพัฒนาไปสู่ภาคีความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอันจะเป็นประโยชน์ระยะยาวกับผู้เรียน ภาคธุรกิจและสาธารณชนทั่วไป (พัชรี ศรีสังข์, 2551, หน้า 115, 116, 118) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ชุมชน ชุมรมเป็นกิจกรรมนักเรียนที่สนับสนุนให้นักเรียนได้เรียนรู้ช่วยกันทำ ช่วยกันคิด ช่วยกันแก้ปัญหา ตามความถนัด ความสนใจ และตรงตามความสามารถของผู้เรียนตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2553, หน้า 51) แผนจัดกิจกรรม “ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้” ควรคำนึงถึงความสนใจ ความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก หรือเปิดโอกาสให้ผู้เรียน มีส่วนร่วมโดยแบ่งงาน หน้าที่ความรับผิดชอบ ตำรวจ สืบค้น รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ นำเสนอ แลกเปลี่ยนและสรุปข้อมูลจากการศึกษาโดยใช้ชุมชนสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีสารสนเทศรอบตัวเป็นแหล่งเรียนรู้จะช่วยให้ผู้เรียนได้เผชิญกับสภาพจริงของชีวิตหลากหลายมิติได้สัมผัสกับธรรมชาติและได้ประสบการณ์ตรงจากการเรียนรู้กับผู้คนที่มีความแตกต่างหลายช่วงวัยมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดประสบการณ์ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2559, หน้า 2) เป็นทิศทางการพัฒนาเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2555-2559 กำหนดทิศทางการพัฒนาให้เด็กและเยาวชน ทุกคนจำเป็นต้องได้รับการเอาใจใส่และดูแลอย่างเหมาะสมและรอบด้าน ในแต่ละช่วงวัยจากพ่อแม่ ผู้ดูแล ชุมชน และสังคมด้วยความรู้ที่หลากหลายแบบสหวิชาชีพ รวมทั้งต้องใช้ทักษะ และเจตคติ ที่เห็นคุณค่าของเด็กและเยาวชน โดยไม่เลือกปฏิบัติ แต่คำนึงถึงความเท่าเทียม เป็นธรรม และการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญว่าปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไข จึงได้ศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้ผู้เรียนมีผลการเรียนต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดและขาดทิศทางการพัฒนาอันจะส่งผลต่อการเรียนรู้ของตัวผู้เรียนเอง ผลการวิจัยและแนวคิดของนักการศึกษาได้กล่าวไว้ว่า สาเหตุที่มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนมีหลายประการที่สำคัญ คือ ด้านผู้เรียนมีปัญหาความรู้พื้นฐานไม่ดีพอ ปัญหาผู้เรียนไม่สนใจเรียน และความแตกต่างระหว่างบุคคลในการเรียนรู้ และด้านผู้สอน ครูยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง ถ่ายทอดความรู้ที่เน้นการฝึกท่องจำ การให้ข้อมูลเป็นส่วนใหญ่ ไม่ค่อยฝึกให้มีการสอนให้ผู้เรียนคิดและวิเคราะห์ตาม (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2547, หน้า 7) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ศันสนีย์ ภัทรคุปต์ และอุษา ชูชาติ, 2550, หน้า 15) ที่กล่าวว่า ในสภาพปัจจุบัน ครูจำนวนมากยังขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดทักษะในการดำเนินบทบาทในฐานะผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ซึ่งจะต้องจัดประสบการณ์ กิจกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนขาดการฝึกทักษะและ

การสั่งสมทักษะในการเรียนแบบปฏิบัติทดลอง ขาดทักษะในการสังเกต ขบคิดวิเคราะห์ปัญหา ไม่กล้าตอบคำถาม และขาดทักษะในการแสดงความคิดเห็น ทั้งนี้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ ครูผู้สอนโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา สำนักงานพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 10 กระทรวงศึกษาธิการ พบว่า ผู้สอนจบไม่ตรงสาขาที่สอนและยังใช้การสอนแบบบรรยาย เป็นส่วนใหญ่ ขาดการฝึกปฏิบัติ ขาดการฝึกกระบวนการคิด ครูขาดรูปแบบการสอนที่เน้น กระบวนการคิดวิเคราะห์ ซึ่งเป็นการคิดพื้นฐานที่นำไปสู่การคิดขั้นสูง ซึ่งสอดคล้องกับ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2546, หน้า 150) กล่าวว่า ในการจัดการเรียนรู้แบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ บทบาทของครู จะเป็นผู้ประสานงานให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย ครูไม่ใช่คนบอกหนังสือเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ ผู้สอนจะใช้วิธีการใดก็ได้หากแต่ควรศึกษาอยู่เสมอว่า ทำอย่างไรผู้เรียนจึงจะเข้าใจ ทำอย่างไร ผู้เรียนจึงจะแก้ปัญหาได้ และทำอย่างไรการสอนของครูจึงจะพัฒนาสติปัญญาความคิด ความสามารถ ทักษะกระบวนการและเจตคติของผู้เรียน ตลอดจนทำให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม ในกิจกรรมการเรียนการสอน อีกทั้งเปิด โอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นแปลก ๆ ใหม่ ๆ ออกมาให้ได้มากที่สุด

เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวได้มีการนำแนวคิดชุมชนเป็นฐาน ที่เกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน และเน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ กิจกรรมด้วยตนเอง เกิดการเรียนรู้ เกิดกระบวนการคิดรวมทั้งทักษะที่นำเอาสิ่งแวดลอมทาง ธรรมชาติ สภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เอกลักษณะทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นที่นำเอา สิ่งแวดลอมทางธรรมชาติ สภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เอกลักษณะทางวัฒนธรรมของชุมชน ท้องถิ่น ดังนั้น วิธีการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน เป็นรูปแบบหนึ่งที่มีประสิทธิภาพ ที่ได้รับการนิยมนอย่างมากในการสอนทุกวิชาทุกระดับการศึกษา เพราะเป็นวิธีการฝึกฝนให้ผู้เรียน เกิดกระบวนการคิด เกิดทักษะการเรียนรู้ สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองสามารถขยายความรู้และ ประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ในสังคมที่ผันผวนอย่างรวดเร็วได้ทันต่อเหตุการณ์ การจัดการเรียนรู้ตาม แนวคิดชุมชนเป็นฐาน เป็นทักษะที่ใช้ประโยชน์ในชุมชนของผู้เรียนก่อให้เกิดประโยชน์ในการใช้ ชีวิตประจำวันได้ เป็นวิถีทางหนึ่งนำไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางที่มีประสิทธิภาพ การจัดการเรียนรู้ ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน โดยมีพื้นฐานมาจากแนวทฤษฎีการพัฒนาการทางสติปัญญาของ Piaget เชื่อว่าพัฒนาการของผู้เรียนจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และทฤษฎีการสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้ใหม่ด้วยตนเอง ความรู้ที่ได้จะคงทนถาวรอยู่ใน ความจำระยะยาว โดยครูเป็นเพียงผู้จัดประสบการณ์เรียน (พิมพันธ์ เดชะคุปต์, 2554, หน้า 56) สอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ที่เน้นให้ผู้เรียนมี จิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมอีกทั้งมีจิต

สาธณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคมรวมทั้งสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขมีความสุขกายและสุขภาพจิตที่ดี ซึ่งการจัดการเรียนรู้ตามลักษณะการรับรู้ของผู้เรียนที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับการพัฒนาชุมชน ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้มีการร่วมมือในการจัดการเรียนรู้ระหว่างครู นักเรียน คน ในชุมชน ก่อให้เกิดกระบวนการทางการศึกษา การพัฒนาคน การสร้างชุมชนที่ยั่งยืน ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ธรรมชาติรอบตัวของผู้เรียนผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์ชีวิตที่มีคุณค่า ได้คุ้นเคยกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว ได้ศึกษาค้นคว้าความรู้ จนมีทักษะการดำเนินชีวิต ผู้เรียนจะเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ พร้อมจะปรับเปลี่ยนตนเองเพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและประเทศชาติ (สุมน อมรวิวัฒน์, 2544, หน้า 5)

ด้วยสาเหตุดังกล่าว ในการดำเนินการสอนของครูเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ จำเป็นต้องมีวิธีการสอนที่หลากหลายผสมผสานกัน ไปจะใช้เพียงวิธีใดวิธีเดียวย่อมไม่ประสบผลสำเร็จ ดังนั้น สิ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ตรงตามจุดประสงค์หรือจุดมุ่งหมาย การนำนวัตกรรมใหม่ ๆ ผสมกับเทคโนโลยีสมัยทางการศึกษามาช่วยในการจัดการเรียนการสอน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการศึกษาให้สูงขึ้น สามารถตรวจสอบได้ตลอดจนช่วยให้ผู้เรียนมีคุณภาพเท่าเทียมกัน การสร้างชุดกิจกรรมเป็นนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่มีประโยชน์กับผู้สอนและผู้เรียน ช่วยให้การเรียนการสอนในห้องเรียนน่าสนใจ ไม่น่าเบื่อ กระตุ้นให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ โดยใช้สื่อประกอบที่หลากหลายให้เหมาะสมกับแต่ละวัตถุประสงค์ ทำให้ผู้เรียน ได้รับข้อมูลต่าง ๆ ได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพในการสอนวิชาต่าง ๆ อยู่ในแนวทางเดียวกันและทำให้การศึกษาเนื้อหาที่มีอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความสามารถในการคิดวิเคราะห์อันเป็นพื้นฐานในการคิดขั้นสูงต่อไป เนื่องจากชุดกิจกรรมการเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้เร็วขึ้น ช่วยให้เกิดการถ่ายทอดความคิดระหว่างเรียน ตอบสนองความแตกต่างระหว่างผู้เรียนในด้านความสามารถในการเรียน ความสนใจและความถนัดทางการเรียนที่ไม่เท่ากัน อีกทั้งเป็นการแก้ปัญหาการขาดแคลนสื่อการสอนและอุปกรณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ช่วยลดภาระของผู้สอน โดยผู้สอนแนะนำในแต่ละขั้นตอน มีผลชัดเจนที่ผู้เรียน การสร้างชุดกิจกรรมจะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการสอนอย่างเชื่อถือได้ และจะเป็นประโยชน์เพื่อตอบสนองการเรียนการสอนรวมทั้งพัฒนาการศึกษาได้อีกด้วย

จากการศึกษาดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยสนใจพัฒนาและประยุกต์ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย มาเป็นยุทธศาสตร์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงในชุมชนของตนเอง ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงและสอดคล้องกระบวนการคิดวิเคราะห์เข้าไปด้วย และสามารถประยุกต์ใช้

ในชีวิตประจำวัน ได้อีกด้วย ซึ่งผลการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นแนวทางของครูและบุคลากรทางการศึกษาใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้สาระสุขศึกษาและวิชาอื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมการศึกษาด้วยภูมิปัญญาไทย
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการศึกษาของนักเรียนที่เรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมการศึกษาด้วยภูมิปัญญาไทย
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมการศึกษาด้วยภูมิปัญญาไทย

สมมติฐานการวิจัย

1. ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมการศึกษาด้วยภูมิปัญญาไทยสามารถสร้างเสริมพฤติกรรมการศึกษาให้นักเรียนได้
2. นักเรียนที่เรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมการศึกษาด้วยภูมิปัญญาไทย ที่มีพฤติกรรมการศึกษาเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. นักเรียนที่เรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมการศึกษาด้วยภูมิปัญญาไทย มีความพึงพอใจต่อชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมการศึกษาด้วยภูมิปัญญาไทย อยู่ในระดับมากขึ้นไป

ประโยชน์ที่ได้รับ

การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมการศึกษาด้วยภูมิปัญญาไทย โดยประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ มีดังนี้

1. ได้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมการศึกษาด้วยภูมิปัญญาไทย ที่ครูผู้สอนสามารถนำไปใช้ในการสอนได้
2. ผู้เรียนได้ลงพื้นที่เพื่อสำรวจศึกษา เรียนรู้เรื่องราว ปัญหาและความต้องการของชุมชนที่ตนเองอาศัย ร่วมคิด ร่วมวางแผนในการค้นหาแนวทาง วิธีการแก้ปัญหา โดยใช้วิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย ร่วมกับความสามารถในการใช้เทคโนโลยีการทำงานร่วมกับผู้อื่นทำให้ผู้เรียนตระหนักและเห็นคุณค่าขององค์ความรู้ต่าง ๆ ในชุมชน ฝึกความสามารถด้านการคิดอย่างมี

วิจารณ์ญาณและทักษะการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

3. เป็นแนวทางหรือทางเลือกให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปปรับใช้โดยอาศัยแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ความร่วมมือจากชุมชน มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้โดยบูรณาการร่วมกับกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อฝึกความสามารถด้านการคิดขั้นสูงให้กับผู้เรียน

4. เป็นแนวทางการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือและความสามัคคีที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน มีการนำทรัพยากรบุคคล องค์ความรู้ สื่อ ทรัพยากรด้านสิ่งแวดล้อมและงบประมาณมาร่วมสนับสนุนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานให้ประสบผลสำเร็จ และชุมชนสามารถประยุกต์ใช้แนวคิด วิธีการที่ได้จากการวิจัยไปพัฒนาหรือนำไปใช้แก้ปัญหาต่าง ๆ ที่พบในชุมชนของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. เป็นแนวทางสำหรับครูผู้สอนในการจัดการเรียนการสอนที่ใช้รูปแบบการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน กับกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาอื่น ๆ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

6. เป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจด้านการศึกษาเพื่อวิธีการสอนตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน ไปพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนอื่น ๆ ต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 10 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560 จำนวน 50 คน

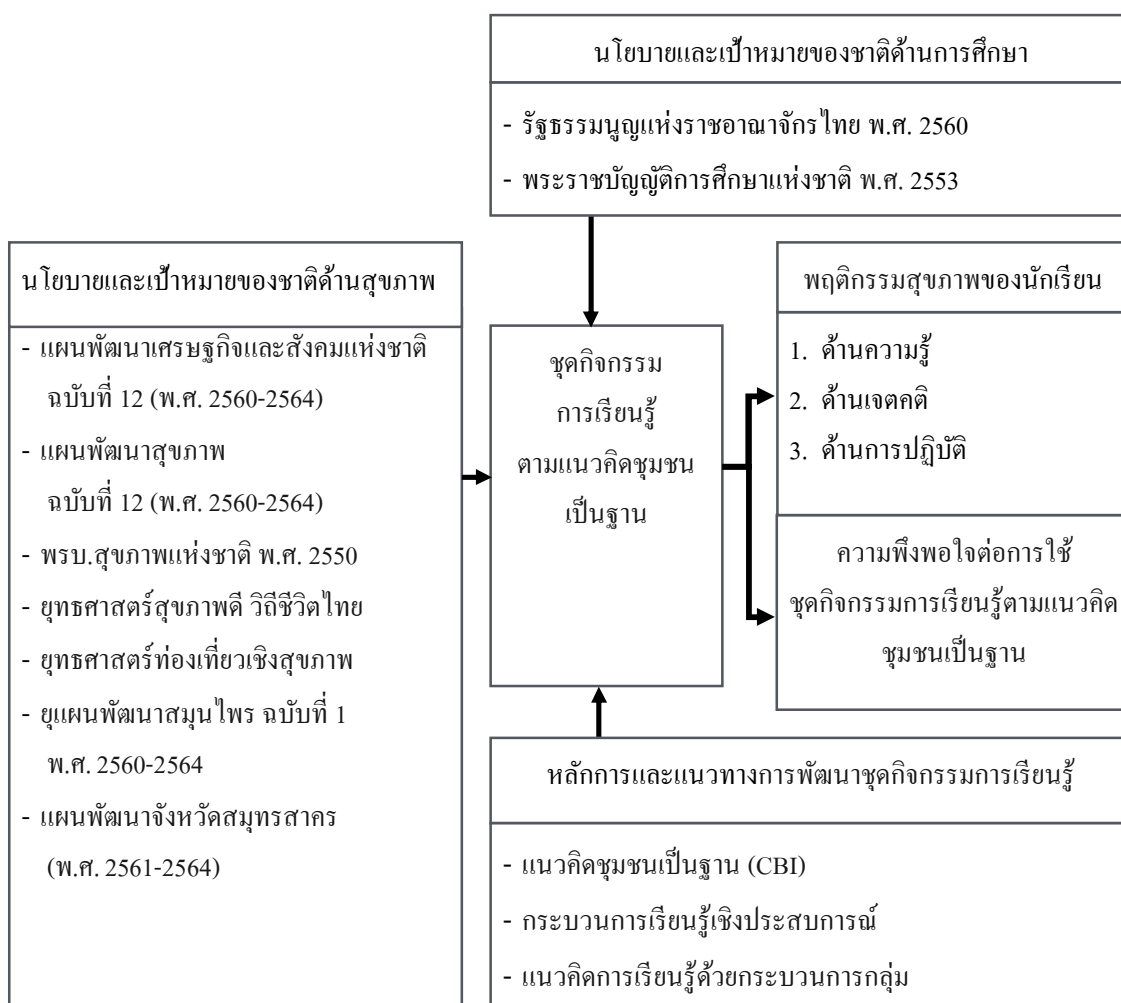
กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 10 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560 จำนวน 32 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Random sampling) จากนักเรียนที่สนใจเข้าเรียนในกิจกรรมสุขภาพดีวิถีไทย

ตัวแปรที่ศึกษา มีดังนี้

1. ตัวแปรต้น ได้แก่ (Independent variables) คือ การจัดการเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน

2. ตัวแปรตาม (Dependent variables) คือ
- 2.1 พฤติกรรมสุขภาพของนักเรียน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านเจตคติ ด้านการปฏิบัติ
  - 2.2 ความพึงพอใจต่อการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้
3. เนื้อหาที่ใช้ในการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ในครั้งนี้ คือ การพัฒนาสุขภาพในชุมชน ด้านสุขภาพกับปัจจัยสี่
4. ระยะเวลาที่ใช้ในการทดลอง คือ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560 ระยะเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั่วโมงลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้

กรอบแนวคิดงานวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดงานวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันผู้วิจัยจึงให้คำนิยามศัพท์เฉพาะสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ดังนี้

1. ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ใช้สำหรับนักเรียนตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ที่จัดทำภายใต้แนวคิดหลักของการแบ่งภูมิปัญญาไทยสาขาการแพทย์แผนไทยตามแผนแม่บทการพัฒนาสมุนไพรไทยฉบับที่ 1 พ.ศ. 2560-2564/ แผนพัฒนาสุขภาพฉบับที่ 12/ ยุทธศาสตร์สุขภาพดี วิถีชีวิตไทย/ แผนพัฒนาจังหวัดสมุทรสาครเพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ, มีเจตคติที่ดีและมีทักษะการปฏิบัติที่เหมาะสม โดยมีองค์ประกอบของชุดกิจกรรม คือ แนวคิดของรูปแบบชุดกิจกรรม หลักการจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลชุดกิจกรรม ซึ่งใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน สภาพแวดล้อม และแหล่งธรรมชาติของจังหวัดสมุทรสาครเป็นสื่อ และเป็นแหล่งที่มาของการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ มีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ชุมชนเป็นฐาน หมายถึง การนำสภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมของคนในชุมชนหรือจากการที่ตัวบุคคล กลุ่มคน องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความรู้ สนับสนุนเงิน วัสดุ อุปกรณ์ สื่อ สิ่งของ หรือ ให้ใช้สถานที่ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ แก่ นักเรียน

1.2 การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน หมายถึง การนำชุมชนมาใช้เป็นฐานในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับชุมชนเป็นหลัก โดยการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ของการจัดกิจกรรม ประกอบด้วย การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ โดยให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติงานในแต่ละขั้นตอนด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน แล้วนำองค์ความรู้ที่ได้กลับไปแก้ปัญหาหรือมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์เพื่อพัฒนาชุมชน ซึ่งถือว่าการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างโรงเรียน ชุมชน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

1.3 ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน หมายถึง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุดกิจกรรมเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยกำหนดให้มีการใช้ชุมชนเป็นฐาน มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการได้ลงมือปฏิบัติจริงจากการนำสภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน แหล่งเรียนรู้ในชุมชนภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม สถานการณ์ที่เป็นปัญหาของชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความรู้ สร้างจิตสำนึก หรือวางแนวทางการปฏิบัติ โดยมีขั้นตอนที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน คือ 1) การเตรียมการศึกษาชุมชนและการคัดเลือกชุมชน 2) การเลือกใช้เทคนิคการสอนแบบชุมชนเป็นฐาน 3) กระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ 4) กระบวนการกลุ่ม 5) การสะท้อนความคิด

1.3.1 ภูมิปัญญาไทย หมายถึง ความรู้ ความตระหนัก ความเชื่อแนวทางการปฏิบัติ ที่เป็นภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนไทย รวมทั้งวัฒนธรรม วิธีการดำเนินชีวิต การปฏิบัติเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสร้างเสริมสุขภาพจากคนไทยในชุมชนจังหวัดสมุทรสาคร ที่ได้ค้นคว้า รวบรวม และนำมาแก้ปัญหาพัฒนาวิถีชีวิต จนถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งมาสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

1.3.2 ภูมิปัญญาไทยด้านสุขภาพ หมายถึง การศึกษาวิจัยด้านการสร้างเสริมสุขภาพ ในชุมชนด้านปัจจัยสี่เพื่อให้พึ่งตนเองได้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการรับประทานอาหารพื้นบ้าน จากป่าชายเลนและรู้สรรพคุณของสมุนไพรจากอาหารที่บริโภค เส้นทางการเคลื่อนสมุทรและการทำผลิตภัณฑ์สุขภาพจากเกลือสมุทร การทำเครื่องนุ่งห่มจากสีย้อมจากพืชผักสมุนไพรและวัตถุดิบจาก ในธรรมชาติที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สืบสมุนไพรที่ควรมีในโรงเรียนเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ

1.3.3 กิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นให้สอดคล้องกับ ลักษณะธรรมชาติของวิชาสุขศึกษาโดยจัดเป็นกิจกรรมเฉพาะเรื่องสุขภาพดี วิถีไทย และการสร้างเสริมสุขภาพในชุมชนด้านปัจจัยสี่ด้วยภูมิปัญญาไทยตามแผนแม่บทการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2560-2564/ แผนพัฒนาสุขภาพ ฉบับที่ 12/ ยุทธศาสตร์สุขภาพดี วิถีชีวิตไทย/ แผนพัฒนาจังหวัดสมุทรสาคร

2. พฤติกรรมสุขภาพ หมายถึง การแสดงออกหรือกิจกรรมใด ๆ ในด้านต่าง ๆ ของบุคคล เช่น

2.1 พฤติกรรมด้านความรู้ คือ สิ่งที่สร้างเสริมให้นักเรียนมีความรู้ หรือรู้จักคิด เกี่ยวกับการสร้างเสริม พฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย

2.2 พฤติกรรมด้านเจตคติ คือ สิ่งที่เป็นความรู้สึก ความตระหนัก ความชอบของ นักเรียนเกี่ยวกับการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย

2.3 พฤติกรรมด้านการปฏิบัติ คือ สิ่งที่นักเรียนเลือกปฏิบัติในสิ่งที่เหมาะสมเกี่ยวกับการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทยหรือสิ่งที่นักเรียนเลือกปฏิเสธเกี่ยวกับ พฤติกรรมสุขภาพที่ไม่เหมาะสมกับสุขภาพด้านภูมิปัญญาไทย

3. ความพึงพอใจต่อการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง ความรู้สึกชอบหรือพอใจของ นักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานด้วยภูมิปัญญาไทย เรื่อง การสร้างเสริมสุขภาพในชุมชนเรื่องปัจจัยสี่ในด้านเนื้อหา ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ และด้าน ประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการแนวคิดทฤษฎีจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานในการดำเนินการวิจัย ตามลำดับ ดังนี้

1. นโยบายและเป้าหมายของชาติด้านการศึกษา
2. นโยบายและเป้าหมายของชาติด้านสุขภาพ
3. แนวคิดในการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้
4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการออกแบบการจัดการเรียนรู้
5. การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นโยบายและเป้าหมายของชาติด้านการศึกษา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเป็นกฎหมายสูงสุดในการพัฒนาประเทศ (คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ, 2560) ในงานวิจัยนี้จะกล่าวถึงเฉพาะด้านที่นำมาใช้พัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ใน 3 ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านสุขภาพ และด้านชุมชน คือ

1. หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนที่ 8 สิทธิและเสรีภาพในการศึกษา มาตรา 49 บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิตามวรรคหนึ่งและการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ

2. หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยส่วนที่ 8 สิทธิและเสรีภาพในการศึกษา มาตรา 50 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในทางวิชาการ การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการ ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ เท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมืองหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

3. หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนที่ 12 สิทธิชุมชน มาตรา 66 สิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม บุคคล ซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

4. หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนที่ 12 สิทธิชุมชน มาตรา 67 สิทธิอนุรักษ์ บำรุงรักษาและได้ประโยชน์จากทรัพยากร ธรรมชาติ สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม ในการดำเนิน โครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพ สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผล ต่อผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชน และจัดให้มีกระบวนการรับฟัง ความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อน รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระ ซึ่งประกอบด้วย ผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการการศึกษา ด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติหรือด้านสุขภาพ ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการ ดังกล่าว ดังนั้น สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการ ส่วนท้องถิ่นหรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคล เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบัญญัตินี้ ย่อมได้รับความคุ้มครอง

5. หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนที่ 4 แนวนโยบายด้านศาสนา สังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม มาตรา 79 รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครอง พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านานและศาสนาอื่น ทั้งต้องส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้ง สนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อสร้างเสริมคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต

6. หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนที่ 4 แนวนโยบายด้านศาสนา สังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม มาตรา 80 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

6.1 ค้ำครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน สนับสนุนการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษา ปฐมวัย ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย สร้างเสริมและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของ สถาบันครอบครัวและชุมชน รวมทั้งต้องสงเคราะห์และจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุผู้ยากไร้ ผู้พิการ หรือทุพพลภาพ และผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและพึ่งพาตนเองได้

6.2 ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาระบบสุขภาพที่เน้นการสร้างเสริมสุขภาพอัน นำไปสู่สภาวะที่ยั่งยืนของประชาชน รวมทั้งจัดและส่งเสริมให้ประชาชน ได้รับการสาธารณสุข ที่มีมาตรฐานอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้เอกชนและชุมชนมีส่วนร่วม ในการพัฒนาสุขภาพและการจัดบริการสาธารณสุข โดยผู้มีหน้าที่ให้บริการดังกล่าว ซึ่งได้ปฏิบัติ หน้าที่ตามมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณ ย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย

6.3 พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบให้ สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมาย เพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้า ทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

6.4 ส่งเสริมและสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรทางศาสนา และเอกชน จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ การศึกษาให้เท่าเทียมและสอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

6.5 ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาวิจัยในศิลปวิทยาการแขนงต่าง ๆ และเผยแพร่ ข้อมูลผลการศึกษาวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนการศึกษาค้นคว้าจากรัฐ

6.6 ส่งเสริมและสนับสนุนความรู้รักสามัคคีและการเรียนรู้ ปลูกจิตสำนึก และ เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ ตลอดจนค่านิยมอันดีงามและภูมิปัญญา ท้องถิ่น

7. หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนที่ 8 แนวนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม มาตรา 85 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมดังต่อไปนี้

7.1 กำหนดหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินให้ครอบคลุมทั่วประเทศ โดยให้คำนึงถึง ความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทั้งผืนดิน ผืนน้ำ วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น และ การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ และกำหนดมาตรฐานการใช้ที่ดินอย่างยั่งยืน

โดยต้องให้ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินนั้นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย

7.2 กระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรมและดำเนินการให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิในที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมอย่างทั่วถึงโดยการปฏิรูปที่ดินหรือวิธีอื่น รวมทั้งจัดหาแหล่งน้ำเพื่อให้เกษตรกรมีน้ำใช้อย่างพอเพียงและเหมาะสมแก่การเกษตร

7.3 จัดให้มีการวางผังเมือง พัฒนา และดำเนินการตามผังเมืองอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

7.4 จัดให้มีแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและทรัพยากรธรรมชาติอื่นอย่างเป็นระบบและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ทั้งต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล

7.5 ส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยประชาชน ชุมชนท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน

8. หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนที่ 9 แนวนโยบายด้านวิทยาศาสตร์ ทรัพยากรพลังงาน และพลังงาน มาตรา 86 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านวิทยาศาสตร์ ทรัพยากรพลังงาน และพลังงาน ดังต่อไปนี้

8.1 ส่งเสริมให้มีการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมด้านต่าง ๆ โดยจัดให้มีกฎหมายเฉพาะเพื่อการนี้ จัดงบประมาณสนับสนุนการศึกษา ค้นคว้า วิจัย และให้มีสถาบันการศึกษาและพัฒนา จัดให้มีการใช้ประโยชน์จากผลการศึกษาและพัฒนา การถ่ายทอดเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพ และการพัฒนาบุคลากรที่เหมาะสม รวมทั้งเผยแพร่ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ และสนับสนุนให้ประชาชนใช้หลักด้านวิทยาศาสตร์ในการดำรงชีวิต

8.2 ส่งเสริมการประดิษฐ์หรือการค้นคิดเพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ รักษาและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทยรวมทั้งให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา

8.3 ส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย พัฒนา และใช้ประโยชน์จากพลังงานทดแทนซึ่งได้จากธรรมชาติและเป็นคุณต่อสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

9. หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนที่ 10 แนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน มาตรา 87 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังต่อไปนี้

9.1 ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

9.2 ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ

9.3 ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ ในรูปแบบองค์กรทางวิชาชีพหรือตามสาขาอาชีพที่หลากหลาย หรือรูปแบบอื่น

9.4 ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง และจัดให้มีกฎหมายจัดตั้ง กองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน รวมทั้ง สนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถ แสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่

9.5 ส่งเสริมและให้การศึกษแก่ประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและ การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งส่งเสริมให้ ประชาชนได้ใช้สิทธิเลือกตั้งโดยสุจริตและเที่ยงธรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนตามมาตรฐานี้ ต้องคำนึงถึงสัดส่วนของหญิงและชายที่ใกล้เคียงกัน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 ฉบับที่ 19 (คณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ, 2557) ได้แสดงถึงเจตนารมณ์ที่มุ่งมั่นจะทำให้เกิดการพัฒนา อย่างต่อเนื่องและได้รับการดูแลอย่างทั่วถึงในทุก ๆ ภาคส่วนที่มีอิทธิพลสำคัญต่อการพัฒนา ประเทศ ซึ่งมีถึง 3 หัวข้อ ที่ให้ความสำคัญในแง่ของการศึกษา สังคม สาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือเป็นเรื่องใกล้ตัวสำคัญที่มีความเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิตประจำวันโดยตรง ดังนั้น เพื่อเป็น การสนองตอบต่อนโยบายที่เกิดขึ้นในรัฐบาลปัจจุบัน อีกทั้งผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญของทั้ง สามด้านที่ได้กล่าวถึง ทำให้ผู้วิจัยจึงได้หยิบยกประเด็นทั้งสามมาใช้ในการพัฒนาชุดกิจกรรม การเรียนรู้โดยอาศัยความร่วมมือภายในท้องถิ่นและความรู้ภูมิปัญญาภายในชุมชนมาสร้างสรรค์ ให้เกิดการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เพื่อให้เกิดความตระหนักถึงการสร้างเสริม พฤติกรรมสุขภาพที่ดีอันจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมรอบข้างต่อไป

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553

จากที่มาและความสำคัญของของงานวิจัยที่ได้กล่าวไปข้างต้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542) แสดงให้เห็นได้ว่าเป้าหมายหลักของการพัฒนาการศึกษาของประเทศไทย คือ การพัฒนา ผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีคุณภาพด้วยกระบวนการเรียนรู้ผ่านกระบวนการถ่ายทอดความรู้ในรูปแบบ ของการฝึกอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรมและการสร้างองค์ความรู้จากการจัดสภาพแวดล้อม

ของสังคมการเรียนรู้รวมไปถึงปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การจะพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวต้องอาศัยครูผู้สอนที่มีทักษะในการจัดการเรียนรู้มีเจตคติต่อวิชาชีพครูที่ดีมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง โดยเฉพาะในยุคศตวรรษที่ 21 ผู้สอนควรมีทักษะและคุณลักษณะดังกล่าวเพื่อสร้างนวัตกรรมบริหารจัดการชั้นเรียนแนวใหม่ที่ทำให้ผู้เรียนในยุคใหม่เกิดการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนสอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษาตามมาตรา 22 ที่ว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ”

ยิ่งไปกว่านั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549) ก็ได้กล่าวถึง การเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 ไว้เช่นเดียวกันโดยกำหนดให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมและมิโนนโยบายที่ ส่งเสริมการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสร้างสังคมการเรียนรู้คุณภาพที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตสอดคล้องกับนโยบายของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการที่ต้องการปฏิรูประบบการผลิตและพัฒนาครูให้สามารถจัดการเรียน การสอนตามหลักสูตรปัจจุบัน และรองรับหลักสูตรใหม่ ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ปี พ.ศ. 2553 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) และมาตรฐานวิชาชีพครู (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553) ตามที่คุรุสภากำหนด ดังนั้น ครูและบุคลากรทางการศึกษาจึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญทั้งทางตรงและทางอ้อมที่จะถ่ายทอดความรู้ความสามารถให้แก่ศิษย์ รวมทั้งพัฒนาศิษย์ให้เป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ โดยเน้นกระบวนการ 4 ด้าน (ครูในศตวรรษที่ 21, 2556) คือ

1. ด้านความรู้ความคิด หรือ พุทธิพิสัย (Cognitive domain)
2. ด้านความรู้สึก อารมณ์ สังคม หรือ ด้านจิตพิสัย (Affective domain)
3. ด้านทักษะปฏิบัติ หรือ ทักษะพิสัย (Psychomotor domain)
4. ด้านทักษะการจัดการ หรือ ทักษะกระบวนการ (Management skill)

แนวโน้มการศึกษาในระดับนานาชาติได้มุ่งเน้นไปที่ทักษะความสามารถพื้นฐานให้ ความสำคัญในการดำรงชีวิตการอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น รวมทั้งทักษะพื้นฐานด้านการทำงาน การคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์การทำงานเป็นทีม การสื่อสาร และทักษะเฉพาะอาชีพ ซึ่งเป็น ทักษะที่องค์การสหประชาชาติ (UN) และองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่ง สหประชาชาติ (ยูเนสโก) (สำนักความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, 2556) ดังนั้น จึงควรต้องมีการปรับ

วัตถุประสงค์ของการผลิตและพัฒนาครูโดยมุ่งเน้นให้ครูสามารถออกแบบการเรียนรู้ จัดการเรียนรู้ และประเมินผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับลักษณะของผู้เรียนและภาวะการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่มีอยู่มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้เรียนทั้งความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่จำเป็นสำหรับการเป็นพลเมืองในศตวรรษที่ 21

ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

คำว่า “ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21” หรือ “21st Century skills” (วิจารณ์ พานิช, 2555 ข, หน้า 16-21) ได้กล่าวถึงทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ว่า “สาระวิชาที่มีความสำคัญ แต่ไม่เพียงพอสำหรับการเรียนรู้เพื่อมีชีวิตในโลกยุคศตวรรษที่ 21 ปัจจุบันการเรียนรู้สาระวิชา (Content หรือ Subject matter) ควรเป็นการเรียนจากการค้นคว้าเองของศิษย์ โดยครูช่วยแนะนำ และช่วยออกแบบกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนแต่ละคนสามารถประเมินความก้าวหน้าของการเรียนรู้ของตนเองได้” ซึ่งได้ถูกกำหนดให้เป็นวาระแห่งชาติของการปฏิรูปการศึกษาในหลายประเทศโดยถูกเรียกในหลายรูปแบบ (World Economic Forum & The Boston Consulting Group, 2016) เช่น การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (21st Century learning) การศึกษาในศตวรรษที่ 21 (21st Century education) ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 (21st Century learner) ฯลฯ

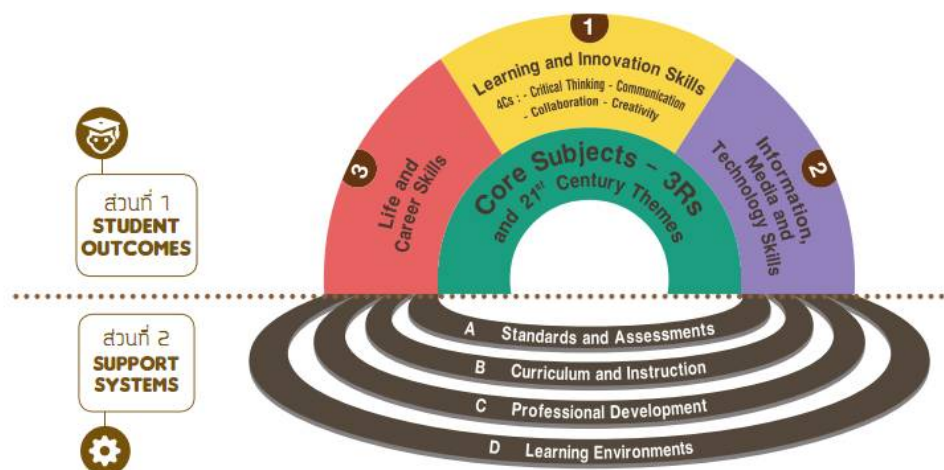
สำหรับประเทศไทยนั้น ได้เริ่มดำเนินการปฏิรูปการศึกษาตามแนวทางนี้เมื่อ พ.ศ. 2551 โดยหน่วยงานภาครัฐได้กำหนดให้มีการปฏิรูปการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เรียกว่า การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (ปีพ.ศ. 2552-2561) การปฏิรูปรอบนี้มีกรอบการปรับหลักสูตรระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานอีกครั้งเป็นหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 เพื่อให้สอดคล้องกับทิศทางการปฏิรูปการศึกษาในระดับโลกที่มุ่งเน้นปฏิรูปการเรียนรู้อีกครั้ง ตามวิสัยทัศน์ที่ต้องการให้ “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ” โดยมีประเด็นสำคัญของการปฏิรูป 3 เรื่อง คือ การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ การเปิดโอกาสทางการศึกษาให้คนไทยเข้าถึงการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ และการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของสังคมและมีแนวทางการดำเนินการที่จะลดการสอนลงแต่เน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้มากขึ้น (Teach less, Learn more) สำหรับการออกแบบการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผลในชั้นเรียนยังคงมุ่งเน้น การเรียนรู้ที่เป็นสภาพจริง (Authentic learning) และการประเมินผลที่เป็นสภาพจริง (Authentic assessment) และให้ความสำคัญกับการสอบวัดมาตรฐานคุณภาพการศึกษาในทุกๆระดับ โดยกำหนดให้นำผลการสอบมาใช้ในการสอบคัดเลือก การเลื่อนวิทยฐานะของครูผู้สอน การประกันคุณภาพการศึกษา ได้แก่ การประกันคุณภาพภายในและการประกันคุณภาพภายนอก ซึ่งการเปลี่ยนแปลงจากการศึกษาหรือการเรียนรู้ที่มี “ครู” เป็นหลัก ไปเป็น “นักเรียน” เป็นหลัก ดังนั้น การเรียนรู้จึงจะต้องเรียนให้เลยจากเนื้อหา หลายส่วน

ก็ไม่จำเป็นต้องสอนผู้เรียน ซึ่งผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้เอง แต่ต้องสร้าง “ทักษะและเจตคติ” กับตัวของผู้เรียนขึ้นมาให้ได้ การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จึงเป็นการเรียนรู้ร่วมกันมากกว่าการเรียนรู้แบบตัวใครตัวมัน (Individual learning) เพราะการเรียนรู้ในแบบใหม่ต้องเป็นการเรียนรู้ที่แบ่งปันกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การเรียนในปัจจุบันควรให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติพร้อมเรียนทฤษฎีไปพร้อม ๆ กันไม่ใช่แยกส่วนกันเรียน ห้องเรียนในศตวรรษที่ 21 ควรเปลี่ยนจากห้องเรียนธรรมดา (Class room) เป็นสตูดิโอ (Studio) เป็นที่ทำงานเป็นกลุ่ม ๆ ซึ่งหมายความว่า การเรียนจะเปลี่ยนจาก Lecture based เป็น Project based เป็นการเปลี่ยนผู้เรียนจาก “กรรม” จากเดิมเป็นผู้เรียนเป็น “ประธาน” และเป็น “กริยา” ด้วยพร้อมกัน คือ เป็นผู้ลงมือทำโครงการ (Project) ศาสตราจารย์ นพ. วิจารณ์ พานิช ได้วิเคราะห์ ถึงแนวทางการศึกษาไทยในการเรียนรู้ในศตวรรษใหม่ ที่ควรจะไปข้างหน้าภายใต้การกำหนดเป้าหมายของยุทธศาสตร์ ไว้ ดังนี้ (วิจารณ์ พานิช, 2555 ก)

1. คนไทยและการศึกษาไทยมีคุณภาพและมาตรฐานระดับสากล
2. คนไทยใฝ่รู้: สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง รักการอ่านและแสวงหาความรู้
3. คนไทยใฝ่ดี: มีคุณธรรมพื้นฐาน มีจิตสำนึกและค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นประโยชน์ส่วนรวม มีจิตสาธารณะและวัฒนธรรมประชาธิปไตย
4. คนไทยคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้: มีทักษะในการคิดและปฏิบัติมีความสามารถในการแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความสามารถในการแข่งขัน

กรอบแนวคิดเชิงมโนทัศน์สำหรับทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่แสดงในภาพที่ 2 นั้น ถูกยอมรับอย่างกว้างขวางเพื่อนำมาใช้ในการสร้างทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (Model of 21st Century outcomes and support systems) เนื่องด้วยเป็นกรอบแนวคิดที่เน้นผลลัพธ์ที่เกิดกับผู้เรียน ทั้งในด้านความรู้สาระวิชาหลัก (Core subjects) และทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่จะช่วยผู้เรียนได้เตรียมความพร้อมในหลากหลายด้าน โดยให้ความสำคัญใน 2 ส่วน คือ ผลการเรียนรู้ของผู้เรียน (Student outcomes) และระบบสนับสนุนการจัดการศึกษา (Support systems) ที่ครอบคลุมในเรื่องของมาตรฐานและการประเมิน ชุดกิจกรรมและการเรียนการสอน การพัฒนาครู

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน, 2554)

ผลการเรียนรู้ของผู้เรียน (Student outcomes)

วิจารณ์ พานิช (2555 ข, หน้า 16-21) ได้กล่าวถึงทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ว่าสาระวิชามีความสำคัญแต่ไม่เพียงพอสำหรับการเรียนรู้เพื่อมีชีวิตในโลกยุคศตวรรษที่ 21 ปัจจุบันการเรียนรู้สาระวิชา (Content หรือ Subject matter) ควรเกิดขึ้นจากการค้นคว้าเองของนักเรียน โดยมีผู้สอนเป็นผู้แนะนำและออกแบบกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนแต่ละคนสามารถประเมินความก้าวหน้าของการเรียนรู้ของตนเองได้ ซึ่งสาระวิชาหลัก (Core subject) จะครอบคลุมองค์ประกอบ 3 ด้าน (3Rs) ด้วยกัน คือ Reading (การอ่าน), การเขียน (W) Writing และคณิตศาสตร์ (A) Arithmetic

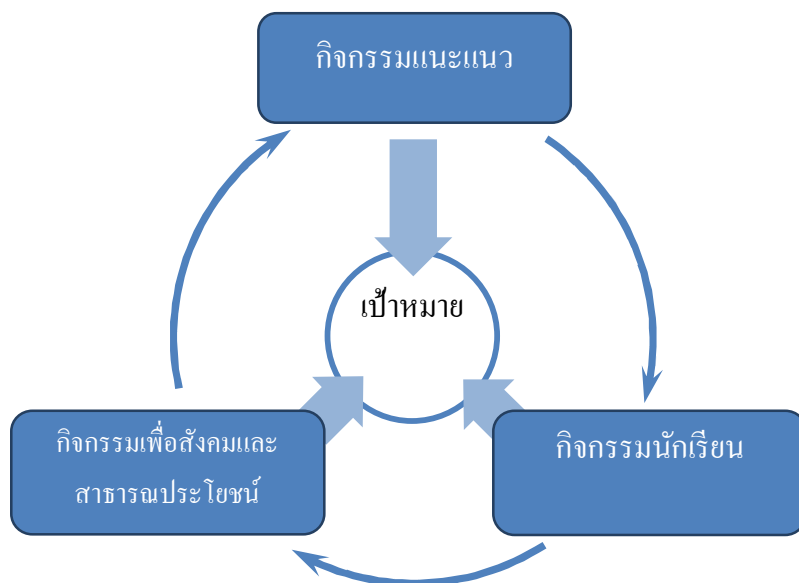
จากทั้งกรอบแนวคิดเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จะเห็นได้ว่าสิ่งที่สังคมคาดหวังจากระบบการศึกษาในศตวรรษนี้ คือ การสร้างสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนและผู้สอนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีการสนับสนุนโดยผู้สอนให้ผู้เรียนมีความพร้อมทั้งด้านความรู้และจริยธรรม ทางเลือกหนึ่งของแนวทางการสนับสนุนผู้เรียน นั่นก็คือ การพัฒนากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษตลอดชีวิต และการประกอบอาชีพ โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

การพัฒนาที่สำคัญ คือ การพัฒนาที่สมดุลในทุก ๆ ด้านเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีพื้นฐานทางจริยธรรม สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ผู้เรียนทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ต้องสร้างองค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ จึงจำเป็นต้องเรียนรู้จาก 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศและ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งเป็นการบูรณาการองค์ความรู้ ทักษะและเจตคติที่เกิดจากการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ร่วมกับประสบการณ์ของผู้เรียนมาปฏิบัติเพื่อสร้างเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนด้วยเหตุผลดังกล่าว กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จึงเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ที่ช่วยให้ผู้เรียน ได้นำองค์ความรู้ ทักษะจากการเรียนรู้ และประสบการณ์ของผู้เรียนมาปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาตนเองเพื่อเป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม มีวินัย และมีจิตสำนึกสาธารณะที่ดีงาม เป็นคนมีปัญญาในการใช้ทักษะชีวิต การคิด การสื่อสาร การแก้ปัญหา และการใช้เทคโนโลยี และเป็นคนมีความสุขในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง โดยอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสร้างสรรค์

ซึ่งแนวทางการจัดกิจกรรมผู้เรียนในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 นั้นมีจุดประสงค์ที่จะมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาผู้เรียนโดยอาศัยองค์ความรู้ ทักษะและเจตคติจากกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระ และประสบการณ์ของผู้เรียนมาปฏิบัติกิจกรรมเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ ได้แก่ ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต และความสามารถในการใช้เทคโนโลยี ซึ่งจะส่งผลในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ได้แก่ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย และมีจิตสาธารณะ เกิดทักษะการทำงาน และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขในฐานะเป็นพลเมือง ซึ่งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ประกอบด้วย กิจกรรม 3 ลักษณะ ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทั้ง 3 ประเภท

จาก

ภาพที่ 3 ซึ่งให้เห็นว่าสถานศึกษาต้องจัดกิจกรรมให้ครบทั้ง 3 ลักษณะ คือ กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียนและกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ โดยสามารถจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนได้หลากหลายรูปแบบและวิธีการ โดยมีขอบข่าย ดังนี้

1. เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ให้กว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้น ในลักษณะเป็นกระบวนการเชิงบูรณาการโดยยึดหลักคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนสามารถบูรณาการระหว่างกิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์
2. เป็นกิจกรรมที่ตอบสนองความสนใจ ความถนัด และความต้องการของผู้เรียนตามความแตกต่างระหว่างบุคคล เน้นการให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของวิชาความรู้ อาชีพ และการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ตลอดจนเห็นแนวทางในการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพ
3. เป็นกิจกรรมที่ปลูกฝังและส่งเสริมจิตสำนึกการทำประโยชน์ต่อสังคมในลักษณะต่าง ๆ สนับสนุนค่านิยมที่ดีงามและสร้างเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551
4. เป็นกิจกรรมที่ฝึกการทำงานและการให้บริการด้านต่าง ๆ ทั้งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและต่อส่วนรวม เพื่อสร้างเสริมความมีน้ำใจ ความเอื้ออาทร ความเป็นพลเมืองดี และความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาคุณภาพคนในสังคมให้มีคุณธรรมและความรอบรู้อย่างเท่าทัน ให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่สังคมฐานความรู้ได้อย่างมั่นคง ซึ่งแนวทางการพัฒนาคนดังกล่าวมุ่งเน้นให้เกิดการเตรียมความพร้อมแก่เด็กและเยาวชนให้มีพื้นฐานจิตใจที่ดีงาม มีจิตสาธารณะ พร้อมทั้ง มีสมรรถนะทักษะ และความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิตที่จะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550) อีกทั้งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และ พ.ศ. 2545 ได้กำหนดแนวทาง การจัดการศึกษาโดยยึดหลักให้ผู้เรียนมีความสำคัญสูงสุด ดังนั้น เพื่อปรับให้สอดคล้องกับเป้าหมายดังกล่าวกระบวนการจัดการศึกษาจึงต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติอย่างเต็มตามศักยภาพ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องได้อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี มีความสุขบนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง และยั่งยืน (กรมวิชาการ, 2546) ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาเยาวชนของชาติเข้าสู่โลกยุคศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งส่งเสริมผู้เรียนมีคุณธรรม รักความเป็นไทย ให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์และคิดสร้างสรรค์ มีทักษะด้านเทคโนโลยี สามารถทำงาน และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโลกได้อย่างสันติ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

กิจกรรมการลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้

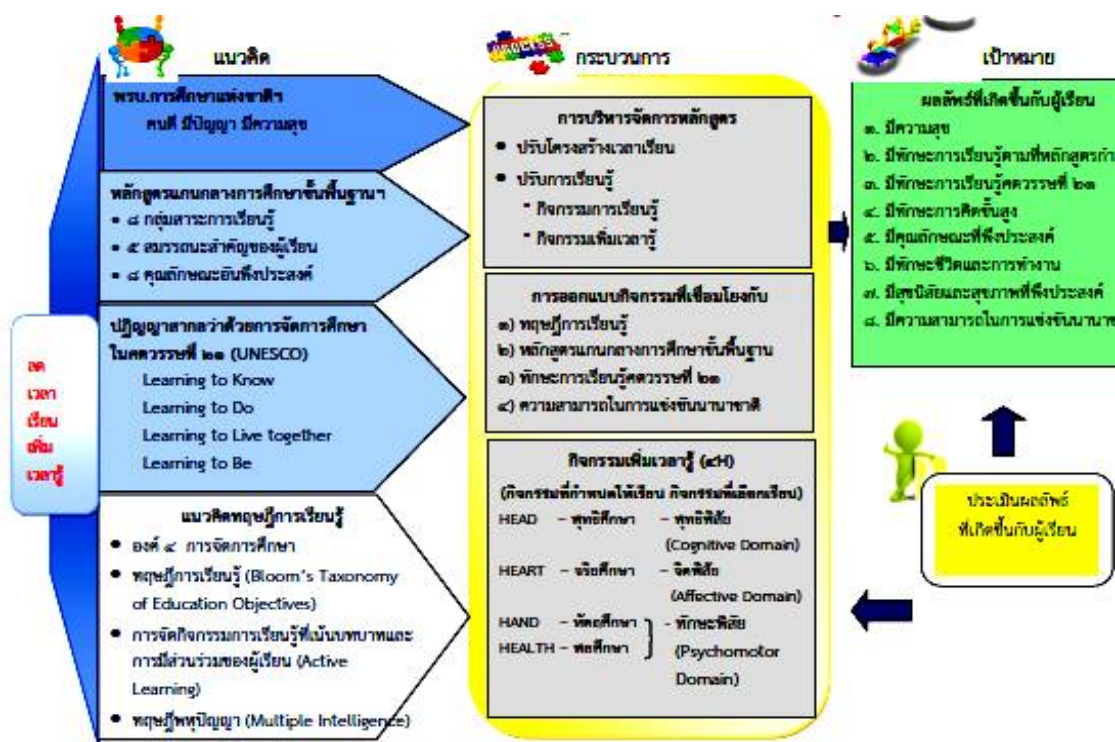
การลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้เป็นกรอบวิสัยทัศน์ด้านการศึกษาเพื่อเตรียมนักเรียนให้พร้อมเข้าสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของไทยนั้นสอดคล้องกับของหลายประเทศที่เป็นผู้นำด้านการศึกษาของโลกที่เห็นพ้องกันกับแนวคิดสำคัญในศตวรรษที่ 21 เรื่องของจิตสำนึกต่อโลกความรู้พื้นฐานการประกอบสัมมาอาชีพ ความรู้พื้นฐานด้านพลเมือง สุขภาพและสิ่งแวดล้อม และทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 อันได้แก่ ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะด้านสารสนเทศสื่อและเทคโนโลยี ทักษะการทำงาน ทักษะชีวิตที่ใช้ได้จริง (กับครอบครัว โรงเรียนชุมชนรัฐและประเทศชาติ) โลกกำลังเปลี่ยนแปลงคนที่มีความรู้และทักษะในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้เท่านั้นที่จะประสบความสำเร็จทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 จะช่วยให้เด็กเรียนสามารถเรียนรู้และปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

แนวคิดการลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้

แนวคิดการ “ลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้” อาจจะไม่ใช่วิธีใหม่สำหรับการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันเพราะโรงเรียนหลายแห่งดำเนินการอยู่แล้ว แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีผู้เกี่ยวข้องทั้งผู้บริหารสถานศึกษาครูผู้สอน นักเรียนผู้ปกครองมีความกังวลสงสัยว่าทำไมต้องลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ในประเด็นนี้ถ้าเราพิจารณาแล้วจะ พบว่า ในปัจจุบันนี้การเรียนรู้ของเด็กนักเรียนได้เปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากมีแหล่งเรียนรู้สื่อและเทคโนโลยี เช่น Internet, Computer, Tablet หรือ Smart phone และอื่น ๆ อีกมากมายที่นักเรียนสามารถใช้ในการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองและการเรียนรู้ดังกล่าวไม่จำเป็นต้องจำกัดเฉพาะในห้องเรียนตามเวลาที่ครูกำหนด นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกแห่งทุกเวลาทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนตามความพร้อมความสามารถของนักเรียน ครูผู้สอนต้องปรับวิธีการจัดการเรียนรู้ และนักเรียนต้องเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ของตนเอง จัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญด้วยวิธีการที่หลากหลาย อาทิเช่น การจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการกลุ่ม (Group process) การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงาน (Project-base learning) เรียนรู้จากกิจกรรม การปฏิบัติจริงจากประสบการณ์ตรง ใช้คำถามเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์และสืบค้นข้อมูล นักเรียนจะมีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ มีการจัดกิจกรรมโดยให้นักเรียนทุกคนได้เรียนรู้ร่วมกันครูจะเปลี่ยนบทบาทจากผู้สอนมาเป็นผู้อำนวยความสะดวกเป็นที่ปรึกษา ชี้แนะ ช่วยเหลือนักเรียนให้ประสบผลสำเร็จ และนักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้เป็นทีมหรือจากกลุ่มเพื่อนมากขึ้น ซึ่งการเรียนรู้ลักษณะนี้ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุขภายใต้แนวคิด ดังนี้

1. กิจกรรมเป็นทางเลือกสนองตอบความสนใจความถนัดของผู้เรียนหลากหลาย
2. เรียนรู้หลักการสร้างความรู้ผ่านกระบวนการและกิจกรรม
3. ลงมือปฏิบัติและสร้างความรู้ในบรรยากาศที่อบอุ่นอิสระและปลอดภัย
4. ปรับบทบาทครูจากการเป็นผู้สอนเป็นผู้ให้คำปรึกษาชี้แนะ
5. ครูผู้สอนควรใช้วิธีการประเมินผลที่หลากหลายและเป็นการประเมินตามสภาพจริง

วิเคราะห์คุณภาพและพัฒนาการของนักเรียนมากกว่าการประเมินนักเรียนจากการสอบเท่านั้น ดังที่ปรากฏในกรอบแนวคิดการลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ตามภาพที่ 4

ภาพที่ 4 กรอบแนวคิดของนโยบาย “ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้” (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2559, หน้า 6)

หลักการของการจัดกิจกรรม “ลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้”

การจัดกิจกรรม “ลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้” มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งเพิ่มพูนทักษะการคิดวิเคราะห์ทักษะชีวิตทักษะการแก้ปัญหาการทำงานเป็นทีมสร้างเสริมคุณลักษณะค่านิยมที่ดีงามและความมีน้ำใจต่อกัน
2. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ครอบคลุมหลักองค์ 4 แห่งการศึกษา ได้แก่
  - 2.1 ด้านพุทธิศึกษา คือ ความรอบรู้วิชาการที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตการศึกษาและการเรียนรู้
  - 2.2 ด้านจริยศึกษา คือ การมีศีลธรรมจรรยาที่ดีมีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และมีสำนึกที่ดีต่อส่วนรวม
  - 2.3 ด้านหัตถศึกษา คือ ความรู้และทักษะในการทำงานมีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดีต่องานและเห็นคุณค่าของการทำงาน

2.4 ด้านพลศึกษา คือ การมีสุขภาพแข็งแรงการกินอาหารที่ถูกต้องและการออกกำลังกายให้เหมาะสมทั้งความสะอาดและสุขาภิบาลด้วยโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

2.5 กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเพิ่มโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงมีประสบการณ์ตรงสร้างความรู้ด้วยตนเองและเรียนรู้อย่างมีความสุข

2.6 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความหมายและเชื่อมโยงกับชีวิตจริงของผู้เรียนใช้ชุมชน ภูมิปัญญาสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีสารสนเทศรอบตัวเป็นแหล่งเรียนรู้

2.7 จัดกิจกรรมการเรียนรู้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้วางแผนคิดวิเคราะห์ อภิปราย สรุปความรู้ นำเสนอจุดประกายความคิดสร้างแรงบันดาลใจสร้างความมุ่งมั่นเพื่อแสวงหาความรู้ การแก้ปัญหาและสร้างสรรค์นวัตกรรม

2.8 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ที่มีการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

2.9 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีมเป็นการเรียนรู้ในระหว่างการทำงานที่ทุกคนในทีมเน้นความเป็นระบบ มีวิจารณ์ญานร่วมกันตลอดเวลาว่ากำลังทำอะไรจะทำให้ดีขึ้นอย่างไร

2.10 แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูล มีความสามัคคี มีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี จัดกิจกรรมเรียนรู้ควบคู่กับการประเมินผลการเรียนรู้ที่เน้นการประเมินสภาพจริง (Authentic assessment) โดยใช้เทคนิควิธีการประเมินสภาพจริงที่หลากหลายที่ให้ความสำคัญกับการประเมินการปฏิบัติ (Performance assessment)

บทบาทครูในการจัดการเรียนรู้กิจกรรม “ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้”

ครูผู้สอนต้องลดบทบาทจากเดิมที่คอยสอนเนื้อหาสาระใช้เวลาในชั้นเรียนมากสั่งการให้นักเรียนได้ทำตามที่ครูกำหนดมาเป็นผู้ที่คอยอำนวยความสะดวกลดเวลาเรียนเนื้อหาในชั้นเรียนให้น้อยลงและส่งเสริมกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง กลุ่มเพื่อนมากขึ้น เพิ่มเวลารู้จากสื่อเทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้หรือกิจกรรมสร้างสรรค์ต่าง ๆ ที่ครูจัดให้ทั้งในและนอกห้องเรียนตามความถนัด ความสนใจและความต้องการของนักเรียน ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ครูผู้สอนต้องคำนึงถึงในการจัดการเรียนรู้ “ลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้” ดังนี้

1. ครูผู้สอนต้องเข้าใจแนวคิดที่ว่าผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตัวเองโดยเชื่อมโยงความรู้เดิมที่มีอยู่ภายในเข้ากับการได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ดังนั้น ครูจึงควรนำแนวคิดนี้ไปพัฒนาวางแผนการจัดการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้ที่ทงทนและเกิดทักษะที่ต้องการ

2. ครูผู้สอนต้องตระหนักว่าในการจัดการศึกษาแก่นักเรียนนั้นควรส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความสนใจในการเรียนรู้และมีกำลังในการเรียนรู้ไม่ใช่นั่งแต่เพียงเนื้อหาความรู้ที่จะสอนเท่านั้น
3. มีบทบาทเป็นผู้แนะนำสร้างบรรยากาศและจัดสถานการณ์ที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองมากกว่าการเรียนจากคำบอกของผู้สอน
4. ต้องจัดกิจกรรมให้เชื่อมโยงระหว่างผู้เรียนด้วยกันผู้เรียนกับครูและครูภายในสถานศึกษาเดียวกันหรือต่างสถานศึกษา ระหว่างสถานศึกษา และสถานศึกษากับชุมชนเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติอันจะก่อให้เกิดประสบการณ์ตรงกับนักเรียน
5. ครูมีบทบาทในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะการเรียนรู้แบบร่วมมือระหว่างนักเรียนกับครูและนักเรียนกับนักเรียนด้วยกันเพื่อฝึกทักษะการทำงานเป็นทีม การเรียนรู้ด้วยตนเอง และทักษะสำคัญอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
6. ครูออกแบบสร้างสรรค์กิจกรรมการเรียนรู้จัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียนมากกว่าการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้หน้าห้องเพียงอย่างเดียว
7. ครูผู้สอนควรสอนให้นักเรียนเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับมโนทัศน์และแนวคิดที่สำคัญมากกว่าการท่องจำได้
8. ครูผู้สอนควรกระตุ้นให้นักเรียนเห็นคุณค่ามีทัศนคติที่ดีและสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงมากกว่าที่จะนำความรู้ไปใช้ในการสอบเท่านั้น
9. ครูผู้สอนควรสอนให้นักเรียนเห็นภาพรวมของเนื้อหาและเข้าใจการเชื่อมโยงกันของเนื้อหามากกว่าที่จะสอนเนื้อหาแยกกันเป็นเรื่อง ๆ
10. เน้นที่กระบวนการของการเรียนรู้ของนักเรียนมากกว่าการเน้นไปที่ผลการเรียนรู้เพียงอย่างเดียว
11. ส่งเสริมให้นักเรียนคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยการใช้คำถามกระตุ้นมากกว่าการให้นักเรียนปฏิบัติตามคำสั่งเท่านั้น
12. ครูเอาใจใส่ผู้เรียนรายบุคคลและแสดงความเมตตาต่อผู้เรียนอย่างทั่วถึง
13. ครูจัดกิจกรรมและสถานการณ์เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออกและคิดอย่างสร้างสรรค์
14. ครูส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกคิดฝึกทำและฝึกปรับปรุงตนเอง
15. ครูส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่มพร้อมทั้งสังเกตส่วนดีและปรับปรุงส่วนด้อยของผู้เรียน

16. ครูใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมประสบการณ์กับชีวิตจริงเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหาและการค้นพบความรู้

17. ส่งเสริมให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นและเรียนรู้ได้ด้วยตนเองมากกว่าการที่นักเรียนเรียนรู้จากการทำแบบฝึกหัดและท่องจำ

18. คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียนทั้งในด้านความเหมาะสมกับนักเรียนมากกว่าการใช้วิธีสอนแบบเดียวกันกับนักเรียนทั้งหมดทุกคน

19. ใช้วิธีการประเมินผลที่หลากหลายและเป็นการประเมินตามสภาพจริงในการวิเคราะห์คุณภาพและพัฒนาการของนักเรียนมากกว่าการประเมินนักเรียนจากการสอบเท่านั้น สำหรับการวิจัยครั้งนี้กิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นให้สอดคล้องกับลักษณะธรรมชาติของวิชาสุศึกษา โดยจัดเป็นกิจกรรมเฉพาะเรื่องการสร้างเสริมสุขภาพในชุมชนด้านปัจจัยสี่ด้วยภูมิปัญญาไทยสาขาการแพทย์แผนไทยตามแผนแม่บทการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2560-2564 ที่เน้นการพัฒนาสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทยโดยครูเป็นผู้แนะนำและสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ธรรมชาติของจังหวัดสมุทรสาครที่มีอยู่อย่างหลากหลายที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์จริงของนักเรียนเพื่อให้นักเรียนกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองเพื่อนำไปสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนท้องถิ่น

นโยบายและเป้าหมายของชาติด้านสุขภาพ

พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550

ในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้สุขภาพ หมายถึง ภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญาและทางสังคมเชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุลการวางระบบเพื่อดูแลแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพของประชาชนจึงไม่อาจมุ่งเน้นที่การจัดบริการเพื่อการรักษาพยาบาลเพียงด้านเดียว เพราะจะทำให้รัฐและประชาชนต้องเสียค่าใช้จ่ายมากและจะเพิ่มมากขึ้น ตามลำดับ ในขณะที่โรครและปัจจัยที่คุกคามสุขภาพมีการเปลี่ยนแปลงและมีความยุ่งยากซับซ้อนมากขึ้น จำเป็นต้องดำเนินการให้ประชาชนมีความรู้เท่าทัน มีส่วนร่วมและมีระบบสร้างเสริมสุขภาพและระวังป้องกันอย่างสมบูรณ์ (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2550, หน้า 2-4) ซึ่งมีสาระที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ดังนี้

มาตรา 3 “สุขภาพ” หมายความว่า ภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญาและทางสังคมเชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล “ปัญญา” หมายความว่า ความรู้ที่เท่าทันและความเข้าใจอย่างแยกได้ในเหตุผลแห่งความดี ความชั่ว ความมีประโยชน์และ

ความมีโทษ ซึ่งนำไปสู่ความมีจิตอันดีงามและเอื้อเพื่อเอื้อแก่ “ระบบสุขภาพ” หมายความว่า ระบบความสัมพันธ์ทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ “บริการสาธารณสุข” หมายความว่า บริการต่าง ๆ อันเกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพการป้องกันและควบคุมโรคและปัจจัยที่คุกคามสุขภาพการตรวจวินิจฉัยและบำบัดสภาวะความเจ็บป่วยและการฟื้นฟูสมรรถภาพของบุคคลครอบครัวและชุมชน

มาตรา 5 บุคคลมีสิทธิในการดำรงชีวิตในสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพบุคคลมีหน้าที่ร่วมกับหน่วยงานของรัฐในการดำเนินการให้เกิดสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมตามวรรคหนึ่ง

มาตรา 47 ธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติต้องสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และอย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญเกี่ยวกับเรื่องดังต่อไปนี้

1. ปรัชญาและแนวคิดหลักของระบบสุขภาพ
  2. คุณลักษณะที่พึงประสงค์และเป้าหมายของระบบสุขภาพ
  3. การจัดให้มีหลักประกันและความคุ้มครองให้เกิดสุขภาพ
  4. การสร้างเสริมสุขภาพ
  5. การป้องกันและควบคุมโรคและปัจจัยที่คุกคามสุขภาพ
  6. การบริการสาธารณสุขและการควบคุมคุณภาพ
  7. การส่งเสริมสนับสนุนการใช้และการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ
- การแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือกอื่น ๆ
8. การคุ้มครองผู้บริโภค
  9. การสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้ด้านสุขภาพ
  10. การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพ
  11. การผลิตและการพัฒนาบุคลากรด้านสาธารณสุข
  12. การเงินการคลังด้านสุขภาพ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)

ในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ครั้งนี้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้จัดทำบนพื้นฐานของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ซึ่งเป็นแผนแม่บทหลักของการพัฒนาประเทศและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development goals: SDGs) รวมทั้งการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย 4.0 ตลอดจนประเด็นการปฏิรูปประเทศนอกจากนั้นได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนทั้งในระดับกลุ่มอาชีพระดับภาคและระดับประเทศในทุกขั้นตอนของแผน ฯ อย่างกว้างขวางและต่อเนื่องเพื่อร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทาง

การพัฒนาประเทศรวมทั้งร่วมจัดทำรายละเอียดยุทธศาสตร์ของแผน ฯ เพื่อมุ่งสู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559, หน้า 4-6)

หลักการสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) การพัฒนาประเทศในระยะของแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 12 จะมุ่งบรรลุเป้าหมายในระยะ 5 ปี ที่จะสามารถต่อยอดในระยะต่อไปเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาระยะยาวตาม ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยมีหลักการสำคัญของแผนพัฒนา ฯ ดังนี้

1. ยึด “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ต่อเนื่องมาตั้งแต่แผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 9 เพื่อให้เกิดบูรณาการการพัฒนาในทุกมิติอย่างสมดุลผสมผสาน มีความพอประมาณและมีระบบ ภูมิคุ้มกันและการบริหารจัดการความเสี่ยงที่ดี ซึ่งเป็นเงื่อนไขจำเป็นสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ สังคมไทยเป็นสังคมคุณภาพ สร้างโอกาสและมีที่ยืนให้กับทุกคนในสังคมได้ดำเนินชีวิตที่ดีมีความสุขและอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ ในขณะที่ระบบเศรษฐกิจของประเทศก็เจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง มีคุณภาพและมีเสถียรภาพการกระจาย ความมั่งคั่งอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เป็นการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมรักษา ความหลากหลายทางชีวภาพชุมชนวิถีชีวิตค่านิยมประเพณีและวัฒนธรรม

2. ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดีสำหรับ คนไทยพัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดี รับผิดชอบต่อสังคม มีจริยธรรมและคุณธรรม พัฒนาคนทุกช่วงวัยและเตรียม ความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ รวมถึงการสร้างคนให้ใช้ประโยชน์และอยู่กับ สิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล อนุรักษ์ฟื้นฟูใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างเหมาะสม

3. ยึด “วิสัยทัศน์ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี” มาเป็นกรอบของวิสัยทัศน์ประเทศไทย ในแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 12 วิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนา แล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”

4. ยึด “เป้าหมายอนาคตประเทศไทยปี พ.ศ. 2579 ” ที่เป็นเป้าหมายในยุทธศาสตร์ชาติ 20ปีมาเป็นกรอบในการกำหนดเป้าหมายที่จะบรรลุใน 5 ปีแรก และเป้าหมายในระดับย่อยลงมา โดยที่เป้าหมายและตัวชี้วัดในด้านต่าง ๆ มีความสอดคล้องกับกรอบเป้าหมายที่ยั่งยืน (SDGs) ทั้งนี้ เป้าหมายประเทศไทยในปี พ.ศ. 2579 ซึ่งเป็นยอมรับร่วมกันนั้นพิจารณาจากทั้งประเด็นหลักและ ลักษณะของการพัฒนา ลักษณะฐานการผลิตและบริการสำคัญของประเทศ ลักษณะของคนไทย และสังคมไทยที่พึงปรารถนา และกลุ่มเป้าหมายในสังคมไทยโดยกำหนดไว้ ดังนี้ “เศรษฐกิจและ สังคมไทยมีการพัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืนบนฐานการพัฒนาที่ยั่งยืนสังคมไทยเป็นสังคมที่เป็น

ธรรมมีความเหลื่อมล้ำน้อยคนไทยเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นพลเมืองที่มีวินัย ตื่นรู้ และเรียนรู้ ได้ด้วยตนเองตลอดชีวิต มีความรู้ มีทักษะและทัศนคติที่เป็นค่านิยมที่ดี มีสุขภาพร่างกายและจิตใจ ที่สมบูรณ์ มีความเจริญเติบโตทางจิตวิญญาณ มีจิตสาธารณะและทำประโยชน์ต่อส่วนรวม มีความเป็นพลเมืองไทย พลเมืองอาเซียนและพลเมือง โลก ประเทศไทยมีบทบาทที่สำคัญในเวที นานาชาติ ระบบเศรษฐกิจตั้งอยู่บนฐานของการใช้นวัตกรรมดิจิทัล สามารถแข่งขันในการผลิตได้ และค้าขายเป็นมีความเป็นสังคมประกอบการ มีฐานการผลิตและบริการที่มีคุณภาพและรูปแบบที่ โดดเด่นเป็นที่ต้องการในตลาดโลก เป็นฐานการผลิตและบริการที่สำคัญ เช่น การให้บริการคุณภาพ ทั้งด้านการเงิน ระบบโลจิสติกส์ บริการด้านสุขภาพและท่องเที่ยวคุณภาพ เป็นครัวโลกของอาหาร คุณภาพและปลอดภัยเป็นฐานอุตสาหกรรมและบริการอัจฉริยะที่เป็นอุตสาหกรรมแห่งอนาคตที่ใช้ นวัตกรรมทุนมนุษย์ทักษะสูงและเทคโนโลยีอัจฉริยะมาต่อยอดฐานการผลิตและบริการที่มี ศักยภาพในปัจจุบันและพัฒนาฐานการผลิตและบริการใหม่ ๆ เพื่อนำประเทศไทยไปสู่การมีระบบ เศรษฐกิจสังคมและประชาชนที่มีความเป็นอัจฉริยะ”

5. ยึด “หลักการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำและขับเคลื่อน การเจริญเติบโตจากการเพิ่มผลิตภาพการผลิตบนฐานของการใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรม” แผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 12 มุ่งเน้นการสร้างเสริมความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีความครอบคลุมทั่วถึง เพื่อเพิ่มขยายฐานกลุ่มประชากรชั้นกลางให้กว้างขึ้น โดยกำหนดเป้าหมายในการเพิ่มโอกาสทาง เศรษฐกิจโอกาสทางสังคมและรายได้ของกลุ่มประชากรรายได้ต่ำสุดร้อยละ 40 ให้สูงขึ้น นอกจากนี้ การเพิ่มผลิตภาพการผลิตบนฐานของการใช้ภูมิปัญญาและพัฒนานวัตกรรมนับเป็น หัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาในระยะต่อไปสำหรับทุกภาคส่วนในสังคมไทย โดยที่เส้นทางการพัฒนาที่มุ่งสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วนั้นกำหนดเป้าหมายทั้งในด้านรายได้ ความเป็นธรรม การลดความเหลื่อมล้ำและขยายฐานคนชั้นกลาง การสร้างสังคมที่มีคุณภาพ และมีธรรมาภิบาลและความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

6. ยึด “หลักการนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างจริงจังใน 5 ปี ที่ต่อยอดไปสู่ ผลสัมฤทธิ์ที่เป็นเป้าหมายระยะยาว” จากการที่แผนพัฒนา ฯ เป็นกลไกเชื่อมต่อไปในลำดับแรก ที่จะกำกับและส่งต่อแนวทางการพัฒนาและเป้าหมายในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ให้เกิดการปฏิบัติใน ทุกระดับและในแต่ละด้านอย่างสอดคล้องกันแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 12 จึงให้ความสำคัญกับการใช้ กลไกประชารัฐที่เป็นการรวมพลังขับเคลื่อนจากทั้งภาครัฐเอกชนและประชาชน และการกำหนด ประเด็นบูรณาการของการพัฒนาที่มีลำดับความสำคัญสูงและได้กำหนดในระดับแผนงาน/ โครงการสำคัญที่จะตอบสนองต่อเป้าหมายการพัฒนาได้อย่างแท้จริง รวมทั้งการกำหนดเป้าหมาย และตัวชี้วัดที่มีความครอบคลุมหลากหลายมิติมากกว่าในแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ผ่านมา

ในการกำหนดเป้าหมายได้ คำนึงถึงความสอดคล้องกับเป้าหมายระยะยาวของยุทธศาสตร์ชาติและ การเป็นกรอบกำกับเป้าหมายและตัวชี้วัดในระดับย่อยลงมา ที่จะต้องถูกส่งต่อและกำกับให้สามารถ ดำเนินการให้เกิดขึ้นอย่างมีผลสัมฤทธิ์ภายใต้กรอบการจัดสรรงบประมาณ การติดตามและ ประเมินผลการใช้จ่ายเงินงบประมาณแผ่นดินและการติดตามประเมินผลการปฏิบัติราชการรวมทั้ง การพัฒนาระบบราชการ

7. การเตรียมความพร้อมของประเทศในด้านการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและ นวัตกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วง 5 ปีนี้ ต้องมุ่งเน้นในเรื่องสำคัญ ดังนี้ (สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559, หน้า 13-16)

8. การสนับสนุนการวิจัยพัฒนา การดัดแปลงและต่อยอดการพัฒนาเทคโนโลยี ยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับสาขาการผลิตและบริการเดิม และต่อยอด ไปสู่ความเป็นอัจฉริยะโดยใช้เทคโนโลยีขั้นสูงและการผสมผสานเทคโนโลยี เช่น กลุ่มอาหาร เกษตรและเทคโนโลยีชีวภาพ กลุ่มสาธารณสุขสุขภาพและเทคโนโลยีทางการแพทย์ กลุ่มเครื่องมือ อุปกรณ์อัจฉริยะ หุ่นยนต์ และระบบเครื่องกลที่ใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ควบคุมกลุ่มดิจิทัล เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตที่เชื่อมต่อและบังคับอุปกรณ์ต่าง ๆ ปัญญาประดิษฐ์และเทคโนโลยีสมองกล ผังตัวและกลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์วัฒนธรรมบริการที่มีมูลค่าสูง

9. การพัฒนาผู้ประกอบการให้เป็นผู้ประกอบการทางเทคโนโลยี (Technopreneur) รวมทั้งเชื่อมโยงระหว่างภาคการผลิตที่เป็นกลุ่มใหญ่ของประเทศ ได้แก่ เกษตรกรรายย่อย วิชากิจ ชุมชนและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมกับสถาบันวิจัยสถาบันการศึกษาเพื่อให้สามารถเข้าถึง และนำผลงานวิจัยพร้อมเข้ามาต่อยอดใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์โดยดำเนินการควบคู่กับ การส่งเสริมสังคมผู้ประกอบการที่ผลิตได้ขายเป็น

10. การพัฒนาและยกระดับโครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่ให้ตอบสนองการเปลี่ยนแปลง เทคโนโลยีแบบก้าวกระโดด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเร่งสร้างและพัฒนาบุคลากรวิจัยในสาขา STEM (Science, Technology, Engineering, and Mathematics) และส่งเสริมห้องปฏิบัติการวิจัยของ ภาคเอกชนที่ได้มาตรฐานและในแขนงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่มีความสำคัญต่อ การพัฒนาศักยภาพในการสร้างนวัตกรรมของประเทศในอนาคต เช่น สาขาชีววิทยาเชิงสังเคราะห์ เซลล์ต้นกำเนิด เป็นต้น

11. การสนับสนุนการดำเนินงานอย่างเป็นเครือข่ายระหว่างสถาบันวิจัยสถาบัน การศึกษาภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาชน/ ชุมชนเพื่อร่วมพัฒนานวัตกรรมทางสังคมให้เป็น กลไกในการลดความเหลื่อมล้ำและยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาส อาทิ เทคโนโลยีเพื่อผู้สูงอายุ อุปกรณ์ช่วยผู้พิการ

12. การปรับกลไกระบบวิจัยและพัฒนาของประเทศทั้งระบบทั้งกลไกการให้ทุนวิจัย การสร้างเครือข่ายวิจัย กระบวนการวิจัย การนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์รวมทั้งการประเมินผล โครงการวิจัย โดยต้องมุ่งเน้นการประสานพลังและศักยภาพของนักวิจัยในสาขาต่าง ๆ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของภาคเอกชน ในการยกระดับศักยภาพทางเทคโนโลยีได้อย่างแท้จริง และมีประสิทธิภาพ

13. การเตรียมพร้อมด้านกำลังคนและการสร้างเสริมศักยภาพของประชากรในทุกช่วงวัย โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นทุนมนุษย์ที่มีศักยภาพสูงภายใต้เงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงไปสู่โครงสร้างประชากรสังคมสูงวัยสมบูรณ์เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 12 จำนวนประชากรวัยแรงงานลดลงต่อเนื่องมาตั้งแต่ พ.ศ. 2558 และเกิดการขาดแคลนแรงงานผลิตภาพแรงงานต่ำ คุณภาพคนยังมีปัญหาในทุกช่วงวัยและส่งผลกระทบต่อเนื่องถึงกันตลอดช่วงชีวิต ตั้งแต่พัฒนาการไม่สมวัยในเด็กปฐมวัยผลลัพธ์ทางการศึกษาของเด็กวัยเรียนก่อนข้างต่ำ แรงงานมีปัญหาทั้งในเรื่องความรู้ ทักษะและทัศนคติที่ไม่ตรงกับความต้องการของตลาดงาน และผู้สูงอายุมีปัญหาสุขภาพ โดยที่จำนวนไม่น้อยต้องพึ่งพิงผู้อื่นในการดำเนินชีวิต เป็นต้น ดังนั้น จุดเน้นการพัฒนาคนที่สำคัญในช่วงแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 12 มีดังนี้

13.1 การพัฒนากลุ่มเด็กปฐมวัยให้มีสุขภาพกายและใจที่ดี มีทักษะทางสมองทักษะการเรียนรู้ทักษะชีวิตและทักษะทางสังคมเพื่อให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ

13.2 การหล่อหลอมให้คนไทยมีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคมคนไทยในทุกช่วงวัยเป็นคนดีมีสุขภาพที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย มีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมส่วนรวม

13.3 การพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถของคน มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะที่เหมาะสมในแต่ละช่วงวัยเพื่อวางรากฐานให้เป็นคนมีคุณภาพในอนาคตการพัฒนาทักษะสอดคล้องกับความต้องการในตลาดแรงงานและทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ของคนในแต่ละช่วงวัยตามความเหมาะสม เช่น เด็กวัยเรียนและวัยรุ่นพัฒนาทักษะการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบมีความคิดสร้างสรรค์รวมทั้งการให้ความสำคัญกับการพัฒนาให้มีความพร้อมในการต่อยอดพัฒนาทักษะในทุกด้าน มีทักษะการทำงานและการใช้ชีวิตที่พร้อมเข้าสู่ตลาดงาน วัยแรงงานเน้นการสร้างความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับตลาดงาน ทั้งทักษะขั้นพื้นฐานทักษะเฉพาะในวิชาชีพ ทักษะการเป็นผู้ประกอบการรายใหม่ ทักษะการประกอบอาชีพอิสระ วัยสูงอายุ เน้นพัฒนาทักษะที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับวัยและประสบการณ์

13.4 การเตรียมความพร้อมของกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในกลุ่มวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่จะเปลี่ยนแปลงโลกในอนาคตอย่างสำคัญ

13.5 การยกระดับคุณภาพการศึกษาสู่ความเป็นเลิศในทุกระดับและยกระดับการเรียนรู้โดยเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งการบริหารจัดการ โรงเรียนขนาดเล็ก ปรับระบบการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาคุณภาพครูทั้งระบบ รวมทั้งการยกระดับคุณภาพการศึกษาสู่ความเป็นเลิศในสาขาวิชาที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและพัฒนาระบบทวิภาคีหรือสหกิจศึกษาให้เอื้อต่อการเตรียมคนที่มีทักษะให้พร้อมเข้าสู่ตลาดแรงงาน นอกจากนี้ ต้องให้ความสำคัญกับการสร้างปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งสื่อการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย

13.6 การสร้างเสริมให้คนมีสุขภาพดีเน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางสุขภาพและการลดปัจจัยเสี่ยงด้านสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อสุขภาพ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาความรู้ในการดูแลสุขภาพ การพัฒนารูปแบบการออกกำลังกายและโภชนาการที่เหมาะสมกับแต่ละช่วงวัย การใช้มาตรการทางกฎหมายและภาษีในการควบคุมและส่งเสริมอาหารและผลิตภัณฑ์ที่ส่งผลเสียต่อสุขภาพการสร้างกลไกในการจัดทำนโยบายสาธารณะที่ต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสุขภาพที่จะนำไปสู่การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดี

แผนพัฒนาสุขภาพ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)

แผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ที่ออกโดยคณะกรรมการอำนวยการจัดทำแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข (2559) มีเป้าประสงค์ คือ

1. ประชาชน ชุมชน ท้องถิ่นและภาคีเครือข่ายมีศักยภาพสามารถสร้างเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค ลดการเจ็บป่วยจากโรคที่ป้องกันได้ หรือโรคที่เกิดจากพฤติกรรมสุขภาพ มีการใช้ภูมิปัญญาไทยและมีส่วนร่วมจัดการปัญหาสุขภาพของตนเองและสังคมได้
2. มีระบบเฝ้าระวังและเตือนภัยที่ไวพอ ทันการณ์ และสามารถจัดการปัญหาภัยคุกคามสุขภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. มีระบบสุขภาพเชิงรุกที่มีประสิทธิภาพ มุ่งเน้นการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกัน ควบคุมโรค และการคุ้มครองผู้บริโภค โภชนาการด้านสุขภาพ
4. มีระบบบริการที่มีคุณภาพมาตรฐาน สามารถตอบสนองต่อความต้องการตามปัญหาสุขภาพ และมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ให้และผู้รับบริการ
5. มีระบบบริหารจัดการและการเงินการคลังด้านสุขภาพอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นเอกภาพ

ยุทธศาสตร์สุขภาพดี วิถีชีวิตไทย (พ.ศ. 2554-2563)

แผนยุทธศาสตร์สุขภาพดี วิถีชีวิตไทย ได้จัดทำขึ้นให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาโรคไม่ติดต่อเรื้อรังที่สามารถป้องกันได้หรือเรียกว่าโรควิถีชีวิต ซึ่งเป็นปัญหาสุขภาพสำคัญ

ลำดับต้น ๆ ที่ระบาดอยู่ในปัจจุบัน และในอนาคตที่คาดว่าจะมีแนวโน้มที่ความรุนแรงมากยิ่งขึ้น หากปล่อยให้สถานการณ์ดำเนินไปโดยมิได้ดำเนินการสกัดกั้นปัญหาอย่างจริงจัง

(กระทรวงสาธารณสุข, 2550, หน้า ก, ข)

สาระสำคัญของแผนยุทธศาสตร์สุขภาพดี วิถีชีวิตไทยสาระสำคัญของแผนยุทธศาสตร์สุขภาพดี วิถีชีวิตไทย นั้นถูกกำหนดขึ้นภายใต้วิสัยทัศน์ พันธกิจ ดังนี้

1. วิสัยทัศน์: ประชาชนมีศักยภาพในการจัดการปัจจัยเสี่ยงและสภาพแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อโรควิถีชีวิตด้วยการรวมพลังขับเคลื่อนจากทุกภาคส่วนอย่างบูรณาการ สมดุล ยั่งยืน และเป็นสุขบนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2. พันธกิจ: สร้างชุมชนท้องถิ่นสังคมที่ตระหนักลดปัจจัยเสี่ยงเสริมปัจจัยเอื้อและมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งในการผลักดันนโยบายสู่การปฏิบัติ การค้นหา เฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุม จัดการปัญหาและพัฒนาของทุกภาคส่วนอย่างเป็นระบบองค์รวมครอบคลุมมีประสิทธิภาพ

3. เป้าหมายสูงสุด: ประชาชนชุมชนสังคมและประเทศมีภูมิคุ้มกันและศักยภาพในการสกัดกั้นภัยคุกคามสุขภาพจากโรควิถีชีวิตที่สำคัญได้

ยุทธศาสตร์: เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี และแผนงานในการพัฒนา

ในแต่ละช่วงของเส้นทางการพัฒนากำหนดไว้ 5 ยุทธศาสตร์ (3 ยุทธวิธีร่วม 11 ยุทธวิธี รายยุทธศาสตร์ 28 แผนงาน) คือ

1. นโยบายสาธารณะสร้างสุข (4 เป้าหมาย 3 ยุทธวิธี 11 แผนงาน)
2. ขับเคลื่อนทางสังคมและสื่อสารสาธารณะ (2 เป้าหมาย 2 ยุทธวิธี 3 แผนงาน)
3. พัฒนาศักยภาพชุมชน (1 เป้าหมาย 2 ยุทธวิธี 3 แผนงาน)
4. พัฒนาระบบเฝ้าระวังและการจัดการโรค (3 เป้าหมาย 3 ยุทธวิธี 7 แผนงาน)
5. การสร้างความเข้มแข็งของระบบสนับสนุนยุทธศาสตร์ (4 เป้าหมาย 1 ยุทธวิธี

4 แผนงาน)

ปรัชญาและแนวคิดหลักในการพัฒนาวิถีชีวิตไทย

ปรัชญาและแนวคิดหลักในการพัฒนาวิถีชีวิตไทยให้ห่างไกล และปราศจากปัจจัยเสี่ยง ได้มองเห็นว่ามีปัจจัยเสริมที่เอื้อต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพที่ดีสร้างภูมิคุ้มกันและสุขภาพของทั้งสังคมสามารถลดโรคและภัยคุกคามสุขภาพภายใต้ปรัชญาและแนวคิด การบูรณาการระบบสุขภาพของทั้งสังคม การมองถึงบริบทแวดล้อมและวิถีชีวิตไทยที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดีตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาแผนยุทธศาสตร์สุขภาพดี วิถีชีวิตไทย

การพัฒนาแผนยุทธศาสตร์สุขภาพดีวิถีชีวิตไทย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้จัดทำขึ้นบนพื้นฐาน การคำนึงถึงการสร้างสุขภาพหรือสุขภาพะทั้งทางกาย ทางใจ ทางสังคม ทางปัญญา/ จิตวิญญาณอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยกำหนดสุขภาพในระดับปัจเจกบุคคล สภาพแวดล้อมและระบบบริการสุขภาพภายใต้บริบทของการสร้างทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคมและทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยวิถีคิดและวิถีปฏิบัติที่บูรณาการเป็นองค์รวมของภาคส่วนในทุกระดับเพื่อสร้างสังคมดีที่เป็นสังคมที่อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันและสร้างระบบสุขภาพพอเพียงเพื่อการมีสุขภาพที่ดีของทุกคน (กระทรวงสาธารณสุข, 2550, หน้า 23)

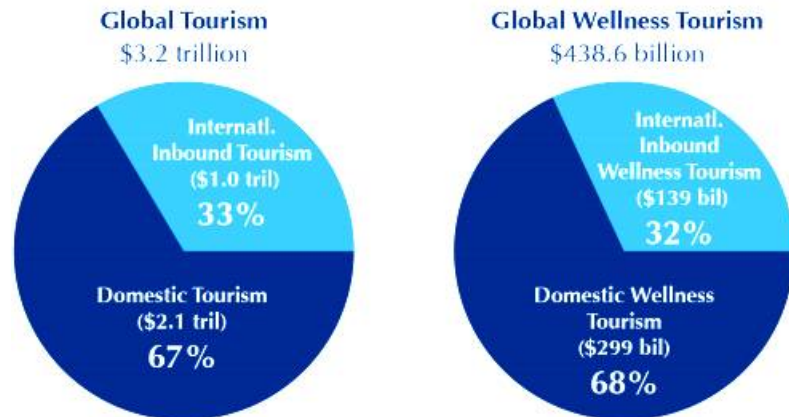
ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยนำยุทธศาสตร์สุขภาพดี วิถีชีวิตไทยมาใช้ในการบริหารจัดการความรู้ในลักษณะการนำพืชผักสมุนไพรในสาธารณสุขมูลฐาน สมุนไพรในป่าชายเลน วิถีชีวิตไทย มาให้ความรู้จากสถานการณ์ปัญหาโรคโรคไม่ติดต่อเรื้อรังจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป และฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาจากการวิจัยและพัฒนาด้วยการเรียนรู้แบบโครงงาน ด้วยกระบวนการกลุ่มจากการนำพืช ผัก สมุนไพร อาหาร วัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสาครมาเป็นสื่อหรือที่มาของการเรียนรู้เพื่อสร้างเจตคติให้ผู้เรียนตระหนักรู้ มีทักษะการปฏิบัติที่เหมาะสมด้วยการเลือกซื้อ เลือกใช้ เลือกบริโภค พืช ผัก สมุนไพร อาหาร วัตถุดิบ รวมทั้งผลิตภัณฑ์สุขภาพได้อย่างปลอดภัยและสมดุลเพื่อลดความเสี่ยงการเกิด โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคมะเร็ง ฯ

นโยบายรัฐบาลด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ (Medical hub) (พ.ศ. 2560-2569) ตลาดการท่องเที่ยวของโลก พบว่า มีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ตลอดจนการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศต่าง ๆ สูงขึ้น ดังนี้

ภาพที่ 5 ที่แสดงการเปรียบเทียบมูลค่าทางเศรษฐกิจระหว่าง Wellness tourism และ Global tourism

ภาพที่ 6 ที่แสดงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวแสวงหาการบริการใน Wellness tourism

ภาพที่ 5 การเปรียบเทียบมูลค่าทางเศรษฐกิจระหว่าง Wellness tourism และ Global tourist (The Global Wellness Tourism Economy, 2013, หน้า 10; กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ, 2559, หน้า 7)

ภาพที่ 6 บริการที่ผู้รับบริการแสวงหาใน Wellness tourism (The Global Wellness Tourism Economy, 2013, หน้า 10; กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ, 2559, หน้า 7)

คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบข้อเสนอ 10 อุตสาหกรรมเป้าหมาย เพื่อเป็นกลไกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเพื่ออนาคต (New engine of growth) ประกอบด้วย การต่อยอดอุตสาหกรรมเดิมที่มีศักยภาพใน 5 กลุ่ม ซึ่งเป็นการลงทุนในกลุ่มอุตสาหกรรมที่มีอยู่แล้วใน

ประเทศ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ปัจจัยผลิต โดยการลงทุนชนิดนี้จะส่งผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะสั้นและระยะกลาง (กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ, 2559, หน้า 1) ได้แก่

- 1) อุตสาหกรรมแห่งอนาคต 2) อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ 3) อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

กลุ่มที่มีรายได้ดีและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ 4) การเกษตรเชิงประสิทธิภาพและเทคโนโลยีชีวภาพ

- 5) กลุ่มอาหารแห่งอนาคตหรือการแปรรูปอาหาร

กระทรวงสาธารณสุขได้รับมอบหมายให้เป็นหน่วยงานหลักในการบริหารขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ (นโยบาย Medical hub) มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 จนถึงปัจจุบัน แบ่งออกเป็น 4 ผลผลิตหลัก คือ (กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ, 2559, หน้า 3) 1) ศูนย์กลางบริการเพื่อส่งเสริมสุขภาพ (Wellness hub) 2) ศูนย์กลางบริการสุขภาพ (Medical service hub) 3) ศูนย์กลางบริการวิชาการและงานวิจัย (Academic hub) 4) ศูนย์กลางยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพ (Product hub)

2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ

การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ คือ

2.1 ยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนบริการรักษาพยาบาลด้านการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกให้มีความเป็นเลิศ โดดเด่น มีเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ ตามภูมิปัญญาไทย วิถีชีวิต มีมูลค่าเพิ่ม มีชื่อเสียงในระดับโลก

เป้าหมาย

2.1.1 พัฒนาการแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก ให้มีคุณภาพมาตรฐานคู่ระดับสากลและมีผลงานวิจัยทางวิทยาศาสตร์รองรับ

2.1.2 ประเทศไทยมีสถานบริการสุขภาพที่ให้บริการด้านการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกที่ผ่านการรับประกันคุณภาพและมาตรฐานจนสามารถเป็นบริการรักษาพยาบาลหลักของประเทศ (กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ, 2559, หน้า 23)

2.2 ยุทธศาสตร์ที่ 6 พัฒนายาและผลิตภัณฑ์สุขภาพเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนยาแผนปัจจุบัน ยาสมุนไพรไทย และผลิตภัณฑ์สุขภาพให้มีความเป็นเลิศ โดดเด่น จากทรัพยากรธรรมชาติตามภูมิปัญญาไทย มีมูลค่าเพิ่ม มีชื่อเสียง รวมทั้งมีคุณภาพมาตรฐานนานาชาติ เป้าหมายประเทศไทยมียาและผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ผ่านการขึ้นทะเบียนตำรับยา การรับประกันคุณภาพและมาตรฐานนานาชาติสำหรับให้บริการแก่ชาวไทยและชาวต่างชาติและมีศักยภาพในการจัดจำหน่ายไปยังทั่วโลก (กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ, 2559, หน้า 25)

แผนพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2560-2564

แผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2560-2564 ได้กำหนดภารกิจแผนงานของส่วนราชการและองค์กรภาคเอกชนผู้เกี่ยวข้องอย่างเป็นเอกภาพตลอด 5 ปีข้างหน้า เพื่อให้สมุนไพรไทยเป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทยต่อไปในอนาคตได้ กำหนด แนวทางต่าง ๆ ไว้ ดังนี้ (กระทรวงสาธารณสุข, 2559, หน้า 4)

วิสัยทัศน์

สมุนไพรไทยเพื่อความมั่นคงทางสุขภาพและความยั่งยืนของเศรษฐกิจไทย (Thai herbs for health and sustainable economy)

พันธกิจ

1. พัฒนาสมุนไพรไทยให้เป็นที่ยอมรับ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มศักยภาพ และมีประสิทธิภาพ
2. สนับสนุนให้เกิดการผลิตสมุนไพรที่ได้มาตรฐาน มีคุณภาพ และสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์สมุนไพร
3. เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของสมุนไพรไทยในตลาดทั้งในและต่างประเทศ
4. ส่งเสริมให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และใช้สมุนไพรไทยอย่างถูกต้อง เหมาะสม

เป้าหมาย

ประเทศไทยจะเป็นประเทศที่ส่งออกวัตถุดิบสมุนไพรคุณภาพและผลิตภัณฑ์สมุนไพรชั้นนำของภูมิภาค ASEAN ภายในปี พ.ศ. 2564 มูลค่าของวัตถุดิบสมุนไพรและผลิตภัณฑ์สมุนไพรภายในประเทศเพิ่มขึ้นอย่างน้อยเท่าตัวภายในปี พ.ศ. 2564 โดยแผนแม่บทได้กำหนดให้มียุทธศาสตร์ในการบรรลุตามเป้าหมาย 4 ยุทธศาสตร์ คือ

1. ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมผลิตผลของสมุนไพรไทยที่มีศักยภาพตามความต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศโดยมีเป้าประสงค์ของยุทธศาสตร์นี้ คือ ส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรแปรรูปเบื้องต้นอย่างมีคุณภาพ ปริมาณวัตถุดิบสมุนไพรที่มีคุณภาพ มีความเพียงพอใกล้เคียงต่อความต้องการใช้ของผู้ประกอบการอุตสาหกรรม และอนุรักษ์สมุนไพรไทยให้คงไว้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน
2. ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาอุตสาหกรรมและการตลาดสมุนไพรให้มีคุณภาพระดับสากลโดยมีเป้าประสงค์ของยุทธศาสตร์นี้ คือ ผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่มีศักยภาพในการแข่งขันทางการตลาดทั้งในและต่างประเทศ
3. ยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาโรคและการสร้างเสริมสุขภาพโดยมีเป้าประสงค์ของยุทธศาสตร์นี้ คือ เพิ่มการใช้สมุนไพรในระบบสุขภาพ ในการรักษาโรคและ

สร้างเสริมสุขภาพ และสร้างเสริมพื้นฐานการพัฒนาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรไทยให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบสุขภาพของประเทศในระยะยาว

4. ยุทธศาสตร์ที่ 4 สร้างความเข้มแข็งของการบริหารและนโยบายภาครัฐเพื่อการขับเคลื่อนสมุนไพรไทยอย่างยั่งยืน โดยมีเป้าประสงค์ของยุทธศาสตร์นี้ คือ ประเทศไทยมีกลไกในการพัฒนาสมุนไพรที่มีศักยภาพเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจของประเทศ

ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้ได้ทำการศึกษาแผนแม่บทแห่งชาติการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2560-2564 ที่ได้กล่าวถึงการมุ่งที่จะนำเอาพลังความเข้มแข็งร่วมกันจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น ภาครัฐชาวบ้าน กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฯ เข้ามา มีส่วนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับนักเรียนในกิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ เรื่อง การสร้างเสริมสุขภาพในชุมชนด้านปัจจัยสี่ โดยใช้ภูมิปัญญาไทย สาขาการแพทย์แผนไทยที่นำสมุนไพรมาใช้ทำอาหาร สมุนไพรเพื่อความงามและยารักษาโรครวมถึงการนำสมุนไพรมาทำสีย้อมผ้าและแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์สุขภาพ

แผนพัฒนาจังหวัดสมุทรสาคร และสภาพจังหวัดสมุทรสาคร

จังหวัดสมุทรสาครมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเลสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1.00-2.00 เมตร มีแม่น้ำท่าจีนไหลผ่านตอนกลางจังหวัด ไหลคดเคี้ยวตามแนวเหนือใต้ลงสู่อ่าวไทยที่อำเภอเมืองสมุทรสาคร ระยะทางยาวประมาณ 70 กิโลเมตร พื้นที่ตอนบนในเขตอำเภอบ้านแพ้วและอำเภอกะทู้มแบน มีความอุดมสมบูรณ์ของดินและมีโครงข่ายแม่น้ำลำคลองเชื่อมโยงถึงจังหวัดสมุทรสาคร เป็นจังหวัดชายทะเลตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนในเขตพื้นที่ภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย ประมาณเส้นรุ้งที่ 13 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 100 องศาตะวันออก เป็นจังหวัดปริมณฑลห่างจากกรุงเทพมหานคร ตามระยะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 35 (ถนนพระราม 2) ประมาณ 30 กิโลเมตรมีพื้นที่ 872.347 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 545,216 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ จังหวัดนครปฐม

ทิศใต้ ติดต่อกับ ทะเลอ่าวไทย

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ กรุงเทพมหานคร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ จังหวัดสมุทรสงครามและจังหวัดราชบุรี

ลักษณะภูมิประเทศ

1. ที่ตั้งขนาดและอาณาเขต จังหวัดสมุทรสาครมีลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบ ฝนเมืองร้อน (Tropical climate) เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากลมบกลมทะเลและมีลมมรสุม

ตะวันตกเฉียงใต้และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือรวมทั้งพายุดีเปรสชันที่พัดผ่านมาจาก ทะเลจีนใต้จึงทำให้มีความชื้นในอากาศสูงมีฝนตกปานกลางปริมาณฝนรายเดือนเฉลี่ยมีค่าอยู่ระหว่าง 5.0 ถึง 345.3 มิลลิเมตร จำนวนวันที่ฝนตกประมาณ 102 วันต่อปี ฤดูฝนมีช่วงเวลา 6 เดือน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม โดยได้รับฝนเฉลี่ยมาจากอิทธิพลของมรสุม ตะวันตกเฉียงใต้ในช่วงเวลาดังกล่าวจะมีปริมาณฝนรวมเกินกว่าเดือนละ 100 มิลลิเมตร โดยมี เดือนกันยายนเป็นเดือนที่มีฝนตกชุกที่สุด ขณะที่เดือนธันวาคมจะมีปริมาณฝนต่ำสุด ปริมาณฝนตก เฉลี่ยทั้งปีอยู่ที่ 1,120 มิลลิเมตร อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 27-28 องศาเซลเซียส มีความชื้นสัมพัทธ์ ต่ำสุด 68 สูงสุด 75

2. ทรพยากรธรรมชาติ จังหวัดสมุทรสาครมีแหล่งน้ำจากแม่น้ำลำคลองธรรมชาติและคลองขุดมีระบบการชลประทานที่ดี มีแหล่งน้ำกระจายอยู่ทั่วพื้นที่กว่า 170 สาย จึงเหมาะที่จะ ทำการเพาะปลูกพืชนานาชนิด และบางส่วนเป็นย่านธุรกิจอุตสาหกรรมและที่อยู่อาศัย พื้นที่ ตอนล่างของจังหวัดในเขตอำเภอเมืองสมุทรสาคร อยู่ติดชายฝั่งทะเลยาว 41.8 กิโลเมตร จึงเหมาะ ที่จะประกอบอาชีพประมงทะเล เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งและทำนาเกลือ

3. แหล่งน้ำผิวดิน ระบบลุ่มน้ำและแหล่งน้ำธรรมชาติ จังหวัดสมุทรสาครอยู่ในพื้นที่ ราบภาคกลางตอนล่างของกลุ่มน้ำเจ้าพระยา ท่าจีน และแม่กลอง ลักษณะของพื้นที่จึงเป็นที่ราบ มีระบบโครงข่ายของลำน้ำธรรมชาติจำนวนมาก โดยมีคูคลอง ซึ่งเชื่อมโยงถึงกันแบบโครงข่าย ไยแฉกมุมทั้งในเขตพื้นที่โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาและนอกคันกั้นน้ำ มีลักษณะการไหลของ น้ำแบบ 2 ทิศทาง คือ ทั้งระบายน้ำออกจากพื้นที่ในช่วงฤดูน้ำหลากและรับน้ำเข้าในช่วงฤดูแล้ง หรือต้องการใช้น้ำเพื่อกิจกรรมต่าง ๆ ในเขตคันกั้นน้ำของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาควบคุม การไหลของน้ำโดยการเปิด-ปิดประตูระบายน้ำที่ระบายน้ำ ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครได้รับน้ำ ส่วนใหญ่จากแม่น้ำท่าจีน แม่น้ำแม่กลอง และแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีโครงการเก็บน้ำจากแหล่งน้ำ ในลำคลองชลประทานและคลองธรรมชาติกว่า 170 สาย แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัด สมุทรสาคร ได้แก่

3.1 คลองพิทยาลงกรณ์: เป็นคลองที่เชื่อมระหว่างแม่น้ำท่าจีนกับแม่น้ำเจ้าพระยา เริ่มจากแม่น้ำท่าจีนที่อำเภอเมืองสมุทรสาคร ไหลออกสู่มแม่น้ำเจ้าพระยาที่จังหวัดสมุทรปราการ ระยะทางยาวประมาณ 27 กิโลเมตร

3.2 คลองมหาชัย: เป็นคลองที่เชื่อมระหว่างแม่น้ำท่าจีนกับแม่น้ำเจ้าพระยาเริ่มจาก แม่น้ำท่าจีนที่ตำบลมหาชัย อำเภอเมืองสมุทรสาคร แล้วไหลลงสู่มแม่น้ำเจ้าพระยาได้ 2 ทาง คือ ไหลผ่านคลองด่าน คลองบางหลวงสายหนึ่งออกสู่มแม่น้ำเจ้าพระยาที่ปากคลองตลาดและอีกสาย

หนึ่งผ่านสถานีตำรวจนครบาลบางขุนเทียนออกไปทางดาวคะนอง ไหลลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาที่ถนนตกระยะทางยาวประมาณ 13 กิโลเมตร

3.3 คลองภาษีเจริญ: เป็นคลองที่เชื่อมระหว่างแม่น้ำท่าจีนกับแม่น้ำเจ้าพระยาเริ่มจากแม่น้ำท่าจีนทางตอนใต้ของวัดอ่าทองอำเภอกระทุ่มแบน ไหลออกสู่แม่น้ำเจ้าพระยาที่เขตภาษีเจริญ กรุงเทพฯ ระยะทางยาวประมาณ 25 กิโลเมตร

3.4 คลองสุนัขหอน: เป็นคลองที่เชื่อมระหว่างแม่น้ำท่าจีนและแม่กลองเริ่มต้นสายจากแม่น้ำท่าจีนอำเภอเมืองสมุทรสาคร ไหลไปสิ้นสุดที่แม่น้ำแม่กลอง จังหวัดสมุทรสงคราม ระยะทางยาวประมาณ 40 กิโลเมตร

3.5 คลองบางยาง: เริ่มจากแม่น้ำท่าจีนที่ตำบลบางยาง อำเภอกระทุ่มแบน ไปเชื่อมคลองดำเนินสะดวกที่ประจวบฯ อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

3.6 คลองดำเนินสะดวก: เป็นคลองที่เชื่อมระหว่างแม่น้ำท่าจีนและแม่น้ำแม่กลอง เป็นคลองที่รับน้ำจากแม่น้ำแม่กลองจากประจวบฯ บางนกแขวก ไหลผ่านอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี และอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ไหลออกแม่น้ำท่าจีนที่ประตูระบายน้ำบางยาง อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ระยะทางยาวประมาณ 38 กิโลเมตร

4. สภาพภูมิอากาศ จังหวัดสมุทรสาครมีลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบฝนเมืองร้อน (Tropical climate) เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากลมบก ลมทะเล และมีลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือรวมทั้งพายุดีเปรสชันที่พัดผ่านมาจากทะเลจีนใต้จึงทำให้มีความชื้นในอากาศสูง มีฝนตกปานกลาง ปริมาณฝนรายเดือนเฉลี่ยมีค่าอยู่ระหว่าง 5.0 ถึง 345.3 มิลลิเมตร จำนวนวันที่ฝนตกประมาณ 102 วันต่อปี ฤดูฝนมีช่วงเวลา 6 เดือน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม โดยได้รับฝนเฉลี่ยมาจากอิทธิพลของมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ในช่วงเวลาดังกล่าว จะมีปริมาณฝนรวมเกินกว่าเดือนละ 100 มิลลิเมตร โดยมีเดือนกันยายนเป็นเดือนที่มีฝนตกชุกที่สุด ขณะที่เดือนธันวาคมจะมีปริมาณฝนต่ำสุดปริมาณฝนตกเฉลี่ยทั้งปีอยู่ที่ 1,120 มิลลิเมตร อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 27-28 องศาเซลเซียส มีความชื้นสัมพัทธ์ต่ำสุด 68 สูงสุด 75

ด้านการศึกษา

จังหวัดสมุทรสาครมีสถานศึกษาในพื้นที่ 160 แห่ง มีผลประเมินคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ONET) ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3 ซึ่งเป็นวัยที่ผู้วิจัยใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างปรากฏ ดังนี้ (สำนักงานจังหวัดสมุทรสาคร, 2560) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 คะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบการศึกษาระดับชั้นพื้นฐาน (ONET) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
ปีการศึกษา 2554-2558 (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสมุทรสาคร, 2559)

วิชา	ปีการศึกษา 2558		ปีการศึกษา 2557		ปีการศึกษา 2556		ปีการศึกษา 2555		ปีการศึกษา 2554	
	ระดับ	ระดับ	ระดับ	ระดับ	ระดับ	ระดับ	ระดับ	ระดับ	ระดับ	ระดับ
	ประเทศ	จังหวัด	ประเทศ	จังหวัด	ประเทศ	จังหวัด	ประเทศ	จังหวัด	ประเทศ	จังหวัด
ภาษาไทย	42.64	42.36	35.20	34.48	44.25	45.35	54.48	55.36	48.11	47.57
สังคมศึกษาฯ	46.24	45.68	46.79	46.67	39.37	40.50	47.12	48.74	42.73	41.62
ภาษาอังกฤษ	30.62	30.76	27.46	28.15	30.35	29.55	28.71	28.74	30.49	27.91
คณิตศาสตร์	32.40	30.61	29.65	28.79	25.45	25.04	26.95	27.12	32.08	30.15
วิทยาศาสตร์	37.63	35.71	38.62	37.68	37.95	37.67	35.37	35.86	32.19	29.85
เฉลี่ยรวมทุกวิชา	37.91	37.02	35.54	35.15	35.47	35.62	38.53	39.11	37.12	35.42

ผลการประเมินผลประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชั้นพื้นฐาน (ONET) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3 ปีการศึกษา 2558 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับระดับประเทศมีคะแนนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยรวมทุกวิชา เท่ากับ 37.02

ด้านการสาธารณสุข

พบสถานการณ์ของผู้ป่วยนอกและผู้ป่วยในที่ได้รับการรักษาจากสถานบริการของรัฐ สังกัดกระทรวงสาธารณสุขว่าเข้ารับการรักษาด้วยโรคระบบทางเดินหายใจมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ โรคเกี่ยวกับต่อมไทรอยด์ โรคระบบกล้ามเนื้อ โรคระบบย่อยอาหาร รวมโรคในช่องปาก โรคระบบไหลเวียนโลหิต ตามลำดับ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2555)

จังหวัดสมุทรสาครได้จัดสาเหตุการตายที่สำคัญตามลำดับกลุ่มโรค พบว่า มีการเสียชีวิตจากเนื้องอก (รวมมะเร็ง) มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ โรคระบบไหลเวียนโลหิต กลุ่มโรคติดเชื้อและปรสิต โรคระบบทางเดินหายใจ โรคระบบย่อยอาหารรวมโรคในช่องปาก ตามลำดับ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2555)

ด้านสังคมและความมั่นคง

ดัชนีความก้าวหน้าของคนจังหวัดสมุทรสาคร พบว่า ในมิติด้านเศรษฐกิจเมื่อเทียบกับภาพรวมของประเทศแล้วจะอยู่ในลำดับที่ดีมีรายได้ลำดับที่สองของประเทศ ในขณะที่มิติด้านสังคม คุณภาพชีวิต ความมั่นคงอยู่ในเกณฑ์ต่ำถึงปานกลาง คือ ด้านสุขภาพ ลำดับที่ 36 ของประเทศ ด้านการศึกษา ลำดับที่ 38 ของประเทศ และส่วนที่ค่อนข้างต่ำมาก คือ ด้านที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อม ลำดับที่ 75 ของประเทศ และการมีส่วนร่วม ลำดับที่ 71 ของประเทศ ดังตารางที่

ตารางที่ 3 ลำดับความก้าวหน้าของคนจังหวัดสมุทรสาคร (สำนักงานเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555 อ้างถึงใน สำนักงานจังหวัดสมุทรสาคร, 2560, หน้า 68)

ดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI)	ลำดับของประเทศ
1. สุขภาพ	36
2. การศึกษา	38
3. ชีวิตการงาน	14
4. รายได้	2
5. ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม	75
6. ชีวิตครอบครัวและชุมชน	32
7. การคมนาคมและการสื่อสาร	9
8. การมีส่วนร่วม	71
ภาพรวม ดัชนี (HAI)	26 (ดัชนี 0.6129)

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่ายังต้องพัฒนาจังหวัดสมุทรสาครในอีกหลายประเด็น ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาวิจัยและพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนานักเรียน โรงเรียนสมุทรสาครวิทยาลัยภายใต้ขอบเขตของการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพในชุมชนด้วย ภูมิปัญญาไทยด้านปัจจัยสี่ ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์ ของจังหวัดสมุทรสาคร

การสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพ

ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวกับการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพ ดังนี้

1. พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550

พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 เปิดโอกาสให้ประชาชนและหน่วยงานของรัฐมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสมานฉันท์นำไปสู่การเสนอแนะนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพหรือความสุขของประชาชน ให้บุคคลมีสิทธิในการดำรงชีวิตในสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ ตัวบุคคลเองก็มีหน้าที่ร่วมกับหน่วยงานของรัฐดำเนินการให้เกิดสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ มีการใช้ธรรมนูญระบบสุขภาพแห่งชาติ เป็นกรอบและแนวทางกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์และการดำเนินงานด้านสุขภาพของประเทศ ส่งเสริม

สนับสนุน ให้มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือก ตามลักษณะเฉพาะและความเชี่ยวชาญขององค์กรและกลไกที่ดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย สู่เป้าหมายสุขภาพของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึง การดำเนินงานสร้างเสริมสุขภาพชุมชน มีสิ่งสำคัญที่ควรพิจารณา ดังนี้

2. การเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือมีส่วนสำคัญในการตัดสินใจว่าจะดำเนินการสิ่งต่าง ๆ ให้เป็นไปตามความประสงค์ของชุมชน หรือไม่เพราะคนในชุมชนเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ/ ชำนาญหรือชำนาญ (Expert) อยู่แล้ว ผู้ดำเนินงานด้านสุขภาพชุมชนที่มาจากภายนอกชุมชน จึงเป็นแค่ผู้ให้คำปรึกษาที่ไปเสริมพลัง (Empower) ให้แก่ชุมชนในเรื่องของประเด็นสุขภาพ (Health issues) แล้วดำเนินการพัฒนาไปตามแผนงานด้านต่าง ๆ ซึ่งผู้คนที่อยู่ในชุมชนได้ร่วมกันกำหนดไว้

3. สภาพแวดล้อมหรือนิเวศวิทยาของชุมชน (Community ecology) ลักษณะทางนิเวศวิทยาตามธรรมชาติของชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับพฤติกรรมและการสร้างเสริมสุขภาพ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อปัจเจกบุคคลแต่ละคน ระหว่างคนต่อคน องค์กรชุมชนและนโยบายสาธารณะ

4. พฤติกรรมทางด้านสุขภาพ (Health behavior) เป็นพฤติกรรมที่สะท้อนให้เห็นสถานะของการให้บริการด้านสุขภาพที่อาศัยเหตุปัจจัยหลาย ๆ ด้าน เช่น ความพอใจและความโน้มเอียงในการใช้บริการสุขภาพของผู้รับบริการ ความต้องการของผู้รับบริการที่จะใช้บริการสุขภาพที่มีอยู่นั้น ๆ การแสดงให้เห็นถึงการมีปัจจัยเอื้อที่ช่วยให้ผู้รับบริการสามารถเข้าถึงและใช้บริการได้สะดวกสบายหรือเข้าถึงได้ง่าย ซึ่งรวมไปถึงปัจจัยอื่น ๆ เช่น อายุ บทบาทที่เกี่ยวข้องกับเพศและความคาดหวัง วัฒนธรรมประเพณี กลุ่มเชื้อชาติหรือชาติพันธุ์ สถานะทางสังคมและรายได้ ระดับการศึกษา สถานะทางการประกอบอาชีพ และแรงจูงใจหรือแรงกระตุ้นต่าง ๆ ตัวอย่าง เช่น วัฒนธรรม มีผลอย่างยิ่งต่อการให้คุณค่า อิทธิพลความเชื่อและการมีพฤติกรรมของประชาชนทั้งที่เป็นปัจเจกบุคคลและกลุ่มบุคคลเป็นอย่างยิ่ง

5. ความเชื่อในเรื่องสุขภาพ (Health belief) มักจะได้รับอิทธิพลมาจากจิตวิทยาสังคมที่เกี่ยวข้องกับสถานะของสุขภาพ เช่น ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ และอันตรายหรือความเสี่ยงของโรคนั้น ๆ การเข้าถึงบริการ ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลและผลการรักษามโนทัศน์เกี่ยวกับปัญหาและประสิทธิผลของการดูแลรักษา เช่น การรักษาที่บ้าน พฤติกรรมสุขภาพ เช่นนี้ ส่งผลให้มีการศึกษาค้นคว้า และมีการเสริมพลังให้มีการศึกษาเรียนรู้เพื่อดูแลสุขภาพของตนเองเพิ่มมากขึ้น

6. ผลกระทบทางด้านสุขภาพ (Health impact) ใช้ดำเนินงานกับประชากรกลุ่มเป้าหมายที่มีความหลากหลาย ในการจัดลำดับความสำคัญว่า จะดำเนินงานในประเด็นไหนก่อนและประเด็นไหนภายหลัง (Prioritization) การวางแผนงานของโครงการ (Program planning) และการประเมินผล (Evaluation)

ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการสร้างเสริมสุขภาพในชุมชนโดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือมีส่วนสำคัญในการตัดสินใจว่าจะดำเนินการสร้างเสริมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทยในประเด็นเรื่องอะไร โดยพิจารณาจากการนำสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศ แหล่งทรัพยากร แหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ ลักษณะการประกอบอาชีพ วัฒนธรรมประเพณี ความสัมพันธ์ของปราชญ์ชาวบ้านที่มีต่อโรงเรียน รวมทั้งความสัมพันธ์ของหน่วยงานภาครัฐด้านสุขภาพที่มีต่อโรงเรียน มาร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผนเพื่อให้การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นไปตามความประสงค์ของนักเรียน โรงเรียน และชุมชน

ความหมายสุขภาพ

สุขภาพ (Health) มีรากศัพท์มาจากภาษาเยอรมันว่า (Heolth) หมายถึง ความปลอดภัย ความไม่มีโรค มีผู้ให้ความหมายของคำว่าสุขภาพไว้ ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2545) หมายถึง ความสุข ปราศจากโรค และความสบาย องค์การอนามัยโลก หมายถึง สภาวะที่มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจและสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มิใช่เพียงปราศจากโรคและความพิการเท่านั้น Pender (1987) สุขภาพ คือ

1. ความเป็นปกติ ความสมดุลและความมั่นคงของร่างกาย
2. สุขภาพเป็นความสำเร็จของการพัฒนาสุขภาพระดับหนึ่งไปสู่ระดับที่สูงขึ้น
3. สุขภาพเป็นความสมดุลของร่างกายและเป็นการพัฒนาสุขภาพจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่ง พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 สุขภาพ หมายถึง ภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกายทางจิตทางปัญญาและทางสังคมทางจิตวิญญาณ

พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 (2550) สุขภาพ หมายถึง ภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกายทางจิตทางปัญญาและทางสังคมเชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล

กล่าวโดยสรุป สุขภาพ หมายถึง สิ่งที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลทุกคนทั้งมิติทางกาย ทางใจ ทางจิตวิญญาณและทางสังคม รวมทั้งมิติของการร่วมมือกันของครอบครัวชุมชนและสังคมเพื่อให้มีสุขภาพดีสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

การดูแลสุขภาพ

การดูแลสุขภาพเป็นการกระทำใด ๆ ที่จะกำจัดสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อสุขภาพอนามัย การดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมาย การมีสุขภาพดี พยาบาลต้องมองให้ครอบคลุมทั้ง 4 มิติ คือ (เรณู สอนเครือ, 2549)

1. การสร้างเสริมสุขภาพ เป็นกลไกการสร้างความเข้มแข็งให้แก่สุขภาพกาย สุขภาพจิต สุขภาพสังคมและสุขภาพจิตวิญญาณ ซึ่งการส่งเสริมสุขภาพจะแตกต่างกันออกไปตามวัยต่าง ๆ โดยอยู่บนพื้นฐานง่าย ๆ ของการดำเนินชีวิต
2. การป้องกันโรค ครอบคลุมการป้องกันลดความเสี่ยงในการเกิดโรคทั้งด้านร่างกาย จิตใจอารมณ์และสังคม รวมทั้งการสร้างภูมิคุ้มกันเฉพาะโรคเพื่อมิให้เกิดโรคร่างกาย โรคจิต โรคสังคม และโรคจิตวิญญาณ
3. การรักษาโรค ด้านการดูแลรักษาจะเป็นไปตามแผนการรักษาของแพทย์ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำโดยมุ่งเน้นการบำบัดเพื่อลดความเสียหายแก่สุขภาพหรือแม้แต่เพื่อป้องกันมิให้เสียชีวิต พยาบาลจะต้องรู้จักใช้ศิลปะในการติดต่อสื่อสาร การแสดงออกทางสีหน้าท่าทาง ความเข้าใจในความรู้สึกรวมถึงอารมณ์ของผู้ป่วยในขณะนั้น การอธิบายให้ข้อมูลที่จำเป็นแก่ผู้ป่วย รวมทั้งญาติ ให้เข้าใจกระจ่างจะช่วยให้ได้รับความร่วมมือที่ดีและเป็นผลดีต่อการรักษาช่วยให้ผู้ป่วยและผู้เกี่ยวข้องได้รับผลกระทบจากการเจ็บป่วยน้อยที่สุดและสามารถที่จะกลับสู่สภาวะปกติโดยเร็ว
4. การฟื้นฟูสภาพ เป็นระยะที่บุคคลออกจากภาวะของการเป็นผู้ป่วยกำลังกลับไปอยู่ในบทบาทของคนปกติทั่วไป เป็นระยะที่จะกลับบ้านเพื่อไปดูแลตนเองต่อที่บ้าน การฟื้นฟูสภาพร่างกายหลังการเจ็บป่วยให้ดีขึ้น รวมทั้งการรักษาและดำรงไว้ในส่วนที่เสื่อมหรือเสียไปแล้ว ให้คงอยู่ในสภาพเดิมโดยไม่เสื่อมเพิ่มขึ้น พยาบาลจะต้องเข้าถึงจิตใจและรู้สภาพปัญหาของผู้ป่วย แต่ละคนอย่างถ่องแท้พยาบาลจะต้องเป็นผู้ให้กำลังใจชื่นชมและยกย่องผู้ป่วยกลับมาใช้ชีวิตในสังคมตามสภาพปกติทั้งทางร่างกาย และจิตใจรวมถึงการช่วยให้ผู้ป่วยโรคเรื้อรังสามารถช่วยตนเองให้ได้มากที่สุดด้วย

ความหมายของการสร้างเสริมสุขภาพ

การส่งเสริมสุขภาพหรือการสร้างเสริมสุขภาพมิผู้ให้ความหมายไว้มากมาย สุรเกียรติ์ อาชานุภาพ (2550) การสร้างเสริมสุขภาพ ดังนี้

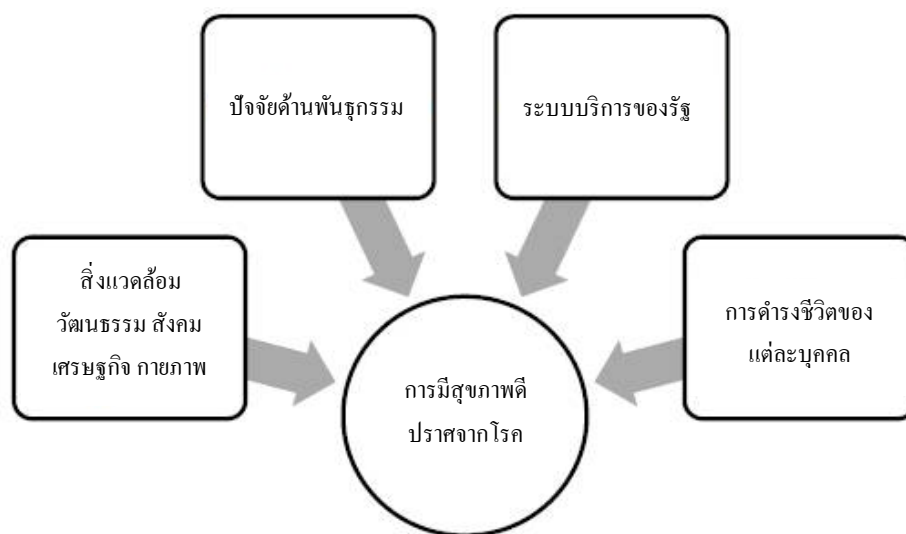
1. การสร้างเสริมสุขภาพเป็นการให้บริการสร้างเสริมสุขภาพโดยบุคลากรสาธารณสุข แก่ผู้รับบริการ

2. การสร้างเสริมสุขภาพโดยกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในการที่จะทำให้ประชาชนมีความสามารถในการควบคุมปัจจัยที่กำหนดสุขภาพอันจะมีผลดีต่อสุขภาพ

Edelman and Mandle (1994) การสร้างเสริมสุขภาพ คือ กระบวนการกระตุ้นบุคคลกลุ่มให้สามารถควบคุมและปรับปรุงสุขภาพเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายจิตใจและสังคม รวมทั้งสามารถป้องกันเกิดความตระหนัก ที่จะทำให้เกิดความพึงพอใจทั้งบุคคลและสิ่งแวดล้อม

Pender, Murdaugh and Parsons (2011) การสร้างเสริมสุขภาพ คือ การจูงใจหรือการกระทำใด ๆ ที่มีผลต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของบุคคล โดยมีองค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ การให้ความรู้ (Health education) การป้องกัน (Health prevention) และการให้ภูมิคุ้มกันด้านสุขภาพ (Health protection)

Downie, Fyfe and Tannahill (1992 cited in Tones & Tilford, 1994) ได้พัฒนารูปแบบทางด้านการสร้างเสริมสุขภาพเพื่อการมีสุขภาพดีโดยผสมผสานทางด้านการป้องกันการคุ้มครองด้านสุขภาพและการสุขศึกษาดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีสุขภาพดี (Downie, Fyfe & Tannahill, 1992 cited in Tones & Tilford, 1994)

หลักการสำคัญของการสร้างเสริมสุขภาพ

“การสร้างสุขภาพ” เป็นสิ่งที่ประชาชนสามารถทำได้ด้วยตัวเองส่วน“การซ่อมสุขภาพ” ต้องอาศัยหน่วยงานด้านการแพทย์เป็นหลักทำให้เกิดผลกระทบ คือ ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพเพิ่มสูงขึ้น

ทำให้รัฐต้องให้ความสำคัญกับการสร้างเสริมสุขภาพและการป้องกันโรค (อาภาพร เผ่าวัฒนา, สุรินทร กลัมพากร, สุนีย์ ละกำปิ่น และขวัญใจ อำนวยสัตย์ชื่อ, 2554) หลักการสำคัญการสร้างเสริมสุขภาพ คือ การเพิ่มศักยภาพของบุคคลและชุมชนในการควบคุมปัจจัยที่กำหนดภาวะสุขภาพ การมีส่วนร่วมของสาธารณะ คือ การส่งเสริมให้บุคคลและชุมชนมีความสามารถในการมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาวางแผนและดำเนินการแก้ไขปัญหาที่มีผลต่อสุขภาพของตนและความเป็นอยู่ของชุมชน อีกทั้งการให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อสุขภาพ ให้ความสำคัญกับและเท่าเทียมกันในสังคมกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาคต่าง ๆ และการมีส่วนร่วมของประชาชน (ศิริพร ชัมภลิจิต, ลดาวัลย์ ประทีปชัยกูร, นันทวัน สุวรรณรูป, รัชณี สรรเสริญ และประภาพร จินันทุยา, 2545)

1. การสร้างเสริมสุขภาพแนวใหม่ หลักการพื้นฐานสำหรับการวางแผนสุขภาพ การพัฒนานโยบายและงานวิชาการด้านการสร้างเสริมสุขภาพ ตามหลักกฎบัตรอตตาวาเพื่อให้ถือปฏิบัติทั่วโลกในการเพิ่มสมรรถนะประชาชนให้บรรลุภาวะสุขภาพดีโดยใช้หลักยุทธศาสตร์การสร้างเสริมสุขภาพแนวใหม่ 5 ประการ มี ดังนี้

2. การสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ (Building healthy public policy) เพื่อการบริการที่มีคุณภาพปลอดภัยและมีความเสมอภาครัฐต้องสร้างสิ่งแวดล้อมที่ประชาชนเกิดความตระหนักเพื่อตัดสินใจด้านสุขภาพและเกิดความรับผิดชอบด้านสุขภาพ (วนิดา ดุรงค์ฤทธิชัย, จริยาวัตร คมพยัคฆ์, ภัทรา เล็กวิจิตรธาดา, อัจฉรา จินายน และกันยา สุวรรณศิริจันทร์, 2553)

3. การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อสุขภาพ (Creating supportive environments) คือ การจัดสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการมีสุขภาพดีสอดคล้องเหมาะสมกับวิถีการดำรงชีวิตการทำงานและการพักผ่อนรวมถึงสร้างเสริมสังคมให้เอื้อต่อสุขภาพที่ดี (พัฒนา มูลพฤกษ์, 2550)

4. การสร้างเสริมกิจกรรมชุมชนให้เข้มแข็ง (Strengthening community action) คือ การส่งเสริมศักยภาพความสามารถของชุมชนในการพึ่งตนเองและให้โอกาสในการตัดสินใจและกระทำพยาบาลต้องให้ผู้ป่วยเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพได้รับโอกาสในการเรียนรู้และสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือว่าการเพิ่มพลังอำนาจให้แก่ชุมชน (Community empowerment) (ณรงค์ศักดิ์ หนูสอน, 2553)

5. การพัฒนาทักษะส่วนบุคคล (Developing personal skills) เป็นการพัฒนาศักยภาพให้มีความรู้เรื่องสุขภาพและปัญหาสุขภาพตนเองโดยการให้ข้อมูลข่าวสารส่งเสริมสุขภาพโดยผ่านสื่อต่าง ๆ

6. การปรับเปลี่ยนระบบบริการสุขภาพ (Reorienting health services) หมายถึง องค์กรสุขภาพต้องปรับเปลี่ยนบริการเชิงรับที่เน้นการรักษาเฉพาะบุคคลมาเป็นเชิงรุก (อำพล จินดาวัฒนะ, สุรเกียรติ์ อาชานานุภาพ และสุรณี พิพัฒน์โรจนกมล, 2550)

พฤติกรรมสุขภาพ

1. ความหมายของพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพ พฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพ (Health promoting behaviors) มีผู้ให้ความหมาย ดังนี้

Murray and Zentner (1993) กล่าวว่า พฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพเป็นกิจกรรมที่ช่วยยกระดับภาวะสุขภาพของบุคคลให้สูงขึ้น และมีความผาสุกเกิดศักยภาพที่ถูกต้องหรือสูงสุดของบุคคล ครอบครัว ชุมชนและสังคม

Palank (1991) กล่าวว่า พฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพ หมายถึง พฤติกรรมต่าง ๆ ที่เริ่มต้นโดยบุคคลทุกกลุ่มอายุ และกระทำด้วยตนเองโดยปฏิบัติในทางบวก เพื่อคงไว้หรือเพิ่มความผาสุกของชีวิต (Well-being) ความตระหนักในตนเองและความสำเร็จบุคคล พฤติกรรมที่ช่วยสร้างเสริมสุขภาพ ได้แก่ ออกกำลังกายสม่ำเสมอ พักผ่อนที่เพียงพอ มีกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อลดความเครียด การมีโภชนาการที่เหมาะสม

จินตนา ยูนิพันธ์ (2532) ให้ความหมายว่า เป็นกิจกรรมที่บุคคลกระทำเพื่อให้ตนเองมีภาวะสุขภาพที่ดี ทั้งที่สังเกตได้ชัดเจน เช่น นิสัยในการรับประทานอาหาร การพักผ่อน การออกกำลังกาย ลักษณะบุคลิกภาพและहार ใช้ยา เป็นต้นและพฤติกรรมที่สังเกตไม่ได้ต้องอาศัยวิธีการประเมินแบบอื่น เช่น ภาวะอารมณ์ ความเชื่อ ความคาดหวัง แรงจูงใจ ความรู้ และค่านิยม เป็นต้น

Pender (1996) กล่าวว่าพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพ เป็นการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของบุคคล เพื่อเพิ่มพูนคุณภาพชีวิต มุ่งที่จะเพิ่มความผาสุกเพื่อการมีภาวะสุขภาพที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจและสังคม พฤติกรรมที่สร้างเสริมสุขภาพ ประกอบด้วย ปฏิบัติกิจกรรม 6 ด้าน คือ ความรับผิดชอบต่อสุขภาพ กิจกรรมทางกาย โภชนาการ สัมพันธภาพระหว่างบุคคล การพัฒนาทางด้านจิตวิญญาณ และการจัดการกับความเครียด

2. รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพของเพนเดอร์ (Pender's health promoting model) ในปี ค.ศ. 1975 เพนเดอร์ (Pender) ได้พัฒนาแบบจำลองการป้องกันสุขภาพที่กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจและการปฏิบัติของปัจเจกบุคคลในการป้องกันโรค จุดเน้นของบทบาทการพยาบาลตามแนวคิดของเพนเดอร์ในสมัยนั้นเน้นที่การป้องกันและคงไว้ซึ่งสุขภาพของสาธารณชน

3. ข้อตกลงเบื้องต้นของแบบจำลอง

3.1 บุคคลแสวงหาภาวะการณ์ของชีวิตที่สร้างสรรค์โดยการแสดงความสามารถด้านสุขภาพที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน

3.2 บุคคลมีความสามารถในการสะท้อนการตระหนักรู้ในตนเอง รวมทั้งความสามารถในการประเมินสมรรถนะตนเอง

3.3 บุคคลให้คุณค่าแก่การเจริญเติบโตในทิศทางบวกและพยายามที่จะบรรลุความสำเร็จในการยอมรับความสมดุลระหว่างการเปลี่ยนแปลงกับการมั่นคง

3.4 บุคคลแสวงหาการควบคุมพฤติกรรมของตนเอง

3.5 บุคคลซึ่ง ประกอบด้วย กาย จิต สังคม มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่อย่างต่อเนื่อง

3.6 บุคลากรด้านสุขภาพเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมระหว่างบุคคลที่มีอิทธิพลต่อบุคคลตลอดช่วงชีวิต

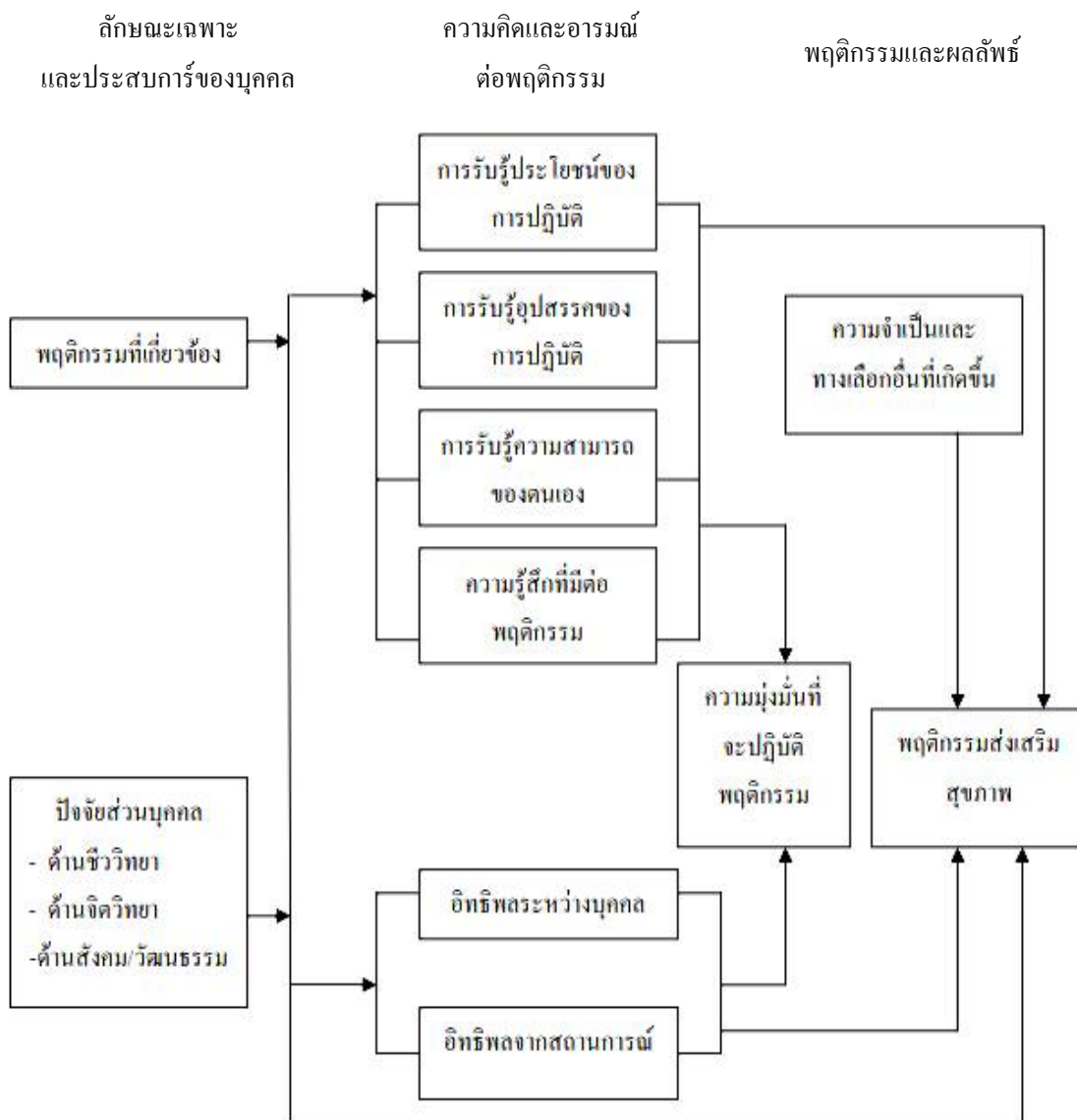
3.7 การริเริ่มด้วยตนเองในการสร้างแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งจำเป็นในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

สาระของทฤษฎี

แบบจำลองการส่งเสริมสุขภาพของ Pender, Murdaugh and Parsons (2006, pp. 1-12)

มีพื้นฐานมาจากแนวคิดด้านการคิดริเริ่ม ซึ่งประกอบด้วย ความคาดหวังต่อผลลัพธ์ของการปฏิบัติพฤติกรรม (Outcome expectancies) จากทฤษฎีการให้คุณค่าการคาดหวัง และ ความคาดหวังในความสามารถของตนเอง (Self-efficacy expectancies) จากทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม นอกจากนี้ การพัฒนาแบบจำลองการส่งเสริมสุขภาพได้พัฒนาจากการสังเคราะห์ผลการวิจัยต่าง ๆ ที่เกิดจากการทดสอบแบบจำลองโดยการศึกษาตัวแปรหรือมโนทัศน์ย่อย ๆ ในแบบจำลอง ซึ่งแบบจำลองที่ได้ปรับปรุงในปี ค.ศ. 2006 นี้

ภาพที่ 8 ภาพที่ 8 สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างมโนทัศน์ต่าง ๆ ที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่เกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้บุคคลเกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ รวมทั้งแนวทางในการสร้างสมมติฐานสำหรับการนำไปทดสอบหรือการทำวิจัยตลอดจนผสมผสานผลงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์ในแบบจำลองการส่งเสริมสุขภาพ

ภาพที่ 8 แบบจำลองการส่งเสริมสุขภาพของเพนเดอร์ (Health promotion model revised)
(Pender et al., 2006, p. 50)

มโนทัศน์หลักของแบบจำลอง

มโนทัศน์หลักของแบบจำลองส่งเสริมสุขภาพ ดังภาพที่ 8 ประกอบด้วย 3 มโนทัศน์หลัก ได้แก่ ประสบการณ์และคุณลักษณะของปัจเจกบุคคล อารมณ์และการคิดรู้อันเฉพาะเจาะจงกับพฤติกรรม และผลลัพธ์ด้านพฤติกรรมโดยอธิบายปัจจัยที่มีความสำคัญหรือมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ (Pender et al., 2006, pp. 51-57) ลักษณะเฉพาะและประสบการณ์ของบุคคล

(Individual characteristics and experiences) และประสบการณ์ของบุคคลที่มีผลต่อการปฏิบัติพฤติกรรมในมโนทัศน์หลักนี้เพนเคอร์ได้เสนอมโนทัศน์ย่อย คือ พฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง และปัจจัยส่วนบุคคล โดยมีมโนทัศน์ทั้งสองมีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมสุขภาพบางพฤติกรรมหรือในบางกลุ่มประชากรเท่านั้น

1. พฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง (Prior related behavior) จากการทบทวนงานวิจัยเรื่อง ปัจจัยด้านพฤติกรรมนั้น พบว่า พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องนี้จะมียู่ประมาณ ร้อยละ 75 ของการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ โดยพบว่า ตัวทำนายการเกิดพฤติกรรมที่ดีที่สุดตัวหนึ่ง คือ ความบ่อยของการปฏิบัติพฤติกรรมที่เหมือนคล้ายกับพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยพฤติกรรมที่เคยปฏิบัติในอดีตมีอิทธิพลโดยตรงต่อการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ เนื่องจากพฤติกรรมที่เคยปฏิบัติมานั้นได้กลายเป็นนิสัย (Habit formation) และบุคคลปฏิบัติพฤติกรรมนั้นได้โดยอัตโนมัติโดยอาศัยความตั้งใจเพียงเล็กน้อยก็ปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพได้

2. ปัจจัยส่วนบุคคล (Personal factors) ในแบบจำลองการส่งเสริมสุขภาพ ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

2.1 ปัจจัยด้านชีววิทยา ได้แก่ อายุ ดัชนีมวลกาย สภาวะวัยรุ่น สภาวะหมดประจำเดือน ความจุปอด ความแข็งแรงของร่างกาย ความกระฉับกระเฉง และความสมดุลของร่างกาย

2.2 ปัจจัยด้านจิตวิทยา ได้แก่ ความมีคุณค่าในตนเอง แรงจูงใจในตนเอง การรับรู้ภาวะสุขภาพของตนเอง

2.3 ปัจจัยด้านสังคมวัฒนธรรม ได้แก่ สัญชาติ ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม วัฒนธรรม การศึกษา และสถานะทางสังคมเศรษฐกิจ

โดยปัจจัยส่วนบุคคลดังกล่าวมีอิทธิพลโดยตรงต่อปัจจัยด้านอารมณ์และการคิดที่เฉพาะกับพฤติกรรมและมีอิทธิพลโดยตรงต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ

ความคิดและอารมณ์ต่อพฤติกรรม (Behavior-specific cognition and affect)

เป็นมโนทัศน์หลักในการสร้างกลยุทธ์/ กิจกรรมพยาบาล เพื่อสร้างแรงจูงใจให้บุคคลมีการพัฒนาหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเอง มโนทัศน์หลักนี้ ประกอบด้วย มโนทัศน์ย่อยทั้งหมด 5 มโนทัศน์

1. การรับรู้ประโยชน์ของการปฏิบัติพฤติกรรม (Perceived benefits of action) จากการทบทวนงานวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพที่ผ่านมา พบว่า การรับรู้ประโยชน์ของการปฏิบัติพฤติกรรมนั้นมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพถึง ร้อยละ 61 ซึ่งการรับรู้ประโยชน์ของการปฏิบัติพฤติกรรมนี้เป็นความเชื่อของบุคคลโดยคาดหวังประโยชน์ที่จะได้รับภายหลังการปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพ มโนทัศน์นี้มีพื้นฐานความเชื่อมาจากทฤษฎี

ความคาดหวัง การให้คุณค่า (Expectancy-value theory) การรับรู้ประโยชน์จากการปฏิบัติพฤติกรรมเป็นแรงเสริมทำให้บุคคลเกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติพฤติกรรมนั้น บุคคลจะปฏิบัติพฤติกรรมตามประสบการณ์ในอดีตที่พบว่า พฤติกรรมนั้นให้ผลทางบวกต่อตนเอง ประโยชน์จากการปฏิบัติพฤติกรรมอาจจะเป็นทั้งประโยชน์ภายนอกและภายใน ยกตัวอย่าง เช่น ประโยชน์จากภายใน เช่น การเพิ่มความตื่นตัว หรือการลดความรู้สึกเมื่อล่า ส่วนประโยชน์จากภายนอกนั้น เช่น การได้รับรางวัลเงินทอง หรือความเป็นไปได้ของการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดจากผลของการปฏิบัติพฤติกรรม ในระยะแรกนั้น ประโยชน์จากภายนอกจะเป็นที่รับรู้มากกว่า แต่ประโยชน์ภายในนั้นจะส่งผลให้เกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติพฤติกรรมอย่างต่อเนื่องมากกว่าขนาดของความคาดหวังและความสัมพันธ์ชั่วคราวของประโยชน์ของการปฏิบัติพฤติกรรมนั้น ก็เป็นผลกระทบอย่างหนึ่งต่อพฤติกรรมสุขภาพ ความเชื่อในประโยชน์ของการปฏิบัติพฤติกรรมหรือความคาดหวังผลที่เกิดขึ้นในทางบวกก็เป็นสิ่งจำเป็น แม้ว่าอาจจะไม่สำคัญแต่ก็จำเป็น ในพฤติกรรมเฉพาะบางอย่าง

2. การรับรู้อุปสรรคในการปฏิบัติพฤติกรรม (Perceived barriers to action)

จากการทบทวนงานวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพที่ผ่านมา พบว่า การรับรู้อุปสรรคของการปฏิบัติพฤติกรรมนั้นมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพถึงร้อยละ 79 ซึ่งการรับรู้อุปสรรคในการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ หมายถึง ความเชื่อหรือการรับรู้ถึงสิ่งขัดขวางที่ทำให้บุคคลไม่สามารถปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งอุปสรรคดังกล่าว ประกอบด้วยอุปสรรคภายในและภายนอกของบุคคล อุปสรรคภายใน ได้แก่ ความขี้เกียจ ความไม่รู้ ไม่มีเวลา ไม่พึงพอใจ ถ้าต้องปฏิบัติพฤติกรรมและความเข้าใจผิดเกี่ยวกับพฤติกรรม เป็นต้น อุปสรรคภายนอก ได้แก่ สถานภาพทางเศรษฐกิจ ขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติพฤติกรรม เช่น ค่าใช้จ่ายสูง การรับรู้ว่ายาก สภาพอากาศ และความไม่สะดวก เป็นต้น อุปสรรคในการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพนี้อาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงหรือเป็นสิ่งที่บุคคลคาดคิดก็ได้ ซึ่งมีผลต่อความตั้งใจที่จะกระทำพฤติกรรม ต่อแรงจูงใจของบุคคลให้หลีกเลี่ยงที่จะปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ

3. การรับรู้ความสามารถของตนเอง (Perceived self-efficacy) การรับรู้ความสามารถ

ของตนเอง หมายถึง ความเชื่อมั่นของบุคคลเกี่ยวกับความสามารถของตนเองในการบริหารจัดการและกระทำพฤติกรรมใด ๆ ภายใต้อุปสรรคหรือสภาวะต่าง ๆ ในการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ เมื่อบุคคลเชื่อว่าตนเองสามารถปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพภายใต้อุปสรรคหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ และรู้ว่าตนเองมีความสามารถในการปฏิบัติพฤติกรรมในระดับสูงจะมีอิทธิพลต่อการรับรู้อุปสรรคในการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพลดลงได้และการรับรู้

ความสามารถของตนเองในการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ มีอิทธิพลโดยตรงต่อการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพและมีอิทธิพลโดยอ้อมต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ โดยผ่านการรับรู้อุปสรรคในการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพและความมุ่งมั่นต่อแผนการปฏิบัติพฤติกรรมที่วางไว้

4. ความรู้สึกที่มีต่อพฤติกรรม (Activity-related affect) ความรู้สึกที่มีต่อพฤติกรรม หมายถึง ความรู้สึกในทางบวกหรือลบที่เกิดขึ้นก่อน ระหว่าง และหลังการปฏิบัติพฤติกรรม การตอบสนองความรู้สึกนี้อาจมีน้อย ปานกลาง หรือ มาก การตอบสนองความรู้สึกต่อพฤติกรรมใด ๆ ประกอบด้วย องค์ประกอบ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ความน่าสนใจของกิจกรรมหรือพฤติกรรม (Activity-related) ความรู้สึกต่อตนเองเมื่อปฏิบัติพฤติกรรม (Self-related) หรือสภาพแวดล้อมหรือบริบทที่เกี่ยวข้องกับการทำกิจกรรม (Context-related) ความรู้สึกที่ดีหรือความรู้สึกทางบวกมีผลต่อแรงจูงใจของบุคคลในการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ แต่ถ้าบุคคลเกิดความรู้สึกต่อการปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพในทางลบก็จะมีผลให้บุคคลหลีกเลี่ยงในการปฏิบัติพฤติกรรมดังกล่าว เพราะเมื่อเร็ว ๆ นี้ได้มีการเพิ่มเติมความรู้สึกที่มีต่อพฤติกรรมลงในแบบจำลองการส่งเสริมสุขภาพ มีการศึกษาจำนวนน้อยที่ได้ค้นพบและช่วยสนับสนุนในการอธิบายและอำนาจในการทำนายของแบบจำลอง การศึกษาในอนาคตข้างหน้าจำเป็นต้องใส่ในในสำคัญของความรู้สึกที่มีพฤติกรรมที่ต้องนำมาพิจารณาในพฤติกรรมสุขภาพด้านต่าง ๆ

5. อิทธิพลระหว่างบุคคล (Interpersonal influences) อิทธิพลระหว่างบุคคล หมายถึง พฤติกรรม ความเชื่อ หรือทัศนคติของคนอื่นที่มีอิทธิพลต่อความคิดของบุคคล แหล่งของอิทธิพลระหว่างบุคคลที่มีผลต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ ได้แก่ ครอบครัว (พ่อ แม่ พี่ น้อง) เพื่อน และบุคลากรทางสุขภาพ นอกจากนี้ อิทธิพลระหว่างบุคคล หมายรวมถึง บรรทัดฐาน (ความคาดหวังหรือความเชื่อของบุคคลที่สำคัญ กลุ่มบุคคล ชุมชน ซึ่งได้วางมาตรฐานของการปฏิบัติพฤติกรรมเอาไว้) การสนับสนุนทางสังคม (การรับรู้ของบุคคลว่าเครือข่ายทางสังคมของตนเองให้การสนับสนุนทั้งด้านวัตถุ ข้อมูลข่าวสาร และอารมณ์มากน้อยเพียงใด) และการเห็นแบบอย่าง (การเรียนรู้จากการสังเกตผู้อื่นที่กระทำพฤติกรรมนั้น ๆ) อิทธิพลระหว่างบุคคลมีอิทธิพลโดยตรงต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพและมีผลทางอ้อมต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพโดยผ่านแรงผลักดันทางสังคม (Social pressure) หรือความมุ่งมั่นต่อแผนการปฏิบัติพฤติกรรม ซึ่งจากการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า อิทธิพลระหว่างบุคคลนั้นมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ ร้อยละ 57 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับกลาง ๆ

6. อิทธิพลจากสถานการณ์ (Situational influences) อิทธิพลจากสถานการณ์ หมายถึง การรับรู้และความคิดของบุคคลเกี่ยวกับสถานการณ์หรือบริบทที่สามารถเอื้อหรือขัดขวาง

การปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ อิทธิพลสถานการณ์ที่มีต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ หมายความว่ารวมถึง การรับรู้เงื่อนไขที่มาสนับสนุน ความต้องการ และความราบรื่นสุขสบายของ สภาพแวดล้อมในการปฏิบัติพฤติกรรม บุคคลมักจะเลือกทำกิจกรรมที่ทำให้เขารู้สึกว่าเข้ากับ วิถีชีวิต สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของตนเอง รู้สึกปลอดภัยและมั่นคงเมื่อปฏิบัติพฤติกรรม ในสภาพแวดล้อมนั้น ไม่ใช่สิ่งที่มาคุกคาม ซึ่งสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ที่น่าตื่นตาตื่นใจ น่าสนใจ รู้สึกคุ้นเคย จึงเป็นสิ่งที่ดึงดูดหรือทำให้บุคคลเกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติพฤติกรรม ส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งจากการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า อิทธิพลจากสถานการณ์นั้นมีอิทธิพลต่อ การปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ ร้อยละ 50

พฤติกรรมผลลัพธ์ (Behavioral outcome)

การเกิดพฤติกรรมผลลัพธ์ ประกอบด้วย 3 อย่าง ได้แก่

1. ความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติพฤติกรรม (Commitment to a plan of actions) ความมุ่งมั่นต่อแผนการปฏิบัติพฤติกรรม เป็นกระบวนการคิดที่ ประกอบด้วย ความตั้งใจที่จริงจังที่จะกระทำ พฤติกรรม ซึ่งสอดคล้องกับเวลา บุคคล สถานที่ โดยอาจทำร่วมกับผู้อื่น รวมทั้งมีกลยุทธ์ที่ชัดเจน ในการปฏิบัติพฤติกรรมและการให้แรงเสริมทางบวกในการปฏิบัติพฤติกรรม ความตั้งใจและ กลยุทธ์นี้จะเป็นตัวผลักดันให้บุคคลเกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพ ดังนั้น ในแบบจำลองการส่งเสริมสุขภาพ ความมุ่งมั่นต่อแผนการปฏิบัติพฤติกรรมมีอิทธิพลโดยตรงต่อ พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ
2. ความจำเป็นอื่นและทางเลือกอื่นที่เกิดขึ้น (Immediate competing demands and preferences) ความจำเป็นอื่นและทางเลือกอื่นที่เกิดขึ้น หมายถึง พฤติกรรมอื่นที่เกิดขึ้นทันทีทันใด ก่อนที่จะเกิดพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพตามที่วางแผนไว้และอาจทำให้บุคคลไม่สามารถปฏิบัติ พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพตามที่ได้วางแผนไว้ พฤติกรรมอื่นเกิดขึ้นเนื่องจากบุคคลไม่สามารถ ควบคุมตนเอง (Self-regulation) จากความชอบ ความพอใจของตนเองและความต้องการของบุคคล อื่น พฤติกรรมที่เกิดขึ้น โดยทันทีโดยการมุ่งกระทำตามความจำเป็นอื่นถูกมองว่าเป็นพฤติกรรมที่อยู่ เหนือตนเอง เป็นสิ่งที่บุคคลสามารถควบคุม ได้น้อยเนื่องจากเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ความจำเป็นและทางเลือกอื่น เป็นปัจจัยส่งผลโดยตรงต่อการเกิดพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ และมี อิทธิพลในระดับปานกลางต่อความมุ่งมั่นต่อแผนการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ อย่างไรก็ตาม ความจำเป็นอื่นและทางเลือกอื่นที่เกิดขึ้น ไม่ควรจะเกิดขึ้นบ่อย เพราะถ้าเกิดขึ้นบ่อยจะแสดงว่า บุคคลพยายามหาเหตุผลมาอ้างเพื่อจะไม่ปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ
3. พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ (Health-promoting behavior) พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ เป็นจุดสุดท้ายและผลจากการปฏิบัติพฤติกรรมในแบบจำลองส่งเสริมสุขภาพ อย่างไรก็ตาม

พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพเป็นตัวบ่งชี้โดยตรงต่อการผลลัพธ์ทางสุขภาพที่ประสบผลสำเร็จในผู้รับบริการ พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพนั้นบางส่วนก็ได้บูรณาการเข้ากับการใช้ชีวิตประจำวัน ผลที่ได้ก็คือ การปรับภาวะสุขภาพ การเพิ่มความสามารถในการทำหน้าที่ของร่างกายและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในทุกช่วงพัฒนาการของมนุษย์

การวัดพฤติกรรมสุขภาพ

ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวัดพฤติกรรมสุขภาพ 3 ด้าน ดังนี้

1. พฤติกรรมสุขภาพด้านความรู้ (การรับรู้ภาวะสุขภาพตนเอง) ผู้วิจัยใช้แนวความคิดด้านพุทธิพิสัยของบลูมที่ปรับปรุงใหม่มีลำดับขั้น 6 ขั้น ซึ่งสามารถอธิบายได้ ดังนี้

1.1 จำ (Remembering) หมายถึง ความสามารถในการระลึกได้ แสดงรายการได้ บอกได้ ระบุนอกชื่อได้ ตัวอย่างเช่น นักเรียนสามารถบอกความหมายของทฤษฎีได้

1.2 เข้าใจ (Understanding) หมายถึง ความสามารถในการแปลความหมาย ยกตัวอย่าง สรุป อ้างอิง ตัวอย่างเช่น นักเรียนสามารถอธิบายแนวคิดของทฤษฎีได้

1.3 ประยุกต์ใช้ (Applying) หมายถึง ความสามารถในการนำไปใช้ ประยุกต์ใช้ แก้ไขปัญหา ตัวอย่างเช่น นักเรียนสามารถใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหาได้

1.4 วิเคราะห์ (Analyzing) หมายถึง ความสามารถในการเปรียบเทียบ อธิบายลักษณะการจัดการ ตัวอย่างเช่น นักเรียน สามารถบอกความแตกต่างระหว่าง 2 ทฤษฎีได้

1.5 ประเมินค่า (Evaluating) หมายถึง ความสามารถในการตรวจสอบ วิจารณ์ ตัดสิน ตัวอย่างเช่น นักเรียนสามารถตัดสินคุณค่าของทฤษฎีได้

1.6 คิดสร้างสรรค์ (Creating) หมายถึง ความสามารถในการออกแบบ (Design) วางแผน ผลิต ตัวอย่างเช่น นักเรียนสามารถนำเสนอทฤษฎีใหม่ที่แตกต่างไปจากทฤษฎีเดิมได้

2. พฤติกรรมสุขภาพด้านเจตคติ (การรับรู้ผลประโยชน์) คือ การที่นักเรียนมีความรู้สึก มีความสนใจ มีท่าที มีความชอบ/ไม่ชอบ มีการยอมรับ/ไม่ยอมรับ รวมถึงการให้คุณค่า ค่านิยมที่ ยึดถือ ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในบุคคลเป็นลักษณะนิสัยของบุคคล ผู้วิจัยใช้วิธีการวัดพฤติกรรมด้านเจตคติหรือด้านจิตพิสัยของลิเคิร์ต (Likert's method) ใช้มาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5ระดับ คือ

ระดับ	ความหมาย
5	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
4	เห็นด้วย
3	ไม่แน่ใจ
2	ไม่เห็นด้วย
1	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

3. พฤติกรรมสุขภาพด้านการปฏิบัติ (ความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติ) คือ การที่นักเรียนใช้ความสามารถในการแสดงออกทางด้านร่างกาย การใช้กล้ามเนื้อ รวมถึง การเลือก การตัดสินใจ การมีส่วนร่วม การมีปฏิริยาตอบสนอง ปฏิบัติ ในสิ่งเกี่ยวกับ สุขภาพ สวัสดิภาพ ผู้วิจัยใช้มาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 3 ระดับ คือ

ระดับ	ความหมาย
3	ปฏิบัติเป็นประจำ
2	ปฏิบัติเป็นบางครั้ง
1	ไม่เคยปฏิบัติเลย

สรุปได้ว่า พฤติกรรมสุขภาพ คือ กิจกรรมที่ทำให้ตนเองมีภาวะสุขภาพที่ดีเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิต ซึ่งมีพฤติกรรมที่สังเกตได้และพฤติกรรมที่แสดงออกทางการปฏิบัติที่สังเกตเห็นได้ชัดเจน

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

ทฤษฎีความต้องการ ตามลำดับขั้นของมาสโลว์ (Maslow's hierarchy of need) มาสโลว์ เป็นผู้พัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจในเรื่อง ความต้องการ ตามลำดับขั้น (Pyramid of requirements หรือ Hierarchy of needs) ขึ้นในปี ค.ศ. 1943 โดยมีสมมติฐานเบื้องต้น ดังนี้ (Maslow, 1954, pp. 253-258)

1. มนุษย์มีความต้องการเป็นลำดับขั้น เมื่อความต้องการในระดับใดได้รับการตอบสนองแล้ว ก็จะทำให้ความสำคัญกับความต้องการในระดับนั้นน้อยลง แต่จะพยายามเพื่อให้ได้ความต้องการในระดับที่สูงขึ้นไป
2. ความต้องการของมนุษย์เป็นเรื่องที่มีความซับซ้อน และความต้องการเป็นสิ่งที่มิผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ในเวลาใดเวลาหนึ่ง
  - 2.1 ความต้องการระดับต่ำต้องได้รับการตอบสนองก่อน จึงจะทำให้แสดงพฤติกรรมที่จะผลักดันให้เกิดความต้องการในระดับที่สูงขึ้น
  - 2.2 มีหลายวิธีการที่จะทำให้มนุษย์เกิดความพึงพอใจต่อความต้องการในระดับสูงมากกว่าความต้องการในระดับต่ำ

มาสโลว์ได้แบ่งความต้องการของมนุษย์ตั้งแต่ระดับต่ำสุดถึงระดับสูงสุดเป็น 5 ชั้น ดังนี้

1. ความต้องการทางร่างกาย (Physiological needs) เป็นความต้องการทางร่างกายขั้นพื้นฐานของมนุษย์และเป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุดสำหรับการดำรงชีวิต ความต้องการเหล่านี้ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย ความต้องการทางเพศ เป็นต้น มนุษย์จะมีความต้องการในลำดับถัดไปเมื่อความต้องการระดับกายภาพได้รับการตอบสนองแล้ว ดังนั้น ในขั้นแรกองค์กร

จะต้องตอบสนองความต้องการของพนักงาน โดยการจ่ายค่าจ้างและผลตอบแทนเพื่อให้พนักงานสามารถนำเงินไปใช้จ่ายเพื่อแสวงหาสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของแต่ละคน

2. ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety or security needs) เมื่อความต้องการด้านร่างกายได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยก็จะเข้ามามีบทบาทในพฤติกรรมของมนุษย์ ความปลอดภัยดังกล่าวมี 2 รูปแบบ คือ ความต้องการความปลอดภัยทางด้านร่างกาย และความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งความต้องการความปลอดภัยทางด้านร่างกาย ได้แก่ การมีความปลอดภัยในชีวิต การมีสุขภาพดี เป็นต้น ส่วนความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การมีอาชีพการงานมั่นคง การทำงานที่มีหลักประกันอย่างเพียงพอจะมีผลต่อการตัดสินใจ ในการทำงานต่อไปอันจะเป็นข้อมูลในการตัดสินใจลาออกจากงานหรือการพิจารณาเลือกงานใหม่แต่ทราบใดที่ความต้องการด้านร่างกายยังไม่ได้รับการตอบสนอง ความต้องการที่จะได้รับความมั่นคงปลอดภัยก็ค่อนข้างน้อย

2.1 ความต้องการทางสังคม (Social needs) เมื่อความต้องการทั้ง 2 ประการ ได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการในระดับที่สูงกว่า จะเข้ามามีบทบาทต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ความต้องการทางสังคม ได้แก่ ความต้องการการยอมรับในผลงาน ความเอื้ออาทร ความเป็นมิตรที่ดี ความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และความรักจากผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน องค์กรสามารถตอบสนองความต้องการของพนักงานได้โดยการให้ลูกจ้างมีส่วนในการแสดงความคิดเห็น ให้ลูกจ้างทำงานเป็นกระบวนการกลุ่ม (Group process) และมีลักษณะเป็นการร่วมมือร่วมใจ (Collaboration) ในการทำงานมากกว่าที่จะมุ่งการแข่งขัน (Competition) ตลอดจนองค์กรต้องมองเห็นคุณค่าของบุคลากร ยอมรับความคิดเห็นของเขาเหล่านั้นด้วยการยกย่องชมเชยเมื่อมีโอกาสอันควร

2.2 ความต้องการได้รับการยกย่องสรรเสริญในสังคม (Esteem needs) หมายถึง ความเชื่อมั่นในตนเอง ความสำเร็จ ความรู้ความสามารถ การนับถือตนเอง ความเป็นอิสระและเสรีภาพในการทำงาน ตลอดจนต้องการมีฐานะเด่นและเป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั้งหลาย การมีตำแหน่งสูงในองค์กรหรือการที่สามารถใกล้ชิดบุคคลสำคัญ ๆ ส่วนเป็นการส่งเสริมให้ฐานะของบุคคลเด่นขึ้นทั้งสิ้น

2.3 ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Self-actualization needs) เมื่อมนุษย์ได้รับการตอบสนองทั้ง 4 ระดับแล้ว มนุษย์จะทำงานเพื่องาน คือ อยากรู้ว่าตนมีศักยภาพแค่ไหน และพยายามพัฒนาศักยภาพของตนไปสู่จุดสูงสุด การทำงานเกิดจากสนใจและรักในงานที่ทำ และทำเพราะได้มีโอกาสพัฒนาศักยภาพของตนให้ถึงจุดสูงสุด

มาสโลว์ได้จำแนกความต้องการทั้ง 5 ชั้น ของมนุษย์เป็น 2 ระดับใหญ่ ๆ คือ ระดับต่ำ (Lower-order) ได้แก่ ความต้องการทางกายภาพ และความต้องการความมั่นคง สำหรับ ความต้องการในระดับสูง (Higher-order needs) ได้แก่ ความต้องการทางสังคม ความต้องการได้รับการยกย่อง และความต้องการความสำเร็จในชีวิต ซึ่งความแตกต่างของความต้องการทั้ง 2 ระดับ คือ ความต้องการในระดับสูงเป็นความพึงพอใจที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล ขณะที่ความต้องการในระดับต่ำ เป็นความพึงพอใจที่เกิดจากภายนอก เช่น ค่าตอบแทน (ตันไทย มณีวรรณ, 2553, หน้า 66-69) ได้ให้ความหมายความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการได้รับบริการในด้านต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1. ด้านความสะดวกที่ได้รับ
2. ด้านตัวเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ
3. ด้านคุณภาพของบริการที่ได้รับ
4. ด้านระยะเวลาในการดำเนินการ
5. ด้านข้อมูลที่ได้รับจากการบริการ

ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการใช้ชุดกิจกรรม ในด้านที่เป็นความต้องการทางร่างกายขั้นพื้นฐานของมนุษย์และเป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุดสำหรับการดำรงชีวิตของนักเรียนและคนในชุมชน ซึ่งความต้องการเหล่านี้ ได้แก่ ความต้องการให้มีสุขภาพดีจากการนำพืชผักสมุนไพร วัตถุดิบต่าง ๆ มารับประทานหรือแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่ส่งเสริมสุขภาพในด้านที่เกี่ยวกับอาหาร การสวมใส่เครื่องนุ่งห่มที่ทำจากสิทธรมชาติที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การรับประทานอาหารและพืชผักสมุนไพรให้เป็นยารักษาโรค รวมทั้งการนำสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ที่อยู่อาศัยมาเป็นผลิตภัณฑ์ทางเลือกในการดูแลสุขภาพ

ภูมิปัญญาไทย

ความหมายของภูมิปัญญาไทย ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยทำการพัฒนาชุดกิจกรรม การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทยด้านที่เกี่ยวข้องกับ ปัจจัยสี่ จะขอกล่าวถึงความหมายของภูมิปัญญาจากผู้รู้ต่าง ๆ ดังนี้

ภูมิปัญญา” ตรงกับภาษาอังกฤษ “Wisdom” มีความหมายว่า ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรมและความสามารถในการแก้ปัญหาของมนุษย์ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ได้รวมคำนิยามของภูมิปัญญาไทยจาก นักวิชาการต่าง ๆ ไว้ ดังนี้

วรรณา ปิยะรัตน์มานนท์ (2544, หน้า 6) ได้กล่าวถึง ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือ ที่เรียกกันว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Folk wisdom” หรืออาจเรียกว่า “Indigenous knowledge”

ประเวศ วะสี (2537, หน้า 82) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิต สังคม และสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันและถ่ายทอดสืบกันมาเป็นวัฒนธรรม

รัชช ปุณโณทก (2534, หน้า 40) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญา (Wisdom) เป็นความรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบต่อกันมาทั้งทางตรง คือ ประสบการณ์ด้วยตนเอง หรือทางอ้อม ซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้สะสมที่สืบต่อกันมา

เสน่ห์ จามริก (2532, หน้า 27) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง กระบวนการทางด้านความคิด เพื่อแสวงหาคำความรู้ของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงกระแสนวัตกรรม ความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างธรรมชาติ จิตใจ และพฤติกรรม สังคม องค์กรและวัฒนธรรม ชุมชน เศรษฐกิจ เทคโนโลยีการผลิต และในที่สุดการพึ่งตนเอง

รัตนะ บัวสนธ์ (2533, หน้า 69) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้านก็คือ กระบวนการปรับเปลี่ยนแบบแผนการดำเนินชีวิตของสังคมที่เปลี่ยนไปแต่ละยุคสมัยนั่นเอง

สามารถ จันทร์สุรย์ (2534, หน้า 146-156) ได้กล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญาเป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งกว้าง ทั้งลึก ที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่มาแก้ปัญหา การดำเนินวิถีชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างสมสมัย และได้ให้แนวคิดเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านว่าภูมิปัญญาเป็นเรื่องของการสืบทอดประสบการณ์จากอดีตถึงปัจจุบัน ไปอย่างต่อเนื่องอย่างไม่ขาดสาย เป็นธรรมชาติของชาวบ้านที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์ต่อกันมาได้ขาดเป็นลักษณะของความสัมพันธ์ภายในโดยชาวบ้านเอง การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นเรื่องของชาวบ้านรุ่นหนึ่งถ่ายทอดสู่ชาวบ้านอีกรุ่นหนึ่ง ด้วยวิธีการหลายลักษณะ นับว่าเป็นกระบวนการที่ค่อยเป็นค่อยไปตามธรรมชาติของแต่ละชุมชน

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2536, หน้า 7) ได้กล่าวว่า ชาวบ้านมีสติปัญญาความสามารถ และมีภาวะสร้างสรรค์ สามารถแก้ปัญหาและดำรงชีวิตอยู่ได้ก็คงจะเหมาะแก่บริบทปัจจุบัน นอกจากนี้ภูมิปัญญาที่สั่งสมและสืบสานวิวัฒนาการหลายต่อหลายชั่วคนนี้เป็นที่มาของวิถีชีวิตความสันตติจิตเจเนน ขนบธรรมเนียม ความเชื่อ ศาสนา วิถีทำมาหากินและศาสตร์ศิลป์นานัปการประการและโดยที่สังคมมนุษย์ได้มีการแลกเปลี่ยนสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกันระหว่างคนต่างชุมชนต่างวัฒนธรรมต่างภาษา การแลกเปลี่ยนจึงก่อให้เกิดการเพิ่มพูนและความหลากหลายในภูมิปัญญาตลอดมา

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (2546, หน้า 10) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาไทย หมายถึง ความรู้ความสามารถ วิถีหาผลงานที่คนไทยได้ค้นคว้า รวบรวม และจัดเป็นความรู้ ถ่ายทอด ปรับปรุงจากคนรุ่นหนึ่งมาสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จนเกิดผลิตผลที่ดี งอกงาม มีคุณค่า มีประโยชน์ สามารถนำมา

แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตได้แต่ละหมู่บ้าน แต่ละชุมชนไทยล้วนมีการทำมาหากินที่สอดคล้องกับภูมิประเทศมีผู้นำที่มีความรู้ มีฝีมือทางช่าง สามารถคิดประดิษฐ์ ตัดสินใจแก้ปัญหาของชาวบ้านได้ ผู้นำเหล่านี้เรียกว่า ปรารชญ์ชาวบ้าน หรือผู้ทรงภูมิปัญญาไทย

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง ความรู้ ความสามารถ วิธีการ ผลงานที่คนไทยได้ศึกษา เก็บรวบรวมความรู้และจัดเป็นองค์ความรู้ ปรับปรุง พัฒนา ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จนเกิดผลดีงาม มีคุณค่า มีประโยชน์นำไปแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตของคนไทยได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545)

กล่าวโดยสรุป ภูมิปัญญาไทยหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ความรู้ ความคิด ความเชื่อ แบบแผน วิธีการ กระบวนการในการแสวงหาความรู้ และแสดงออกด้วยการกระทำต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างคน สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติรอบ ๆ ตัว ชุมชน สังคม องค์กรแล้วถ่ายทอดแลกเปลี่ยนกันจนเกิดผลผลิตที่ดีงาม มีคุณค่า มีประโยชน์

ลักษณะของภูมิปัญญาไทย

ลักษณะของภูมิปัญญาไทย มีดังนี้

1. ภูมิปัญญาไทย เป็นเรื่องใช้ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) ความเชื่อ (Belief) และพฤติกรรม (Behavior)
2. ภูมิปัญญาไทย แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ
3. ภูมิปัญญาไทย เป็นองค์รวมหรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิต
4. ภูมิปัญญาไทย เป็นเรื่องของการแก้ไขปัญหา การจัดการ การปรับตัว การเรียนรู้ เพื่อคงความอยู่รอดของบุคคล ชุมชน และสังคม
5. ภูมิปัญญา เป็นแกนหลัก หรือกระบวนการทัศน์ในการมองชีวิต เป็นพื้นความรู้ในเรื่องต่าง ๆ
6. ภูมิปัญญาไทยมีลักษณะเฉพาะหรือมีเอกลักษณ์ในตัวเอง
7. ภูมิปัญญาไทยมีการเปลี่ยนแปลง เพื่อปรับสมดุลพัฒนาการทางสังคมตลอดเวลา

สาขาภูมิปัญญาไทย

การกำหนดสาขาภูมิปัญญาไทย ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และหลักเกณฑ์ต่าง ๆ โดยภาพรวมภูมิปัญญาไทยสามารถแบ่งได้เป็น 10 สาขา ดังนี้

1. สาขาเกษตร
2. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม
3. สาขาแพทย์แผนไทย

4. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
5. สาขาภาษาและวรรณกรรม
6. สาขาศิลปกรรม
7. ศาสนาและประเพณี
8. สาขาการจัดการองค์กร
9. สาขาสวัสดิการ
10. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน

ความสำคัญของภูมิปัญญาไทย

คุณค่าของภูมิปัญญาไทยสืบทอดมาอย่างต่อเนื่องจากบรรพบุรุษที่ได้สร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงให้ชาติบ้านเมือง มีการดำรงชีวิตที่อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข ทำให้คนในชาติเกิดความรักและความภาคภูมิใจเพื่อสืบสานไปสู่อนาคต สร้างความสำคัญได้ ดังนี้

1. สร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงพระมหากษัตริย์ไทยทรงใช้ภูมิปัญญาในการสร้างชาติ สร้างความเป็นปึกแผ่นของประเทศ ตั้งแต่สมัยสุโขทัย จนถึงปัจจุบัน
2. สร้างความภาคภูมิใจและเกียรติภูมิศักดิ์ศรีของความเป็นไทย (จันทิรา ชนสงวนวงศ์, ม.ป.ป.)

ภูมิปัญญาไทยด้านปัจจัย 4

มนุษย์เราดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยปัจจัย 4 ประการ คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และ ยารักษาโรค (ปัจจัย 4 ของชีวิต) นับตั้งแต่ยุคเริ่มกำเนิดมนุษย์บน โลกนี้ จึงได้มีการสร้างสรรค์ สิ่งต่างๆ มากมาย เพื่อตอบสนองปัจจัย 4 ประการ ให้ชีวิตมนุษย์มีความสุข ความปลอดภัย และความมั่นคง การสั่งสมสิ่งเหล่านี้อย่างต่อเนื่องหลายยุคหลายสมัยนั้น เราเรียกกันว่า “ภูมิปัญญา”

ในงานวิจัยครั้งนี้มีภูมิปัญญาไทยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยพื้นฐานการดำรงชีวิตหรือปัจจัยสี่

1. ภูมิปัญญาไทยด้านอาหารเครื่องดื่ม (อาหาร)
2. ภูมิปัญญาไทยด้านการแต่งกาย (เครื่องนุ่งห่ม)
3. ภูมิปัญญาไทยด้านที่อยู่อาศัย (ที่อยู่อาศัย)
4. ภูมิปัญญาไทยด้านสุขภาพอนามัย (ยารักษาโรค)

โดยรายละเอียดของภูมิปัญญาไทยที่เกิดขึ้นในแต่ละด้านจะถูกกล่าวถึงถัดไป

1. ภูมิปัญญาไทยด้านอาหารเครื่องดื่ม (อาหาร) สังคมไทยมีความอุดมสมบูรณ์ บรรพบุรุษได้จัดรูปแบบอาหารได้อย่างเหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศและสภาพของสังคมในแต่ละภาค ซึ่งมีสรรพคุณช่วยให้ระบบต่าง ๆ ของร่างกายทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพทำให้ร่างกายแข็งแรง ห่างไกลโรคภัยไข้เจ็บ การกินแบบชาวบ้าน อาหารประเภทผักทุกชนิดมีประโยชน์ต่อ

ร่างกาย ช่วยให้ขยับถ่าย บางชนิดมีตัวยาคู่โดยธรรมชาติยอมเป็นหนทางช่วยเราให้รอดพ้นจากโรค การรู้จักประมาณในการกิน ตามคำสอนของพระพุทธองค์ จะช่วยทั้งประโยชน์ต่อพลานามัย และลดความสิ้นเปลืองด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับอาหารและผักพื้นบ้าน นอกจากนี้มนุษย์จะนำอาหารมาบริโภคเพื่อการอยู่รอดแล้ว มนุษย์ยังได้นำเทคนิคการถนอมอาหารและการปรุงอาหารมาใช้ เพื่อให้อาหารที่มีมากเกินความต้องการสามารถเก็บไว้บริโภคได้เป็นเวลานาน ซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาอีกประเภทหนึ่งที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต นอกจากนี้ ยังนำผักพื้นบ้านชนิดต่าง ๆ มาบริโภคอีกด้วย

2. ภูมิปัญญาไทยด้านการแต่งกาย (เครื่องนุ่งห่ม) บรรพบุรุษไทยได้สั่งสมภูมิปัญญาจากกระบวนการเรียนรู้ ทดลองพัฒนาจากธรรมชาติจนสามารถผลิตเส้นใยผ้า อุปกรณ์การทอผ้า ตลอดจนการย้อมผ้าให้มีสีสันที่สวยงามจากผลิตภัณฑ์ ธรรมชาติ จนกลายเป็นเครื่องแต่งกายที่มีคุณค่ามาจนถึงปัจจุบัน เช่น

ต้นคราม	ให้สีฟ้าอ่อน หรือสีคราม
จี่ครั่ง	ให้สีแดง
แก่นขนุน	ให้สีเหลือง ถึงเหลืองอมน้ำตาล
ลูกมะเกลือ	ให้สีเทา น้ำตาล จนถึงดำ
ขมิ้น	ให้สีแดง
เข	ให้สีเหลือง

3. ภูมิปัญญาไทยด้านที่อยู่อาศัย ภูมิปัญญาไทยแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมเนื่องจากคนไทยมีอาชีพที่เกี่ยวกับการเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนา ทำไร่ จึงทำให้เกิดภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมในการดำรงชีวิตเพื่อแก้ปัญหา หรืออ่อนวอนเพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในการเพาะปลูก และเพื่อเพิ่มผลิตผลทางการเกษตร ดังจะเห็นได้จากพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเกษตรทั่วทุกภูมิภาคของไทย

4. ภูมิปัญญาไทยด้านสุขอนามัย สมัยบรรพบุรุษของเราหลายร้อยหลายพันปีมาแล้วไม่เคยสังเคราะห์ยารักษาโรคแบบทันสมัย ไม่เคยมีการแพทย์แบบทันสมัยเช่นในปัจจุบัน แต่พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ก็มีพลานามัยที่สมบูรณ์ มีสุขภาพจิตที่ดีงามเพราะธรรมชาติช่วยสร้างเสริมสุขภาพอนามัยให้โดยตรง คนโบราณไม่เคยมีโรคชนิดต่าง ๆ ไข้ จะไปไหนก็ต้องเดิน การเดินจึงช่วยให้เขาได้ออกกำลังกายโดยทางอ้อม บ้านเมืองสมัยก่อน ไม่เคยแออัดเช่นทุกวันนี้ อากาศจึงบริสุทธิ์ โรงงานอุตสาหกรรมทันสมัยก็ไม่เคยมี เขาเหล่านั้นไม่เคยสัมผัสต่อพิษภัยของสิ่งแวดล้อม สถานะเรียงต่าง ๆ ไม่เคยมี เวลาพักผ่อนของเขาจึงอยู่กับธรรมชาติอย่างแท้จริง ยามเจ็บไข้ก็ได้อาศัยพืชพันธุ์ไม้จากธรรมชาติช่วยเยียวยา เขามีชีวิตรอดอยู่ได้อย่างไรจากยาธรรมชาติ

จากการรักษาโรคร้ายจากธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับสมุนไพรและตำรายาพื้นบ้าน ภูมิปัญญาประเภทนี้เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ของคนในอดีตและถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลัง โดยได้มีการสรุปประวัติการแพทย์แผนไทยเป็นลำดับได้ ดังนี้

4.1 สมัยอยุธยา: การแพทย์แผนไทยเริ่มในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยมีการรวบรวมตำรับยาขึ้นเป็นครั้งแรก

4.2 สมัยรัตนโกสินทร์: เริ่มตั้งแต่รัชกาลที่ 1 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงให้มีการรวบรวมและจารึกตำรายา ตำราการนวดตามศาลาราย มีรูปฤกษ์คัตนในบริเวณวัด พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีพระบรมราชโองการให้ผู้มีความรู้เรื่องสรรพคุณยา และผู้ชำนาญการรักษาโรค และผู้มีตำรายาเข้ามาถวาย โดยให้หมอหลวงพิจารณาคัดเลือก พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้มีการจัดตั้งโรงเรียนแพทย์แผนโบราณแห่งแรก คือโรงเรียนแพทย์แผนโบราณวัดโพธิ์ แนวทางการปฏิบัติภูมิปัญญาไทยด้านสุขอนามัยมีอยู่ 3 แนวทาง คือ

5. ภูมิปัญญาด้านเภสัช

6. ภูมิปัญญาด้านเวชกรรมไทย

7. ภูมิปัญญาด้านการนวดแผนโบราณ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับสมุนไพรและตำรายาพื้นบ้าน ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะถือว่าเป็นปัจจัยสี่ ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ หากได้รับการพัฒนาหรือส่งเสริมจะเป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคตได้

กล่าวโดยสรุป ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับปัจจัยสี่ หรือปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตในยุคปัจจุบันจึงเป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วงต่อความสมดุลทางธรรมชาติหรือการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดีในอนาคต ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่คาดว่าสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพได้ด้วยภูมิปัญญาไทย เช่น กิจกรรมด้านอาหารพื้นบ้านจากสมุนไพร, การศึกษาเส้นทางสายเกลือจากสภาพแวดล้อมในนาเกลือสมุทร, การทำผ้าหมักย้อมด้วยสีย้อมผ้าจากธรรมชาติหรือทำเครื่องประดับจากวัตถุดิบที่มีอยู่ในธรรมชาติของจังหวัดสมุทรสาคร, การนำสมุนไพรมาเป็นพืชทางเลือกในการรักษาโรคหรือเป็นผลิตภัณฑ์สร้างเสริมสุขภาพจากธรรมชาติ

แนวคิดในการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้

ปรัชญาการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่ประชาชนทั้งหลายได้รวบรวมกันทำเองและร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลเพื่อทำให้สภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้นดีขึ้น

โดยการพัฒนาเป็นการวางแผนและการจัดการที่ให้ความสำคัญกับกลุ่มคนในชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและเป็นผู้ที่ได้รับผลของการพัฒนา (UNESCO, 1982, p. 305)

โดยสรุปปรัชญาการพัฒนาชุมชนได้กล่าวถึง 5 ประเด็น คือ

1. มนุษย์ทุกคนมีเกียรติและศักดิ์ศรีในความเป็นคน
2. มนุษย์ทุกคนมีความสามารถและมีศักยภาพ
3. ความสามารถของมนุษย์สามารถพัฒนาได้
4. การมีส่วนร่วม ความรู้ และประสบการณ์ของทุกคนเป็นสิ่งสำคัญ
5. การสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคลและชุมชนสามารถดำเนินการได้ผ่านการศึกษา

การพัฒนาทักษะ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการทำงานร่วมกัน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community based learning: CBL)

การจัดการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีแนวความคิดต่อประเด็นพัฒนาการของการจัดการศึกษาในระบบของไทยว่า โรงเรียนหรือสถานศึกษาเป็นแหล่งผลิตขนาดใหญ่ สถานศึกษาเป็นกลไกการพัฒนาคนและพัฒนาประเทศให้ก้าวทันโลก การศึกษาทำให้คนไทยรู้เท่าทัน ประเทศมีความเจริญก้าวหน้าและในสังคมแข่งขัน คนไทยให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และใช้ความรู้เป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิต สามารถใช้ความรู้จัดการตนเองได้เพิ่มมากขึ้นแต่ในทางกลับกันแบบแผนการจัดการศึกษาโดยสถานศึกษาได้แยกคนออกจากชุมชน สังคม วัฒนธรรมกับจิตวิญญาณของความเป็นท้องถิ่น จนลืมหากเหง้า วิถีชีวิตและความเป็นตัวตนเกือบสิ้นเชิง แยกการศึกษาออกจากครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น วัด ศาสนสถาน ที่มีบรรพบุรุษ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและคุณธรรมศีลธรรมเป็นกลไกเชื่อมโยงคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (พิณสุดา สิริรังศรี, 2542, หน้า 12)

แนวคิดการพัฒนาชุมชนในอดีต มีความเชื่อเบื้องต้นว่า ประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทของประเทศยังล้าหลัง ค่อยการศึกษา ขาดจิตสำนึกในการพัฒนาท้องถิ่น มีฐานะยากจน และขาดแคลนปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ ภาครัฐจึงจำเป็นต้องผลักดันนโยบายและทรัพยากร ตั้งแต่ทิศทางการพัฒนา วิธีการทำงาน ความรู้ การบริหารจัดการ ฯลฯ เข้าไปสู่ชุมชนในลักษณะของการพัฒนาจากบนลงล่าง (Top down) ทั้งที่ในความเป็นจริงหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ เพราะประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทเป็นผู้มีความคิด มีความรู้ มีประสบการณ์ มีจิตสำนึกในการพัฒนา

ชุมชนและสามารถพึ่งพาตนเองได้แล้วในระดับหนึ่ง การพัฒนาชุมชนตามแนวทางของรัฐในอดีต จึงมีอาจตอบสนองต่อความต้องการและความจำเป็นที่แท้จริงของชุมชนได้ หลายครั้งหลายครา ที่พบว่า การพัฒนาชุมชนที่ภาครัฐเป็นผู้คิดแทนและกำหนดทิศทางไว้แล้วนั้นเป็นไปอย่างสูญเปล่า เนื่องจากหลงลืมไปว่าในการพัฒนาชุมชนใดชุมชนหนึ่ง ผู้ที่สามารถตอบได้ดีที่สุดว่าชุมชน มีปัญหาหรือความต้องการอะไรก็คือคนในชุมชนนั้นนั่นเอง

หลักของการประสานความรู้จากภายในและภายนอกชุมชนเข้าไปสู่การใช้ประโยชน์ และสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในลักษณะของการบูรณาการที่มีการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม กระบวนการเรียนรู้และค่านิยมอันดีงาม อาทิเช่น

1. การสร้างความเข้มแข็งแก่เศรษฐกิจชุมชนและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน การยกระดับคุณภาพมาตรฐานการผลิต/ผลิตภัณฑ์ การเพิ่มผลิตภาพผลผลิต/ผลิตภัณฑ์ชุมชน การเพิ่มความสามารถในการประกอบอาชีพ และเพิ่มโอกาส/ทางเลือกในการทำอาชีพเสริม ส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรรายย่อยของชุมชนในรูปแบบกลุ่มองค์กรเกษตรกร/วิสาหกิจชุมชน การพัฒนาและสร้างเสริมทักษะ จัดความสามารถ รวมทั้งหลักการบริหารจัดการที่ดีแก่กลุ่มที่มีศักยภาพและความพร้อมในการผลิตเชิงพาณิชย์เพื่อนำไปสู่การขยายผลในเชิงอุตสาหกรรมระดับสากล ตลอดจนการเชื่อมโยงต่อยอดห่วงโซ่การผลิตถึงขั้นเกษตรอุตสาหกรรม เพื่อให้ผลผลิตและผลิตภัณฑ์มีมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ (Value added) โดยราคาต่อหน่วยสูงขึ้น ต้นทุนการผลิตลดลง และหรือรายได้เพิ่มขึ้น รายจ่ายลดลง

2. การสร้างเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่เน้นการเรียนรู้นอกห้องเรียน เพื่อเพิ่มทักษะและความสามารถของสมาชิกชุมชน ลดช่องว่างทางความรู้ระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบท และให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการใช้ชุมชนเป็นฐานของการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้เข้าถึงความรู้ในทางตรงได้ โดยง่าย ฝึกให้คิดเป็นทำเป็น รวมทั้ง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นระบบตลอดกระบวนการ ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การแนะนำ การทดสอบ การสาธิต การตัดสินใจ การยอมรับและการประเมินผล โดยเฉพาะการปฏิบัติร่วมกันในทุกขั้นตอน เพื่อให้เกิดจิตสำนึก ร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น

3. การสร้างสมดุลของการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิตอย่างถูกวิธี ประหยัดและมีประสิทธิภาพ สนับสนุนให้ชุมชนมีทางเลือกทำการผลิตทางการเกษตรที่หลากหลาย โดยไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ

4. การรักษาและสร้างเสริมศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ภายในชุมชน เน้นการถ่ายทอดและนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ทั้งต่อการวิจัยพัฒนาต่อยอดและการผลิตแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ โดยการสืบหา พัฒนาระบบการจัดเก็บเพื่อรวบรวมและจัดทำเป็นฐานข้อมูลทางความรู้ ตลอดจนสร้างหลักประกันด้านสังคมให้ประชาชนชาวบ้าน อาทิ การสนับสนุนเงินทุนในการรักษาและถ่ายทอดภูมิปัญญา สนับสนุนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งความหลากหลายของศิลปะและวัฒนธรรมไทยทั้งที่เป็นวิถีชีวิต ค่านิยมที่ดีงาม และความเป็นไทยเพื่อการศึกษาเรียนรู้ พัฒนา ฟื้นฟูพัฒนา ถ่ายทอดและเผยแพร่สู่สังคมโลก

5. การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือในการเชื่อมโยงองค์ความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนพันธมิตรด้านกิจกรรมการพาณิชย์ระหว่างชุมชนและองค์กรต่าง ๆ (ครรรชิต พุทธโกษา, 2554, หน้า 1-2)

6. การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นแนวทางการดำเนินงานต่าง ๆ ตามขั้นตอนข้างต้น สำหรับให้นักพัฒนาจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน หรือองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรได้ใช้เป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยเป็นผลมาจากประสบการณ์ในการผลักดันผลการวิจัยและองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ควบคู่กับการดำเนินกิจกรรมสาธารณะเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ได้รู้และเข้าใจหลักการ เทคนิควิธีการที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในการดำเนินงานในทุกขั้นตอนที่จำเป็นต้องใช้ศาสตร์และศิลป์หลายแขนงควบคู่กันไป (ปาริชาติ วัลย์เสถียร, พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น, สหัทธยา วิมลศษ, จันทนา เบญจทรัพย์ และชลกาญจน์ ฮาชันนารี, 2543, หน้า 7)

การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน

ในงานวิจัยครั้งนี้มีเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดชุมชนเป็นฐาน ดังนี้

เทคนิคในการพัฒนาชุมชน

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research: PAR) เป็นพื้นฐานสำคัญของกระบวนการวิจัยศึกษาชุมชนโดยมีประชาชนมีส่วนร่วม เป็นยุทธวิธีที่จะช่วยให้ประชาชนสามารถรวมตัวกันขึ้นมาในรูปขององค์กรประชาชนและสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความเข้มแข็งทั้งโครงสร้างและการดำเนินงานโดยอาศัยเงื่อนไขของการเพิ่มขีดความสามารถของประชาชนด้วยระบบข้อมูล ทำให้ประชาชนเห็นความสำคัญของข้อมูล ประชาชนจะเกิดความสามารถในการวิเคราะห์ระบบข้อมูลได้ ต้องอาศัยการฝึกฝนให้ทำวิจัย โดยการสร้างงานวิจัยท้องถิ่น (ครรรชิต พุทธโกษา, 2554, หน้า 15)

ขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

สุชาติ ทวีสิทธิ์ (2547 อ้างถึงใน ครรชิต พุทธโกษา, 2554, หน้า 16) ได้อธิบายเกี่ยวกับขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่ามี 5 ระยะ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ผสมผสานแนวคิดของการจัดการชุมชนและการเรียนรู้ปัญหาของชุมชนเข้าด้วยกัน (Community organization and problem base learning) คือ

1. ระยะก่อนทำการวิจัย (Pre-research phase)
  - 1.1 การคัดเลือกชุมชนและการเข้าถึงชุมชน
  - 1.2 การบูรณาการตัวนักวิจัยเข้ากับชุมชน
  - 1.3 การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน
  - 1.4 การเผยแพร่แนวคิด PAR แก่ชุมชน
2. ระยะของการวิจัย (Research phase)
  - 2.1 การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาพร้อมกับชุมชน
  - 2.2 การฝึกอบรมทีมวิจัยท้องถิ่น
  - 2.3 การวิเคราะห์ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น และกำหนดแนวทางแก้ไข
  - 2.4 การออกแบบการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล
  - 2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล
  - 2.6 การนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุมหมู่บ้าน
3. ระยะการจัดทำแผน (Planning phase)
  - 3.1 การอบรมทีมงานวางแผนท้องถิ่น
  - 3.2 การกำหนด โครงการหรือกิจกรรม
  - 3.3 การศึกษาความเป็นไปได้ของแผนงาน
  - 3.4 การแสวงหางบประมาณและหน่วยงานที่สนับสนุน
  - 3.5 การวางแผนเพื่อติดตามและประเมินผล
4. ระยะการนำแผนไปปฏิบัติ (Implementation phase)
  - 4.1 การกำหนดทีมงานปฏิบัติงานอาสาสมัคร
  - 4.2 การอบรมทีมงานปฏิบัติอาสาสมัคร
5. ระยะการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน (Monitoring and valuation phase)

สรุปได้ว่า เทคนิคการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research: PAR) เป็นเทคนิคที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในกาเข้าศึกษาหาสาเหตุปัญหาของชุมชน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ วางแผน ดำเนินการแก้ไขปัญหาของชุมชนให้เบาบางลง ซึ่งมีวิธีการและขั้นตอน

ที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานร่วมกันของชุมชนและนักวิจัยผู้ศึกษาชุมชน PAR เป็นเทคนิคที่เหมาะสมต่อในสมัยปัจจุบันที่ต้องการมีส่วนร่วมในชุมชนจากทุกฝ่าย

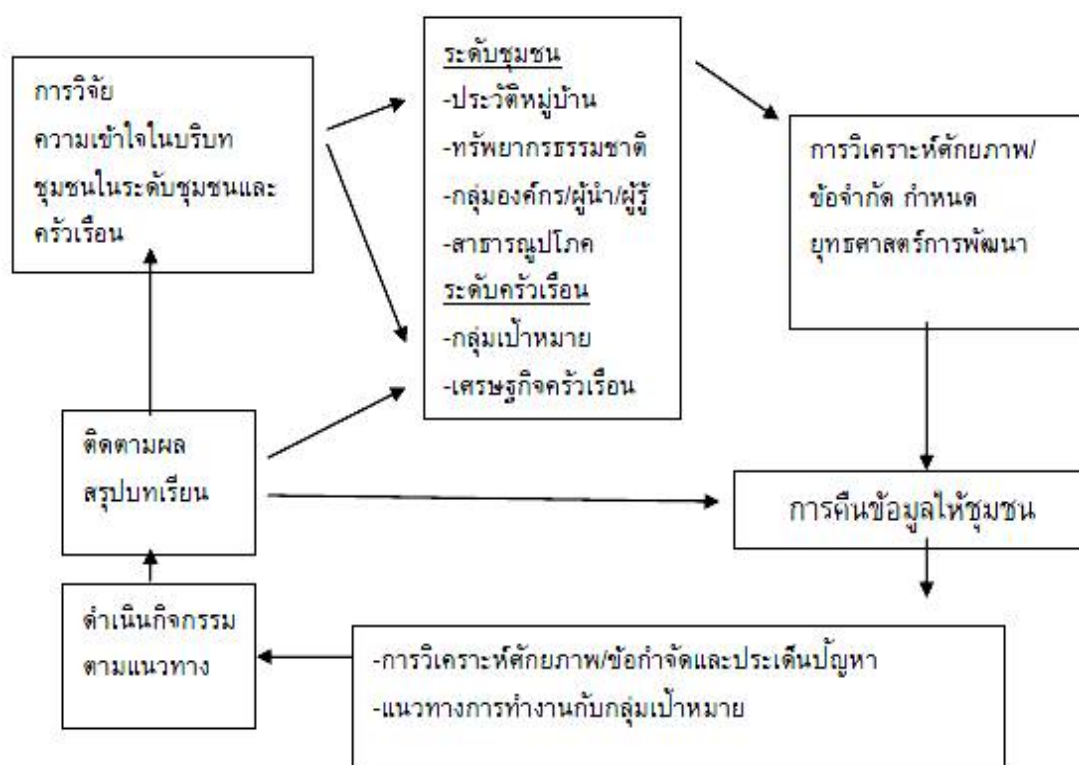
การศึกษาวิเคราะห์ระบบชนบท (Rural system analysis: RSA)

เป็นการเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรรายย่อยโดยเฉพาะท้องถิ่น (ครุฑจิต พุทธโกษา, 2554, หน้า 17) ได้กล่าวไว้ว่าเป็นทั้งการวิจัย (หาความรู้ใหม่) และการศึกษา (เรียนรู้จากสิ่งที่มีอยู่) ซึ่งเน้นระดับหมู่บ้านและครัวเรือนเท่านั้น ใช้วิธีการเก็บข้อมูลของ RSA เป็นหลัก และเสริมด้วยการเก็บข้อมูลวิธีอื่น ๆ เพื่อให้ได้คุณภาพของชุมชนทั้งทางด้านการเกษตร เศรษฐกิจ และสังคมที่สมบูรณ์พอที่จะนำไปใช้ในการสร้างกิจกรรมการพัฒนาในชุมชนได้ เพราะ RSA ถูกกำหนดไว้ให้เป็นขั้นตอนแรกในการทำงานพัฒนาเกษตรกรรายย่อยในชุมชน ซึ่งจะต้องตามด้วยกิจกรรมพัฒนาอื่น ๆ เช่น การกระตุ้นให้เกิดกลุ่ม การให้การศึกษาแก่กลุ่ม การสร้างเสริมขีดความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่ม การเชื่อมโยงกลุ่มต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และเชื่อมโยงกับแหล่งทรัพยากรหรือสถาบันพัฒนาภายนอกชุมชน

วัตถุประสงค์ของการทำ RSA เพื่อให้ทำการศึกษาชุมชนได้เข้าใจสภาพของชุมชนโดยทั่วไปและรู้จักกับเกษตรกรรายย่อย (Small farmers: SF) ว่าเป็นใคร มีวิถีชีวิตเป็นอย่างไร ประสบปัญหาใดบ้าง มีผู้ใดสนใจที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนเองหรือไม่ และมีช่องทางในการพัฒนา SF เหล่านี้ได้อย่างไรได้บ้าง กรอบสำหรับการวิเคราะห์ (Analytical หรือ Conceptual framework) จึงถูกพัฒนาขึ้นมาใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูลระดับชุมชน จะเน้นถึงความสัมพันธ์ของคนในแต่ละกลุ่มฐานะกับทรัพยากรทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น อาทิเช่น ระบบชลประทาน บ่อน้ำ โรงเรียน วัด ฯลฯ นอกจากนี้ คำว่า “ทรัพยากร” ยังหมายรวมถึง กลุ่ม ผู้นำ ภูมิปัญญาชาวบ้าน สาขาต่าง ๆ ด้วย เพราะความสามาถนำไปใช้แก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้โดยมีกระบวนการ ดังนี้

1. การสร้างทีมงาน โดยการรวมตัวของบุคลากรที่มีในระดับอำเภอมาเป็นทีมงานในการศึกษาวิเคราะห์
2. การใช้ประโยชน์จากข้อมูลทุติยภูมิ เช่น กชช. 2ค จปฐ. มาเป็นข้อมูลในการศึกษา
3. การศึกษาจากข้อมูลปฐมภูมิในระดับต่าง ๆ โดยเริ่มจากครัวเรือนเพื่อการวางแผน
4. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการใช้ประโยชน์จากแผนที่และตารางวิเคราะห์
5. การกำหนดระยะเวลาในการศึกษาข้อมูลเป็นระยะเวลาสั้น ๆ และศึกษาเพียงครั้งเดียว มงคล พนมมิตร และชาติชาย รัตนศิริ (2540) กล่าวถึง กระบวนการและขั้นตอนของการวิเคราะห์ระบบชนบทไว้คือ

1. ทบทวนทำความเข้าใจกรอบแนวคิด วัตถุประสงค์ ตลอดจนประเด็นที่จะศึกษาตามกระบวนการและเทคนิคการวิเคราะห์ชนบท
2. นำเอาข้อมูลสองมาศึกษาและสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม
3. ตรวจสอบและนำข้อมูลที่ได้ไปบันทึกตามกรอบการศึกษาที่กำหนด
4. พบปะผู้นำ ผู้อาวุโส และการสัมภาษณ์บุคคลอย่างไม่เป็นทางการ
5. จัดประชุมแบบเป็นทางการกับชาวบ้านเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษาชุมชน
6. จัดทำแผนที่
7. เก็บข้อมูลรายครัวเรือน
8. นำข้อมูลทั้งระดับชุมชนและครัวเรือนมารวบรวมวิเคราะห์ ขั้นตอน ดังภาพที่ 9

ภาพที่ 9 กระบวนการและขั้นตอนการวิเคราะห์ระบบชนบท (มงคล พนมมิตร และชาติ รัตนศิริ, 2540, หน้า 19)

สรุปได้ว่า เทคนิคการศึกษาวิเคราะห์ระบบชนบทเป็นเทคนิคที่ช่วยให้ผู้วิจัยได้รู้ถึงสภาพปัญหา การพัฒนาของชุมชน โดยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของคน ทรัพยากรต่าง ๆ กลุ่มผู้นำ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่มีอยู่ในชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

ในชุมชน ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำวิเคราะห์ระบบชนบทโดยการพบปะผู้นำชุมชนและการสัมภาษณ์พูดคุยอย่างไม่เป็นทางการและนำข้อมูลมารวบรวมวิเคราะห์

กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (Social learning process: SLP) (กรรชิต พุทธิโกษา, 2554, หน้า 25) กล่าวว่า เป็นแนวคิดที่กำหนดไว้ในโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระบวนการ SLP นี้ เน้นให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้และมีทักษะหรือที่เรียกว่า เรียนด้วยความรอบรู้ (Mastery learning) กระบวนการเรียนรู้แต่ละขั้นตอน ผู้ปฏิบัติงานและประชาชนอาจใช้วิธีการในการปฏิบัติงานให้เกิดการเรียนรู้ด้วยเทคนิควิธีต่าง ๆ เช่น การระดมสมอง การปฏิบัติการกลุ่ม เป็นต้น ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมมีขั้นตอนต่าง ๆ ตามภาพที่ 10 ดังนี้ (ชนพรธณ ธานี, 2540)

1. ตระหนักรู้ปัญหา (Identify problem) ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนแรกที่จะแก้ไขปัญหา คือ จะต้องทำให้ประชาชนทราบก่อนว่า มีปัญหาอะไรบ้าง และเกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญในปัญหานั้น

2. ทางเลือกในการแก้ไขปัญหา (Explore alternative) มีขั้นตอนย่อย ๆ ในการหาทางเลือกในการแก้ไขปัญหา คือ การวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา เพื่อพิจารณาถึงปัญหาว่ามีสาเหตุมาจากอะไร และอะไรเป็นสาเหตุที่แท้จริงของปัญหานั้น และการพิจารณาหาทางเลือกในการแก้ไขปัญหาโดยพิจารณาว่าปัญหาต่าง ๆ นั้น มีวิธีการแก้ไขปัญหานั้นได้ด้วยวิธีการใด และแสวงหาทางเลือกที่หลากหลายและเหมาะสม มีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหา

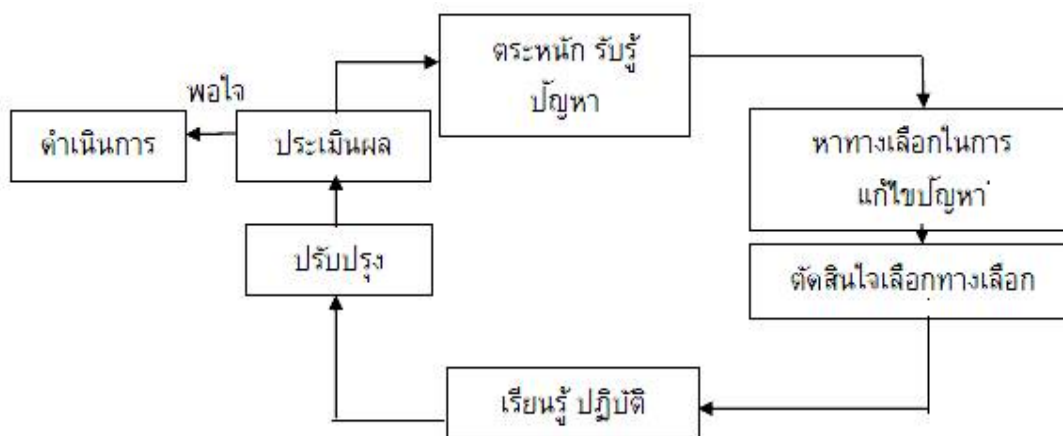
3. ตัดสินใจเลือกทางเลือก (Select appropriate alternative) เป็นขั้นตอนการตัดสินใจว่าทางเลือกต่าง ๆ ที่สามารถแก้ไขปัญหานั้น ทางเลือกใดมีความเหมาะสมหรือมีความเป็นไปได้มากที่สุด สำหรับสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ในชุมชน ซึ่งจะใช้กระบวนการคิดเป็น เข้ามาเป็นแนวทางในการตัดสินใจ

4. เรียนรู้และลงมือปฏิบัติตามทางเลือก (Learning and implementing) ซึ่งมีขั้นตอนย่อย ๆ คือ การวางแผนการดำเนินงาน เป็นการดำเนินแนวทางการดำเนินงานตามทางเลือกที่กำหนดว่าจะต้องทำอะไร มีขั้นตอนอย่างไร ใครเป็นผู้กระทำและดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ ซึ่งในขณะที่ปฏิบัติงานก็จะได้เรียนรู้วิธีการปฏิบัติและผลที่เกิดขึ้นแต่ละขั้นตอนที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดการเรียนรู้และเกิดทักษะในการปฏิบัติ

5. การปรับปรุง (Improvement) ในระหว่างการดำเนินงานอาจเกิดปัญหาขึ้นได้ จะต้องมีการปรับปรุงและกระบวนการทำงานให้สามารถดำเนินการไปเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

6. การประเมินผล (Evaluation) เป็นการประเมินดูว่า กิจกรรมที่ปฏิบัตินั้นสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้หรือไม่ ถ้าแก้ไขปัญหานั้นเป็นที่พอใจก็ถือว่าปัญหาที่ประสบอยู่หมดไป

ก็ดำเนินการแก้ไขปัญหานั้น ๆ ต่อไป แต่ถ้าประเมินผลแล้วผลที่ออกมาไม่น่าพอใจ คือ ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ก็ต้องเริ่มต้นพิจารณาวิเคราะห์ปัญหาและอาจจะต้องหาทางเลือกใหม่ เริ่มต้นตามกระบวนการ SLP ใหม่

ภาพที่ 10 กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (ชนพรธณ ธานี, 2540)

สรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (Social learning process: SLP) เป็นกระบวนการในการค้นหาปัญหาและแก้ไขปัญหา โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เป็นกระบวนการในการแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นลักษณะเช่นเดียวกับกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ (Action research) ตามแนวคิดนี้มีความเชื่อว่า ถ้าประชาชนนำเอากระบวนการแก้ไขปัญหาลำนี้ ไปใช้แก้ไขปัญหากับตนเอง ครอบครัวและชุมชน โดยหาทางเลือกที่เหมาะสมที่จะทำให้ตนเอง หรือชุมชนสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาได้เอง ก็จะเป็นแนวทางนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต ของตนเองและชุมชนได้ด้วยตนเอง

การพัฒนาชุมชนเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ

การพัฒนาชุมชนเป็นองค์ประกอบหลักของกลยุทธ์การสร้างเสริมสุขภาพในระดับ ประชากรที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในการกำหนดรูปแบบและวัตถุประสงค์ของทรัพยากรสำหรับพัฒนา สุขภาพของชุมชน (Petersen, 1994) การพัฒนาชุมชนเพื่อสร้างเสริมสุขภาพเป็นกระบวนการ เพิ่มสมรรถนะให้คนมีความสามารถเพิ่มขึ้นในการควบคุมและส่งเสริมให้สุขภาพของตนเองดีขึ้น (Naidoo & Willis, 2009)

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อสร้างเสริมสุขภาพ

กระบวนการทัศน์ทางด้านสุขภาพใหม่ คือ สังคมและสุขภาพอันประกอบไปด้วยปัจจัย ที่กำหนดไว้คือ

1.1 โครงสร้างทาง เศรษฐกิจ สังคม การเมือง

1.2 บริบทของชุมชน

1.3 ปัจจัยทางปัจเจกของบุคคล

1.4 ปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อม

1.5 ระบบบริการสุขภาพ

ดังนั้น การพัฒนาระบบบริการสุขภาพควรคำนึงถึงปัจจัยกำหนดทางสังคมและสุขภาพ
ด้วย (WHO, 2011)

2. ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างเสริมสุขภาพ

ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำลักษณะการแบ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้

2 ลักษณะ คือ (Amstien, 1969)

2.1 การสนับสนุนทรัพยากร เช่น เงิน แรงงาน การช่วยเหลือทำกิจกรรม

2.2 การนำประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงโดยการนำตำแหน่งหน้าที่ของ
ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมมาใช้สร้างพลังอำนาจให้กับชุมชน เช่น ตำแหน่งประธาน กรรมการ เลขานุการ
เจ้าหน้าที่ในองค์กร บุคคลอาชีพต่าง ๆ

การศึกษาชุมชน

เป็นกระบวนการในการเข้าไปศึกษา เรียนรู้ ทำความเข้าใจเรื่องราวของชุมชนใดชุมชน
หนึ่ง เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอดีต สถานการณ์ปัจจุบัน ปัจจัยแวดล้อมในชุมชน
การทำความรู้จักชุมชนก่อนที่จะลงมือทำงานถือเป็นหัวใจสำคัญและมีผลต่อความสำเร็จของ
การพัฒนาชุมชน เพราะนอกจากจะทำให้สามารถกำหนดเป้าหมาย และทิศทางการพัฒนาได้
อย่างตรงตามความต้องการและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของชุมชนแล้ว การเข้าใจชุมชน
อย่างลึกซึ้งจะทำให้ดำเนินงานร่วมกับชุมชนได้ง่าย และได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย

ประเด็นที่ควรจะศึกษา ในการศึกษาชุมชน ดังนี้

1. ข้อมูลทางกายภาพ

2. จำนวนประชากร จำแนกตามเพศ อายุ

3. จำนวนครัวเรือน ฐานะความเป็นอยู่ การตั้งบ้านเรือนในชุมชน

4. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ลักษณะทางนิเวศวิทยา

5. จำนวนที่ดิน จำแนกตามพื้นที่ทำกิจ พื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่สาธารณะ

6. แหล่งท่องเที่ยว ทรัพยากรธรรมชาติ ลักษณะความอุดมสมบูรณ์ของดิน แหล่งน้ำกิน
น้ำใช้ น้ำทางการเกษตร พืชและสัตว์ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ หรือที่ปลูกและเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

7. ลักษณะภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศ การคมนาคม สภาพปัญหาทางกายภาพ ฯลฯ

8. ข้อมูลทางสังคม การเมือง การปกครอง
  9. ประวัติความเป็นมาของชุมชน
  10. เชื้อชาติหรือชาติพันธุ์
  11. การศึกษา จำแนกตามเพศ อายุ
  12. สุขภาพ จำแนกตามเพศ อายุ
  13. จำนวนผู้พิการ กลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม
  14. กลุ่มเครือข่ายในชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน รูปแบบและพฤติกรรมการทำกิจกรรมของชุมชน เช่น กลุ่มกิจกรรมที่มีในชุมชน การสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกเข้าร่วมกิจกรรม ปัจจัยที่ทำให้กิจกรรมนั้น ๆ สำเร็จหรือไม่สำเร็จ ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ
  15. โครงสร้างการปกครอง การแบ่งพื้นที่ในหมู่บ้าน
  16. การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาชุมชนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
  17. ปัญหาทางสังคม การเมือง การปกครอง
  18. รูปแบบวิถีชีวิต เช่น ศาสนา ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี กฎข้อห้ามของชุมชน
- บทลงโทษหากมีการละเมิด ฯลฯ
19. ผู้นำชุมชน ทั้งผู้นำโดยธรรมชาติและผู้นำโดยการแต่งตั้ง
  20. องค์ความรู้ที่สั่งสมอยู่ในชุมชน ภูมิปัญญาชุมชน
  21. ยุทธศาสตร์การพัฒนาในปัจจุบันและยุทธศาสตร์ที่ชุมชนคาดหวัง
  22. ข้อมูลทางเศรษฐกิจ
  23. การประกอบอาชีพ อาชีพหลัก อาชีพรอง อาชีพเสริม
  24. ความรู้ความเข้าใจ ความเชี่ยวชาญในการประกอบอาชีพ
  25. ข้อมูลรายได้ รายจ่ายหนี้สิน เงินออมของชุมชน
  26. พฤติกรรมการบริโภค
  27. แหล่งทุนในชุมชน เช่น สหกรณ์ กองทุนต่าง ๆ
  28. ผลิตภัณฑ์ชุมชน
  29. วัตถุดิบและแหล่งของวัตถุดิบในการผลิตสินค้าของชุมชน
  30. ตลาด ช่องทางการตลาดและเครือข่ายทางการตลาด
  31. ปัญหาเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพ ทั้งในระดับครัวเรือนและชุมชน
  32. ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน
  33. ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน

สรุปได้ว่า แนวคิดในการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นการสร้างเครือข่ายทำให้มีการติดต่อและสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและความร่วมมือด้วยความสมัครใจ และทำให้เชื่อมโยงคนที่มีรูปแบบแตกต่างกัน มีวิธีการทำงานและภูมิหลังต่างกันเข้าด้วยกันอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลให้เกิดความเข้าใจกันมากขึ้น นำไปสู่การทำงานร่วมกันเพื่อประโยชน์ทุกฝ่าย โดยในการดำเนินงานสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ ไม่เฉพาะแต่จะก่อให้เกิดความเชื่อมโยงชุมชนและชุมชนด้วยกันเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมทางพาณิชย์ กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เท่านั้น ยังรวมถึงการเชื่อมโยงหน่วยงานวิชาการเข้ากับชุมชนและเชื่อมโยงเครือข่ายทางวิชาการที่อยู่ในสาขาวิชาการต่างกันเข้ากันด้วยให้เกิดการบูรณาการความร่วมมือที่ก่อให้เกิดประโยชน์และความสมบูรณ์ของการพัฒนาชุมชนด้วย

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการออกแบบการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

การจัดการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐานมีแนวความคิดต่อประเด็นพัฒนาการของการจัดการศึกษาในระบบของไทยว่า โรงเรียนหรือสถานศึกษาเป็นแหล่งผลิตขนาดใหญ่สถานศึกษาเป็นกลไกการพัฒนาคนและพัฒนาประเทศให้ก้าวทันโลกการศึกษาทำให้คนไทยรู้เท่าทันประเทศ มีความเจริญก้าวหน้าและในสังคมแข่งขันคนไทยให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตและใช้ความรู้เป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิตสามารถใช้ความรู้จัดการตนเองได้เพิ่มมากขึ้นแต่ในทางกลับกันแบบแผนการจัดการศึกษาโดยสถานศึกษาได้แยกคนออกจากชุมชนสังคมวัฒนธรรมจิตวิญญาณของความเป็นท้องถิ่นจนลืมรากเหง้าวิถีชีวิตและความเป็นตัวตนเกือบสิ้นเชิง แยกการศึกษาออกจากครอบครัวชุมชนท้องถิ่น วัดศาสนสถานที่มีบรรพบุรุษธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและคุณธรรมศีลธรรมเป็นกลไกเชื่อมโยงคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (พิณสุดาสิริรังศรี, 2542, หน้า 12) หากมองในภาพกว้างเกี่ยวกับอนาคตด้านสังคมกับการศึกษากลุ่มคนที่เข้าไม่ถึงการศึกษาและการเรียนรู้จะถูกละเลยและทอดทิ้งโดยระบบการแข่งขันคุณธรรมจริยธรรมและศีลธรรมของคนจะลดลงเด็กและเยาวชนให้ความสำคัญในโลกของตนเองจะห่างเหินและละเลยบุพการีบรรพชนความเป็นไปของสังคม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553, หน้า 21)

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 สามารถสรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

1. เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
2. ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

3. การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องสำหรับเรื่อง การจัดระบบ โครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษา

4. มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษาสถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นต้น

5. ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา

6. การมีส่วนร่วมของบุคคลครอบครัวชุมชนองค์กรชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชนองค์กรเอกชนองค์กรวิชาชีพสถาบันศาสนาสถาบันประกอบการและสถาบันสังคมอื่น

การบริหารจัดการศึกษาตามแนวปฏิรูปการศึกษามีจุดเน้นสำคัญให้ชุมชนและท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและการปฏิรูปการศึกษาในขณะเดียวกันก็ให้สถานศึกษา ผู้บริหารครูและบุคลากรการศึกษาเข้าไปมีส่วนร่วมและมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนและ ท้องถิ่น ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมดำเนินงานของทั้งฝ่ายโรงเรียนและชุมชนหรือท้องถิ่นดังกล่าว ย่อมจะส่งผลต่อการสร้างความผูกพันความสัมพันธ์และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังนั้น ผู้บริหาร สถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและกระตุ้นให้ชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมจัด การศึกษารวมทั้งให้โรงเรียนครูและบุคลากรของโรงเรียนเข้าไปมีส่วนร่วมในการให้การศึกษาและ พัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ซึ่งการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวให้บรรลุผลผู้บริหารโรงเรียนควรมีการศึกษา และมีความสามารถในการวิเคราะห์สภาพชุมชนและท้องถิ่นรวมทั้งกำหนดแนวทางแสวงหาความ ร่วมมือจากท้องถิ่นให้เข้าร่วมจัดและบริหารการศึกษากับทางโรงเรียน นอกจากนี้ ก็เพื่อให้ โรงเรียนเข้าไปมีส่วนร่วมบริหารและพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นอันเป็นการดำเนินการที่สอดคล้อง กับหลักในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

การทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานั้น ต้องศึกษาและทำความเข้าใจในประเด็นต่าง ๆ มากมายแต่ผู้วิจัยขอเสนอในบางประเด็นที่เกี่ยวข้อง มากที่สุดที่ช่วยทำให้เกิดความเข้าใจเรื่องการมีส่วนร่วมได้ง่ายขึ้นในประเด็นต่อไปนี้

ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน

ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้มากมายผู้วิจัยขอสรุปความหมายของ การมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริงจะต้องเป็นการมีส่วนร่วมที่ประชาชนเป็นตัวตั้ง คือ เป็นเจ้าของโครงการ โดยการมีกิจกรรมร่วมกันของประชาชนที่ไม่เคยมีส่วนเกี่ยวข้องกันในทาง ปฏิบัติการว่าการมีส่วนร่วมนั้นเป็นผลมาจากการต่อสู้ในรูปธรรมและการขัดแย้งทางสังคม ส่วนบุคคลภายนอกนั้นเป็นฝ่ายสนับสนุนชาวบ้านเป็นผู้วางแผนดำเนินตามรูปแบบและวิธีการ ที่ชาวบ้านคุ้นเคยตัดสินใจ เมื่อต้องการทางเลือกแบบต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาภูมิปัญญาและ

ภูมิธรรมรวมทั้งตัวบุคคลในการระดมความคิดในการแก้ปัญหาที่มาจากชุมชนเป็นส่วนใหญ่ รวมทั้งเป็นผู้แก้ไขข้อผิดพลาดหรือความขัดแย้งอันอาจเกิดขึ้นตามวิธีการของตัวเองด้วย และนี่คือแนวทางวัฒนธรรมชุมชนนั่นเอง (กาญจนาแก้วเทพ, 2538, หน้า 99; อภิชัย พันธเสน, 2541, หน้า 165)

นอกจากนี้ ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543, หน้า 138-139) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่ามีความหมาย 2 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนาโดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผนการตัดสินใจการระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีในท้องถิ่นการบริหารจัดการ การติดตามประเมินผลรวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการโดยโครงการพัฒนาดังกล่าวต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน การมีส่วนร่วมในนัยทางการเมืองแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชนอันก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตนและได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

1.2 การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐมาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลักโดยการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาคเพื่อให้ภูมิภาคมีลักษณะเป็นเอกเทศให้มีอำนาจทางการเมืองการบริหารมีอำนาจต่อรองในการจัดสรรทรัพยากรอยู่ในมาตรฐานเดียวกันโดยประชาชนสามารถตรวจสอบได้จากกล่าวได้ว่าเป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเองทั้งนี้ต้องคำนึงถึงการพัฒนาที่เท่าเทียมกันของชายหญิงในการดำเนินการพัฒนาด้วย

2. การศึกษาความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้สามารถจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ แนวคิดแรกก็คือการมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นการทำงาน ซึ่งเกิดจากการคิดหรือริเริ่มจากคนภายนอกหรือรัฐประชาชนเป็นเพียงผู้เข้าร่วมในโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ เป็นการให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจการต่าง ๆ การมีส่วนร่วมที่ทุกคนมีสิทธิและความเท่าเทียมกันสำหรับแนวคิดที่สองการที่ทุกคนมีสิทธิและส่วนร่วมในการคิดริเริ่มตัดสินใจหรือกำหนดเป้าหมายและทิศทางการดำเนินการต่าง ๆ ด้วยตนเองควบคุมและดำเนินการต่าง ๆ และรับผิดชอบต่อผลการดำเนินการนั้น ๆ ตลอดจนเกิดความรู้สึกที่ตนเองเป็นเจ้าของกิจกรรมนั้น ๆ

ซึ่งแนวคิดหลังนี้ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของประชาชนและเป็นแนวคิดที่แพร่หลายและมีอิทธิพลอยู่ในกระแสของการพัฒนาในปัจจุบันนี้เป็นอย่างมาก

สุมนทนา พรหมบุญ (2541, หน้า 57) ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมไว้ว่าหนทางที่จะนำไปสู่มิติแห่ง “การศึกษาตลอดชีวิต” และ “สังคมแห่งการเรียนรู้” ได้โดยการให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองและลงมือปฏิบัติกิจกรรมที่หลากหลายและยืดหยุ่น

1. ความรู้และความจริงเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ในโลกถูกค้นพบใหม่เสมอการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ในสังคมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาทุกคนต้องเรียนรู้วิธีที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

2. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมช่วยเตรียมสมาชิกของชุมชนให้พร้อมที่จะเผชิญกับชีวิตจริงเพราะลักษณะการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ผู้รับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองได้ลงมือปฏิบัติ ได้ทำกิจกรรมกลุ่ม ได้ฝึกฝนทักษะการเรียนรู้ ทักษะการบริหารจัดการการเป็นผู้นำ ผู้ตามและที่สำคัญเป็นการเรียนรู้ที่มีความสอดคล้องกับชีวิตจริงมากที่สุดวิธีหนึ่ง

3. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมช่วยสร้างเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดีฝึกฝนยอมรับได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เกิดความสุขในการอยู่ร่วมกัน

จากการศึกษาของ ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542, หน้า 189) ได้ศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนได้แบบของการมีส่วนร่วม 3 แบบ ประกอบด้วย

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนแบบชายขอบ (Marginal participation) เป็นลักษณะการมีส่วนร่วมมือหรือทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่มีข้อจำกัดอันทำให้มีการมีส่วนร่วมไม่เต็มที่ คือ มีน้อยนั่นเอง ข้อจำกัดนี้อาจเกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่าง 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งรู้สึกว่าคุณเองด้อยอำนาจกว่าหรือมีทรัพยากรเชิงอำนาจ เช่น เป็นผู้มีควมรู้น้อยกว่าจึงทำให้ไม่ปรารถนาเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่นั้น คือ ความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมน้อย

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนแบบเป็นบางส่วน (Partial participation) การมีส่วนร่วมแบบบางส่วนเป็นการเข้ามาเกี่ยวข้องของประชาชนหรือกิจกรรมการศึกษาในระดับความเข้มข้นมากกว่าแบบชายขอบกิจกรรมโดยคณะกรรมการ โรงเรียนจึงมีความสำคัญที่รัฐถือว่าเป็นนโยบายสำคัญ ซึ่งสามารถสร้างความชอบธรรมในการจัดการศึกษาของไทย

3. การมีส่วนร่วมของชุมชน/ โรงเรียนแบบสมบูรณ์ (Full Participation) เป็นการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน โดยทั้งสองฝ่ายร่วมกันอย่างเข้มข้นและเท่าเทียมกันต่างฝ่ายต่างมีอิทธิพลต่อกิจกรรมร่วมกันทุกฝ่ายมีส่วนร่วมได้เต็มที่

ดังนั้น สรุปได้ว่า ทั้ง 3 แบบ การมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนคงเป็นที่ชัดเจนว่า ความคาดหวังของทุกคนคงอยากให้เป็นลักษณะการมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์มากที่สุด แต่ความจริงแล้วความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจะอยู่ในแบบบางส่วนหรือไม่ก็เป็นแบบชายขอบ เป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้ระบบการศึกษาของประเทศประสบปัญหาหลายอย่างตามมา เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจะช่วยให้สมาชิกได้รับประสบการณ์ที่สำคัญกับชีวิตจริง ได้รับการฝึกฝนทักษะ การแสวงหาความรู้ ทักษะการบันทึกความรู้ ทักษะการคิด ทักษะการจัดการ รับความรู้ ทักษะการแสดงออก ทักษะการสร้างความรู้ใหม่ และทักษะการทำงานกลุ่ม สิ่งเหล่านี้ จะช่วยให้สมาชิกได้รับการพัฒนาไปสู่การเป็นคนเก่งและมีความสุข แต่การจะให้ชุมชนเข้ามา มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาคงจะทำได้ยากและถึงแม้ทำได้ก็ประสบผลสำเร็จน้อย ทั้งนี้ก็แล้วแต่ พื้นที่ แล้วแต่บริบทที่แตกต่าง ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น อย่างไรก็ตาม หากมีความจริงจังในการพัฒนาการศึกษาการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ชุมชน บริบทชุมชนเพื่อเป็น ข้อมูลสำหรับวางแผนการเริ่มต้นสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ถือเป็นสิ่งสำคัญ (ทัศนาศาสตร์, 2548, หน้า 52; ศิริกาญจน์โกสุภ, 2542, หน้า 79) แต่อีกวิธีการหนึ่งที่จะ ส่งเสริมให้เกิดรูปแบบการมีส่วนร่วมที่ดีของชุมชนได้อีกครั้งและน่าจะเป็นการแก้ปัญหาที่ดีอีกทาง หนึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่โรงเรียนจะต้องหันมาเข้าหาชุมชน โดยโรงเรียนเป็นผู้เริ่มต้นก่อน (สุรศักดิ์ หลาบมาลา, 2549, หน้า 121) ดีกว่าจะให้ชุมชนหันมาหา ซึ่งวิธีการนี้จะสามารถทำได้ง่ายกว่า โดยปกติแล้วชุมชนจะมีความคาดหวังเสมอว่า สถานศึกษาน่าจะเป็นแหล่งเรียนรู้ มีข้อมูลทาง วิชาการมากมาย ทั้งเอกสารและทรัพยากรบุคคลสำหรับการเรียนรู้ หากโรงเรียนนำศาสตร์ความรู้ ต่าง ๆ เหล่านี้เข้าหาชุมชนเป็นการช่วยเหลือชุมชนก่อนที่จะให้ชุมชนยื่นมือมาหาเรา น่าจะเป็น จุดเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่น่าจะทำให้การสร้าง ความสัมพันธ์ได้ดี

รูปแบบและขั้นตอนการมีส่วนร่วม

นักวิชาการหลายท่านได้เสนอรูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ อย่างหลากหลาย ดังนี้

Davis and Newstrom (1989 pp. 243-248) ยังได้เสนอรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ 7 รูปแบบ ดังนี้

1. รูปแบบที่ผู้บริหารใช้วิธีแบบการปรึกษาหารือกับบุคลากรเพื่อกระตุ้นให้บุคลากร แสดงความคิดเห็นก่อนที่ผู้บริหารจะตัดสินใจ (Conductive management)
2. รูปแบบที่ผู้บริหารให้อำนาจการตัดสินใจแก่บุคลากร (Democratic management)

3. การปรับสภาพการทำงานในรูปแบบของคณะกรรมการ ซึ่งประกอบด้วย ลูกจ้างและฝ่ายบริหาร (Quality circle)

4. การกระตุ้นบุคลากรแต่ละคนให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงงาน ซึ่งเน้นการแก้ไขปัญหาไปที่บุคลากรแต่ละคนมากกว่าการแก้ไขปัญหาในกลุ่มโดยรวม (Suggestion program)

5. กลไกของกลุ่มเพื่อปรับปรุงการมีส่วนร่วมของผู้บริหารระดับกลางในการบริหารองค์การระดับสูง (Middle management committee)

6. การกำหนดของรัฐบาลให้คนงานมีส่วนร่วมได้หลายระดับในองค์การเป็นการให้มีส่วนร่วมในการบริหารผ่านกลไกทางสถาบัน (Industrial democracy)

7. การมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของเพื่อกระตุ้นให้พนักงานมีส่วนร่วมอย่างสูงในกระบวนการตัดสินใจ (Employer ownership plans)

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543, หน้า 143) ได้สรุปกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชนเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้ร่วมกันเรียนรู้สภาพของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำงานและร่วมกันค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาตลอดจนการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยมีการรวมกลุ่มอภิปรายและแสดงความคิดเห็นเพื่อกำหนดนโยบายวัตถุประสงค์วิธีการแนวทางการดำเนินงานและทรัพยากรที่ต้องใช้

3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนาโดยการสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ แรงงานเงินทุนหรือเข้าร่วมบริหารงาน การใช้ทรัพยากร การประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนาเป็นการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านวัตถุและจิตใจ โดยอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันของบุคคลและสังคม

5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการพัฒนา เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที

อุทัย คุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540, หน้า 93-94) ได้เสนอกระบวนการเกิดและการดำเนินความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนไว้เป็นลำดับ ดังนี้

1. แสวงหาระบบหรือกลไกในการสร้างหรือพัฒนาบุคลากรให้มีทัศนคติและวิสัยทัศน์ที่เอื้อต่อการเกิดความร่วมมือและการทำงานร่วมกันเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนหรือแสวงหาช่องทางที่นำมาซึ่งการปรึกษาหารืออย่างจริงจังร่วมกันระหว่างผู้ที่มองเห็นปัญหามีทัศนคติหรือมีวิสัยทัศน์ร่วมกันอยู่แล้ว

2. เมื่อผ่านการปรึกษาหารือและมองเห็นปัญหาร่วมกันแล้วขยายไปสู่การร่วมคิดวิเคราะห์กำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาและวางแผนกิจกรรม เพื่อนำไปสู่การร่วมมือกันจัดกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ ที่ช่วยแก้ไขปัญหานั้นที่ประสบอยู่ และพัฒนาทัศนคติความสามารถสติปัญญาของบุคคลเพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและเกิดบูรณาการในการศึกษาของชุมชน

3. จัดกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติและการจัดการตามกิจกรรมที่กำหนดในข้อ 2 โดยมีการสรุปประเมินผลการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอเพื่อมาพัฒนากิจกรรมและการเรียนรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง

4. แสวงหาแนวทางการขยายความคิดกิจกรรมการเรียนรู้ไปสู่ประชาชนในชุมชนและภาคีต่าง ๆ เพื่อขยายการมีส่วนร่วมให้ทั่วถึง และผลักดันให้เกิด โครงสร้างของกิจกรรมแบบแนวราบอย่างต่อเนื่อง

5. สำรวจหารูปแบบและระบบของความร่วมมือและความสัมพันธ์กับภาคีอื่น ๆ ภายนอกชุมชนที่จะพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่น เพื่อความเข้มแข็งของบุคคล โรงเรียนและชุมชน เช่น เครือข่ายงานพัฒนาในด้านการศึกษาศูนย์กิจถึงแวดล้อมโดยมุ่งให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นบูรณาการ

วิชิต นันทสุวรรณ และจ่านิง แรกพินิจ (2541, หน้า 37-51) ได้อธิบายถึงบทบาทของชุมชนและรูปแบบในการจัดการศึกษาในปัจจุบัน โดยแบ่งออกเป็น

1. บทบาทและรูปแบบในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเองการจัดการศึกษาในลักษณะนี้เกิดขึ้นจากศักยภาพของชุมชน เพื่อพัฒนาชุมชนให้เต็มศักยภาพอันนำไปสู่การแก้ปัญหาและลดข้อจำกัดภายในชุมชน การจัดการศึกษาที่ชุมชนจัดขึ้นนี้ มุ่งให้เกิดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและตอบสนองความต้องการของสมาชิกหรือคนที่อยู่ในบริบททางวัฒนธรรมสังคมเดียวกัน โดยยึดหลักให้ผู้เรียนได้เรียนในที่ที่มีความรู้การเรียนรู้ จึงไม่ถูกจำกัดด้วยเวลาสถานที่เพศและวัย และเป็นการเปิดโอกาสให้คนได้เรียนรู้ตามอัธยาศัยอย่างแท้จริง ในที่นี้จึงเรียกรูปแบบการศึกษานี้ อีกชื่อหนึ่งว่าการศึกษาในวิถีชุมชน

2. บทบาทและรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน บทบาทของชุมชนในด้านนี้เกิดจากกระแสการศึกษาของรัฐหรือจากภายนอกเป็นสำคัญ ภายใต้แนวคิดหรือเหตุผลและความจำเป็นในแต่ละยุคแต่ละสมัย ในช่วงที่ประเทศกำลังเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจและยกระดับมาตรฐานการครองชีพของคนทั้งมวลการศึกษาได้ถูก ให้ความสำคัญในฐานะเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่การบรรลุเป้าหมายดังกล่าว สถานศึกษาจึงมีบทบาทนำในการสร้างกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียนนับ ตั้งแต่การร่วมคิดร่วมวางแผนร่วมปฏิบัติร่วมประเมินผลและร่วมรับผลประโยชน์

3. บทบาทของชุมชนและรูปแบบการเชื่อมประสานการศึกษาระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การจัดการศึกษาในลักษณะนี้เป็นผลมาจากความพยายามของชุมชนในการเชื่อมโยงและประสานศักยภาพหรือจุดแข็งของชุมชนและโรงเรียนเข้าด้วยกัน ซึ่งเกิดขึ้นได้เฉพาะชุมชนที่มีกระบวนการเรียนรู้เข้มแข็ง มีองค์กรชุมชนเพื่อจัดการทรัพยากรและการเรียนรู้ร่วมกันจนอาจถึงขั้นการเข้าร่วมเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับชุมชนอื่นสำหรับรูปแบบของการจัดการศึกษาที่ก่อให้เกิดการเชื่อมประสานระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้นพอแบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ

3.1 การเชื่อมประสานจากชุมชนเข้าสู่โรงเรียนเกิดขึ้นจากการขยายผลการเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องของชุมชนเข้าสู่การเรียนรู้ของเด็กในโรงเรียน

3.2 การเชื่อมประสานจากโรงเรียนสู่ชุมชนเกิดจากการขยายผลการเรียนรู้ที่โรงเรียนได้จัดให้แก่ักเรียนออกไปสู่ชาวบ้านในชุมชน จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนในการจัดการศึกษา สรุปได้ว่ามีขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

3.2.1 การร่วมกันในการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นในการจัดการศึกษา

3.2.2 การร่วมกันในการวางแผนและกำหนดจุดมุ่งหมายในการดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อให้การดำเนินการสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

3.2.3 การร่วมกันดำเนินการจัดการศึกษา

3.2.4 การร่วมกันประเมินผลการจัดการศึกษา

3.2.5 การร่วมกันรับผลประโยชน์และปรับปรุงการจัดการศึกษาในท้องถิ่น จากรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่กล่าวมาทั้งหมดสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. รูปแบบการมีส่วนร่วมโดยพิจารณาจากผลงานสามารถแบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมได้

1.1 การให้คำปรึกษาหารือหรือข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงาน

1.2 การเข้าร่วมในการวางแผนและการตัดสินใจในการปฏิบัติงาน

1.3 การเข้าร่วมในการปฏิบัติงาน

1.4 การมีส่วนร่วมในการติดตามและควบคุมการปฏิบัติงาน

2. รูปแบบการมีส่วนร่วมโดยพิจารณาภาระงานสามารถแบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมได้

2.1 การมีส่วนร่วมนอกเหนือภาระงานที่ตนรับผิดชอบ

2.2 การมีส่วนร่วมในขอบเขตงานที่ตนรับผิดชอบ

สรุปได้ว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเป็นวิธีการที่จัดระบบให้การถ่ายทอดมีความง่ายและสะดวกขึ้น ซึ่งการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ นั้นต้องมีกระบวนการที่จะให้

ประชาชนในชุมชนได้มีวิธีการร่วมแสวงหาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนของตนเอง และร่วมเรียนรู้ในทุกกระบวนการของการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ จึงเกิดคุณค่าของการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างแท้จริง งานวิจัยนี้จึงเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในขั้นตอนของร่วมกันดำเนินการจัดการศึกษา

แนวคิดการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (CBI)

การจัดการเรียนการสอนโดยให้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ เป็นกลยุทธ์ในการสนับสนุนเพิ่มพูนทักษะการทำงานต่าง ๆ ในการทำงานนอกสถานที่ที่ผู้เรียนนั้นไปเข้าร่วมเป็นประจำ กับครอบครัวหรือเพื่อนของเขา ผู้เรียนทุกคนนั้นจะได้ประโยชน์จากการรับการฝึกสอนในสิ่งแวดล้อมในชุมชนต่าง ๆ ในบางกรณี การเรียนการสอนนั้นอาจเกิดขึ้นในสถานที่ทำงาน ในกรณีอื่นอาจเกิดขึ้นที่สถานที่พักผ่อนก็เป็นที่ เมื่อคำนึงถึงหลักสูตรรวมทั้งหมดสำหรับการสอนผู้ทุพพลภาพนั้น เป้าหมาย เนื้อหา และสถานที่สำหรับการเรียนการสอนนั้นถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการวางแผนการเรียนการสอน การเรียนการสอนโดยให้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ (CBI) ถือเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นในชุมชนหลังจากที่การเรียนการสอนในห้องเรียนนั้นได้จบลง โดย CBI นั้นถูกใช้เพื่อให้แน่ใจว่าผู้เรียนนั้นจะได้รับทักษะที่สามารถใช้ได้ ในสภาพแวดล้อมที่พวกเขาจะได้ใช้ทักษะอย่างเต็มที่

การใช้ CBI เป็นกลยุทธ์ในการเรียนการสอนนั้นสามารถไปได้ไกล เมื่อผู้ปกครองนั้นได้เห็นสมาชิกในครอบครัวที่มีปัญหาทุพพลภาพนั้นได้เข้าร่วมในชุมชนอย่างอิสระ ซึ่งนั้นก็ไม่มีข้อใด ๆ แหยงได้ ว่าทักษะที่ได้มาจากการเรียนรู้ในการสอนแบบ CBI นั้นสำคัญ ตัวแทนสนับสนุนกลุ่มผู้ใหญ่นั้น ได้สังเกตเห็นว่าผู้เรียนที่ได้รับการฝึกสอนมาจากชุมชนนั้นได้รับการเตรียมตัวมาดีกว่าในเรื่องของการทำงานในสภาวะแข่งขันและสภาวะการส่งเสริมการทำงาน รวมถึงการใช้ชีวิตอยู่ภายใต้การแนะนำ หรือการจัดการชีวิตแบบกึ่งอิสระ นอกจากปัจจัยส่วนตัวเพิ่มเติมแล้ว ยังมีหัวข้อว่าด้วยข้อกำหนดและคุณภาพในการวางแผนการสอนที่สนับสนุนการใช้การสอนแบบ CBI เป็นแผนการสอนของผู้เรียนที่มีปัญหาทุพพลภาพ เห็นข้อที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ (Beakley et al., 2003, pp. 7-12)

1. CBI จัดจำหัวข้อการเปลี่ยนแปลงของโรงเรียนที่ต่อเนื่องได้
2. CBI ปฏิบัติตามข้อกำหนดว่าด้วยการศึกษาของผู้เรียนที่มีปัญหาทุพพลภาพ (ตัวอย่างเช่น ADA, IDEA)
3. CBI สนับสนุนการวางแผนในการเปลี่ยนแปลงแผนการศึกษา
4. CBI ทำตามการบรรลุผลสำเร็จของมาตรฐานการศึกษา

5. CBI มีความเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวเพื่อการพัฒนาโรงเรียนมัธยมในสหรัฐอเมริกาครั้งใหม่ (The new American high school movement)

6. CBI ช่วยปรับเพิ่มการประเมินที่อิงความสามารถเป็นพื้นฐาน

7. CBI สะท้อนถึงการสอนเกี่ยวกับสภาพนิเวศอย่างเป็นระบบ

8. CBI สนับสนุนการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างห้องเรียนและชุมชน

9. CBI มีการจัดการอย่างเหมาะสม และเหมาะสมกับอายุของผู้เรียน

10. CBI สนับสนุนการแก้ปัญหา

11. CBI ทำให้แน่ใจในเรื่องของความต่อเนื่องว่าด้วยทักษะชีวิต

12. CBI ทำให้เกิดการยอมรับในชุมชนและความร่วมมือในภาคท้องถิ่น

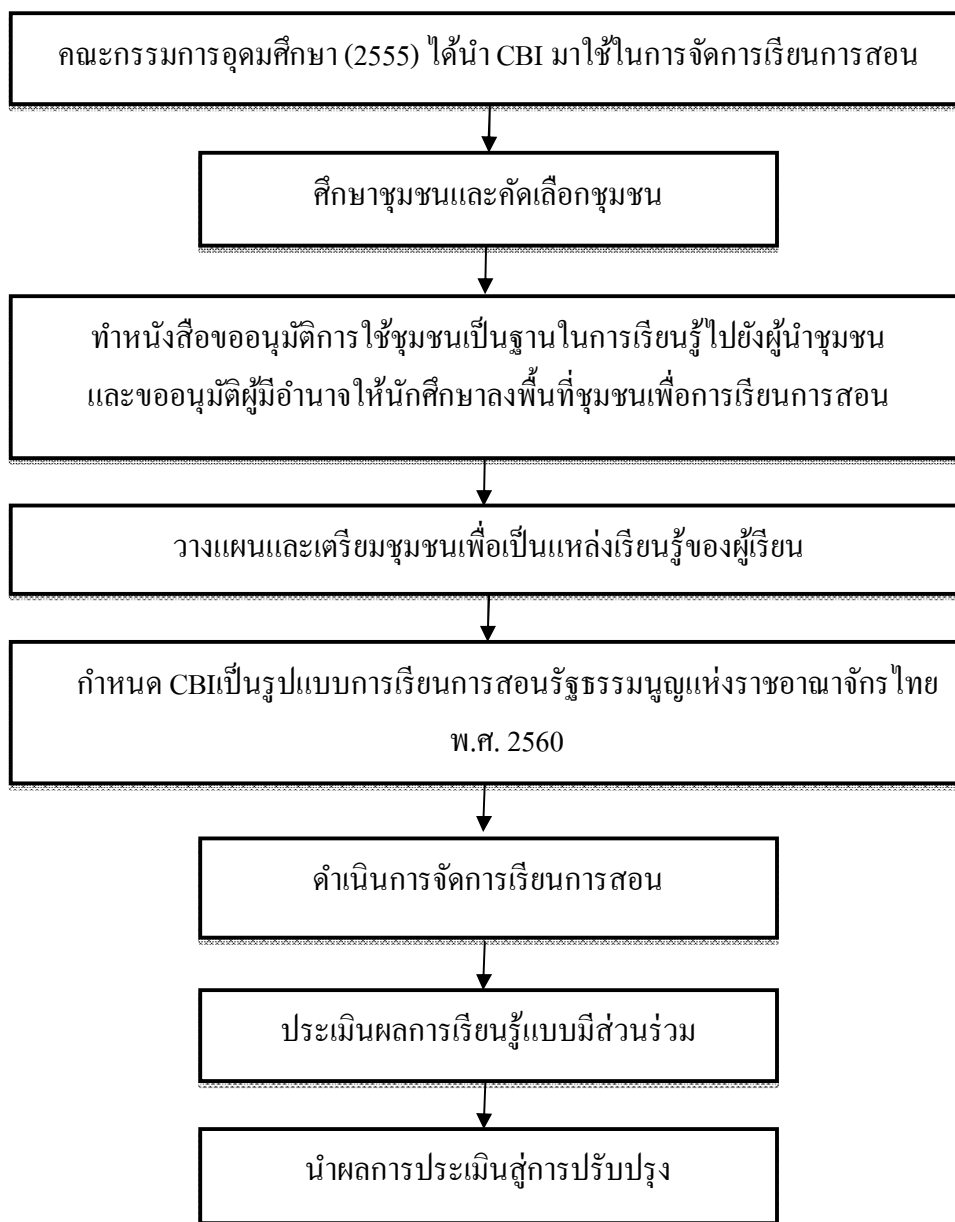
การเรียนการสอน โดยให้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้เป็นกระบวนการการสอนแบบต่อเนื่องที่ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง ทั้งแผนการเปลี่ยนแปลงการศึกษา จุดประสงค์ของการศึกษา IEP ความพึงพอใจของครอบครัว ความสนใจของผู้เรียน และระดับเกรดของหลักสูตรล้วนมีส่วนเกี่ยวข้องกับแผนการเรียนระดับมัธยมทั้งหมด ผู้เรียนแต่ละคน หรือกลุ่มเล็ก ได้รับการเรียนการสอนโดยตรงที่สถานที่จริงที่พวกเขาจะใช้บริการในภายหลัง โดยกระบวนการนั้นจะเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ตามลำดับ มีการตอบสนองกัน และเป็นไปในเชิงการสอน ในความพยายามแต่ละขั้นนั้นจะมีเป้าหมายไปที่การทำให้เป้าหมายระยะยาวของผู้เรียนนั้นบรรลุผล

ลักษณะเฉพาะของผู้เข้าร่วมการเรียน การเรียน โดยปกตินั้นตรวจสอบผู้เข้าร่วม 4 ถึง 10 คน ในช่วงอายุ 8 ถึง 49 ปี โดยร้อยละ 60 นั้น กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมปลาย ความช่วยเหลือที่ผู้เข้าร่วมเรียนนั้นต้องการอยู่ในระดับความต้องการเพิ่มเติมไปจนถึงระดับสูง ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่ได้เรียนรู้ในการสอนแบบใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ ในระดับมัธยมศึกษาสอนนั้นจะเน้นไปในทักษะเป้าหมายที่ต่างกัน เป็นทักษะที่จำเป็นต่อการซื้อของในร้านขายของชำ ทักษะทั่วไป ทักษะ ในการคำนวณ การใช้จ่าย และการปรับใช้ทักษะนั้นก็เป็นส่วนที่เน้นเช่นกัน วิธีเน้นครอบคลุมทักษะเทคนิคพื้นฐาน เช่น การใช้กลยุทธ์เงินดอลลาร์ไบต์ไป กระบวนการคำนวณการเตรียมพร้อมเป็นภาพ การอธิบายภาระงานให้เข้าใจง่ายขึ้น การเตรียมพร้อมจากน้อยไปหามาก และกลยุทธ์เฉพาะ เช่น การแสดงสไลด์จำลอง เป็นต้น ผู้เข้าร่วมชมส่วนใหญ่ กว่าร้อยละ 55 ได้รับการเรียนการสอนมาจากทั้งจากโรงเรียนและจากชุมชน ส่วนร้อยละ 45 ที่เหลือ ก็ได้รับการเรียนการสอนในโรงเรียนเท่านั้นหรือในชุมชนเท่านั้นอย่างเท่า ๆ กัน

ในการศึกษาถึงผลกระทบของ CBI ที่มีต่อการพัฒนาการปรับพฤติกรรมแม่คดอนเนลล์ ฮาร์ดแมน ไฮทาวเวอร์คีเฟอร์-โอคอนเนลล์และครูวินปี พ.ศ. 2536 (ค.ศ. 1993) ได้รายงานไว้ว่า อัตราการเรียนการสอนโดยให้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ที่ผู้เรียนที่สามารถเรียนรู้ได้ช้านั้นได้รับ

เป็นสิ่งที่สามารถคาดเดาได้อย่างมหาศาลในเรื่องของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมากกว่าคำไอคิวของผู้เรียน ระดับของการเคลื่อนที่ หรือเรื่องปัญหาพฤติกรรม ผู้เขียนได้เน้นในเรื่องของผลกระทบของ CBI ที่มีต่อทักษะที่ปรับสภาพของผู้เรียนที่สามารถเรียนรู้ได้ซ้ำเป็นสำคัญ ดังนั้น ผู้เรียนเหล่านี้จึงได้รับการเรียนรู้ที่จะอ่านสถานการณ์ แก้ไขปัญหา และตัดสินใจเลือก เมื่อพวกเขาจำเป็นต้องพบเจอกับโอกาสหลายรูปแบบในสภาพแวดล้อมในชุมชน

มณฑล จันท์แจ่มใส (2558) ได้ดำเนินการวิจัยการบูรณาการการจัดการเรียนรู้วิชา ออกแบบสถาปัตยกรรมกับการพัฒนาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบความร่วมมือและบทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการใช้ชุมชนเป็นฐาน ตลอดจนเพื่อศึกษาแบบแผนการประเมินผลลัพธ์จากกระบวนการที่มีต่อผู้เกี่ยวข้อง โดยใช้กรณีศึกษาจากนักศึกษาชั้นปีที่ 4 ในรายวิชาออกแบบสถาปัตยกรรม 7 ในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ การพัฒนาที่อยู่อาศัยในโครงการบ้านมั่นคงในพื้นที่ชุมชนพระราม 9 บ่อ 3 โดยได้ประสานงานกับตัวแทนชุมชนในพื้นที่และได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) พบว่า การเกิดรูปแบบการเรียนรู้เป็นอย่างดีต้องมีกระบวนการความร่วมมือที่สำคัญจาก 3 ส่วน คือ การสร้างเครือข่ายทางการศึกษา (Partnership) กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างเครือข่าย (Procession) และการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและผู้เรียน (Public participation) ผลการศึกษาพบว่า ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะสามารถประเมินตนเองในการพัฒนาทักษะทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ทักษะการเรียนรู้ และนวัตกรรม ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี และทักษะชีวิตและการทำงานเมื่อเสร็จสิ้นโครงการออกแบบ

ภาพที่ 11 แนวทางการนำ CBI มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนและการศึกษามุ่งให้เกิดการพัฒนาการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมของคนชุมชนสังคมให้เกิดความเจริญก้าวหน้า เพื่อนำคนไปสู่สังคมที่มีคุณภาพ มีคุณธรรมและสังคมมีความสงบสุขการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน โดยการนำศาสตร์ต่าง ๆ บูรณาการ ในทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ควรเริ่มต้นให้เด็กและเยาวชนเรียนรู้ตระหนักถึงความสำคัญของ ชุมชน การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ในที่นี้เป็นการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นแหล่งเรียนรู้ที่

สำคัญ นอกจากนั้นประชาชนในชุมชนยังมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมิน ร่วมรับผิดชอบและร่วมชื่นชมผลงานที่เกิดขึ้นด้วย

กระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์

ดร. สุภณิดา ปุสุรินทร์คำ ได้เรียบเรียงหลักการเรียนรู้เชิงประสบการณ์หรือหลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจากคู่มือฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วมของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2544 ไว้ ดังนี้ หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีพัฒนาการจากการที่นักปรัชญาการศึกษา Deweyian ได้เริ่มใช้วิธีการเรียนรู้จากการกระทำ (Learning by doing) ซึ่งเป็นพื้นฐานการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่ดึงความสามารถของผู้เรียนออกมาในรูปของการเรียนรู้ที่เรียกว่า Active learning ผู้เรียนจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้น ผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดแก้ปัญหามากขึ้น และยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมในการเรียนการสอน ในเวลาต่อมาจึงพัฒนาเป็นรูปแบบการเรียนรู้โดยการแก้ปัญหา (Problem solving) การเรียนรู้โดยร่วมมือกัน (Cooperative learning) เช่น รูปแบบการสอนที่เรียกว่า Problem based solving (PBL) ในทศวรรษที่ 80 ได้มีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ (Learning process) รูปแบบใหม่ที่เรียกว่า การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential learning) ซึ่ง Kolb (1984 อ้างถึงใน กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2544, หน้า 8) ได้เสนอว่า ประสบการณ์เป็นแหล่งของการเรียนรู้และพัฒนา Kolb's model เป็นวงจรของการเรียนรู้ที่การได้รับความรู้ ทักษะ และทักษะจะอยู่ในกระบวนการ 4 องค์ประกอบ ของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ได้แก่ ประสบการณ์เชิงรูปธรรม (Concrete experience) การสังเกตอย่างไตร่ตรอง (Reflective observation) มโนทัศน์เชิงนามธรรม (Abstract conceptualization) และการทดลองปฏิบัติ (Active experimentation)

การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential learning) ของ Kolb นี้ได้มีนักการศึกษาและนักฝึกอบรมได้นำไปใช้อย่างแพร่หลาย เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Active learning) และยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีชื่อเรียกในหลายชื่อ เช่น Experiential learning, Prior learning และ Participatory learning

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory learning) เป็นการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาบุคคลทั้งด้านความรู้ ทักษะ และทักษะได้เป็นอย่างดี ผ่านการสังเคราะห์จากผลวิเคราะห์ของการศึกษาวิจัยรูปแบบการเรียนรู้หลายรูปแบบ (Meta analysis) จนได้โครงสร้างพื้นฐานของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบด้วย วงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential learning) ผสมผสานกับกระบวนการกลุ่ม (Group process) เพราะในแต่ละองค์ประกอบของวงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์นั้น ผู้เรียนแต่ละคน ซึ่งมีประสบการณ์ติดตัวมา จะสามารถใช้ประสบการณ์ของตนเองให้เกิดประโยชน์สูงสุดหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

ตลอดจนทดลองใช้ความรู้ที่เรียนมาไปสู่การปฏิบัติได้ดั่งนั้นต้องผ่านกระบวนการกลุ่ม ฉะนั้น การให้ผู้เรียนได้ทำงานเป็นกลุ่มจะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน และช่วยกันทำงานให้บรรลุผลสำเร็จได้ด้วยดี

การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential learning)

เป็นการเรียนรู้ที่ผู้สอนมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้จากประสบการณ์เดิม มีลักษณะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. เป็นการเรียนรู้ที่อาศัยประสบการณ์ของผู้เรียน
2. ทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ ๆ ที่ท้าทายอย่างต่อเนื่องและเป็นการเรียนรู้เชิงรุก (Active learning) คือ ผู้เรียนต้องทำกิจกรรมตลอดเวลา ไม่ได้นั่งฟังการบรรยายอย่างเดียว
3. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองและระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน
4. ปฏิสัมพันธ์ที่มีทำให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายความรู้ที่ทุกคนมีอยู่ออกไปอย่างกว้างขวาง
5. อาศัยการสื่อสารทุกรูปแบบ เช่น การพูดหรือการเขียน การวาดรูป การแสดงบทบาทสมมติ ซึ่งเอื้ออำนวยให้เกิดการแลกเปลี่ยน การวิเคราะห์ และสังเคราะห์การเรียนรู้องค์ประกอบของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์

วงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญ 4 องค์ประกอบ การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ผู้เรียนควรมีทักษะการเรียนรู้ทั้ง 4 องค์ประกอบ แม้บางผู้เรียนจะชอบ/ถนัด หรือมีบางองค์ประกอบมากกว่า เช่น เคยมีประสบการณ์จริง แต่ถ้าไม่ชอบแสดงความคิดเห็น หรือไม่นำประสบการณ์มาร่วมอภิปราย ผู้เรียนนั้นจะขาดการมีทักษะในองค์ประกอบอื่น ฉะนั้น ผู้เรียนควรมีทิศทางการเรียนรู้ทุกด้าน และควรมีพัฒนาการเรียนรู้ให้ครบทั้งวงจร หรือทั้ง 4 องค์ประกอบ ดังนี้

1. ประสบการณ์ (Experience) ในการฝึกอบรมเนื้อหาที่ใช้ในการให้ความรู้ หรือนำไปสู่การสอนทักษะต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่อง que ผู้เรียนมีประสบการณ์มาก่อนแล้ว เช่น ฝึกอบรมเกี่ยวกับการประเมินโครงการให้แก่นักวิชาการ จะเห็นได้ว่าผู้เรียน คือ นักวิชาการ จะมีประสบการณ์เกี่ยวกับการประเมินในกิจกรรมอื่น ๆ มาก่อน ซึ่งนำมาใช้ในการอบรมครั้งนี้ได้ องค์ประกอบที่เป็นประสบการณ์นี้ผู้สอนจะพยายามกระตุ้นให้ผู้เรียน ซึ่งมีประสบการณ์ดังที่กล่าวแล้วได้ดึงประสบการณ์ของตัวเองออกมาใช้ในการเรียนรู้ และสามารถแบ่งปันประสบการณ์ของตนเองที่มีให้แก่เพื่อน ๆ ที่อาจมีประสบการณ์ที่เหมือนหรือต่างไปจากตนเองได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับการใช้กระบวนการกลุ่มของผู้สอน การที่ผู้สอนพยายามให้ผู้เรียนได้ดึงประสบการณ์มาใช้ในการอบรม จะทำให้เกิดประโยชน์ทั้งผู้สอนและผู้เรียน ดังนี้

1.1 ผู้เรียน การที่ผู้เรียนได้ตั้งประสบการณ์ของตัวเองออกมานำเสนอร่วมกับเพื่อน ๆ จะทำให้ผู้เรียนรู้สึกได้ว่าตัวเองได้มีส่วนร่วมในฐานะสมาชิกคนหนึ่ง มีความสำคัญที่มีคนฟังเรื่องราวของตนเองและได้มีโอกาสรับรู้เรื่องของคนอื่น ซึ่งจะทำให้มีความรู้เพิ่มขึ้นทำให้สัมพันธ์ภายในกลุ่มผู้เรียนเป็นไปด้วยดี

1.2 ผู้สอน ไม่ต้องเสียเวลาในการอธิบายหรือยกตัวอย่างให้ผู้เรียนฟัง เพียงแต่ใช้เวลาเล็กน้อยกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เล่าประสบการณ์ของตนเอง ผู้สอนอาจใช้ใบชี้แจงกำหนดกิจกรรมของผู้เรียนในการนำเสนอประสบการณ์ ในกรณีที่ผู้เรียนไม่มีประสบการณ์ในเรื่องที่จะสอนหรือมีน้อย ผู้สอนอาจจะยกกรณีตัวอย่างหรือสถานการณ์ก็ได้

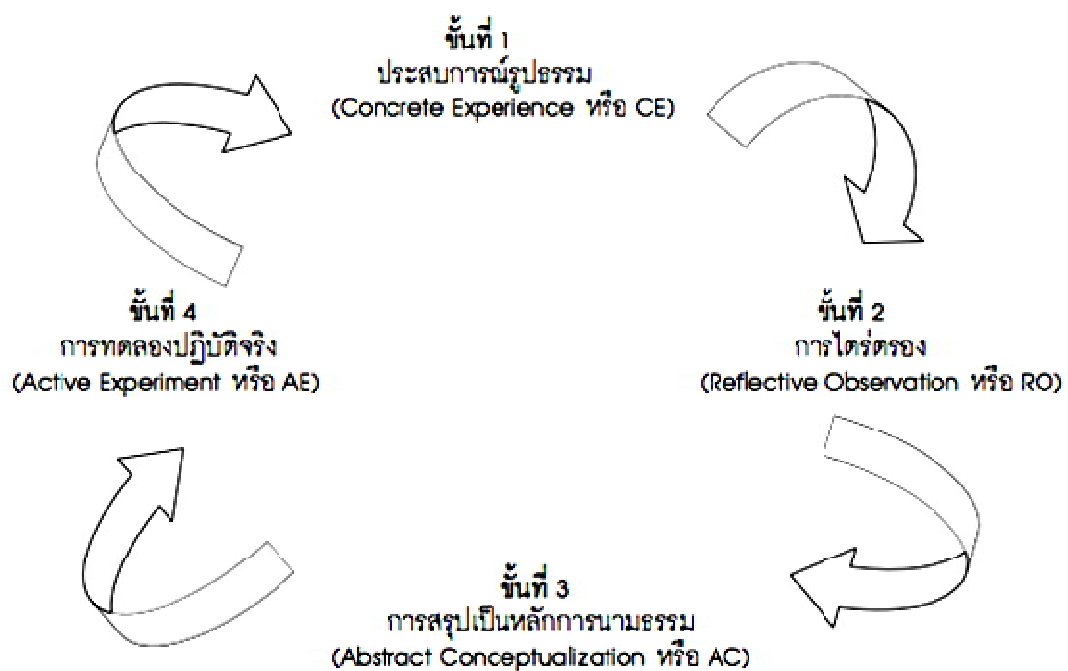
2. การสะท้อนและอภิปราย (Reflection and discussion) เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ผู้เรียนจะได้แสดงความคิดเห็นและความรู้สึกของตนเองแลกเปลี่ยนกับสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งผู้สอนจะเป็นผู้กำหนดประเด็นการ วิเคราะห์ วิจัย ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ถึงความคิด ความรู้สึกของคนอื่นที่ต่างไปจากตนเองจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่กว้างขวางขึ้น และผลของการสะท้อนความคิดเห็นหรือการอภิปรายจะทำให้ได้ข้อสรุปที่หลากหลายหรือมีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ขณะทำกลุ่มผู้เรียนจะได้เรียนรู้ถึงการทำงานเป็นทีม บทบาทของสมาชิกที่ดีที่จะทำให้งานสำเร็จ การควบคุมตนเอง และการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น องค์ประกอบนี้ จะช่วยทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาทั้งด้านความรู้และเจตคติในเรื่องที่อภิปราย การที่ผู้เรียนจะอภิปรายหรือแสดงความคิดเห็น ได้มากน้อยแค่ไหนเป็นไปตามเนื้อหาที่จะสอนหรือไม่ นั่นขึ้นอยู่กับใบงานที่ผู้สอนจัดเตรียม ซึ่งประกอบไปด้วยประเด็นอภิปรายหรือตารางการวิเคราะห์เพื่อให้ผู้เรียนทำได้สำเร็จ

3. ความคิดรวบยอด (Concept) เป็นองค์ประกอบที่ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาหรือเป็นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัย (Knowledge) เกิดได้หลายทาง เช่น จากการบรรยายของผู้สอน การมอบหมายงานให้อ่านจากเอกสาร ตำราหรือได้จากการสะท้อนความคิดเห็น และอภิปรายในองค์ประกอบที่ 2 โดยผู้สอนอาจจะสรุปความคิดรวบยอดให้จากการอภิปรายและการนำเสนอของผู้เรียนแต่ละกลุ่ม ผู้เรียนจะเข้าใจและเกิดความคิดรวบยอด ซึ่งความคิดรวบยอดนี้จะส่งผลไปถึงการเปลี่ยนแปลงเจตคติหรือความเข้าใจในเนื้อหาขั้นตอนของการฝึกทักษะต่าง ๆ ที่ช่วยทำให้ผู้เรียนปฏิบัติได้ง่ายขึ้น

4. การทดลอง/ การประยุกต์แนวคิด (experimentation/ application) เป็นองค์ประกอบที่ผู้เรียนได้ทดลองใช้ความคิดรวบยอดหรือผลิตขึ้นความคิดรวบยอดในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การสนทนา สร้างคำขวัญ ทำแผนภูมิ เล่นบทบาทสมมติ ฯลฯ หรือเป็นการแสดงถึงผลของความสำเร็จของการเรียนรู้ในองค์ประกอบที่ 1 ถึง 3 ผู้สอนหรือวิทยากรสามารถใช้กิจกรรมในองค์ประกอบนี้ในการประเมินผลการเรียนการสอนหรือการอบรมได้ เช่น ถ้าวัดดูประสงค์ของ

การอบรม ตั้งไว้ว่าให้ผู้เข้ารับการอบรมสามารถวางแผนประเมินโครงการได้ กิจกรรมในการเรียนรู้ขององค์ประกอบนี้ วิทยากรต้องเตรียมใบงานให้ผู้เข้ารับการอบรมได้ทดลองทำแผนการประเมินโครงการ ซึ่งผู้เข้ารับการอบรมจะต้องนำความรู้เกี่ยวกับการประเมินโครงการจากการเรียนรู้ในองค์ประกอบความคิดรวบยอดมาใช้ในการเรียนการสอนหรือการอบรม ส่วนใหญ่มักจะขาดองค์ประกอบทดลอง/ ประยุกต์แนวคิด ซึ่งถ้าพิจารณาให้ดีจะเห็นได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ผู้สอนจะได้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รู้จักการประยุกต์ใช้ความรู้ไม่ใช่เรียนแค่รู้ แต่ควรนำไปใช้ได้จริงในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือการอบรมแบบมีส่วนร่วม จำเป็นต้องจัดกิจกรรมให้ครบทั้ง 4 องค์ประกอบ องค์ประกอบทั้ง 4 มีความสัมพันธ์เป็นไปอย่างมีพลวัตร (Dynamic) เกี่ยวข้องมีผลถึงกัน ผู้สอนจะเริ่มจากจุดใดก่อนก็ได้ส่วนใหญ่จะเริ่มจากประสบการณ์ (Experience) หรือความคิดรวบยอด (Concept) ซึ่งทั้ง 2 องค์ประกอบ จะช่วยให้ผู้เรียนหรือผู้เข้าอบรมได้ดึงข้อมูลเก่าหรือรับข้อมูลใหม่บางส่วนก่อน เพื่อนำไปสู่การอภิปรายและการประยุกต์ใช้ ระยะเวลาแต่ละองค์ประกอบไม่จำเป็นต้องเท่ากัน ผู้สอนจัดได้ตามความเหมาะสมของกิจกรรมในแต่ละองค์ประกอบ เช่น ถ้าเนื้อหาที่สำคัญมากก็อาจใช้เวลามาก หรือถ้าผู้สอนมีประเด็นในการอภิปรายที่สำคัญและมากก็อาจใช้เวลาในการอภิปรายมากกว่าส่วนขององค์ประกอบความคิดรวบยอด

ภาพที่ 12 วงจรการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential learning cycles) (เสาวภา วิชาดี, ม.ป.ป.)

แนวความคิดทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb

1. แบบดูดซึม (Assimilators) หมายถึง รูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นขั้นตอนการเรียนรู้ขั้นที่ 2 และขั้นที่ 3 เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีความสามารถในการสรุปหลักการหรือกฎเกณฑ์ ผู้เรียนที่มีรูปแบบการเรียนรู้แบบนี้มักสนใจในหลักการที่เป็นนามธรรมมากกว่า แต่ไม่ชอบการลงมือปฏิบัติและมักไม่คำนึงถึงการนำทฤษฎีไปประยุกต์ใช้

2. แบบคิดเอกนัย (Convergers) หมายถึง รูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นขั้นตอนการเรียนรู้ขั้นที่ 4 และขั้นที่ 1 ผู้เรียนที่มีรูปแบบการเรียนรู้แบบนี้จะชอบลงมือปฏิบัติ ชอบทดลอง และทำงานได้ดีในสถานการณ์ที่ต้องใช้การปรับตัว มีแนวโน้มจะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยวิธีการที่ตนนึกคิดขึ้นเองในลักษณะที่ ชอบลองผิดลองถูก และชอบทำงานร่วมกับผู้อื่น (Kolb, Rubin & Osland, 1991, pp. 23-40)

3. แบบปรับปรุง (Accommodators) หมายถึง รูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นขั้นตอนการเรียนรู้ขั้นที่ 4 และขั้นที่ 1 ผู้เรียนที่มีรูปแบบการเรียนรู้แบบนี้จะชอบลงมือปฏิบัติ ชอบทดลอง และทำงานได้ดีในสถานการณ์ที่ต้องใช้การปรับตัว มีแนวโน้มจะแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยวิธีการที่ตนนึกคิดขึ้นเองในลักษณะที่ ชอบลอง ผิดลองถูก และชอบทำงานร่วมกับผู้อื่น (Kolb et al., 1991, pp. 23-40)

การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม (Group process)

การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม (Group process) เป็นการเรียนรู้พื้นฐานที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเมื่อประกอบไปกับการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential learning) กระบวนการกลุ่มจะช่วยทำให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมสูงสุดและทำให้บรรลุงานสูงสุด

การมีส่วนร่วมสูงสุด (Maximum participation)

ของผู้เรียน ขึ้นอยู่กับการออกแบบกลุ่ม ซึ่งมีตั้งแต่กลุ่มเล็กที่สุด คือ 2 คน จนกระทั่งกลุ่มใหญ่ กลุ่มแต่ละประเภทมีข้อดีและข้อจำกัดต่างกัน ผู้เรียนทุกคนควรมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมของแต่ละองค์ประกอบ ฉะนั้นผู้สอนจึงต้องพิจารณาตามจำนวนผู้เรียน

การบรรลุงานสูงสุด (Maximum performance)

ถึงแม้ผู้สอนจะออกแบบกลุ่มให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมแล้วก็ตาม แต่สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่จะทำให้กลุ่มผู้เรียนบรรลุงานสูงสุดได้ คือ การออกแบบงาน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ผู้สอนจะต้องจัดทำเป็นใบงานที่กำหนดให้กลุ่ม หรือผู้เรียนทำกิจกรรมให้บรรลุตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ในแผนการสอน สิ่งเหล่านี้เป็นหัวใจสำคัญของการบรรลุงานสูงสุด ผู้เรียนสามารถกำหนดได้จากการออกแบบงาน ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญของการกำหนดงาน 3 ประการ ดังนี้

1. การกำหนดกิจกรรมที่ชัดเจนว่าจะให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่มกันอย่างไร เพื่อทำอะไร ใช้เวลา มากน้อยแค่ไหน เมื่อบรรลุงานแล้วจะให้ทำอะไรต่อ เช่น การเสนอผลงานหน้าชั้น

2. การกำหนดบทบาทของกลุ่มหรือสมาชิกให้ชัดเจน โดยทั่วไปกำหนดบทบาท ในกลุ่มย่อยควรให้แต่ละกลุ่มมีบทบาทที่แตกต่างกัน เมื่อนำมารวมในกลุ่มใหญ่ จะเกิดการขยาย การเรียนรู้ทำให้ใช้เวลาน้อยในการเรียนรู้และไม่น่าเบื่อ การกำหนดบทบาทในแต่ละกลุ่ม ให้ทำกิจกรรมยังรวมถึงการกำหนดบทบาทของสมาชิกในกลุ่มด้วย เช่น เล่นบทบาทสมมติ เป็นผู้สังเกตการณ์ หรือเป็นตัวแทนกลุ่มในการนำเสนอผลงานของกลุ่ม

3. การกำหนดโครงสร้างของงานที่ชัดเจน บอกรายละเอียดของกิจกรรมและบทบาท โดยทำเป็นกำหนดงานที่ผู้สอนแจ้งให้แก่ผู้เรียน หรือทำเป็นใบงานมอบให้กับกลุ่ม โดยจัดทำเป็น ใบงานหรือใบชี้แจง ซึ่งการออกแบบใบงานหรือใบชี้แจง มีวัตถุประสงค์เพื่อให้กลุ่มทำงานสำเร็จ โดยมีกรอบการทำงานที่ชัดเจน หรือสร้างเป็นตารางการวิเคราะห์ให้กลุ่ม

3.1 ใบงาน เป็นข้อความกำหนดงานที่มีรายละเอียด เพื่อให้ผู้เรียนซึ่งส่วนใหญ่จะ ทำงานในกลุ่มเล็กหรือกลุ่มย่อยระดมสมองทำงานกลุ่มได้สำเร็จ ผลงานที่ได้จากการทำงานตามที่ กำหนดใน ใบงานจะเป็นข้อสรุปที่มีความลึกซึ้ง เป็นไปตามประเด็นที่ผู้สอนต้องการ ใบงานใช้มาก ในกิจกรรมขององค์ประกอบสะท้อน/ อภิปราย และการทดลอง/ ประยุกต์แนวคิด และมีผล อย่างมากต่อการที่ผู้เรียนจะทำงานได้สำเร็จ ในเวลาที่จำกัด และตรงตามวัตถุประสงค์

3.2 ใบชี้แจง เป็นคำชี้แจงในการทำกิจกรรมกลุ่ม มีรายละเอียดไม่มากนัก จึงไม่ จำเป็นต้องจัดทำเป็นใบงาน ผู้สอนอาจจะเขียนกระดานหรือแผ่นใสให้ผู้เรียนอ่านพร้อมกัน ใช้มาก ในกิจกรรมขององค์ประกอบประสบการณ์หรือการประยุกต์แนวคิด ซึ่งใบชี้แจงที่ดีควรมีลักษณะ ที่มีข้อความสั้น กระชับ ได้ใจความ และกำหนดกิจกรรมตรงกับองค์ประกอบ เช่น ให้ผู้เรียน ได้นำเสนอประสบการณ์หรือได้ประยุกต์ความคิดรวบยอด

หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ในการพัฒนาบุคคลทั้งด้านความรู้ ทักษะคิด และทักษะได้ดีที่สุด ผ่านการสังเคราะห์แบบ Meta analysis ซึ่งได้โครงสร้างพื้นฐานของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่ ประกอบด้วย วงจรการเรียนรู้ เชิงประสบการณ์ผสมผสานกับกระบวนการกลุ่ม (Group process) เพราะผู้เรียนทุกคน มีประสบการณ์ จึงสามารถทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และ ช่วยกันทำในสิ่งที่ยากหรือไม่เคยทำมาก่อนด้วยความมั่นใจ โดยเฉพาะการฝึกอบรมที่อาจมีข้อจำกัด ในด้านเวลา

การกำหนดบทบาทของสมาชิก

การกำหนดบทบาทในการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มให้แก่สมาชิกในแต่ละกิจกรรม เพื่อให้สมาชิกได้แสดงบทบาทของตนเองตามบทบาทที่ได้รับมอบหมาย และสมาชิกสามารถสลับเปลี่ยนบทบาทกันได้ เพื่อให้สมาชิกทุกคนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ในทุกบทบาท ดังนี้

1. ผู้ดำเนินรายการ (Moderator) เป็นผู้นำในการสื่อสาร เปิดประเด็นในการอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ความรู้ของสมาชิก ตลอดจนเป็นผู้สรุปประเด็น โกล่เกลี่ย เมื่อมีความแตกแยกในความคิด

2. ผู้อำนวยการความสะดวก (Facilitator) เป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้แบบร่วมมือของสมาชิก ในกลุ่ม นัดหมายเวลาในการทำงานร่วมกันของสมาชิก จัดหาเทคนิค วิธีการ และเทคโนโลยี ที่เอื้อต่อการสื่อสารของสมาชิก และยังเป็นผู้นำที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ และความรู้ของตนเองต่อประเด็นดังกล่าวด้วย

3. ผู้บันทึก (Note taker) เป็นผู้ดำเนินการบันทึกประเด็นสำคัญที่ได้จากการสนทนา อภิปราย หรือการประชุมของสมาชิก และยังเป็นผู้นำที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ และความรู้ของตนเองต่อประเด็นดังกล่าวด้วย

4. สมาชิก (Member) เป็นผู้นำที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ และความรู้ของตนเองต่อประเด็นดังกล่าว

4.1 สมาชิกทุกคนปฏิบัติตามกติกาในการร่วมกิจกรรมการแบ่งปันความรู้ด้วยวิธีการเรียนแบบร่วมมือ ได้แก่ สมาชิกทุกคนต้องกระตุ้นให้ทุกคนตระหนักและช่วยสร้างสำนึกของการมีส่วนร่วม การยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง การเห็นความสำคัญของความหลากหลาย และยอมรับว่าทุกคนต่างมีความคิด มีศักยภาพและความสำคัญที่เท่าเทียมกัน

4.2 ให้สมาชิกมีอิสระในการกำหนดขั้นตอนและระยะเวลาในแต่ละครั้งของการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มของตนเอง สมาชิกสามารถเข้าร่วมกิจกรรมในวันและเวลาใดก็ได้ตามที่สมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มสะดวก ทั้งนี้จะต้องบรรลุผลสำเร็จตามใบงานที่มอบหมายให้ทำเป็นผลงานของกลุ่ม และส่งผลงานภายในช่วงเวลาที่กำหนดไว้

4.3 ให้สมาชิกมีการแบ่งปันความรู้ด้วยวิธีการเรียนแบบร่วมมือด้วยการใช้เทคโนโลยี ในการแบ่งปันความรู้ต่าง ๆ ได้แก่ การใช้โปรแกรมสนทนา (Chat) การร่วมแสดงความคิดเห็นผ่านกระดานสนทนา (Web board) และการส่งข้อมูลผ่านไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) ฯลฯ

4.4 ให้สมาชิกสรุปผลงานที่ได้รับมอบหมายตามใบงานเป็นผลงานกลุ่ม และจัดส่งสรุปผลงานกลุ่มแก่ผู้ดำเนินรายการหลัก (Key moderator) ผ่านไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-mail)

จากแนวความคิดและทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ทางผู้สอนจึงได้มีการพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยนำงานด้านบริการวิชาการแก่ชุมชนมาบูรณาการเข้ากับการจัดการเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นให้ครู/นักเรียน/ สหวิชาชีพ/ ประชาชนชาวบ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ที่นอกเหนือจากการเรียนในห้องเรียนมาสู่การนำชุมชนท้องถิ่นมาเป็นแหล่งที่มาของการเรียนรู้ รวมทั้งการได้ฝึกปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นการฝึกประสบการณ์ตรงให้กับนักเรียน ได้เรียนรู้จากการเผชิญสถานการณ์จริงที่มีอยู่รอบ ๆ ตัวของนักเรียน โดยนำวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในจังหวัดสมุทรสาครที่เกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพด้านปัจจัยสี่ เช่น การรับประทานอาหารจากพืชผักสมุนไพรในท้องถิ่นมาปรุง/ แปรรูปอาหาร การนำสภาพแวดล้อมและทรัพยากรในท้องถิ่น มาทำผ้ามัดย้อม/ ผลิตภัณฑ์ทางเลือกในการดูแลสุขภาพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการเลือกรับประทาน/ เลือกซื้อ/ เลือกใช้พืช ผัก สมุนไพร แร่ธาตุต่าง ๆ มาสร้างเสริมสุขภาพด้วยวิถีไทย ทั้งยังมีการเปิดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักเรียน กับสิ่งที่ได้รับในการนำชุมชนมา เป็นแนวคิดพื้นฐานในการให้บริการวิชาการแก่ชุมชน เพื่อที่นักเรียนจะได้นำข้อมูลที่ได้รับมา ทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปประเด็นที่ได้จากการเรียนรู้มาปรับปรุงแก้ไขในการพัฒนา กระบวนการจัดการเรียนรู้ต่อไป

ปรัชญาและจิตวิทยาการศึกษา งานวิจัยครั้งนี้มีผู้วิจัยได้นำปรัชญาและจิตวิทยาการศึกษา มาใช้พัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้

1. ปรัชญาประสบการณ์นิยม ปฏิบัตินิยม หรืออุปถัมภ์นิยม ปรัชญาประสบการณ์นิยม เป็นปรัชญาที่แพร่หลายทั่วไปในวงการปรัชญาตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา นับว่าเป็นผลผลิตทางความคิดที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาสมัยใหม่ทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกาและในประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก ปรัชญาเมธีที่เป็นผู้บุกเบิกปรัชญานี้มี 2 ท่าน คือ เจมส์ (William James) และดิวี่ (John Dewey) ปรัชญาสาขานี้มีความเชื่อว่า โลกใบนี้ คือ โลกของประสบการณ์ (A world of experience) ชีวิตคือการเดินทางเพื่อแสวงหาประสบการณ์ ในโลกนี้ไม่มีสิ่งมีค่าใดมีค่าเท่ากับการแสวงหาประสบการณ์ใหม่ ๆ ความสุขของเรา คือ การได้พบกับประสบการณ์แปลก ๆ ใหม่ ๆ ที่ท้าทายความอยากรู้อยากเห็นของตนเอง

ทัศนะของดิวี่เห็นว่า มนุษย์จะรับความรู้เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ จากประสบการณ์เท่านั้น การเรียนรู้ที่จะก่อให้เกิดประสบการณ์ที่เหมาะสม คือ การใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นวิธีการแก้ปัญหาอย่างมีขั้นตอน โดยผู้เรียนจะต้องมีการทำกิจกรรมต่าง ๆ ประกอบด้วย การจัดการศึกษาตามแนวปรัชญาสาขานี้มีลักษณะ ดังนี้

1.1 ความเชื่อของครูตามปรัชญานี้ เชื่อว่า “การเรียนรู้ต้องควบคู่ประสบการณ์” เพราะวิชาการต่าง ๆ สอนกันได้ แต่ประสบการณ์สอนกันได้ ดังนั้น ครูต้องจัดกิจกรรมเพื่อให้เด็กเกิด

ประสบการณ์ เพราะเด็กเป็นผู้อ่อนต่อโลกหรืออ่อนประสบการณ์ ความรู้ที่แท้จริงเกิดจากประสบการณ์ตรงหรือการลงมือกระทำจริง ๆ มิใช่เกิดจากการฟัง การดู หรือการนึกคิดอย่างในปรัชญาจิตนิยมหรือวัตถุนิยม คนที่มีประสบการณ์มากจึงฉลาดมาก สามารถเอาตัวรอดและอยู่เป็นสุขในสังคม

1.2 การเรียนการสอน มีลักษณะสำคัญ คือ เน้นการเรียนรู้โดยวิธีการแก้ปัญหา (Problem solving) ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learner centered learning) และเรียนรู้ในขณะที่นำความรู้ที่ตนมีมาใช้ (Learning while using knowledge) จัดกิจกรรมการทดลองค้นคว้า ฝึกแก้ไขปัญหาด้วยตนเองและการลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง เช่น การสอนด้วยวิธีการแก้ปัญหาแบบวิทยาศาสตร์ โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ มากกว่าการท่องจำเนื้อหาวิชา เพราะเนื้อหาวิชาอาจเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และเนื้อหาวิชาต่าง ๆ นั้น มีมากมายเกินกว่าที่จะจดจำรายละเอียดได้หมด ขอเพียงผู้เรียนรู้วิธีการแสวงหาความรู้ก็พอ กล่าวคือ สอนให้รู้จักวิธีการตกปลา มิใช่ให้นำปลาไปให้หรือเน้นกระบวนการแสวงหาความรู้ (Process) มากกว่าตัวความรู้ (Product)

1.3 ตัวผู้เรียน การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงประสบการณ์เก่ากับประสบการณ์ใหม่ของผู้เรียน นักเรียนจะเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ โดยมีครูเป็นผู้ชี้แนะเท่าที่จำเป็น ครูจะไม่พูดหรือสอนอะไรมาก แต่จะจัดกิจกรรมต่าง ๆ หรือสร้างสถานการณ์จำลองแล้วให้นักเรียนใช้ประสบการณ์เดิมมาแก้ปัญหา เพื่อการค้นพบประสบการณ์ใหม่ที่จะเป็นคำตอบของปัญหานั้น ๆ ครูที่เก่งที่สุด คือ ครูที่สอน (พูด) น้อยที่สุดแต่นักเรียนเรียนรู้ได้น้อยที่สุด

กล่าวโดยสรุป คือ การสอนตามแนวประสบการณ์นิยมจะเน้นการจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง (Learning by doing) เรียนรู้ด้วยตนเองจากประสบการณ์จริง หรือจากประสบการณ์ตรง (Direct experience)

2. ปรัชญาอัตนิยม (Existentialism)

ปรัชญาอัตนิยมเป็นปรัชญาสาขาที่เกิดขึ้นใหม่ที่สุด เป็นผลผลิตทางความคิดในศตวรรษที่ 20 นี้เอง ปรัชญาเมธีผู้ให้กำเนิดปรัชญาสาขานี้เป็นนักปรัชญาและศาสนาชาวเดนมาร์ก ชื่อว่า คีร์เคกอร์ด (Soren Kierkegaard) มีชีวิตอยู่ในช่วง ค.ศ. 1844-1900 ปรัชญาสาขานี้มีความเชื่อว่า โลกนี้เป็นโลกส่วนตัว (A world of individual) มนุษย์เกิดมาพร้อมกับเสรีภาพในตัวเอง จึงเป็นผู้ลิขิตชีวิตของตนเอง ความสุขเกิดจากการได้ทำในสิ่งที่ตัวเองต้องการ มนุษย์ไม่ควรตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม เช่น ประเพณี วัฒนธรรม หรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในสังคม แต่ควรมีอิสรภาพในการตัดสินใจเลือกหนทางของชีวิตด้วยตนเอง โดยไม่ต้องมีใครมาบงการ ด้วยการยึดตนเอง

เป็นศูนย์กลางทุกเรื่อง หากสิ่งที่คุณกระทำนั้นมิได้ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนและขอให้ปัจจุบันตนมีความสุขก็พอ

การจัดการศึกษาตามแนวปรัชญาสาขานี้มีลักษณะ ดังนี้

2.1 ความเชื่อของครูตามปรัชญานี้ เชื่อว่า “การเรียนรู้ต้องเริ่มต้นที่ตนเอง”

จึงมุ่งพัฒนาศักยภาพของนักเรียนแต่ละคนตามความถนัดหรือความสามารถ บนพื้นฐานของความแตกต่างระหว่างบุคคล เพราะคนแต่ละคนมีความถนัดไม่เหมือนกัน ดังนั้น ไม่ควรบังคับให้เด็กทุกคนเรียนเหมือนกัน เพราะทำลายความเป็นตัวของตัวของเด็ก ซึ่งตรงกับความหมายของการศึกษา (Education) ซึ่งมาจากภาษาละตินว่า Educare แปลว่า การนำออก เพราะจุดมุ่งหมายของการศึกษา คือ การดึงเอาศักยภาพที่มีอยู่ในตัวผู้เรียนออกมา หรือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกซึ่งความสามารถของตนเองอย่างอิสระนั่นเอง

2.2 วิธีการสอน จะสอนให้นักเรียนเป็นตัวของตัวเองให้มากที่สุด เน้นความเป็นปัจเจกบุคคลหรือเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ด้วยการกระตุ้นให้นักเรียนคิดอย่างอิสระไม่ควรถัดหรือทำอะไรตามผู้อื่น ให้อิสระในการเลือกวิชาเรียนตามความถนัดหรือความสนใจ บรรยายกาสนั้นเรียนจะเต็มไปด้วยเสรีภาพ ครูจะไม่คว่านักเรียน นักเรียนอยากเรียนก็เรียน ไม่อยากเรียนก็ไม่มี การบังคับเพราะครูจะสอนก็ต่อเมื่อนักเรียนพร้อมที่จะเรียน ครูจะให้นักเรียนปกครองกันเอง ระเบียบวินัยต่าง ๆ ไม่ได้มาจากครูแต่นักเรียนเป็นผู้ช่วยกันกำหนดขึ้นมาเองตามความพอใจ

2.3 ผู้เรียน ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียน โดยให้เด็กเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ ส่วนครูเป็นผู้ดูหรือพี่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำปรึกษา ถ้าเด็กต้องการ นักเรียนจะมีอิสระเสรีภาพอย่างเต็มที่ในการคิดตัดสินใจด้วยตนเอง

กล่าวโดยสรุป คือ การสอนตามแนวอัตนิยม จะให้เสรีภาพแก่ผู้เรียนในการเลือกทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามความถนัดหรือความสนใจของแต่ละคน โดยไม่มีการบังคับเพื่อให้ผู้เรียนได้ค้นพบตนเอง การจัดการศึกษาตามแนวปรัชญาอัตนิยมจึงเป็นการศึกษาที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลางมากที่สุด

3. ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist)

ทฤษฎีการเรียนรู้ที่สนับสนุนแนวความคิดลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ คือ ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับตัวผู้เรียนเชื่อว่าผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ได้ด้วยตนเองจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อมอย่างกระตือรือร้น โดยกรอบแนวคิดของทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist) มีรูปแบบ คือ

3.1 นักเรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเองและนักเรียนแต่ละคนสร้างความรู้ด้วยวิธีการที่แตกต่างกันรวมทั้งอาจแตกต่างกับแนวทางของผู้สอน

3.2 ประสบการณ์เดิมของนักเรียนเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการสร้างความรู้ใหม่และนักเรียนแต่ละคนมีความรู้และประสบการณ์เดิมที่แตกต่างกัน

3.3 การมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมการมีประสบการณ์ตรงและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันของผู้เรียนมีส่วนช่วยในการสร้างความรู้ใหม่

3.4 ครูมีบทบาทในการจัดบริบทการเรียนรู้ตั้งคำถามที่ท้าทายความสามารถกระตุ้นสนับสนุนให้นักเรียนเกิดการสร้างความรู้และให้ความช่วยเหลือนักเรียนในทุก ๆ ด้าน

โดยทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์มีสมมติฐานเกี่ยวกับการสร้างความรู้ของนักเรียน ดังนี้

4. มนุษย์สร้างความรู้ผ่านกิจกรรมการไตร่ตรองการสื่อสารและการอภิปราย ซึ่งทำให้พวกเขาสร้างประสบการณ์ในการแก้ปัญหา โดยมีแผนภาพโมเดล การเพิ่มพลังการเรียนรู้ของผู้เรียนในการอธิบาย ความอยากรู้อยากเห็น การมีปฏิสัมพันธ์ความขัดแย้ง การไตร่ตรอง การจัดโครงสร้างใหม่ การสร้างพลังกับเพื่อนทางปัญญาการเรียนรู้ ดังนี้

4.1 ความอยากรู้อยากเห็นและความขัดแย้งเป็นกลไกสำคัญในการกระตุ้นให้นักเรียนอยากเรียน

4.2 การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนเป็นองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางปัญญา

4.3 ความขัดแย้งทางปัญญานำมาซึ่งการไตร่ตรอง การไตร่ตรองกระตุ้นให้เกิดการจัดโครงสร้างใหม่ทางปัญญา

จากข้อที่กล่าวข้างต้นเกิดเป็นวงจร โดยประสบการณ์ของนักเรียนมีผลต่อการเกิดของวงจรและวงจรมีผลที่ทำให้นักเรียนสามารถสร้างพลังการเรียนรู้ให้กับตนเอง

5. การสร้างความรู้ของนักเรียนแต่ละคนแตกต่างกันและต่างจากที่ผู้สอนคาดหวังผู้สอนต้องยอมรับและจัดการที่จะสนับสนุนสิ่งที่ผู้เรียนคิด

6. องค์ประกอบสำคัญในการจัดการเรียนรู้มี ดังนี้

6.1 การรวบรวมสิ่งที่นักเรียนสร้างขึ้นมาให้เป็นไปในแนวทางที่ถูกต้อง

6.2 การสร้างแรงจูงใจภายในเป็นปัจจัยที่สำคัญในการสร้างความรู้

6.3 การวิเคราะห์ความคิดของนักเรียนในกระบวนการเรียนการสอน

ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ ครูผู้สอนต้องใช้เวลาสอนเนื้อหาสาระให้น้อยลงแต่จัดเวลาส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น ครูผู้สอนต้องกระตุ้นให้นักเรียนสามารถสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง ซึ่งบทบาทการสอนของครูผู้สอนแม้จะน้อยลงแต่บทบาทที่เพิ่มมากขึ้นของครูผู้สอน คือ ต้องมีการวางแผนและออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน เตรียมสื่อแหล่งเรียนรู้และเตรียมคำถามที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้

ความหมายของชุดกิจกรรม

ชุดกิจกรรมหรือชุดการเรียน มาจากคำว่า Instructional packages หรือ Learning packages เดิมทีเคยมีก็ใช้คำว่า ชุดการสอน เพราะเป็นสื่อที่ครูนำมาใช้ประกอบการสอนแต่ต่อมาแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น นักการศึกษาจึงเปลี่ยนมาใช้คำว่า ชุดการเรียน เพราะการเรียนรู้เป็นกิจกรรมของนักเรียนและการสอนเป็นกิจกรรมของครู กิจกรรมของครูและนักเรียนจะต้องเกิดคู่กัน (บุญเกื้อ ควรวาเวช, 2545, หน้า 91) และในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ชุดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน เพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของชุดกิจกรรมไว้ ดังนี้

ศิริลักษณ์ หนองเส (2545, หน้า 6) ได้ให้ความหมายของชุดกิจกรรมไว้ว่า หมายถึง สื่อการเรียนการสอนที่ใช้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะในตัวนักเรียนในด้านการเรียนรู้ การเสาะแสวงหาความรู้และสามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

ดำรงศักดิ์ มีวรรณ (2552, หน้า 17) สรุปไว้ว่า ชุดกิจกรรม คือ การจัดประสบการณ์เรียนรู้ให้กับผู้เรียน ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แก้ปัญหาด้วยตนเอง มีอิสระในการเรียนรู้ โดยใช้แหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยครูต้องเป็นผู้วางแผน กำหนดเป้าหมายวัตถุประสงค์การเรียนรู้ สิ่งที่ต้องการผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยครูมีหน้าที่ให้คำปรึกษา

ประเสริฐ ตำเภารอด (2552, หน้า 12) สรุปไว้ว่า ชุดกิจกรรม หมายถึง ชุดการเรียน การสอนประเภทสิ่งตีพิมพ์และกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนทำกิจกรรมด้วยกระบวนการกลุ่ม ประกอบด้วย 9 องค์ประกอบ ได้แก่

1. ชื่อกิจกรรม
2. คำชี้แจง
3. จุดประสงค์
4. เวลาที่ใช้
5. วัสดุอุปกรณ์
6. เนื้อหาและใบความรู้
7. สถานการณ์
8. กิจกรรม
9. แบบทดสอบท้ายกิจกรรม

Good (1973, p. 306) ได้ให้ความหมายของชุดกิจกรรม หมายถึง โปรแกรมทางการสอนทุกอย่างที่จัดไว้เฉพาะ มีวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการสอน อุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียน คู่มือครู เนื้อหา

แบบทดสอบ ข้อมูลที่เชื่อถือได้ มีการกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนไว้อย่างชัดเจน ชุดกิจกรรมนี้ ครูเป็นผู้จัดให้นักเรียนแต่ละคน ได้ศึกษาและฝึกฝนด้วยตนเอง โดยครูเป็นผู้คอยแนะนำเท่านั้น

Kapfer and Kapfer (1972, pp. 3-10) ได้ให้ความหมายของคำว่าชุดการเรียนไว้ว่า เป็นรูปแบบการสื่อสารระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ซึ่ง ประกอบด้วย คำแนะนำให้ผู้เรียนได้ทำ กิจกรรมการเรียนจนบรรลุพฤติกรรมที่เป็นผลของการเรียนรู้ ส่วนเนื้อหาที่นำมาสร้างชุดการเรียน นำมาจากขอบข่ายความรู้ที่หลักสูตรกำหนดให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ ซึ่งต้องสื่อความหมายให้แก่ผู้เรียน อย่างชัดเจน จนผู้เรียนเกิดพฤติกรรมตามเป้าหมาย หรือจุดประสงค์การเรียนรู้เชิงพฤติกรรม

สรุปได้ว่า ชุดกิจกรรม หมายถึง สื่อการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ และสามารถฝึกทักษะต่าง ๆ ได้จากการได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่ง ประกอบด้วย องค์ประกอบต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ช่วยให้นักเรียนเกิดความสนใจที่จะเรียนรู้ เกิดทักษะในการแสวงหาความรู้ และ ทำให้การจัดการเรียนรู้บรรลุผลตามเป้าหมายของการเรียนรู้

องค์ประกอบของชุดกิจกรรม

ชุดกิจกรรมมีองค์ประกอบที่ต่างกันตามที่นักการศึกษาได้กล่าวไว้ ดังนี้

Houston (1972, pp. 10-15) กล่าวถึงองค์ประกอบของชุดกิจกรรมไว้ ดังนี้

1. คำชี้แจง (Prospectus) อธิบายถึงความสำคัญของจุดมุ่งหมาย ขอบข่ายในชุดกิจกรรม สิ่ง que ผู้เรียนจะต้องรู้ก่อนและขอบข่ายของกระบวนการเรียนทั้งหมดในชุดกิจกรรม
  2. จุดมุ่งหมาย (Objectives) คือ ข้อความที่แจ่มชัดและไม่กำกวมที่กำหนดว่าผู้เรียน จะประสบความสำเร็จอะไรหลังจากเรียนแล้ว
  3. การประเมินผลเบื้องต้น (Pre-assessment) มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ เพื่อให้ทราบว่าผู้เรียนอยู่ในระดับใดในการเรียนการสอนนั้น และดูว่าสัมฤทธิ์ผลตามความมุ่งหมายเพียงใด การประเมินผลเบื้องต้นนี้อาจอยู่ในรูปแบบของการทดสอบข้อเขียน ปากเปล่า การทำงาน ปฏิบัติการ ตอบสนอง หรือคำถามง่าย ๆ เพื่อให้รู้ถึงความต้องการและความสนใจ
  4. การกำหนดกิจกรรม (Enabling activities) คือ การกำหนดแนวทางและวิธีเพื่อไปสู่จุดหมายที่วางไว้ โดยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นด้วย
  5. การประเมินผลขั้นสุดท้าย (Post-assessment) เป็นข้อสอบเพื่อวัดผลหลังเรียน
- ทิสนา เขมมณี (2534, หน้า 10-12) กล่าวว่า ชุดกิจกรรม ประกอบด้วย ส่วนต่าง ๆ ดังนี้
1. ชื่อกิจกรรม ประกอบด้วย หมายเลขกิจกรรม ชื่อของกิจกรรมและเนื้อหา
  2. คำชี้แจง เป็นส่วนที่อธิบายความมุ่งหมายหลักของกิจกรรม และลักษณะของการจัดกิจกรรมเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย

3. จุดมุ่งหมาย เป็นส่วนที่ระบุจุดมุ่งหมายที่สำคัญของกิจกรรมนั้น แนวคิด เป็นส่วนที่ระบุเนื้อหา หรือมโนทัศน์ของกิจกรรมนั้น ส่วนนี้ควรได้รับการย้ำและเน้นเป็นพิเศษ
4. สื่อ เป็นส่วนที่ระบุถึงวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการดำเนินกิจกรรม เพื่อช่วยให้ครู ทราบว่าต้องเตรียมอะไรบ้าง
5. เวลาที่ใช้ เป็นการระบุจำนวนเวลาโดยประมาณว่ากิจกรรมนั้นควรใช้เวลาเท่าใด
6. ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม เป็นส่วนที่ระบุวิธีการดำเนินกิจกรรม เป็นขั้นตอน เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้
7. ภาคผนวก ในส่วนนี้คือ ตัวอย่างวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดกิจกรรม และข้อมูลอื่น ๆ ที่จำเป็นสำหรับครู รวมทั้งเฉลยแบบทดสอบ

บุญชม ศรีสะอาด (2541, หน้า 95; บุญเกื้อ วรหาเวช, 2545, หน้า 95-96) กล่าวถึง องค์ประกอบของชุดกิจกรรมไว้ ดังนี้

1. คู่มือการใช้ชุดกิจกรรม เป็นคู่มือที่จัดทำขึ้นเพื่อให้ผู้ใช้ชุดกิจกรรมศึกษาและปฏิบัติ ตามเพื่อบรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ อาจ ประกอบด้วย แผนการสอน สิ่งที่ผู้สอนต้องเตรียม ก่อนสอน บทบาทผู้เรียนและการจัดชั้นเรียน
2. บัตรงาน เป็นบัตรที่มีคำสั่งว่าจะให้ผู้เรียนปฏิบัติอย่างไรบ้าง โดยระบุกิจกรรม ตามลำดับขั้นตอนของการเรียน
3. แบบทดสอบวัดผลความก้าวหน้าของผู้เรียน เป็นแบบทดสอบที่ใช้สำหรับตรวจสอบ ว่าหลังจากเรียนด้วยชุดกิจกรรมแล้วผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ที่กำหนดไว้หรือไม่
4. สื่อการเรียนต่าง ๆ เป็นสื่อสำหรับผู้เรียน ได้ศึกษา มีหลายชนิดประกอบกัน อาจเป็น ประเภท สิ่งพิมพ์ เช่น บทความ เนื้อหาเฉพาะเรื่อง จุลสาร บทเรียนโปรแกรม หรือประเภทสื่อ อุปกรณ์ เช่น รูปภาพ แผนภูมิต่าง ๆ เทปบันทึกเสียง ฟิล์มสตริป สไลด์ของจริง

สรุปได้ว่า ชุดกิจกรรมมีองค์ประกอบ คือ แนวคิดของรูปแบบชุดกิจกรรม หลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนธรรมชาติ ที่เป็นสื่อที่มาของการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลชุดกิจกรรม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ดังนี้
อมรรัตน์ วัฒนาศร (2547, บทคัดย่อ) เรื่องการวิจัยแบบมีส่วนร่วมที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน ในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรกรณีศึกษาหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ระดับประถมศึกษาที่บ้านถวาย

จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยภาคสนามที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการร่วมของชุมชนในโครงการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ท้องถิ่น โดยเอาบริบทของท้องถิ่นด้านการทำางานไม้แกะสลักมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ผลการวิจัยที่น่าสนใจ เช่น การร่วมมือกันของชาวบ้านถวายในโครงการวิจัยนี้มีลักษณะของความร่วมมือกัน 2 ลักษณะ ได้แก่ การร่วมมือระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัย และความร่วมมือระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน ซึ่งเกิดขึ้นใน 2 ช่วง คือ 1) ช่วงการศึกษาข้อมูลด้านเศรษฐศาสตร์การประกอบอาชีพไม้แกะสลักท้องถิ่น 2) ช่วงการนำหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ท้องถิ่นไปใช้ในโรงเรียน ผู้วิจัยกับชาวบ้านช่วยกันค้นหาข้อมูลด้านเศรษฐศาสตร์และช่วงของการพัฒนาหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ท้องถิ่นเกิดขึ้นเมื่อผู้วิจัยกับชาวบ้านช่วยกันตรวจสอบข้อมูล เพื่อนำมาจัดทำเป็นเนื้อหาเศรษฐศาสตร์ท้องถิ่นและในช่วงการนำหลักสูตรไปใช้โรงเรียนจำเป็นต้องบูรณาการเนื้อหาวิชาอื่นเข้ากับมาตรฐานเศรษฐศาสตร์เพื่อจัดทำเป็นหน่วยการเรียนรู้ขึ้น ส่วนการใช้หลักสูตรเศรษฐศาสตร์ที่พัฒนาขึ้นนี้ โรงเรียนสามารถนำเอาบทเรียนตามแนวทางที่จัดไว้ให้แล้วในหลักสูตรไปใช้ได้เลย

เสรี พงศ์พิศ (2549, หน้า 15-19) ได้วิจัยและพัฒนาสื่อส่งเสริมการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตร “ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน” และการฝึกอบรมการจัดทำแผนชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของเกษตรกร พบว่า การเรียนรู้ในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงแยกได้เป็น 3 รูปแบบ คือ 1) การเรียนรู้ตามอัธยาศัย 2) การเรียนรู้นอกระบบ และ 3) การเรียนรู้ในระบบ การเรียนรู้ตามอัธยาศัยเป็นการจัดการเรียนรู้ของชุมชนตามความสนใจของแต่ละคน แต่ละครอบครัว เพื่อตอบสนองปัญหาและความต้องการของตนเอง ส่วนหนึ่งเป็นการชวนขวนขวายหาข้อมูลหาความรู้เองของแต่ละคนแต่ละครอบครัวหรือว่าศูนย์เองจัดการให้มีการเรียนรู้หลังจากได้ทำแผนแม่บทชุมชนแม้ว่าอาจจะไม่มีการเรียกร้องจากชุมชนแต่เห็นว่าเป็นเรื่องดีและชุมชนควรทำศูนย์ก็ควรเป็นผู้เสนอให้มีการเรียนรู้เอง เช่น กำหนดว่าวันไหนเวลาไหนจะมีวิทยากรผู้รู้มาสอนและสาธิตวิธีการทำเหมพู สบู่ น้ำยาล้างจาน มีผู้เชี่ยวชาญมาสอนและสาธิตวิธีการทำเหมพูสนใจนำอุปกรณ์มาคนละอย่างสองอย่าง การเรียนรู้นอกระบบเป็นการเรียนรู้ที่มีการจัดการอย่างเป็นระบบโดยเน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติและเพื่อการปฏิบัติเรียนในชีวิตจริง ซึ่งองค์กรหรือหน่วยงานภายนอกเข้ามามีบทบาทในการจัดหรือร่วมกับชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น ซึ่งมีหลักสูตรต่าง ๆ เปิดให้ชุมชนได้เรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองพัฒนาท้องถิ่น เช่น วิทยาลัยชุมชน หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาสหวิทยาการ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นหรือที่เรียกกันว่า โครงการมหาวิทยาลัยชีวิต หลักสูตรปริญญาตรี เป็นการศึกษาระดับอุดมศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์การทำงาน การเรียนรู้ที่เน้นการจัดการความรู้ การนำประสบการณ์มาเรียนรู้เพื่อแลกเปลี่ยนกับคนอื่น แล้วนำกลับไปใช้ในชีวิตและหน้าที่การงานของแต่ละคนเป็นการเรียนรู้รูปแบบหนึ่ง หลักสูตรนี้เป็น

ความร่วมมือระหว่างมูลนิธิสถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนและมหาวิทยาลัยในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศโดยมีคณะกรรมการของชุมชนในท้องถิ่นเป็นเจ้าภาพร่วมดำเนินการ

กิตติชัย คงชะวัน (2553) วิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูล พื้นฐานและความต้องการรูปแบบ 2) พัฒนารูปแบบ 3) ทดลองใช้รูปแบบ 4) เพื่อประเมินรูปแบบ ผลการวิจัย พบว่า แนวคิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน ตำบลท่าข้ามที่เป็นจุดเด่น คือ การเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาชีวิตคนในชุมชนจากรูปแบบการพัฒนา ชุมชนที่เรียกว่า “ท่าข้ามโมเดล” ซึ่งหลังจากนำไปใช้กับครูโรงเรียนวัดท่าข้าม พบว่า มีความรู้ ความเข้าใจและมีความสามารถในการพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นเป็นอย่างดีจาก การทดสอบความรู้ด้านการพัฒนาหลักสูตรและผลการประเมินหลักสูตรทั้ง 3 หลักสูตร มีภาพรวม อยู่ในระดับมากทั้งหมด นักเรียนมีความรู้เบื้องต้นตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีความพึงพอใจ ที่จะได้รับประสบการณ์ตรงจากผู้รู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นความรู้ที่สอดคล้องกับชีวิตจริง ของผู้เรียนและนักเรียนมีความรู้สึกภูมิใจที่มีผู้นำที่เก่งในชุมชนและมีเจตคติที่ดีต่อท้องถิ่นของ ตนเอง นอกจากงานวิจัยในประเทศแล้วยังมีงานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวกับชุมชนและการเรียนรู้

Minter and Lina (1996, Abstract อ้างถึงใน กิตติชัย คงชะวัน, 2553) ได้ทำการศึกษาวิจัย ในปี ค.ศ. 1995 เรื่องการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในโรงเรียนประถมศึกษาในแมนิโตบา (Manitoba) ซึ่งใช้วิธีการวิจัยโดยใช้แบบสอบถามสอบถามอาจารย์ใหญ่ 29 คน และผู้ปกครอง 87 คน ในโรงเรียนประถมศึกษาในชนบทโดยแบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมออกเป็น 5 ลักษณะ คือ การเป็น ผู้สนับสนุนและเป็นผู้รับบริการการเป็นผู้ช่วยสอนที่บ้านการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ที่โรงเรียน การมีส่วนร่วมในเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับการสอนและการมีส่วนร่วมในการเป็น ผู้ตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ผลการวิจัย พบว่า ผู้ปกครองครูและผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็นว่า กิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนส่วนมากอยู่ในระดับต่ำ ยกเว้นการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองใน กิจกรรมของโรงเรียน บางอย่าง เช่น การเข้าร่วมประชุมและการช่วยเหลือโรงเรียนนอกสถานที่และ ทั้งกลุ่มผู้ปกครอง ครูและผู้บริหารต่างเห็นว่าควรเพิ่มการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนให้ สูงขึ้นในทุก ๆ เรื่อง

Bruce (1999, Abstract) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษา เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับชุมชน พบว่า ความคาดหวังของโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับชุมชน สอดคล้อง กับความต้องการของชุมชนที่จะมีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนสำหรับความคาดหวังของครูใหญ่ โรงเรียนประถมนั้น ผลการวิจัย พบว่า ครูใหญ่คาดหวังที่จะให้ผู้ปกครองของนักเรียนได้มีส่วนร่วม ระหว่างโรงเรียนกับการเรียนรู้ การอบรมสอนเด็กให้มากยิ่งขึ้น ให้การทำงานมีความเกี่ยวกับ

โรงเรียนชุมชนและต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของเด็กด้วยครูและ ผู้ปกครองมีความต้องการที่จะให้ครูใหญ่มีที่พักหรืออยู่อาศัยภายในบริเวณโรงเรียน ครูใหญ่ มีความเห็นว่าการสื่อความหมายระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมีอุปสรรคอยู่อย่างหนึ่ง คือ การที่ทำให้ ความหมายของสิ่งหนึ่งสิ่งใดถูกเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอันเนื่องมาจากการถ่ายทอดข่าวหรือ การส่งข่าวเกิดความผิดพลาด

Gold (2000, Abstract) ได้ศึกษาการเข้าร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาระดับโรงเรียน มัธยมศึกษา โดยเน้นการให้ความร่วมมือระหว่างชุมชนผู้ปกครองและนักการศึกษา ซึ่งถือว่าเป็น ส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษาในรัฐฟิลาเดลเฟีย ผลการศึกษา พบว่า การจัดการของชุมชน เป็นสื่อกลางระหว่างผู้ปกครอง ครอบครัวกับโรงเรียน เพื่อเป้าหมายในการสร้างเสริมการอ่านออก เขียนได้ และการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับชุมชน ทำให้ผู้ปกครองได้รับความรู้เกี่ยวกับชุมชน ดังนั้น การสร้างหุ้นส่วนและความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองกับนักการศึกษา ทำให้เกิดทรัพยากรที่มีคุณค่า ทั้งในด้านสังคมและวัฒนธรรมให้แก่โรงเรียนกับบริบท

กชนันท์ พุฒปัญญา (2554, บทคัดย่อ) พบว่า การพัฒนาชุดกิจกรรมการเล่นพื้นบ้าน เพื่อสร้างเสริมพัฒนาการของเด็กก่อนปฐมวัยทั้ง 7ชุดหลังจากเด็กได้เรียนรู้จากชุดกิจกรรมนี้แล้ว มีพัฒนาการและผลสัมฤทธิ์สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้

อนุสตรา เถลิมาศรี (2555, บทคัดย่อ) พบว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80.282/ 80.14 และหลังจาก นักเรียนด้วยชุดกิจกรรมแล้วมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80.14

วรวุฒิ ดิฉณ์เตชะภณ (2550, บทคัดย่อ) พบว่า หลังจากฝึกอบรมอาชีพมัคคุเทศก์น้อย ตลาดน้ำลำพญา ในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นมัคคุเทศก์ เพศชายและหญิงที่มีระยะเวลาในการประกอบ อาชีพ 3 เดือน ส่วนใหญ่แล้ว มีความสามารถในการสื่อสารภาษาไทยเพียงอย่างเดียว ส่วนเรื่อง การอบรมบุคลิกภาพในการเป็นมัคคุเทศก์น้อย ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ใน ระดับมาก และหลังจากการฝึกอบรมระยะสั้นแล้ว กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความสามารถสูงกว่า ก่อนการเข้ารับการอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อริวัฒน์ เจียวิวรรธน์กุล (2553) ผลการวิจัย พบว่า

1. โมเดลการวัดความสำนึกต่อชุมชนของครู ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การเติมเต็มความต้องการ การเป็นสมาชิก การมีอิทธิพล และการเชื่อมโยงความรู้สึกที่มีร่วมกัน โมเดลการวัดนี้ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามทฤษฎีของ McMillan and Chavis (1986) มีความสอดคล้องกับ ข้อมูลเชิงประจักษ์ จึงเป็น โมเดลการวัดความสำนึกต่อชุมชนของครูที่มีความตรงเชิงโครงสร้าง

2. โมเดลเชิงสาเหตุทุกระดับของความสำนึกต่อชุมชนของครู มีความสอดคล้องกับ ข้อมูลเชิงประจักษ์ ($X^2 = 405.139$, $df = 127$, $X^2/df = 3.19$, $p = 0.000$, $RMSEA = 0.028$, $CFI = 0.983$, $TLI = 0.976$, $SRMR$ [subscript W] = 0.045, $SRMR$ [subscript B] = 0.054) โดยความผูกพันต่อองค์กรมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อความสำนึกต่อชุมชนของครูในระดับสูง ทั้งในระดับบุคคลและในระดับโรงเรียน

พรพักตร์ สุร่าไพนิชิพร (2555, บทคัดย่อ) ผลการวิจัย พบว่า

1. การเกิดขึ้นของการแพทย์พื้นบ้านมี 3 ประการ คือ ประการแรก ความเชื่อในเรื่อง สาเหตุของการเจ็บป่วยของผู้ใช้บริการการแพทย์พื้นบ้าน ที่เชื่อว่าการเจ็บปวดตามเส้น เอ็น กล้ามเนื้อ เกิดจากความไม่สมดุลของร่างกาย เกิดจากการทำงานหนัก ดังนั้น การรักษาเยียวยาอาการ เจ็บปวดดังกล่าวจึงจำเป็นต้องปรับสมดุลของร่างกาย การปรับสมดุลของร่างกายกระทำโดยการยืด ขยายเส้นด้วยการนวดเพื่อให้เส้นเอ็นกลับสู่สภาพเดิม ซึ่งจะช่วยให้สามารถกลับไปทำงานได้ ตามปกติ ประการที่สอง ระบบการดูแลสุขภาพของชุมชน การแพทย์สมัยใหม่เป็นแพทย์กระแสหลักที่ไม่สามารถตอบสนอง การเจ็บป่วยของบุคคลและชุมชนได้ และประการสุดท้าย ได้แก่ ความสัมพันธ์ของชุมชน สมาชิกภายในชุมชนส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน ทำให้มีเครือข่าย ทางสังคมในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เกิดการหาวิธีในการแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพของชุมชน

2. การดำรงอยู่ของการแพทย์พื้นบ้าน มีองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ ประการที่หนึ่ง ความปลอดภัยในการใช้สมุนไพรในการรักษาโรค ประการที่สอง ความสอดคล้องของการแพทย์ พื้นบ้าน กับวิถีการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชน รวมทั้ง ความสอดคล้องกับปัญหาสุขภาพของชุมชน ประการที่สาม ความเชี่ยวชาญของหมอพื้นบ้าน ที่รักษาเฉพาะโรค เส้นและกระดูกได้ อย่างมีประสิทธิภาพและประการที่สี่ ความสัมพันธ์ของ หมอพื้นบ้านกับผู้ป่วยหรือผู้รับบริการ ที่อยู่บนวัฒนธรรมที่เหมือนกันทำให้มีความเป็นกันเองและ ความสัมพันธ์ของเครือญาติในชุมชนทำให้เกิดเป็นเครือข่ายการสนับสนุนการช่วยเหลือและช่วย ตัดสินใจในการเลือกวิธีในการรักษาเยียวยาเมื่อมีการเจ็บป่วย

3. ด้านเงื่อนไขการดำรงอยู่ของการแพทย์พื้นบ้าน มี 4 ประการ ประการที่หนึ่ง รูปแบบ การให้บริการที่สามารถให้บริการได้ง่าย สะดวกมีสถานที่ในการให้บริการ ประการที่สอง การบูรณาการการแพทย์พื้นบ้านกับการแพทย์แผนปัจจุบัน ทำให้ประชาชนสามารถใช้บริการได้ ตามสาเหตุของ การเจ็บป่วย และครอบคลุมการให้บริการทั้งทางกายและทางจิตใจ และการเจ็บป่วย เหนียวแน่นและการเจ็บป่วยเรื้อรัง ประการที่สาม การมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้สามารถผลิต สมุนไพรได้ครบวงจร มียาสมุนไพร ให้บริการแก่ผู้รับบริการ และประการที่สี่ นโยบายด้าน สาธารณสุขของภาครัฐที่สนับสนุนให้ประชาชนพึ่งตนเองโดยใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพ

เบื้องต้น จากผลของการศึกษาวิจัย รัฐบาลควรจัดให้มีการดูแลสุขภาพด้วยการแพทย์พื้นบ้านควบคู่กับการแพทย์แผนปัจจุบันเพื่อเป็นทางเลือกหนึ่งของชุมชนในการดูแลสุขภาพของตนเอง ครอบครัวและชุมชน ที่สอดคล้องกับการเจ็บป่วยและสามารถตอบสนองการเจ็บป่วยของชุมชนได้

ประพันธ์ เหลืองทองนารา (2556, บทคัดย่อ) ผลการวิจัย พบว่า

1. สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนพรหมพิรามวิทยา อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก ในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียด โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากระดับมากที่สุด ไปหาน้อยที่สุด ด้านสูงสุดเป็นด้านการบริหารงานทั่วไป ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านงบประมาณ และด้านการบริหารงานวิชาการ ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาแต่ละด้านในรายชื่อ พบว่า มี 2 ด้าน ที่ค่าเฉลี่ยต่ำกว่า 3.50 ต้องการแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ ด้านการบริการงานวิชาการและด้านบริหารงานบุคคล

2. แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพรหมพิรามวิทยา 3 แนวทาง แนวทางที่ 1 จัดตั้งศูนย์ประสานงานเครือข่ายในชุมชน และสรรหาวิทยากรด้านภูมิปัญญาของท้องถิ่นจัด โครงการ/ กิจกรรมจากแหล่งเรียนรู้ภายนอกจริง แนวทางที่ 2 มอบเข็มเชิดชูเกียรติ มอบ โล่รางวัล และจัดทำเป็นบันทึกบุคคลต้นแบบพร้อมทั้งเผยแพร่บุคคลให้เป็นที่ประจักษ์แก่สังคมตามสื่อรูปแบบต่างพิจารณาความดีความชอบพิเศษ การมอบเงินรางวัลพิเศษ การมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่พิเศษหรือเป็นตัวแทนโรงเรียน แนวทางที่ 3 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมแบบปฏิรูปการเรียนรู้ การจัดทำรูปแบบการศึกษาแบบมีส่วนร่วมโดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐาน: โดยใช้ยุทธศาสตร์ 5 ประสาน 5 ร่วม 5 คุณภาพ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น คือ การพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย การออกแบบการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน แผนและเป้าหมาย นโยบายของชาติด้านการศึกษาและด้านสุขภาพและแผนการพัฒนาจังหวัดสมุทรสาคร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทำให้ผู้วิจัยได้กรอบแนวคิดและวิธีดำเนินการวิจัยดังได้นำเสนอไว้ในบทที่ 1 และบทที่ 3

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัยและพัฒนา (Research and development) 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการศึกษา สำนวณสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนในการดำเนินการขั้นต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบและพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้

การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนนี้ เป็นการนำผลการศึกษา จากขั้นตอนที่ 1 มาใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดของการออกแบบและพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน รวมถึงการตรวจสอบชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

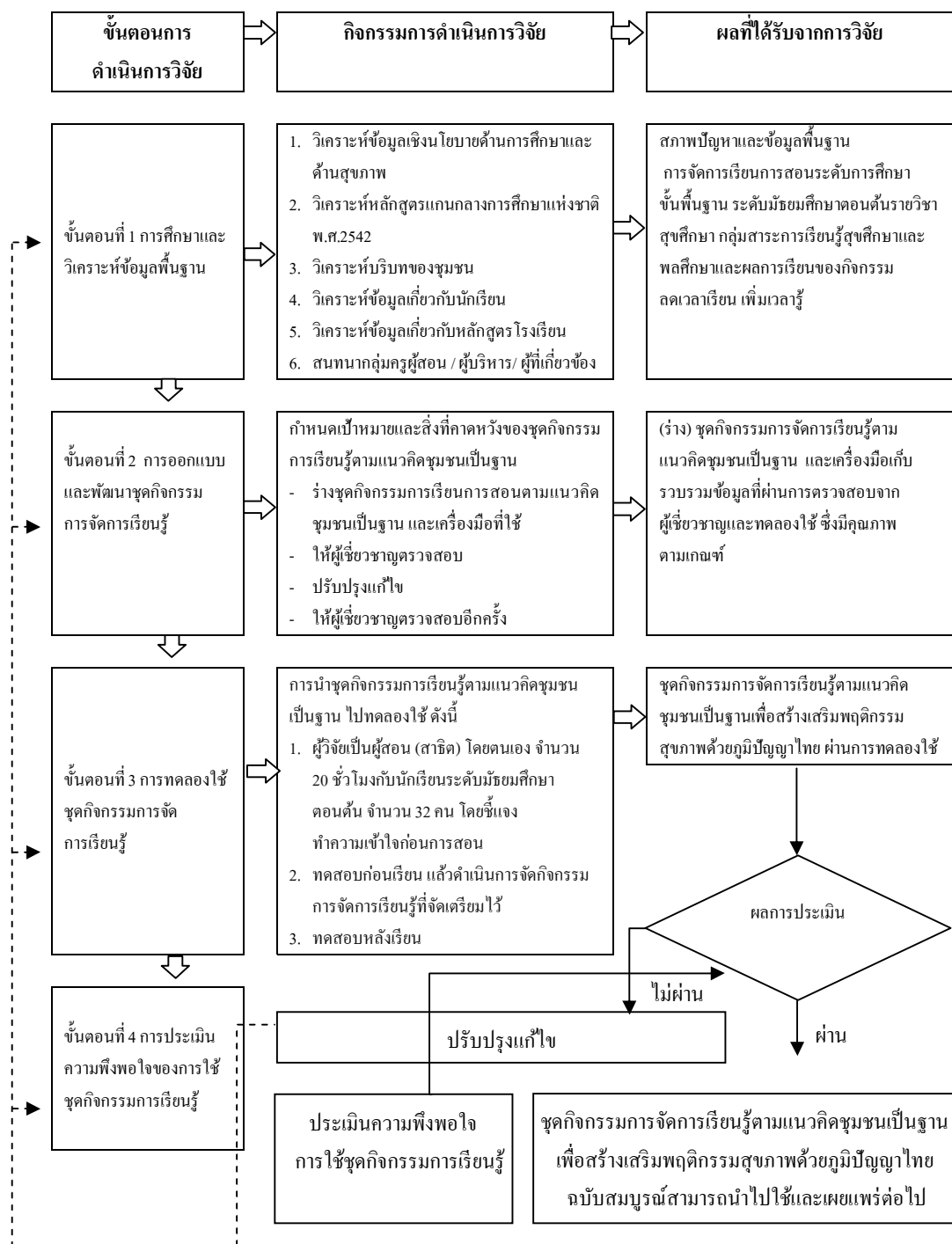
ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้

การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยนำชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน เพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทยไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างเดียว มีการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินความพึงพอใจต่อการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้

การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยประเมินพฤติกรรมสุขภาพด้านความรู้ ด้านเจตคติ และด้านการปฏิบัติ ก่อนและหลังการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ โดยใช้ t-test Dependent

กระบวนการของการวิจัยการพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย มีรายละเอียด ดังนี้

ภาพที่ 13 กรอบขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

กระบวนการของการวิจัยการพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย มีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน

การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนนี้ เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการศึกษา สภาวะสภาพปัญหาและความต้องการของคนในชุมชน เพื่อใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนในการดำเนินการขั้นต่อไป โดยมีรายละเอียด ดังนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายด้านการศึกษา และด้านสุขภาพ
2. เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 จุดเน้นของสถานศึกษากำหนดกรอบการพัฒนาชุดกิจกรรม/ สอบถาม/ รับฟังความคิดเห็นจากคนในชุมชน
3. เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือ การหาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน และจัดลำดับความสำคัญปัญหาและความต้องการของชุมชนเกี่ยวกับสิ่งที่ควรพัฒนา
4. เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียน คือ สำรวจจำนวนนักเรียนที่ต้องการเรียนกิจกรรมชุมนุม,สำรวจความสนใจและความต้องการของนักเรียนว่าต้องการเรียนหัวข้ออะไร
5. เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรสถานศึกษา โดยศึกษาข้อมูลพื้นฐานของหลักสูตรสถานศึกษา จุดเน้นของหลักสูตรสถานศึกษา หลักการรูปแบบวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เนื้อหาสาระและวิธีการสอน การใช้แหล่งเรียนรู้ธรรมชาติที่เป็นที่มาของการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล
6. เพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มครู ผู้สอน/ ผู้บริหาร/ ผู้ที่เกี่ยวข้อง (คนในชุมชน)

วิธีการดำเนินการ

1. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงนโยบายด้านการศึกษา คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2553 ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษาแนวการจัดการเรียนรู้ของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน แนวการจัดการกิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายด้านสุขภาพ คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 แผนพัฒนาสุขภาพฉบับที่ 12 แผนพัฒนาจังหวัดสมุทรสาคร ยุทธศาสตร์สุขภาพดี วิถีชีวิตไทย,แผนพัฒนาสมุนไพรรักษาโรคไทย ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2560-2564) ภูมิปัญญาไทยด้านสุขภาพกับปัจจัยสี่

2. ศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 หลักสูตรสถานศึกษา สำนักงานพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 10 กระทรวงศึกษาธิการ, ศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนของครูและผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

3. ศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน แนวทางการเรียนรู้ที่สร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ประกอบด้วย การจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์, การเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่ม, การเรียนรู้ด้วยการใช้แบบจำลองการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพของเพนเดอร์ ตลอดจนการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนาและศึกษาสำรวจสภาพปัญหาและข้อมูลพื้นฐานบริบทของชุมชน จังหวัดสมุทรสาคร ในด้านต่าง ๆ เช่น สภาพแวดล้อม ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตของประชาชน วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ค่านิยมและความเชื่อของบุคคลในชุมชน จังหวัดสมุทรสาคร

4. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของนักเรียนในปีการศึกษาที่ผ่านมาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ภาคเรียนที่ 1 และ 2 ของปีการศึกษา 2559 โดยดูจากผลสัมฤทธิ์ของกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา, ผลการประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ด้านความรู้ ด้านเจตคติ ด้านการปฏิบัติของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ภาคเรียนที่ 2 ของปีการศึกษา 2560 โดยการใช้แบบทดสอบและแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพความต้องการเรียนของนักเรียน และความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

5. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของหลักสูตรสถานศึกษา จุดเน้นของหลักสูตรสถานศึกษา หลักการรูปแบบวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เนื้อหาสาระและวิธีการสอน การใช้แหล่งเรียนรู้ธรรมชาติที่เป็นที่มาของการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

6. จัดสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครูผู้สอนกิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้, ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา และคนในชุมชนที่เกี่ยวข้อง ในประเด็นคำถามเกี่ยวกับ

6.1 การเลือกใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ในเนื้อหาวิชาที่รับผิดชอบในกลุ่มสาระการเรียนรู้ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สำนักงานพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 10 กระทรวงศึกษาธิการ

6.2 มีแนวทางอย่างไรในการแก้ปัญหาด้านทักษะการคิดและปัญหาที่ต้องเร่งดำเนินการแก้ไขสำหรับนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

6.3 แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วย ภูมิปัญญาไทย ในด้านความรู้ ด้านเจตคติ และด้านการปฏิบัติ

6.4 การวัดและประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อันสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพ ด้วยภูมิปัญญาไทย

6.5 ข้อเสนอแนะจากการสัมภาษณ์ของผู้บริหารและครูผู้สอน

แหล่งข้อมูล ประกอบด้วย

1. แหล่งข้อมูลเอกสาร ประกอบด้วย หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 หลักสูตรสถานศึกษา สำนักงานพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 10 กระทรวงศึกษาธิการ วิเคราะห์หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา วิเคราะห์ แนวการจัดกิจกรรมลดเวลา เรียน เพิ่มเวลารู้ เอกสารข้อมูลพื้นฐานเชิงนโยบาย เป้าหมาย หลักการแนวคิด การจัดการเรียนรู้ที่ ส่งเสริมความสามารถด้านการคิด หลักการ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้โดยใช้ ชุมชนเป็นฐาน หลักการแนวคิดด้านการใช้กระบวนการเรียนรู้ เชิงประสบการณ์ การเรียนรู้แบบ กระบวนการกลุ่ม การเรียนรู้ด้วยการใช้แบบจำลองการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพของเพนเดอร์ ตลอดจนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. แหล่งข้อมูลบุคคล ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและ พลศึกษา นักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สำนักงานพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 10 กระทรวงศึกษาธิการ จังหวัดสมุทรสาคร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560

3. บุคคลในชุมชน ได้แก่ ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ภูมิปัญญาชาวบ้านและองค์กรที่เกี่ยวข้อง **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย**

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรม การเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย มี ดังนี้

1. แบบวิเคราะห์เอกสาร เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสารและ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 1 ฉบับ

2. ประเด็นการสนทนากลุ่มสำหรับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง (Focus group discussion) เกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการในการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย จำนวน 1 ฉบับ

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

1. ศึกษาเอกสารการสร้างแบบวิเคราะห์เอกสาร
2. สร้างแบบวิเคราะห์เอกสาร

3. นำแบบวิเคราะห์เอกสารที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาคุณิณิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและนำไปปรับปรุงแก้ไข

4. นำแบบวิเคราะห์เอกสารที่ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาคุณิณิพนธ์เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร และผู้เชี่ยวชาญด้านวิจัยและประเมินผลการศึกษา โดยใช้แบบประเมินที่มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ของ Likert (Likert five rating scales) เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของแบบวิเคราะห์เอกสาร โดยใช้การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) มีเกณฑ์พิจารณาของ (มาเรียม นิลพันธ์, 2555, หน้า 176)

ระดับคะแนน 5	หมายถึง	มีความเหมาะสมมากที่สุด
ระดับคะแนน 4	หมายถึง	มีความเหมาะสมมาก
ระดับคะแนน 3	หมายถึง	มีความเหมาะสมปานกลาง
ระดับคะแนน 2	หมายถึง	มีความเหมาะสมน้อย
ระดับคะแนน 1	หมายถึง	มีความเหมาะสมน้อยที่สุด

ในการหาคุณภาพด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบวิเคราะห์เอกสารจะพิจารณาจากเกณฑ์ในการแปลความหมายของคะแนนเฉลี่ย (มาเรียม นิลพันธ์, 2555, หน้า 196)

ค่าเฉลี่ย 4.50-5.00	หมายถึง	มีความสอดคล้องมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.50-4.49	หมายถึง	มีความสอดคล้องมาก
ค่าเฉลี่ย 2.50-3.49	หมายถึง	มีความสอดคล้องปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.50-2.49	หมายถึง	มีความสอดคล้องน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00-1.49	หมายถึง	มีความสอดคล้องน้อยที่สุด

เกณฑ์ในการพิจารณาค่าความสอดคล้องต้องมีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน น้อยกว่า 1.00 แสดงว่าข้อความใช้ได้ คือ มีความสอดคล้อง หากมีค่าไม่เป็นไปตามเกณฑ์ดังกล่าวก็ให้ปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้ (มาเรียม นิลพันธ์, 2555, หน้า 179) ซึ่งผลการตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบวิเคราะห์เอกสารจากผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ทุกรายการมีค่าความสอดคล้องระหว่างรายการที่ใช้วิเคราะห์เอกสารกับรายละเอียดที่ศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน $\bar{x} = 5.00$, $SD = 0.00$ ทุกข้อ ซึ่งแสดงว่าแบบวิเคราะห์เอกสารที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีคุณภาพด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) สามารถนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้

หลังจากนั้น ผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขแบบวิเคราะห์ เอกสารเพื่อให้เอกสารมีความสมบูรณ์ก่อนนำไปใช้จริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นเตรียมการ

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่สร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย รวมทั้งการศึกษาริบทของชุมชนจังหวัดสมุทรสาคร
2. สร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบวิเคราะห์เอกสาร ประเด็น

การสนทนากลุ่ม

ขั้นดำเนินการ

1. ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง
2. ติดต่อประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง
3. เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาชั้นพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สำนักงานพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 10 กระทรวงศึกษาธิการ ที่กำลังศึกษาอยู่ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560 จำนวน 30 คน

การวิเคราะห์ผู้เรียน

โดยการทดสอบความรู้ก่อนเรียนเกี่ยวกับความรู้การสร้างเสริมสุขภาพด้านปัจจัยสี่ด้วยภูมิปัญญาไทย โดยการใช้แบบทดสอบปลายเปิด จำนวน 10 คน คะแนนเต็ม 20 คะแนน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย มี ดังนี้

1. แบบวิเคราะห์เอกสารที่ใช้ศึกษาความต้องการในการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย จำนวน 1 ฉบับ
2. ประเด็นการสนทนากลุ่ม กับนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

วิเคราะห์ข้อมูล

1. การคุณภาพของเครื่องมือ โดยอาจารย์ที่ปรึกษาคุณุณิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมตรงตามโครงสร้าง (Construct validity) ความตรงตามเนื้อหา (Content validity) และประเมินความเหมาะสมเชิงโครงสร้างผลการประเมินพิจารณาจากค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ของคะแนนความเหมาะสม/ สอดคล้องของประเด็นในการวิเคราะห์

เอกสาร ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้เกณฑ์ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานไม่เกิน 1.00 ส่วนที่เป็นข้อเสนอแนะนำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

2. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารข้อมูลพื้นฐานเชิงนโยบายการจัดการศึกษา และผลการศึกษา ทั้งสภาพที่คาดหวังและสภาพที่เป็นจริงของการจัดการเรียนการสอนกิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ การจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา การศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดหลักการและทฤษฎีเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย

ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบและพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้

การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนนี้ เป็นการนำผลการศึกษาจากขั้นตอนที่ 1 มาใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดของการออกแบบและพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน รวมถึงการตรวจสอบชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น ดังนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย
2. เพื่อพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย

วิธีการดำเนินการ

ตอนที่ 1 การพัฒนา (ร่าง) ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย โดย

1. สัมภาษณ์ผลที่ได้จากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1
2. สัมภาษณ์ (ร่าง) ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย
3. นำแบบสัมภาษณ์ร่างชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาคุณุณิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและนำไปปรับปรุงแก้ไข
4. การตรวจสอบคุณภาพของร่างชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ประเด็นที่ตรวจสอบ ได้แก่ ความสมเหตุสมผลเชิงทฤษฎี ความเป็นไปได้และความสอดคล้องของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย
5. การจัดสนทนากลุ่ม (Focus group discussion: FGD) จากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน

ผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินและวัดผล ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพ และผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน โดยกำหนดประเด็นในการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion: FGD) เกี่ยวกับเรื่อง องค์ประกอบของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ หลักการ วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล คู่มือการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย

การพัฒนาเครื่องมือในการทดลองและเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

การพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่ง ประกอบด้วย

เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน โดยมีหน่วยการจัดการเรียนรู้ 1 หน่วย 6 กิจกรรมการจัดการเรียนรู้มี จำนวน 20 คาบ ๆ ละ 50 นาที ผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้เรียงลำดับจากง่ายไปยาก โดยวิเคราะห์จากนโยบายด้านการศึกษา นโยบายด้านสุขภาพ คู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแล้วกำหนดแผนของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ดัง

ตารางที่ 4 เนื้อหาและจำนวนคาบที่ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่	เนื้อหา	จำนวนกิจกรรม (คาบ)
1. สุขภาพดี วิถีพอเพียง	ความตระหนักในวิถีชีวิตแห่งความพอเพียง	1
	หลักเศรษฐกิจพอเพียงกับการสร้างเสริมสุขภาพ	1
	แหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติในชุมชน ที่สร้างเสริมสุขภาพด้วยวิถีพอเพียง	1
	สร้างสุขภาพดี ด้วย 8อ.	1
2. สุขภาพกับปัจจัยสี่	ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านปัจจัยสี่กับการสร้างเสริมสุขภาพ	1
	ความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างเสริมสุขภาพกับปัจจัยสี่	1

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่	เนื้อหา	จำนวนกิจกรรม (คาบ)
3. อาหารพื้นบ้านจาก ป่าชายเลน/ สมุนไพรจากอาหาร	หลักการรับประทานอาหารและเครื่องดื่ม ภูมิปัญญาไทยเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ การผลิตและประกอบอาหารและเครื่องดื่ม เพื่อสุขภาพ	2 2
4. เส้นทางสายเกลือ สมุทร	สภาพภูมิศาสตร์สมุทรสาคร/ การทำนาเกลือสมุทรกับการสร้างเสริมสุขภาพ ด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน	2 2
5. เครื่องนุ่งห่มจากสี ย้อมจากพืชผักสมุนไพร และวัตถุดิบจากใน ธรรมชาติ	การเลือกใส่เสื้อผ้าที่ผลิตจากธรรมชาติ การผลิตสีย้อม-ย้อมจากวัสดุธรรมชาติ	2
6. สิบสมุนไพรที่ควรมี ในโรงเรียน	สมุนไพรกับการรักษาโรค สรรพคุณสมุนไพรกับการสร้างเสริมสุขภาพ	2 2
รวม		20

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

ขั้นตอนการพัฒนาและตรวจคุณภาพของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชน
เป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวม
ข้อมูลก่อนการทดลอง ระหว่างการทดลอง และภายหลังที่ได้พัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้
เสร็จสิ้นแล้ว เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 4 ฉบับ ดังนี้

1. แบบทดสอบก่อนเรียน
2. แบบประเมิน ความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติ
3. แบบทดสอบหลังเรียน
4. แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้

เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชน

เป็นฐานในครั้งนี้ ประกอบด้วย คู่มือการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน เพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย เป็นเครื่องมือที่พัฒนาขึ้นเพื่อให้ผู้สอนได้ศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ถูกต้อง ซึ่งมีวิธีดำเนินการสร้างและพัฒนาแบบตรวจสอบ ดังนี้

1. นำข้อมูลพื้นฐานที่ได้ศึกษาวิเคราะห์ในขั้นที่ 1 มาสังเคราะห์ชุดกิจกรรม การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย
2. สภาพที่เป็นอยู่จริงกับสิ่งที่ผู้สอนคาดหวังและต้องการให้เกิดขึ้นในโอกาสของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทยที่ชัดเจน
3. ศึกษาหลักการ ทฤษฎี วิธีการเกี่ยวกับการสร้างคู่มือการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย
4. จัดทำ (ร่าง) คู่มือการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ประกอบด้วย คำนำ คำชี้แจง แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน องค์ประกอบของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ตามชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ และเครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผลเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาคุณุณิพนธ์ และอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม พิจารณาแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา และอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
5. ตรวจสอบคุณภาพของคู่มือการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จากการจัดสนทนากลุ่ม (Focus group discussion: FGD) เพื่อพิจารณาความถูกต้อง เหมาะสมและตรวจสอบความสอดคล้องของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

1. นำชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสม/ สอดคล้องเชิงโครงสร้างของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน โดยใช้แบบประเมินความเหมาะสม/ สอดคล้องเชิงโครงสร้างของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมด้านความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติการ ของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งมี

ลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating scale) ประเมินความเหมาะสม/ สอดคล้อง
 ในประเด็นการกำหนดองค์ประกอบของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ในภาพรวม และองค์ประกอบ
 แต่ละองค์ประกอบ คือ องค์ประกอบเชิงหลักการและวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้
 การวัดและประเมินผล และปัจจัยสนับสนุน การนำชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ไปใช้ การประเมิน
 ความเหมาะสม/ สอดคล้องเชิงโครงสร้าง กำหนดเกณฑ์การพิจารณา (มาเรียม นิลพันธ์, 2555,
 หน้า 179)

ระดับ 5 หมายถึง มีความเหมาะสมมากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึง มีความเหมาะสมมาก

ระดับ 3 หมายถึง มีความเหมาะสมปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง มีความเหมาะสมน้อย

ระดับ 1 หมายถึง มีความเหมาะสมน้อยที่สุด

ในการวิเคราะห์ข้อมูลในการประเมินความเหมาะสม/ สอดคล้องเชิงโครงสร้างของชุด
 กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญแล้วนำมาแปลความหมายตามเกณฑ์ ดังนี้
 (มาเรียม นิลพันธ์, 2555, หน้า 196)

ค่าเฉลี่ย 4.50-5.00 หมายถึง มีความเหมาะสม/ ความสอดคล้องมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50-4.49 หมายถึง มีความเหมาะสม/ ความสอดคล้องมาก

ค่าเฉลี่ย 2.50-3.49 หมายถึง มีความเหมาะสม/ ความสอดคล้องปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50-2.49 หมายถึง มีความเหมาะสม/ ความสอดคล้องน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.49 หมายถึง มีความเหมาะสม/ ความสอดคล้องน้อยที่สุด

เกณฑ์ในการพิจารณาค่าความสอดคล้องต้องมีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป และมีค่า
 เบี่ยงเบนมาตรฐาน น้อยกว่า 1.00 แสดงว่าข้อความใช้ได้

2. การพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบการใช้ชุดกิจกรรม
 การจัดการเรียนรู้ ได้แก่ คู่มือการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ และหน่วยการจัดการเรียนรู้

2.1 ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำราและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางใน
 การสร้างคู่มือการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน และหน่วยการเรียนรู้

2.2 สร้างคู่มือการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ และหน่วยการเรียนรู้ จำนวน
 1 หน่วยการเรียนรู้ ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ใช้สำหรับนักเรียนกิจกรรมลดเวลาเรียน
 เพิ่มเวลารู้ โดยใช้เนื้อหาบูรณาการให้สอดคล้องกับธรรมชาติลักษณะวิชาสุขศึกษา กลุ่มสาระ
 การเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษาและจัดการเรียนการสอน โดยใช้ปัญหาและความต้องการของ
 ชุมชนเป็นสำคัญเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย

2.3 นำคู่มือการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน และหน่วยการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาคุุณิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมเชิงทฤษฎีแล้วนำไปปรับปรุงแก้ไข

2.4 นำคู่มือการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน และหน่วยการเรียนรู้ที่ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาคุุณิพนธ์ เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสม/ สอดคล้องเชิงโครงสร้างของคู่มือการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้

2.5 นำข้อมูลที่รวบรวมจากผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณหาค่าเฉลี่ย ร้อยละ 4.10 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.57 ของคะแนนความเหมาะสมระดับมาก ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้

ผู้วิจัยนำชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน เพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ไปทดลองใช้

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากร คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 10 ที่สนใจเข้าเรียนในกิจกรรมสุขภาพดี วิถีไทยจำนวน 50 คน ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 10 จำนวน 32 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง

แบบแผนการทดลอง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยประยุกต์ใช้แบบแผนการทดลองแบบใช้กลุ่มตัวอย่างเดียว มีการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน (The one group pretest-posttest design) (มาเรียม นิลพันธุ์, 2555, หน้า 144) ดังนี้

ตารางที่ 5 แบบแผนการทดลอง

สอบก่อน	ทดลอง	สอบหลัง
O ₁	X	O ₂

O ₁	หมายถึง	การทดลองก่อนเรียน
X	หมายถึง	การเรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น
O ₂	หมายถึง	การทดสอบหลังเรียน

วิธีดำเนินการทดลอง

ผู้วิจัยนำชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ และเครื่องมือประกอบการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน ได้แก่ คู่มือการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน และหน่วยการเรียนรู้ที่ผ่านการหาคุณภาพ โดยผู้เชี่ยวชาญและปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินความพึงพอใจต่อการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน

วิธีการดำเนินการ

1. ประเมินพฤติกรรมสุขภาพด้านความรู้ ด้านเจตคติ และด้านการปฏิบัติ ก่อนและหลังการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ โดยใช้ t-test dependent
2. ประเมินผลความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

1. นำผลจากการทดลองในขั้นตอนที่ 3 มาเปรียบเทียบ โดยการวัดพฤติกรรมสุขภาพด้านความรู้ ด้านเจตคติ ด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพตามแนวคิดชุมชนด้วยภูมิปัญญาไทย ของนักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับการสอนด้วยชุดกิจกรรม ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น โดยใช้สถิติ t-test for dependent samples
2. สรุปผลความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทยเป็นลักษณะของการวิจัยและพัฒนา (Research and development: R & D) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน 2) การออกแบบและพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ 3) การทดลองใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ 4) การประเมินความพึงพอใจของการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560 เป็นหน่วยการวิเคราะห์ (Unit of analysis)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย โดยสามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. ผลการวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และหลักสูตรสถานศึกษากลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา
2. ผลการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุดกิจกรรมโดยใช้แนวคิดชุมชนเป็นฐาน
3. ผลการศึกษาความต้องการสำหรับนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สอบถามความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและสรุปผลดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

ผลการวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา

จากการวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ได้กล่าวถึงเป้าหมายของการจัดการเรียนการสอนสุขศึกษาและพลศึกษา ดังนี้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษามุ่งหวังให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย โดยเน้นการเชื่อมโยงความรู้กับกระบวนการมีทักษะสำคัญในการค้นคว้าและสร้างองค์ความรู้ โดยใช้กระบวนการต่าง ๆ ในการสืบเสาะหาความรู้ และ

การแก้ปัญหาที่หลากหลาย มีการทำกิจกรรมด้วยการลงมือปฏิบัติจริงอย่างหลากหลาย มีความคิด เป็นมีเหตุมีผล มีทักษะในการค้นคว้าหาความรู้ มีความสามารถในการแก้ไขปัญหา อย่างเป็นระบบ มีความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติและเทคโนโลยีที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น สามารถนำความรู้ไปใช้ อย่างมีเหตุผล สร้างสรรค์ และมีคุณธรรม ดังนั้น เพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ พัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานมาใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้ระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยเนื้อหาสาระของชุดกิจกรรมนี้ ได้จัดทำขึ้นให้สอดคล้อง กับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อให้แก่นักเรียนบรรลุมาตรฐาน และตัวชี้วัดในสาระที่ 2 ชีวิตและครอบครัวมาตรฐาน พ 2.1 เข้าใจและเห็นคุณค่าตนเอง ครอบครัวมี ทักษะในการดำเนินชีวิตสาระที่ 4 การสร้างเสริมสุขภาพ สมรรถภาพและการป้องกัน โรคมาตรฐาน พ 4.1 เห็นคุณค่าและมีทักษะในการสร้างเสริมสุขภาพ การดำรงสุขภาพ การป้องกันโรค สาระที่ 5 ความปลอดภัยในชีวิตมาตรฐาน พ 5.1 ป้องกันและหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยง พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ และผู้วิจัยพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเป้าหมายการจัดกิจกรรมเพิ่มเวลาให้ผู้เรียน มีความสุขกับการเรียนรู้กับกิจกรรมพัฒนาสุขภาพกิจกรรมพัฒนาสมองกิจกรรมพัฒนาจิตใจ กิจกรรมพัฒนาทักษะการปฏิบัติให้ผู้เรียนเข้าใจการสร้างเสริมสุขภาพด้านปัจจัยสี่ด้วยภูมิปัญญา ไทยจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน โดยมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายตามความสนใจ ของผู้เรียน ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้ตามสภาพจริง ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ทั้งเชิญปราชญ์ชาวบ้าน วิทยากรมาบรรยายแนะนำ และให้ผู้เรียนไปสำรวจแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนจริงเกี่ยวกับ สิบสมุนไพรที่ควรมีในโรงเรียน อาหารพื้นบ้าน การนำทรัพยากรจากสภาพแวดล้อมมาเกลือสมุทร การนำสีจากแหล่งพืชป่าชายเลนมาย้อมผ้า มีการวัดผลและประเมินผลตามสภาพจริง ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ มีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ทั้งก่อนและหลังเรียน เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงและ พัฒนาการเรียนรู้ ตลอดจนนำไปใช้ปรับปรุงและแก้ปัญหานักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามเกณฑ์ที่กำหนด

ผลการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน (โดยใช้แหล่งเรียนรู้-ป่าชายเลนและสภาพแวดล้อมในจังหวัด สมุทรสาคร) จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับการพัฒนาชุดกิจกรรม ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน พบว่า การสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มี ประสิทธิภาพ

1. การประยุกต์ทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยคำนึงถึงความต้องการความถนัด และความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ

2. การยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ศึกษา ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง
3. การใช้สื่อประสมที่มีความหลากหลายเข้ามาช่วยเป็นสื่อในการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจในบทเรียนมากยิ่งขึ้น
4. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน โดยการนำเอากระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มาใช้ในการเปิดโอกาสให้ครูและนักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน
5. การจัดสภาพการเรียนรู้ โดยยึดหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ มีการเสริมแรงให้กับผู้เรียน และให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ไปทีละขั้นตอนตามความสามารถและความสนใจของผู้เรียน สำหรับแนวคิดชุมชนเป็นฐานใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าแหล่งเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นบุคคล สถานที่ สถาบัน องค์กร ตลอดจนทั้งวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและวัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนความเชื่อที่จัดขึ้นในชุมชนที่มีคุณค่าเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน สิ่งเหล่านั้นถ้าครูผู้สอนรู้จักสำรวจ แสวงหา นำมาใช้ในโรงเรียนและนำนักเรียนออกไปสัมผัสกับสภาพจริงของแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเหล่านั้นด้วยตัวนักเรียนเองแล้วย่อมจะเพิ่มพูนประสบการณ์ตรงให้แก่ นักเรียนมากยิ่งขึ้น ทั้งยังทำให้บทเรียนน่าเรียนอีกด้วยเพราะผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและยังสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น สิ่งเหล่านั้นครูผู้สอนสามารถนำไปประกอบการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพต่อนักเรียนได้

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย พบว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานแหล่งการเรียนรู้ สามารถพัฒนาการเรียนรู้และสร้างทักษะทางสุขศึกษาและพลศึกษา ซึ่งเป็นศาสตร์ขั้นพื้นฐาน ทำให้นักเรียนได้รับผลการเรียนรู้และทักษะสูงขึ้น เนื่องจากชุดกิจกรรมการเรียนรู้จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการเรียนรู้ ช่วยให้ผู้เรียนสนใจในบทเรียนมากยิ่งขึ้น เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความสามารถของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ เน้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และปฏิบัติจริง โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน โดยใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ (ป่าชายเลนและสภาพแวดล้อมในจังหวัดสมุทรสาคร) เพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ใช้เป็นสื่อที่มุ่งเน้นให้นักเรียนมีบทบาทสำคัญในการฝึกทักษะด้วยตนเอง มีกิจกรรมที่หลากหลายทั้งกิจกรรมเดี่ยวและกิจกรรมกลุ่ม เพื่อฝึกให้นักเรียนรู้จักบทบาทของตนเองในการปฏิบัติตนระหว่างที่มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ชุดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นนั้น ประกอบด้วย ชื่อกิจกรรม คำชี้แจงสำหรับครูผู้สอน คำชี้แจงสำหรับผู้เรียน

สาระสำคัญ/ จุดประสงค์ ใ้บความรู้/ ใ้บกิจกรรม แบบทดสอบก่อน-หลังเรียน แผนการจัดการเรียนรู้ ภายในชุดกิจกรรมมีคำชี้แจงที่สั้นกระชับและชัดเจน เรียงลำดับเนื้อหาจากง่ายไปยาก มีรูปแบบที่หลากหลาย สีสันสดใส โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน หรือป้าชายเลนและสภาพแวดล้อม ในจังหวัดสมุทรสาครมาเป็นบทเรียนในเรื่องการพัฒนาสุขภาพในชุมชนเพื่อสร้างเสริมทักษะใ้กับนักเรียนมีความรู้ รู้จักรัก และหวงแหนป้าชายเลนและสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเอง และสามารถบอกวิธีการอนุรักษ์ป้าชายเลนและสภาพแวดล้อมในสมุทรสาครใ้ยั่งยืน โดยมีขั้นตอนในการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน ดังนี้

1. ศึกษาความต้องการลักษณะของชุดกิจกรรม
2. สร้างและออกแบบชุดกิจกรรม
3. นำชุดกิจกรรมที่พัฒนาแล้วไปทดลองใ้
4. ประเมินและแก้ไขชุดกิจกรรมเพื่อเผยแพร่ต่อไป

ผลการศึกษาความต้องการของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษา

ตอนต้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาความต้องการของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษาได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลข้อมูลด้วยการสอบถามกับนักเรียนระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 32 คน โดยวิเคราะห์ข้อมูลจาก 1) สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 2) สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบ ขอบข่ายเนื้อหา 3) ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ ดังนี้

1. การจั้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ใ้กับนักเรียนในปัจจุบันมีความจำเป็นหรือไม่ พบว่าผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกัน ดังตัวอย่างการสนทนา การจั้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ใ้กับนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นเรื่องทีนักเรียนควรจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจอย่างดี เพราะแนวนโยบายทางการศึกษาได้มุ่งเน้น เรื่องการเชื่อมโยงความรู้กับกระบวนการ มีทักษะสำคัญในการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทยด้วยการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ใ้กระบวนการต่าง ๆ ในการสืบเสาะหาความรู้ และการแก้ปัญหาทีหลากหลาย มีการทำกิจกรรมด้วยการลงมือปฏิบัติจริงอย่างหลากหลาย มีความคิดเป็นเหตุเป็นผล มีทักษะในการค้นคว้าหาความรู้ มีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ มีความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติและเทคโนโลยีทีมนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นสามารถนำความรู้ไปใ้ได้อย่างมีเหตุผล สร้างสรรค์ มีคุณธรรม จริยธรรม การทำงานเป็นทีม และการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดีมีความสุข ซึ่งในปัจจุบันนักเรียนมีพื้นฐานของการใ้ชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบัน

เป็นอย่างมาก ที่สำคัญหากยังไม่มีความสามารถในด้านนี้ก็เป็นเรื่องที่ทำให้นักเรียนอยู่ในสังคมนี้ยาก ดังนั้น เพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์กล่าว ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย มาใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้ โดยเนื้อหาสาระของชุดกิจกรรมนี้ ได้จัดทำขึ้นให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แกนกลางและชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้สถานศึกษา เพื่อให้นักเรียนบรรลุมาตรฐานและตัวชี้วัดในความเข้าใจการสร้างพัฒนาสุขภาพด้านปัจจัยสี่ โดยใช้แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนและท้องถิ่นของจังหวัดสมุทรสาคร ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการดูแลสุขภาพ มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงและมีระบบการสื่อสารสิ่งที่ได้เรียนรู้ได้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์สามารถเข้าใจความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ท้องถิ่น นำความรู้ไปใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืนโดยมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายตามความสนใจของผู้เรียนและกลุ่มสาระการเรียนรู้ เห็นด้วยอย่างยิ่งกับการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย เนื่องจากในการพัฒนานักเรียนปัจจุบันนี้ มุ่งเน้นแต่จะพัฒนาและส่งเสริมในเรื่องวิชาการแต่เพียงอย่างเดียว ดังนั้น นักเรียนจะเก่งและเรียนรู้ในด้านวิชาการมากกว่าการได้รู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่น และการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีแต่การแข่งขันในการพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพ สมควรที่จะต้องเร่งพัฒนาอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการพัฒนาหรือส่งเสริมให้กับนักเรียนในด้านการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทยจากการนำสภาพแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัวมาจัดการเรียนรู้ให้เพิ่มขึ้น

2. องค์ประกอบของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ควรมีอะไรบ้าง พบว่า กลุ่มทดลองมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ควรประกอบด้วยอย่างน้อย 8 รายการ ได้แก่ ความเป็นมา แนวคิดสำคัญของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ โครงสร้าง/ จุดมุ่งหมายของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ เนื้อหาสาระของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ เทคนิค/ วิธีการ/ ระยะเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและอุปกรณ์ประกอบการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ดังตัวอย่างการสนทนา องค์ประกอบของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เป็นหัวใจหลักของการจัดทำชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ สิ่งที่น่าสนใจในการสร้างชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยทั่วไป ประกอบด้วย ความเป็นมาของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้หรือหลักการและเหตุผล จุดประสงค์ของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ เนื้อหาสาระ กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ สื่ออุปกรณ์ต่าง ๆ และการวัดและประเมินผล ซึ่งแต่ละองค์ประกอบต้องมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องและเชื่อมโยงกัน ซึ่งองค์ประกอบที่กล่าวมาจะต้องครอบคลุมและเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนด้วย สำหรับหัวข้อแรกควรใช้เหตุผลและความเป็นมาของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ หลักการของชุดกิจกรรม

การจัดการเรียนรู้ จุดมุ่งหมายของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ควรเขียนให้เรียงตามลำดับ ความสำคัญของแต่ละข้อ ส่วน โครงสร้างชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ให้ระบุในด้านขอบข่าย ของเนื้อหาสาระ และระยะเวลาให้ชัดเจน เทคนิควิธีการหรือกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นควรมี ความหลากหลายไม่ยุ่งยากซับซ้อนมากเกินไป ควรเป็นกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียน ได้ฝึกปฏิบัติ ให้มาก สำหรับองค์ประกอบอื่น ๆ ตามความเหมาะสม

3. ลักษณะของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่จัดขึ้นควรมีลักษณะเด่นอย่างไร พบว่า ผู้สันทนากลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ควรเป็นชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชน เป็นฐาน ในกลุ่มผู้เรียนที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เน้นการฝึกปฏิบัติจริงตามหัวข้อต่าง ๆ เพื่อสร้าง เสริมพฤติกรรมสุขภาพของผู้เรียนด้วยภูมิปัญญาไทย ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ใช้พัฒนา การเรียนรู้สามารถนำไปใช้ได้จริง และเป็นชุดกิจกรรมที่นำกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการมาใช้ใน กระบวนการเรียนรู้ ควรมีระยะเวลาที่ต่อเนื่องในการจัดการเรียนรู้ ตัวอย่างการสนทนา ลักษณะ ของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ควรใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาผู้เรียนทุกคน สามารถ และมีโอกาสในการเข้าร่วมการเรียนรู้ และพัฒนาไปพร้อม ๆ กันได้ ซึ่งปกตินักเรียน จะไม่มีโอกาสได้เข้ารับการเรียนรู้ใด ๆ นอกเหนือจากสิ่งที่สถานการศึกษากำหนดเป็นนโยบาย ของสถานศึกษาที่นักเรียนจะต้องเรียนรู้เท่านั้น การเรียนรู้ควรเน้นการฝึกปฏิบัติที่สามารถนำไป ประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการนำกระบวนการวิจัยมาใช้ ในชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เป็นเรื่องที่ดี เพื่อผู้เรียนจะได้สร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วย ภูมิปัญญาไทยตามกระบวนการอย่างเป็นขั้นตอน ทำให้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้มีลักษณะที่ โดดเด่นมากขึ้น เท่าที่พิจารณาลักษณะของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน เพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ควรเป็นชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนั้น นักเรียนจะต้องเรียนรู้และฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อให้เห็นปัญหาและ หาทางแก้ไข ปรับไปเรื่อย ๆ ในการนำแนวคิดชุมชนเป็นฐาน มาใช้จะช่วยให้ผู้เรียนต้องมีการวางแผนการฝึกปฏิบัติ ซึ่งจะต้องมีการตรวจสอบผลสะท้อนกลับจากชุมชน เพื่อหาทางที่ดีที่สุด และการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน เป็นเรื่องที่น่าปฏิบัติเนื่องจาก เป็นพลังสำคัญที่จะช่วยยกระดับคุณภาพของนักเรียนให้สูงขึ้นได้ ทำให้นักเรียนมีทิศทางเดียวกัน ในการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ลักษณะของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ เป็นชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพ ด้วยภูมิปัญญาไทย ที่นำกระบวนการวิจัยและพัฒนามาใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ เพราะปกติ การจัดการเรียนรู้ไม่ได้นำไปปฏิบัติหรือนำไปใช้ ขาดการตรวจสอบ ทบทวน ถ้านำกระบวนการ PDCA มาใช้ น่าจะได้ข้อค้นพบสิ่งใหม่ ๆ ว่าจะเป็นไปได้เพียงใด

4. จุดมุ่งหมายของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ควรมุ่งเน้นการพัฒนาในด้านใดบ้าง พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ควรมุ่งเน้นจุดหมายของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ครอบคลุม 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านการฝึกปฏิบัติระหว่างการจัดการเรียนรู้ และด้านเจตคติ ตามลำดับความสำคัญ และมีการกำหนดน้ำหนัก ได้แก่ การสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย สัดส่วนร้อยละ 20 การพัฒนาความรู้ความเข้าใจ สัดส่วนร้อยละ 30 และการพัฒนาการฝึกปฏิบัติระหว่างการจัดการเรียนรู้ ร้อยละ 50 จุดมุ่งหมายของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ควรครอบคลุมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านความรู้ ความเข้าใจ ด้านการนำไปปฏิบัติ และด้านเจตคติ ตามที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ในเอกสารเห็นว่า ครอบคลุมดีแล้ว แต่ควรจัดอันดับความสำคัญก่อนหลังให้สอดคล้องกับเนื้อหา

5. ระยะเวลาในการจัดการเรียนรู้ พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันคือ ระยะเวลาในการจัดการเรียนรู้ ควรเป็นไปตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย แต่อย่างน้อยไม่ควรมากกว่า 3 วัน หรือไม่น้อยกว่า 1 วัน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ดังตัวอย่างการสนทนา เห็นว่า ระยะเวลาในการจัดการเรียนรู้ควรแบ่งเป็นระยะ ๆ ถ้าจัดการเรียนรู้ติดต่อกันเกินไปเกรงว่าผู้เรียนจะรับไม่ทัน รู้แต่ไม่สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้ และเรื่องการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทยก็เป็นเรื่องยากระยะแรก เป็นการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการควบคู่ทั้งทฤษฎีและฝึกปฏิบัติระหว่างทำกิจกรรม แต่ไม่ควรติดต่อกันเพราะจะทำให้หนักเรียนรู้สึกเบื่อหน่ายได้ ประมาณสัปดาห์ละ 1 วัน น่าจะเหมาะสม เห็นด้วยกับหลาย ๆ ท่านกับการจัดการเรียนรู้ที่แบ่งเป็นภาคทฤษฎี 1 ชั่วโมง และภาคปฏิบัติ 2 ชั่วโมง เนื่องจากเคยจัดชุดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับนักเรียนติดต่อกัน 2 วัน ปรากฏว่านักเรียนไม่ได้นำความรู้ไปใช้เลย อยากให้จัดเป็นการให้ความรู้ที่เพียงพอเพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย เป็นทฤษฎีผสม Workshop ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้นี้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

6. เนื้อหาที่จำเป็นในชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้หลัก ๆ ควร ประกอบด้วย อะไรบ้าง จำแนกเป็น 3 ด้าน พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกัน สรุป ดังนี้

6.1 ด้านเจตคติ ได้แก่ การตระหนักและเห็นคุณค่าและความสำคัญประโยชน์และคุณค่าของการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย

6.2 ด้านความรู้ความเข้าใจ ได้แก่ ความรู้พื้นฐานในการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน วิธีการพัฒนาตนเอง และการวัดและประเมินผล

6.3 ด้านการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ การฝึกปฏิบัติในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย และการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง

ดังตัวอย่างการสนทนาประกอบ ดังนี้

เนื้อหาที่จำเป็นของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน เพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ที่จัดทำเป็นชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้นี้ ควรจัดเนื้อหาให้ครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน ตามจุดมุ่งหมายของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ในด้านเจตคติควรมีเนื้อหาในด้านการตระหนักและเห็นคุณค่าและความสำคัญของการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ประโยชน์และคุณค่าทางด้านความรู้ความเข้าใจควรมีเนื้อหาในด้านความรู้พื้นฐานการเรียนรู้การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย และแผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ตามข้อมูลพื้นฐาน แต่อย่างไรก็ตาม เนื้อหาไม่ควรมากเกินไปควรสกัดให้สั้น ได้ใจความและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ส่วนเนื้อหาด้านการปฏิบัติการสอนน่าจะมีกิจกรรมสำคัญ ๆ คือ การปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนมีส่วนร่วม และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง มีการประเมินผลตามแผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย อย่างเหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน ดังนั้น จึงมีข้อเสนอความคิดว่า ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ต้องมีเนื้อหาสำคัญ ๆ คือ เรื่องความรู้พื้นฐานในการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย เช่น ความหมาย ประเภท ลักษณะของพฤติกรรมต่าง ๆ กระบวนการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ตามขั้นตอนอย่างไร และวิธีการเรียนการสอนหรือเทคนิคที่จะสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย มีการวัดและประเมินผลด้านสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย และแผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานตามข้อมูลพื้นฐานซึ่งเท่าที่ทราบนักเรียนยังไม่ทราบลึกซึ้งนัก และควรมีการฝึกปฏิบัติในกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน และประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ก่อนการนำไปใช้จริงเพื่อจะได้ทราบถึงความสามารถของผู้เรียน และประเมินเพื่อจะได้ทราบถึงความสามารถหลังจากการเรียนรู้ว่านำไปใช้ได้จริงหรือไม่อย่างไร ตามที่ผู้วิจัยเสนอไว้ในข้อมูลพื้นฐานก็เป็นขั้นตอนตามความยากง่าย

7. กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ควรจะใช้วิธีการใดบ้าง พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันว่า กิจกรรมควรจะเป็นในเรื่องของ เทคนิควิธีการที่เน้นผู้เรียนเข้ารับการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเป็นสำคัญ ควรมีความหลากหลายและเน้นการนำไปใช้ได้จริง

สามารถใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างปกติ โดยให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของชุดกิจกรรม การจัดการเรียนรู้ เนื้อหาและเวลาของกิจกรรม เช่น การฝึกปฏิบัติกิจกรรมระหว่างการจัดการเรียนรู้ การศึกษาด้วยตนเอง การสาธิต การศึกษารายกรณี การระดมความคิดเห็น การอภิปรายกลุ่มย่อย การปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันจากการบอกเล่าประสบการณ์และการนำเสนอผลงาน ดังตัวอย่าง การสนทนา กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานควรหลากหลาย และเน้น ผู้รับการจัดการเรียนรู้เป็นศูนย์กลาง ต้องผ่านการให้เรียนรู้ด้วยตนเองหรือการบรรยายจากวิทยากร หรือศึกษาจากเอกสาร สื่อต่าง ๆ กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ควรมีในชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ เช่น การจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์โดยศึกษาแนวปฏิบัติที่ส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญา ไทย ที่ประสบความสำเร็จ ที่สามารถเห็นผลได้จริงจากการจัดการเรียนรู้ทำให้เกิดเจตคติที่ดี และเป็น การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นการได้เห็นของจริง การประชุมเชิงปฏิบัติการในระยะเวลา 1-2 วัน ที่ว่ามีกิจกรรมหลากหลาย เช่น การศึกษาด้วยตนเอง การศึกษารายกรณี การระดมสมอง ความคิดเห็น การอภิปรายกลุ่มย่อย การสาธิตตามความเหมาะสมของเนื้อหา ส่วนกิจกรรม การจัดการเรียนรู้ในการฝึกปฏิบัติและนำเสนอผลงาน เป็นการปฏิบัติจริงในสถานศึกษา เพื่อจะได้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน จากการพิจารณากิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ได้จากข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ การศึกษาด้วยตนเอง การสาธิต การศึกษารายกรณี การระดมความคิดเห็น การอภิปราย กลุ่มย่อย การปฏิบัติจริงจากประสบการณ์เรื่องเล่าของผู้เรียน และการนำเสนอผลงานเห็นว่า มีความเหมาะสมดีแล้ว แต่ควรพิจารณาว่าบางอย่างอาจจำกัดด้วยเวลา คือ ใช้เวลาค่อนข้างมาก จะบริหารจัดการเวลาอย่างไรให้เหมาะสม ควรมีการทำตารางเสนอให้ชัดเจนในแต่ละ หน่วยการเรียนรู้จะดีมากยิ่งขึ้น

8. สื่อที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ควรเป็นประเภทใดบ้าง พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม มีความเห็นสอดคล้องกันว่า สื่อที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ควรใช้ทั้ง 3 ประเภท ได้แก่ วัสดุ อุปกรณ์ เทคนิควิธีการ และแหล่งเรียนรู้เพิ่มเติมในท้องถิ่นสมุทรสาครให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายและ เนื้อหา ดังตัวอย่างการสนทนา สื่อที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ควรประกอบกันทั้ง 3 ประเภท ได้แก่ วัสดุ อุปกรณ์ เทคนิควิธีการ และแหล่งเรียนรู้เพิ่มเติม ในท้องถิ่นสมุทรสาคร เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน สภาพแวดล้อมในชุมชน Website ต่าง ๆ หรือแหล่งเรียนรู้ที่ทันสมัย จะใช้สื่อประเภทใดนั้น ควรพิจารณาว่าสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและเนื้อหาของการจัดการเรียนรู้อย่างไร แต่ถึงอย่างไร อยากให้เห็นสื่อธรรมชาติจากปราชญ์ในชุมชน และเทคนิควิธีการจริงจากผู้รู้ให้มาก เพื่อผู้เรียน จะได้นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วย เช่น สอนเทคนิคแบบลงมือปฏิบัติจริงการเรียนรู้ ด้วยการกระทำ และแบบบทบาทสมมุติด้วยการใช้สื่อต่าง ๆ ประกอบการฝึกไปพร้อม ๆ กัน น่าจะเหมาะสม เห็นด้วยควรใช้ทั้ง 3 ประเภท ได้แก่ วัสดุ อุปกรณ์ เทคนิควิธีการและ

แหล่งการเรียนรู้เพิ่มเติมในท้องถิ่นสมุทรสาครให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายและเนื้อหาตามชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แต่ต้องเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนด้วยว่ามีความพร้อมมากน้อยเพียงใด เช่น เรื่องแบบลงมือปฏิบัติจริงการเรียนรู้ด้วยการกระทำผู้เรียนอาจไม่ชำนาญและการใช้เทคโนโลยี บางครั้งผู้สูงวัยก็ตามไม่ทัน วิธีการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ควรใช้วิธีใดและเครื่องมือชนิดใดและช่วงระยะเวลาในการวัดและประเมินผล พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันว่าการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ด้านเจตคติและด้านความรู้ความเข้าใจ ควรใช้การวัดประเมินผลก่อนและหลังการเรียนรู้ ในด้านการฝึกปฏิบัติระหว่างกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ใช้การประเมินหลังการจัดการเรียนรู้เทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดเครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ ด้านความรู้ความเข้าใจ ใช้แบบทดสอบวัดความรู้ความเข้าใจ ด้านเจตคติ ใช้แบบประเมินเจตคติ และด้านการฝึกปฏิบัติระหว่างการจัดการกิจกรรม ใช้แบบประเมินจากใบกิจกรรม

ดังตัวอย่างการสนทนา

การวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ตามชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้นี้ น่าจะครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านการฝึกปฏิบัติระหว่างจัดการกิจกรรม และด้านเจตคติ ซึ่งด้านเจตคติและด้านความรู้ความเข้าใจควรวัดและประเมินในช่วงระยะเวลาก่อนและหลังการเรียนรู้ ส่วนด้านการฝึกปฏิบัติระหว่างการจัดการกิจกรรมใช้การประเมินหลังการจัดการเรียนรู้เทียบกับเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนด เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ ด้านความรู้ความเข้าใจใช้แบบทดสอบวัดความรู้ความเข้าใจ ด้านการฝึกปฏิบัติระหว่างการจัดการกิจกรรม ใช้แบบประเมินจากใบกิจกรรม และด้านเจตคติน่าจะใช้แบบประเมินเจตคติ การประเมินความรู้ความเข้าใจ ควรใช้แบบทดสอบการประเมินการฝึกปฏิบัติควรใช้แบบประเมิน และการประเมินด้านเจตคติควรใช้แบบประเมินเจตคติ ซึ่งทำการประเมินก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ ส่วนการประเมินการฝึกปฏิบัติระหว่างจัดการกิจกรรมนั้น ควรประเมินหลังการฝึกการอบรมน่าจะเหมาะสมกว่าและเทียบกับเกณฑ์ว่าจะให้ผ่านร้อยละ เท่าไรหรืออยู่ในระดับไหน

9. การประเมินชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ควรเก็บรวบรวมข้อมูลจากใครบ้าง พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันว่าการประเมินชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ควรประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม อาจารย์ที่ปรึกษา วิทยากร ทั้งนี้อาจเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากคณะวิทยากรและผู้เรียนเพิ่มเติมได้ ดังตัวอย่างการสนทนา การประเมินชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ควรเก็บข้อมูลจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคน โดยเก็บข้อมูลความพึงพอใจการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ เอกสารประกอบชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ สื่อการจัดการเรียนรู้ วิทยากร กระบวนการวัดและประเมินผล ความรู้ที่ได้รับ การนำความรู้ไปใช้กับทั้งตนเองและชุมชน ซึ่งคิดว่าน่าจะครอบคลุมตามการประเมิน

ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้พอควร เห็นว่าน่าจะต้องประเมินในด้านความพึงพอใจการใช้ชุดกิจกรรม และผลการใช้ชุดกิจกรรมตามรายละเอียดที่กล่าวมาข้างต้น

10. เกณฑ์การประเมินชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนามีความเห็นสอดคล้องกันว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเห็นว่า เกณฑ์การประเมินชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ด้านเจตคติเห็นว่า ควรอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.00 ขึ้นไป จึงถือว่าผ่านเกณฑ์ ส่วนด้านความรู้ความเข้าใจ ควรผ่านอย่างน้อยร้อยละ 60 ของคะแนนเต็ม ด้านการฝึกปฏิบัติระหว่างการจัดกิจกรรม ควรมีผลการประเมินอยู่ในระดับดี หรือผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม จึงจะถือว่าผ่านชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ดังตัวอย่างการสนทนา สำหรับเกณฑ์การประเมินชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทยนั้น มีความเห็นว่าการประเมินด้านเจตคติ เห็นว่าควรอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.00 ขึ้นไป จึงถือว่าผ่านเกณฑ์ว่ามีเจตคติที่ดี เนื่องจากเรื่องการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทยเป็นเรื่องที่ยากพอควรผ่านที่ร้อยละ 60 น่าจะพอ ส่วนด้านการฝึกปฏิบัติระหว่างจัดกิจกรรม ควรมีผลการประเมินที่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม แต่อย่างไรก็สามารถปรับลดได้ตามความเหมาะสม เกณฑ์การประเมินที่เหมาะสมในระยะแรก ๆ น่าจะตั้งไว้ไม่สูงมากนักเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้นักเรียน ถ้าตั้งไว้สูงมากก็จะทำให้เกิดการท้อแท้ได้ เพราะการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ถึงแม้จะไม่ใช่ว่าเรื่องยากแต่ก็ไม่ง่ายนัก เห็นว่าการประเมินด้านเจตคติเห็นว่าควรอยู่ในระดับมากค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.00 ขึ้นไป จึงถือว่าผ่านเกณฑ์ว่ามีเจตคติที่ดีเห็นด้วย ส่วนด้านความรู้ความเข้าใจควรผ่านอย่างน้อยร้อยละ 60-70 ของคะแนนเต็ม ถ้าลองปรับดู ส่วนด้านการฝึกปฏิบัติระหว่างการจัดกิจกรรม ควรมีผลการประเมินในระดับดี หรือผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม ถ้าร้อยละ 80 อาจจะสูงเกินไปสำหรับนักเรียน เพราะอาจทำให้นักเรียนเกิดความเครียดแทนความกระตือรือร้นได้ ถ้าเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ส่งตัวแทนก็อาจตั้งไว้สูงได้ เพราะเป็นกลุ่มนักเรียนที่มีพื้นฐานดีมีความพร้อมพอควร

ผลการออกแบบและพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้

ผลการออกแบบชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานผู้วิจัยได้ออกแบบโดยมีหน่วยการจัดการเรียนรู้ 1 หน่วย 6 กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ มีจำนวน 20 คาบ ๆ ละ 50 นาที และกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้เรียงลำดับจากง่ายไปยากโดยวิเคราะห์จากนโยบายด้านการศึกษา นโยบายด้านสุขภาพ คู่มือการจัดการกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแล้วกำหนดแผนของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ดังนี้

ตารางที่ 6 เนื้อหาและจำนวนคาบที่ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่	เนื้อหากิจกรรมการเรียนรู้	จำนวนกิจกรรม (คาบ)
1. สุขภาพดี วิถีพอเพียง	ความตระหนักในวิถีชีวิตแห่งความพอเพียง	1
	หลักเศรษฐกิจพอเพียงกับการสร้างเสริมสุขภาพ	1
	แหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติในชุมชน ที่สร้างเสริมสุขภาพด้วยวิถีพอเพียง	1
	สร้างสุขภาพดี ด้วย 8อ.	1
2. สุขภาพกับปัจจัยสี่	ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านปัจจัยสี่กับการสร้างเสริม สุขภาพ	1
	ความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างเสริมสุขภาพกับ ปัจจัยสี่	1
3. อาหารพื้นบ้านจาก ป่าชายเลน/ สมุนไพร จากอาหาร	หลักการรับประทานอาหารและเครื่องดื่ม	2
	ภูมิปัญญาไทยเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ การผลิตและประกอบอาหารและเครื่องดื่ม เพื่อสุขภาพ	2
4. เส้นทางสายเกลือ สมุทร	สภาพภูมิศาสตร์สมุทรสาคร/ การทำนาเกลือสมุทร กับการสร้างเสริมสุขภาพ	2
	ด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน	2
5. เครื่องนุ่งห่มจากสี ย้อมจากพืชผักสมุนไพร และวัตถุดิบจากใน ธรรมชาติ	การเลือกใส่เสื้อผ้าที่ผลิตจากธรรมชาติ	2
	การผลิตเส้นมัด-ย้อมจากวัสดุธรรมชาติ	
6. ลิบสมุนไพรที่ควรมี ในโรงเรียน	สมุนไพรกับการรักษาโรค	2
	สรรพคุณสมุนไพรกับการสร้างเสริมสุขภาพ	2
รวม		20

สรุปได้ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นบุคคล สถานที่สถาบัน องค์กร ตลอดจนทั้งวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและวัฒนธรรม

ประเพณีตลอดจนความเชื่อที่จัดขึ้นในชุมชนที่มีคุณค่าเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน สิ่งเหล่านั้นถ้าครูผู้สอนรู้จักสำรวจ แสวงหานำมาใช้ในโรงเรียนและนำนักเรียนออกไปสัมผัสกับสภาพจริงของแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเหล่านั้นด้วยตัวนักเรียนเองแล้วย่อมจะเพิ่มพูนประสบการณ์ตรงให้แก่เด็กเรียนมากยิ่งขึ้น ทั้งยังทำให้บทเรียนน่าเรียนอีกด้วยเพราะผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและยังสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น สิ่งเหล่านั้นครูผู้สอนสามารถนำไปประกอบการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพต่อนักเรียนได้

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรมการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ พบว่าชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับสุขภาพและภูมิปัญญาไทยโดยศึกษาสภาพปัญหาบริบทชุมชนบ้านโคกขาม จังหวัดสมุทรสาครและความต้องการ ความสนใจเรียนของนักเรียน ผู้วิจัยขอเสนอผลการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชนบ้านโคกขาม ประชาชนชาวบ้านของชุมชน สหวิชาชีพที่มีส่วนร่วมและเอื้อต่อการจัดการเรียนรู้แบบชุมชนเป็นฐาน จุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหา อุปสรรคที่มีผลต่อการจัดการเรียนรู้แบบชุมชนเป็นฐานมีสภาพของชุมชนบ้านโคกขามดังรายละเอียด ดังนี้

จากการสัมภาษณ์ประชาชนชุมชนบ้านโคกขาม พบว่า มีประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพเรื่องปัจจัยสี่ด้วยภูมิปัญญาไทย ได้แก่

ด้านอาหาร-นำพืช ผักสมุนไพรจากป่าชายเลนและสมุนไพรในสาธารณสุขมูลฐานมาปรุงอาหารและทำอาหารแปรรูป

ด้านที่อยู่อาศัย-นำสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์น้ำเกลือและวัสดุจากธรรมชาติในป่าชายเลนมาทำผลิตภัณฑ์ทางเลือกจากการนำเกลือสมุทรมาดูแลสุขภาพและความงาม และการสร้างบ้านเรือน การทำอุปกรณ์ประมง การทำเครื่องประดับ เครื่องตกแต่งบ้านที่มาจากวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น

ด้านเครื่องนุ่งห่ม-นำพืช ผักสมุนไพรจากป่าชายเลนและสมุนไพรในสาธารณสุขมูลฐานมาใช้ย้อมผ้าจากสีธรรมชาติ

ด้านยารักษาโรค-ใช้วิถีชีวิตจากแนวคิดที่บริโภคอาหารให้เป็นยา พืชผักสวนครัวรั้วกินได้ ยาสมุนไพรที่อยู่รอบตัวจากธรรมชาติประชาชนชาวบ้านโคกขาม ดูแลสร้างเสริมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทยแบบวิถีชีวิตพึ่งพิงธรรมชาติจากการทำนาเกลือ การทำประมงและการนำพืชผักสมุนไพรป่าชายเลนและทรัพยากรธรรมชาติมาทำอาหารแปรรูปอาหารรวมทั้งทำผลิตภัณฑ์ทางเลือกเพื่อสุขภาพด้านต่าง ๆ

การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้

ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งในแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้ นั้น มุ่งเน้นการใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น กระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ โดยยึดกระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เป็นแนวทางหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละแผนการเรียนรู้ ประกอบด้วย ขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

ขั้นนำเข้าสู่กิจกรรมและขั้นสร้างประสบการณ์

เป็นขั้นการสร้างบรรยากาศในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการทบทวนความรู้เดิม เพื่อเตรียมพร้อมในการเรียนรู้ ในการทำกิจกรรมกลุ่ม ทุกกลุ่มมีการวิเคราะห์ ได้แย้ง อภิปรายร่วมกัน เพื่อตรวจสอบว่าเนื้อหาที่เรียนสามารถสอดคล้องกับกิจกรรมกลุ่มได้หรือไม่อย่างไร การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในขั้นนี้เพื่อเตรียมความพร้อมในการเรียนรู้ เป็นขั้นที่ให้นักเรียนลงมือทำกิจกรรมจากสถานการณ์จริงที่เกิดอยู่รอบ ๆ ตัวของนักเรียนหรือในชุมชนรอบ ๆ ตัวนักเรียน

ขั้นสะท้อนการเรียนรู้ และขั้นสรุปองค์ความรู้

เป็นขั้นที่ให้นักเรียนนำข้อค้นพบที่ได้จากการลงมือทำกิจกรรมจากสถานการณ์จริงที่เกิดอยู่รอบ ๆ ตัวของนักเรียนหรือในชุมชนรอบ ๆ ตัวนักเรียน มาเชื่อมโยงองค์ความรู้ที่นักเรียนมีส่วนร่วมพัฒนาหรือรับผิดชอบในสถานการณ์นั้น ๆ ได้อย่างไรบ้าง ซึ่งก่อให้เกิดประสบการณ์ที่จะสามารถนำมาวิเคราะห์ อภิปรายให้เกิดการเรียนรู้ที่ชัดเจนขึ้น ในขั้นนี้นักเรียนมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิด ความรู้สึก และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น โดยนักเรียนมีส่วนร่วมทางด้านร่างกาย การเคลื่อนไหว และการได้ลงมือกระทำจริง ทั้งยังได้แสดงออกทั้งกาย วาจา สื่อสารความหมายกับผู้อื่น โดยผู้สอนทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการให้คำแนะนำ และกระตุ้นให้นักเรียนใช้กระบวนการคิด และเชื่อมโยงความรู้ที่ได้รับจากผู้สอน ปรากฏชาวบ้านและความรู้ที่ได้รับจากนักเรียนคนอื่น ๆ กับความเข้าใจของตนเอง จนสามารถสร้างความรู้และกระบวนการเรียนรู้ของตนเองขึ้นมา

ขั้นประยุกต์ใช้ความรู้

เป็นขั้นของการรวบรวมความคิดเห็นและข้อมูลต่าง ๆ มาประสานกันจนได้ข้อสรุปที่ชัดเจนจนเกิดความรู้สึกกระตุ้นให้นักเรียนเฝ้าที่จะนำเอาสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ไปปฏิบัติหรือใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และเพื่อเป็นแนวทางให้นักเรียนคนอื่น ๆ หรือคนในชุมชนได้นำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ในเนื้อหาอื่น ๆ หรือผลิตชิ้นงานอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชนประเทศชาติต่อไป

สื่อประกอบการเรียนรู้

สื่อที่ใช้ประกอบการเรียนรู้ในชุดกิจกรรมตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย แหล่งเรียนรู้ในชุมชนธรรมชาติของจังหวัดสมุทรสาคร ใบงาน ใบความรู้ ใบกิจกรรม และแบบทดสอบท้ายบทเรียน

แนวทางการวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลตามการชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน เพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย 2 ลักษณะ

1. การวัดและประเมินผลภายหลังการเสร็จสิ้นการจัดการชุดกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ ด้วยเครื่องมือวัดซึ่งกำหนดไว้ในแต่ละแผน ได้แก่ ใบความรู้ ใบกิจกรรม แบบประเมิน และแบบทดสอบท้ายบทเรียน
2. การวัดและประเมินผลชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ เป็นการวัดพฤติกรรมสุขภาพของนักเรียนด้านความรู้ ด้านเจตคติ ด้านการปฏิบัติ ทั้งก่อนและหลังการทดลองใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้

ผลการพัฒนาและหาประสิทธิภาพชุดกิจกรรมการเรียนรู้

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลชั้นที่ 1 การศึกษาความต้องการและข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ 1) วิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และหลักสูตรสถานศึกษา ศึกษาสภาพแวดล้อมจังหวัดสมุทรสาคร และชุมชนบ้านโคกขาม จังหวัดสมุทรสาคร 2) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 3) สอบถามความต้องการของนักเรียน 4) สอบถามความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยนำประเด็นดังกล่าวมาพัฒนาเป็นชุดกิจกรรมการเรียนรู้ฉบับร่าง โดยมีขั้นตอน ดังนี้ 1) การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ 2) ประเมินและตรวจสอบความสอดคล้องของชุดกิจกรรมโดยผู้เชี่ยวชาญ

ผลการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน เพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย สำหรับนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มัธยมศึกษาตอนต้น โดยการสอบถามความต้องการและการสัมภาษณ์ พบว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นสื่อและนวัตกรรมที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง ชุดกิจกรรมจึงเป็นเครื่องมือที่ครูสามารถนำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้บรรลุผล มีองค์ประกอบที่สำคัญ 1) ชื่อกิจกรรม 2) คำนำ 3) คำชี้แจงสำหรับ

ครูผู้สอน 4) คำชี้แจงสำหรับนักเรียน 5) แนวคิดสำคัญ 6) จุดมุ่งหมาย 7) ใบบทความรู้/ ใบบทกิจกรรม 8) แบบทดสอบ 9) แผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเกี่ยวกับการพัฒนาสุขภาพในชุมชนเรื่องปัจจัยสี่ เป็นการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามหลักการจุดมุ่งหมายและสมรรถนะตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และแนวทางการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้

ผลการประเมินและตรวจสอบความสอดคล้องของชุดกิจกรรม ผู้วิจัยนำชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทยที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสม/ สอดคล้องเชิงโครงสร้างของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน โดยใช้แบบประเมินความเหมาะสม/ สอดคล้องเชิงโครงสร้างของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมด้านความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติการ ของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่น .90 และปรากฏผลการตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม ดังนี้

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานการตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมของ
แผนการจัดการ เรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญ

รายการ	Mean	Std. Deviation	แปลผล
1. ด้านคำชี้แจง			
1.1 องค์ประกอบของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ มีความชัดเจนครบถ้วน	4.20	0.84	มาก
1.2 จำนวนกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ครอบคลุมสาระการจัดการเรียนรู้	4.40	0.55	มาก
2. ด้านคู่มือการใช้ชุดกิจกรรม			
2.1 ผู้สอนมีบทบาทในการสร้างประสบการณ์ให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้	4.00	0.00	มาก

ตารางที่ 7 (ต่อ)

รายการ	Mean	Std. Deviation	แปลผล
2.2 กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ระบุน้ำที่ผู้สอนได้เพียงพอ สำหรับกิจกรรมการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย	4.00	0.71	มาก
2.3 ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้สามารถสะท้อนการเรียนรู้และ สร้างองค์ความรู้ได้ตามจุดมุ่งหมายการเรียนรู้	4.60	0.55	มากที่สุด
2.4 ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ระบุกิจกรรมที่ผู้เรียนนำมาปฏิบัติ และประยุกต์ใช้ได้จริงและสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของชุดกิจกรรม	4.60	0.55	มากที่สุด
3. ด้านแผนการจัดการเรียนรู้ของชุดกิจกรรม			
3.1 แนวคิดของสาระการเรียนรู้สอดคล้องกับการออกแบบ กิจกรรมเพิ่มเวลารู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551	4.40	0.55	มาก
3.2 หลักการ เนื้อหาของชุดกิจกรรมเหมาะสมกับวัยและ ความสนใจของผู้เรียน	4.20	0.45	มาก
3.3 จุดมุ่งหมายและเนื้อหาของชุดกิจกรรมเหมาะสมกับ สภาพความต้องการของชุมชน/ ท้องถิ่น	4.20	0.45	มาก
3.4 กิจกรรมการเรียนรู้มีความสอดคล้องกับการสร้างเสริม พฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย	4.20	0.45	มาก
3.5 กิจกรรมการจัดการเรียนรู้มีความหลากหลาย	4.20	0.84	มาก
3.6 การวัดและประเมินผลสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของ การพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้	4.00	0.71	มาก
3.7 ระยะเวลาในการจัดกิจกรรมแต่ละชุดมีความเหมาะสม	4.20	0.84	มาก
4. ด้านสื่อการจัดการเรียนรู้			
4.1 สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ และการลงมือปฏิบัติ ในชุดกิจกรรม	4.40	0.55	มาก
4.2 สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและแหล่งเรียนรู้ ในชุมชน	4.40	0.89	มาก

ตารางที่ 7 (ต่อ)

รายการ	Mean	Std. Deviation	แปลผล
4.3 สื่อในชุดกิจกรรมนี้ช่วยให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง	4.60	0.55	มากที่สุด
4.4 สื่อในชุดกิจกรรมนี้สามารถช่วยให้ผู้เรียนนำองค์ความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในครอบครัวและชุมชนของตนเองได้จริง	4.00	0.71	มาก
5. ด้านการประเมินชุดกิจกรรม			
5.1 เครื่องมือที่ใช้วัดและประเมินผลครอบคลุมจุดมุ่งหมายการเรียนรู้	4.60	0.55	มากที่สุด
5.2 การวัดและประเมินผลสอดคล้องกับลักษณะการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย	4.00	0.71	มาก
5.3 การวัดและประเมินผลสอดคล้องกับลักษณะการประเมินตามสภาพจริง	4.80	0.45	มากที่สุด
ระดับความเหมาะสม	4.10	0.57	มาก

จากตารางที่ 7 แสดงการตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ด้านการวัดและประเมินผลสอดคล้องกับลักษณะการประเมินตามสภาพจริง มีความเหมาะสมมากที่สุดรองลงมา คือ ด้านขั้นตอนการจัดการเรียนรู้สามารถสะท้อนการเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ได้ตามจุดมุ่งหมายการเรียนรู้, ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ระบุกิจกรรมที่ผู้เรียนนำมาปฏิบัติและประยุกต์ใช้ได้จริงและสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของชุดกิจกรรม สื่อในชุดกิจกรรมนี้ช่วยให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง, เครื่องมือที่ใช้วัดและประเมินผลครอบคลุมจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ และลำดับที่สาม คือ จำนวนกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ครอบคลุมสาระการจัดการเรียนรู้ แนวคิดของสาระการเรียนรู้สอดคล้องกับการออกแบบกิจกรรมเพิ่มเวลารู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2550 สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ และการลงมือปฏิบัติในชุดกิจกรรม สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเรียงตามลำดับ

ผลการทดลองใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้

ผลการทดลองใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริม
พฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทยปรากฏผล ดังนี้

ตารางที่ 8 การเปรียบเทียบพฤติกรรมสุขภาพด้านความรู้ก่อนเรียน-หลังเรียน

ผลการเรียนรู้	N	$\bar{X}$	SD	t	df	Sig.
ก่อนเรียน	32	15.94	3.21	-13.82**	31	0.001
หลังเรียน	32	21.91	2.24			

**P < .01

จากตารางที่ 8 พบว่า พฤติกรรมสุขภาพด้านความรู้หลังเรียน ($\bar{X} = 21.91$, SD = 2.24)
สูงกว่าก่อนเรียน ($\bar{X} = 15.94$, SD = 3.21) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

ตารางที่ 9 การเปรียบเทียบพฤติกรรมสุขภาพด้านเจตคติก่อนเรียน-หลังเรียน

ผลการเรียนรู้	N	$\bar{X}$	SD	t	df	Sig.
ก่อนเรียน	32	42.66	4.77	-25.69**	31	0.000
หลังเรียน	32	74.94	8.63			

**P < .01

จากตารางที่ 9 พบว่า พฤติกรรมสุขภาพด้านเจตคติหลังเรียน ($\bar{X} = 74.94$, SD = 8.63)
สูงกว่าก่อนเรียน ($\bar{X} = 42.66$, SD = 4.77) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

ตารางที่ 10 การเปรียบเทียบพฤติกรรมสุขภาพด้านการปฏิบัติก่อนเรียน-หลังเรียน

ผลการเรียนรู้	N	$\bar{X}$	SD	t	df	Sig.
ก่อนเรียน	32	34.03	4.05	-8.39**	31	0.000
หลังเรียน	32	40.19	6.08			

**P < .01

จากตารางที่ 10 พบว่า พฤติกรรมสุขภาพด้านการปฏิบัติหลังเรียน ($\bar{X} = 40.19$, $SD = 6.08$) สูงกว่าก่อนเรียน ($\bar{X} = 34.03$, $SD = 4.05$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

ตารางที่ 11 เปรียบเทียบภาพรวมผลการเรียนรู้ทั้งสามด้านโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้

ผลการเรียนรู้	N	$\bar{X}$	SD	t	df	Sig.
ก่อนเรียน	32	31.30	11.43	-9.89**	31	0.000
หลังเรียน	32	45.35	23.29			

**P < .01

จากตารางที่ 11 พบว่า พฤติกรรมสุขภาพภาพรวมทั้งสามด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านเจตคติ และด้านการปฏิบัติ ก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทยมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยผลการเรียนหลังจากเรียนด้วยชุดกิจกรรมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น $\bar{X} = 45.35$, $SD = 23.29$ สูงกว่าก่อนเรียนด้วยชุดกิจกรรม $\bar{X} = 31.30$, $SD = 11.43$ ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย คือ ผลการเรียนรู้ของนักเรียนหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานสูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งยอมรับสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 2

ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้

จากการนำชุดกิจกรรมไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ซึ่งมีการประเมินความพึงพอใจของการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ปรากฏผล ดังนี้

ตารางที่ 12 ระดับคะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานจากการประเมินความพึงพอใจของ
การใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มัธยมศึกษา
ตอนต้น หลังการเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรม

ข้อคำถาม	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	การแปลผล
ด้านเนื้อหา			
1. เนื้อหาในชุดกิจกรรมทำให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องแนวคิดชุมชนเป็นฐานมากยิ่งขึ้น	4.64	0.49	ดีมาก
2. เนื้อหาในชุดกิจกรรมทำให้นักเรียนอ่านแล้วเข้าใจง่าย	4.53	0.47	ดีมาก
3. เนื้อหาในชุดกิจกรรมมีรูปภาพสวยงาม ทำให้นักเรียน อยากอ่าน	4.54	0.51	ดีมาก
4. เนื้อหาในชุดกิจกรรมมีความน่าสนใจทันสมัยเหมาะสมกับ วัยของนักเรียน	4.13	0.85	ดีมาก
5. เนื้อหาในชุดกิจกรรมตรงกับเรื่องที่นักเรียนสนใจ	4.52	0.60	ดีมาก
ภาพรวมด้านเนื้อหา	4.58	0.32	ดีมาก
ด้านกิจกรรมการเรียนรู้			
6. กิจกรรมรูปแบบของสื่อในชุดกิจกรรมช่วยให้นักเรียน สนใจเรียนมากกว่าฟังครูอธิบายเพียงอย่างเดียว	4.40	0.85	ดีมาก
7. รูปแบบของกิจกรรมในชุดกิจกรรมทำให้นักเรียนเกิด ความกระตือรือร้นต่อการเรียน	4.60	0.64	ดีมาก
8. รูปแบบของกิจกรรมในชุดกิจกรรมช่วยให้นักเรียนเข้าใจ และใช้กระบวนการปฏิบัติงานได้อย่างเป็นขั้นตอน	4.72	0.51	ดีมาก
9. รูปแบบของกิจกรรมในชุดกิจกรรมช่วยให้นักเรียนเข้าใจ สามารถปฏิบัติงานด้วยตนเองได้	4.72	0.56	ดีมาก
10. รูปแบบของกิจกรรมในชุดกิจกรรมช่วยให้นักเรียน มีทักษะในการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง	4.75	0.64	ดีมาก
ภาพรวมด้านกิจกรรมการเรียนรู้	4.64	0.40	ดีมาก

ตารางที่ 12 (ต่อ)

ข้อความ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	การแปลผล
ด้านประโยชน์ที่ได้รับ			
11. ชุคกิจกรรมช่วยให้นักเรียนเข้าใจเรื่องเกี่ยวกับแนวคิด ชุมชนมากขึ้น	4.61	0.64	ดีมาก
12. การเรียนรู้ด้วยชุกกิจกรรมช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ ด้วยตนเองมากยิ่งขึ้น	4.73	0.44	ดีมาก
13. การเรียนรู้ด้วยชุกกิจกรรมทำให้นักเรียนมีทักษะ ในการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองได้	4.79	0.47	ดีมาก
14. การเรียนด้วยชุกกิจกรรมสามารถนำความรู้ที่ได้ไป ปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.72	0.56	ดีมาก
15. การเรียนด้วยชุกกิจกรรมทำให้นักเรียนเห็นคุณค่าและ ประโยชน์ของแต่ละวิชามากขึ้น	4.72	0.56	ดีมาก
ภาพรวมด้านประโยชน์ที่ได้รับ	4.73	0.31	ดีมาก
ภาพรวมทั้งสามด้าน	4.63	0.22	ดีมาก

จากตารางที่ 12 การสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
มัธยมศึกษาตอนต้น ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยชุกกิจกรรมด้วยแนวคิดชุมชนเป็นฐาน เพื่อสร้าง
เสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ภาพรวม พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อชุกกิจกรรม
การเรียนรู้อยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.63, SD = 0.31$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับ
ค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้ ดังนี้ ลำดับที่ 1 ด้านประโยชน์ที่ได้รับ ($\bar{X} = 4.73, SD = 0.31$)
ลำดับที่ 2 ด้านกิจกรรม ($\bar{X} = 4.64, SD = 0.40$) ลำดับที่ 3 ด้านเนื้อหา ($\bar{X} = 4.58, SD = 0.32$)
เรียงตามลำดับ

และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับดีมากทุกข้อ โดยข้อที่มี
ค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การเรียนด้วยชุกกิจกรรมทำให้นักเรียนมีทักษะในการค้นคว้าหาความรู้
ด้วยตนเองได้ ($\bar{X} = 4.79, SD = 0.47$) รองลงมา คือ การเรียนรู้ด้วยชุกกิจกรรมช่วยให้นักเรียนได้
เรียนรู้ด้วยตนเองมากยิ่งขึ้น ($\bar{X} = 4.73, SD = 0.44$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ชุกกิจกรรม
ช่วยให้นักเรียนเข้าใจเรื่องการพัฒนาสุขภาพในชุมชนเรื่องปัจจัยสี่มากขึ้น ($\bar{X} = 4.61, SD = 0.64$)

ลำดับที่ 2 ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษา มีความคิดเห็นอยู่ในระดับดีมากเท่ากับ ($\bar{X} = 4.64$, $SD = 0.40$) และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ รูปแบบกิจกรรมของ ในชุดกิจกรรม ช่วยให้นักเรียนมีทักษะในการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ($\bar{X} = 4.75$, $SD = 0.64$) รองลงมา คือ รูปแบบของกิจกรรมในชุดกิจกรรมช่วยให้นักเรียนเข้าใจและใช้กระบวนการ ปฏิบัติงานได้อย่างเป็นขั้นตอน ($\bar{X} = 4.72$, $SD = 0.51$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ กิจกรรม รูปแบบของสื่อในชุดกิจกรรมช่วยให้นักเรียนสนใจเรียนมากกว่าฟังครูอธิบายเพียงอย่างเดียว ($\bar{X} = 4.40$, $SD = 0.85$) ลำดับที่ 3 ด้านเนื้อหา พบว่า นักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มัธยมศึกษาตอนต้น มีความคิดเห็นอยู่ในระดับดีมากเท่ากับ ($\bar{X} = 4.58$, $SD = 0.32$) และเมื่อ พิจารณารายข้อ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับดีมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ เนื้อหาในชุดกิจกรรมทำให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องเกี่ยวกับชุมชนเป็นฐาน (การพัฒนาสุขภาพในชุมชนเรื่องปัจจัยสี่) มากยิ่งขึ้น ($\bar{X} = 4.64$, $SD = 0.49$) รองลงมา คือ เนื้อหา ในชุดกิจกรรมมีรูปภาพสวยงามทำให้นักเรียนอยากอ่าน ($\bar{X} = 4.54$, $SD = 0.51$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ย น้อยที่สุด คือ เนื้อหาในชุดกิจกรรมมีความน่าสนใจ ทันสมัยเหมาะสมกับวัยของนักเรียน ($\bar{X} = 4.13$, $SD = 0.85$) ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพิ่มเติม วิเคราะห์ข้อมูลโดย การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) แล้วนำเสนอพรรณนาความ โดยมีรายละเอียด ดังนี้ นักเรียน ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าชุดกิจกรรมช่วยให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหามากขึ้น นักเรียน สนุกสนานกับการเรียนรู้ และได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองเองทำให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาได้ดี ยิ่งขึ้น

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในสำหรับนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมสุขภาพของนักเรียนที่เรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย 3.) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานช่วงชั้นปีที่ 3 จำนวน 32คนสำนักงานพื้นที่การศึกษามัชฌมศึกษา เขต 10 กระทรวงศึกษาธิการที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2560 ใช้วิธีดำเนินการวิจัยในลักษณะของการวิจัยและพัฒนา (Research and development: R & D) ใช้แบบแผนการทดลองแบบทดสอบกลุ่มเดียว ก่อน-หลัง (The one group pretest-posttest design) การใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) หาค่าทีแบบไม่อิสระ t-test แบบ Dependent และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้ 4ด้านที่ต้องคำนึงถึง ประกอบด้วย 1) ด้านชุมชน (Community) 2) ด้านการจัดการเรียนรู้ (Learning) 3) ด้านเทคโนโลยี (Technology) และ 4) การประเมินผล (Evaluation) เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี และการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ สำหรับขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ดำเนินการ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาชุดกิจกรรม 2) การออกแบบและพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ 3) เป็นการทดลองใช้ชุดกิจกรรม 4) เป็นการประเมินความพึงพอใจของการใช้

ชุดกิจกรรมและปรับปรุงแก้ไข โดยกำหนดให้ทั้ง 4 ขั้นตอน มีการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ตามความเหมาะสมของแต่ละกิจกรรมที่จัดขึ้น ซึ่งอาจเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะของการวางแผน การร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมิน ถ่ายทอดความรู้ ร่วมเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ร่วมภาคภูมิใจ ร่วมรับผิชอบ สำหรับชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน โดยคำนึงถึง องค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ ชุมชน การจัดการเรียนรู้ เทคโนโลยี และการประเมินผล โดยจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน ซึ่งผู้เรียนต้องลงมือปฏิบัติจริงและแก้ปัญหาที่พบในชุมชน ด้วยการเรียนรู้ที่หลากหลายและได้ชิ้นงานที่สร้างสรรค์ ซึ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรม วางแผนการดำเนินการร่วมกันระหว่าง สถาบันการศึกษากับชุมชน ให้ความรู้เบื้องต้นกับนักเรียนก่อนลงพื้นที่นำเทคนิคการเรียนรู้รูปแบบต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ ประกอบด้วย การเรียนรู้ด้วยประสบการณ์จริง การใช้ปัญหาเป็นฐาน การสืบเสาะหาความรู้ การเรียนรู้ด้วยโครงงาน การแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ และการใช้ความรู้ ด้านเทคโนโลยีร่วมกับการประเมินการจัดการเรียนรู้ไปใช้ให้ประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วย ชุมชน ให้การส่งเสริม สนับสนุน และมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ผู้วิจัยฝึกผู้เรียนและแก้ปัญหาจาก สถานการณ์จริงที่พบในชุมชน มีการยืดหยุ่นเวลาในการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับกิจกรรม เพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย

2. ผลการทดลองใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทยโดยภาพรวมปรากฏผล คือ หลังการใช้ชุดกิจกรรม การจัดการเรียนรู้ผู้เรียนมีพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ด้านความรู้ ด้านเจตคติ ด้านการปฏิบัติสูงกว่าก่อนการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1 หากพิจารณาการประเมินรายด้าน พบว่า

2.1 ผู้เรียนมีพฤติกรรมสุขภาพด้านความรู้หลังจากใช้ชุดกิจกรรมตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยปัญญาไทยได้เป็นอย่างดีโดยเรื่องที่มีผู้เรียนมีความรู้มากที่สุด คือ เรื่องสืบสมุนไพรมีในโรงเรียนค่าเฉลี่ย 3.72 และรองลงมา คือ เรื่องอาหาร พื้นบ้านจากป่าชายเลน/ สมุนไพรมีในโรงเรียนค่าเฉลี่ย 3.34 และเรื่องเส้นทางสายเกลือสมุทรค่าเฉลี่ย 3.33 เรียงตามลำดับ

2.2 ผู้เรียนมีพฤติกรรมสุขภาพด้านเจตคติหลังจากใช้ชุดกิจกรรมตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยปัญญาไทยได้เป็นอย่างดีโดยเรื่องที่มีผู้เรียนมีเจตคติดีที่สุด คือ เรื่องสุขภาพดี วิถีพอเพียง ค่าเฉลี่ย 13.16 รองลงมา คือ เรื่องสมุนไพรมีในโรงเรียนค่าเฉลี่ยร้อยละ 12.62 และอาหารพื้นบ้านจากป่าชายเลน/ สมุนไพรมีในโรงเรียนค่าเฉลี่ย 12.50 เรียงตามลำดับ

2.3 ผู้เรียนมีพฤติกรรมสุขภาพด้านการปฏิบัติ หลังจากใช้ชุดกิจกรรมตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยปัญญาไทยได้เป็นอย่างดีโดยเรื่องและผู้เรียนมีแนวทางการปฏิบัติที่ดีที่สุด คือ เรื่องสืบทอดสมุนไพรที่ควรมีในโรงเรียน ค่าเฉลี่ย 6.88 รองลงมา คือ เรื่องสุขภาพกับปัจจัยสี่ค่าเฉลี่ย 6.84 และเรื่องการใช้เครื่องนุ่งห่มจากสีย้อมจากพืชผักสมุนไพรและวัตถุดิบจากในธรรมชาติค่าเฉลี่ย 6.56 เรียงตามลำดับ

3. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยปัญญาไทยปรากฏผล ดังนี้

ในภาพรวม พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้อยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.63$, $SD = 0.31$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านนักเรียนมีความพึงพอใจ ด้านประโยชน์ที่ได้รับสูงสุด ($\bar{X} = 4.73$, $SD = 0.31$) รองลงมา คือ ด้านกิจกรรม ($\bar{X} = 4.64$, $SD = 0.40$) และด้านเนื้อหา ($\bar{X} = 4.58$, $SD = 0.32$) เรียงตามลำดับ

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย อภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

จากผลการพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน ซึ่งผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว พบว่า ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน มีคุณภาพด้านความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและเชิงเนื้อหา และมีประสิทธิภาพเพียงพอต่อการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน มีความเหมาะสม และครอบคลุมความต้องการจำเป็นในการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน ได้พัฒนาขึ้นอย่างเป็นระบบมีการดำเนินการตามขั้นตอนของวิธีการเชิงระบบ โดยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการจัดการศึกษา มาตรฐานของหลักสูตรแกนการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา กิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ วิเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน แนวทางการจัดการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Davis & Newsroom, 1989) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ Piaget ร่วมกับทฤษฎีวัฒนธรรมเชิงสังคมของ Vygotsky มีการศึกษาบริบทและข้อมูลชุมชน สำนักงานพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 10 ซึ่งชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน มีแนวคิดทฤษฎีที่เป็นพื้นฐานของการจัดการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ (Joyce & Weil, 1996, p. 13; ทิศนา แคมมณี, 2555, หน้า 475) ที่สรุปว่า

การเรียนการสอนเป็นแบบแผนการดำเนินการสอนที่ได้รับการจัดอย่างเป็นระบบ สัมพันธ์ สอดคล้องกับทฤษฎี โดยการเรียนการสอนต้องมีทฤษฎีรองรับ นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาสภาพ การจัดการเรียนรู้ของครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมทั้งการวิเคราะห์ผู้เรียนเกี่ยวกับความสามารถ พื้นฐานในการเรียนรู้ และสนทนากลุ่มเพื่อต้องการให้ผู้เรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ ปัญหาและแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชน เป็นฐานเพื่อสร้างเสริม พฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ซึ่งมีแนวทางการจัดการเรียนการสอนหลากหลายวิธีการ ควรเลือกให้เหมาะสมกับผลการเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน ลักษณะเนื้อหาวิชา ความพร้อม ของผู้เรียน สภาพแวดล้อม บริบทและสื่อการเรียนรู้ ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดทฤษฎีการเรียนการสอนโดย ใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community based learning: CBL) มาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับชุมชนเป็นหลัก การเรียนรู้ทุกขั้นตอนต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชุมชน ผู้วิจัย พบว่า มีแนวคิด ทฤษฎีที่ เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ทฤษฎีการสร้างความรู้ การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ การเรียนรู้แบบ สืบเสาะหาความรู้ (Inquiry-based learning: IBL) การร่วมมือกันเรียนรู้ (Collaborative learning) แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ (Creative problem solving: CPS) สำหรับ ทฤษฎีการสร้างความรู้ (Constructivism theory) สรุปแนวคิดได้ว่า

1. การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยอาศัยกระบวนการ กำกับตนเอง เพื่อหาแนวทางลดความขัดแย้งทางความคิดของตนเอง
2. การเรียนรู้ขึ้นอยู่กับการใช้กระบวนการทางปัญญาในการจัดกระทำกับข้อมูล เพื่อทำความเข้าใจกับประสบการณ์ใหม่ที่ได้รับอย่างมีความหมาย
3. การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความรู้

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง ผู้วิจัยนำมาเป็นแนวทาง ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการสร้างเสริมพฤติกรรม สุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดกิจกรรมอยู่บนสถานการณ์และปัญหาที่ เกิดขึ้นจริงในชุมชน เป็นเรื่องที่คุณเรียนสนใจต้องการแก้ปัญหาและพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ ดีขึ้น เน้นการทำงานแบบร่วมมือ การเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีการสำรวจ ศึกษา สภาพปัญหาของชุมชน วิเคราะห์การปฏิบัติ การวางแผน ลงมือปฏิบัติจริงและแก้ไขปัญหา ประเมินผล ตรวจสอบและ นำเสนอผลงานด้วยตนเอง รวมทั้งมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ ในชุมชน ทั้งในห้องเรียนและ นอกห้องเรียน สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและขยายผลสู่ชุมชน รวมถึง ความสามารถในการแก้ปัญหาจากสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ได้พบ ซึ่งผู้วิจัยสังเคราะห์แนวทาง การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย และขยายองค์ความรู้ในส่วนของ

การร่วมมือกันเรียนรู้ (Collaborative learning) เป็นวิธีการเรียนรู้ที่เน้นการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มด้วยตนเองและกับบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในสภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ และที่สำคัญ คือ บุคคลในชุมชนที่ผู้วิจัยได้ศึกษา

จากผลการศึกษาการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทยมีผลการวิจัย ดังนี้

หลังใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน โดยภาพรวม พบว่า ผู้เรียนมีพฤติกรรมสุขภาพที่ดีด้วยภูมิปัญญาไทย สูงกว่าก่อนใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1 จากการที่ผู้วิจัยแบ่งความสามารถพื้นฐานของผู้เรียนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มสูง และกลุ่มต่ำ เพื่อต้องการศึกษาว่าชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานที่พัฒนาขึ้น เมื่อใช้กับผู้เรียนที่มีความสามารถที่แตกต่างกันจะแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งพบว่า ผู้เรียนที่มีความสามารถพื้นฐานสูง ผลคะแนนการทดสอบพฤติกรรมของผู้เรียนจะมีคะแนนสูงกว่าผู้เรียนกลุ่มต่ำ หากพิจารณาภาพรวม พบว่า ผู้เรียนที่มีพฤติกรรมสุขภาพ หลังใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานอยู่ในระดับมาก ที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือ ความสามารถในการค้นคว้า การแสวงหาคำตอบ ค้นหาความจริง และมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ความสามารถในการสรุปผล จากข้อมูลและหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏ ในการนำไปใช้ประโยชน์สู่สังคมและชุมชนที่เกี่ยวข้องได้จริงนั้น พบว่า องค์ความรู้ในเนื้อหาสาระการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พัชรา พุ่มชาติ (2552) ที่พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามรูปแบบการจัดประสบการณ์การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์สำหรับเด็กมีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ สำหรับเด็กปฐมวัยมีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์หลังการจัดประสบการณ์สูงกว่าก่อนการจัดประสบการณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับนิวัฒน์ บุญสม (2556) ที่พบว่า รูปแบบการเรียนการสอนมีองค์ประกอบสำคัญ คือ องค์ประกอบเชิงหลักการและวัตถุประสงค์ประกอบเชิงกระบวนการเรียนการสอนและองค์ประกอบเชิงเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้กระบวนการเรียนการสอน

จากผลการศึกษาความพึงพอใจการใช้ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทยมีผลการวิจัย ดังนี้

พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.63$, $SD = 0.31$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านนักเรียนมีความพึงพอใจ ด้านประโยชน์ที่ได้รับสูงสุด ($\bar{X} = 4.73$, $SD = 0.31$) รองลงมา คือ ด้านกิจกรรม ($\bar{X} = 4.64$, $SD = 0.40$) และด้านเนื้อหา ($\bar{X} = 4.58$, $SD = 0.32$) เรียงตามลำดับ จากการสำรวจ พบว่า นักเรียนที่มาจากครอบครัวสังคมนีมีลักษณะถึงความแตกต่างหลากหลายความคิด ความเชื่อ ต่างวัฒนธรรมกัน การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน

ยอมก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน เครื่องมือที่สำคัญที่จะป้องกันและแก้ปัญหาได้ คือ กระบวนการศึกษา เพราะการศึกษาจะช่วยพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ และลดความขัดแย้งลงและเพิ่มการขัดเกลาคติใจของคนให้รู้จักตัวคนที่แท้จริงของตัวเองและผู้อื่น และรู้จักศักยภาพของตนเอง ในการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน อันจะส่งผลให้บุคคลอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

การสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทยของนักเรียนนั้น เป็นการสร้างเจตคติและแนวทางการประพฤติปฏิบัติต่อกันของบุคคล ให้อยู่ในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสม มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเหมาะสมจากการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด อีกทั้งยังเป็นรากฐานที่สำคัญที่ทำให้การเรียนรู้ การทำงาน และการใช้ชีวิตของนักเรียนและบุคคลในชุมชนได้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข ดังนั้น การสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทยของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นปีที่ 3 เป็นการมุ่งเน้นการสร้างกระบวนการปลูกฝังความตระหนักรู้ ด้วยการพัฒนาชุดกิจกรรมตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานมีการฝึกปฏิบัติการกระทำจนเกิดปัญญา (Wisdom) อันจะส่งผลให้นักเรียนเป็นพลโลกที่อยู่ร่วมกันอย่างเป็นมิตรกับชุมชนและสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย จึงเป็นวิธีการที่เหมาะสม ซึ่งทำให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น โดยใช้กระบวนการกลุ่ม เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ร่วมกันของคนในกลุ่ม ช่วยให้การกิจของกลุ่มดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ คือ ได้ทั้งผลงานที่ดี มีเจตคติที่ดี ได้ความรู้ที่ดี และที่สำคัญได้มีแนวทางการปฏิบัติในการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทยที่ค้ำระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม/ ชุมชนด้วย

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากผลการวิจัย พบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน สูงกว่าก่อนเรียน แสดงให้เห็นว่านักเรียนมีพัฒนาการในการเรียนรู้ได้มากขึ้น ดังนั้นครูผู้สอนควรนำชุดกิจกรรมการเรียนรู้ มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในกลุ่มสาระวิชาต่าง ๆ
2. จากผลการวิจัย พบว่า นักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มัธยมศึกษาตอนต้น มีพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทยในระดับที่สูงทุกด้าน ดังนั้น ครูผู้สอนควรส่งเสริมแก่ผู้เรียนต่อไป เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดทักษะอย่างต่อเนื่องและมีความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมได้ดี
3. จากผลการวิจัย พบว่า คุณลักษณะของนักเรียนน้อยที่สุดในด้านความมีเหตุผล ดังนั้นครูผู้สอนควรเพิ่มกิจกรรมที่หลากหลาย มีการจัดกิจกรรมกลุ่มเพื่อมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซักถาม

ข้อสงสัยซึ่งกันและกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิด มีเหตุผลในการคิด พิจารณาคำตอบ
อย่างรอบคอบและทำให้เกิดอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน เพื่อสร้างเสริม
พฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทยเป็นแนวทางหนึ่งในการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ที่เน้น
ผู้เรียนเป็นสำคัญตามแนวปฏิรูปกระบวนการจัดการเรียนรู้ ดังนั้น ในการพัฒนาชุดกิจกรรม
การเรียนรู้ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมและการวิจัยในประเด็น ดังต่อไปนี้

1. ควรศึกษาผลการเรียนรู้จากการเรียนด้วยชุดกิจกรรมกลุ่มสาระอื่น ๆ กับตัวแปรอื่น ๆ
เช่น ทักษะปฏิบัติทางกลุ่มสาระวิชา กับพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม และความคิดสร้างสรรค์
2. ควรศึกษาผลการเรียนรู้ด้านทักษะกระบวนการทางสุขภาพอื่น ๆ ในชั้นบูรณาการเพื่อ
พัฒนาทักษะกระบวนการทางสุขภาพในชั้นสูงขึ้นไป

บรรณานุกรม

- กชนันท์ พุดปัญญา. (2554). การสร้างชุดกิจกรรมการเล่นพื้นบ้านเพื่อสร้างเสริมพัฒนาการของเด็กก่อนปฐมวัย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านร้องกวาง. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.
- กรมวิชาการ. (2545). คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กรมวิชาการ. (2546). หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2559). แผนยุทธศาสตร์กรมส่งเสริมการเกษตร (พ.ศ. 2560-2564). กรุงเทพฯ: กองแผนงาน กรมส่งเสริมการเกษตร.
- กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ. (2559). ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ (Medical hub) (พ.ศ. 2560-2569). ม.ป.ป.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553. กรุงเทพฯ: ศูนย์สภานาถพริ้ว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551. กรุงเทพฯ: ศูนย์สภานาถพริ้ว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน: ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
- กระทรวงสาธารณสุข. (2550). แผนยุทธศาสตร์สุขภาพดี วิถีชีวิตไทย. เอกสารประกอบการประชุม. นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2538). การทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน โดยถียมมนุษย์เป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพฯ: สภาคาทอติกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.

- กิตติชัย คงชะวัน. (2553). *รูปแบบหลักสูตรที่สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2547). *การคิดเชิงวิเคราะห์* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: ชักเชตมิเดีย.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2546). *พลวัตสุขภาพกับการพึ่งตนเอง*. นนทบุรี: สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์.
- คณะกรรมการปฏิรูประบบการบริหารการศึกษาในกระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *รายงานการปฏิรูปการบริหารการศึกษาในกระทรวงศึกษาธิการ*. กรุงเทพฯ: เซเวนพรีนติ้ง.
- คณะกรรมการอำนวยการจัดทำแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข. (2559). *แผนพัฒนาสุขภาพ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)*.
เข้าถึงได้จาก http://wops.moph.go.th/ops/oic/data/20161115144754_1_.pdf
- คณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญ. (2557). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557*. เข้าถึงได้จาก <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2557/A/055/1.PDF>
- คณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญ. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560*.
เข้าถึงได้จาก <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2560/A/040/1.PDF>
- ครุฑพิภพ พุทธิโกษา . (2554). *คู่มือพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ครุฑในศตวรรษที่ 21. (2556). เข้าถึงได้จาก <http://archive.is/KtVzi>
- เครือข่ายองค์กรความร่วมมือเพื่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. (2557). *ทักษะแห่งอนาคตใหม่ การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21*. ม.ป.ท.
- โครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2554). *ประมวลพระราชดำรัสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- จันทิรา ธนสงวนวงศ์. (ม.ป.ป.). *วิชาชีพชีวิตและวัฒนธรรมไทย 3000-1301 หน่วยที่ 11 ภูมิปัญญาไทย*.
เข้าถึงได้จาก <http://e-learning.e-tech.ac.th/learninghtml/s1301/unit011.html>
- จินตนา ยูนิพันธ์. (2532). *เอกสารการสอนวิชาการเรียนการสอน สุขอนามัย หน่วยที่ 8-15 การสอนสุขภาพอนามัยเป็นกลุ่ม*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2545). การพัฒนากระบวนการเตรียมความพร้อมของคณะกรรมการ
สถานศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต,
สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณรงค์ศักดิ์หนูสอน. (2553). การส่งเสริมสุขภาพในชุมชนแนวคิดและการปฏิบัติ. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐพงษ์ ฉลาดเยี่ยม. (2551). รายงานรายวิชา 219822 เรื่อง การสังเคราะห์งานวิจัยการมีส่วนร่วมของ
ชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน กรณีศึกษา: การมีส่วนร่วมของชุมชน
ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา. ขอนแก่น: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ดำรงศักดิ์ มีวรรณ. (2552). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์และความสามารถ
ในการคิดแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการจัด
การเรียนรู้โดยชุดกิจกรรมแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์. ปรินญาณิพนธ์การศึกษา
มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการมัธยมศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ต้นไทย มณีวรรณ. (2553). พฤติกรรมการให้บริการของเจ้าหน้าที่กองควบคุมยา สำนักงาน
คณะกรรมการอาหารและยาที่มีต่อประชาชนที่มาติดต่อ. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจ
มหาบัณฑิต, สาขาวิชาบริหารรัฐกิจ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทัศนาศาสตราวุธศักดิ์. (2548). รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการฝึกอาชีพระยะสั้นช่วง
อุตสาหกรรมกรมอาชีวศึกษา. ปรินญาณิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชา
การบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ทัศนาศาสตราวุธศักดิ์. (2549). คุณลักษณะที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานี. วารสารศึกษาศาสตร์, 18 (1), 45-60.
- ทิสนา เขมมณี. (2534). ระบบการออกแบบการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิสนา เขมมณี. (2555). การจัดการเรียนรู้โดยผู้เรียนใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ
เรียนรู้หลักการแนวทางและวิธีการ. กรุงเทพฯ: อรุณสภานิตยสาร.
- ชนพรรณ ธานี. (2540). การศึกษาชุมชน. ขอนแก่น: เพ็ญพรินต์ติ้ง.
- ชวัญ ปุณโณทก. (2534). ภูมิปัญญาชาวบ้านอีสาน ทัศนะของอาจารย์ปรีชา พิณทองทิศทางหมู่บ้าน
ไทย. กรุงเทพฯ: เจริญวิทยาการพิมพ์.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2546). กระบวนการสร้างความรู้ของชุมชน “ความรู้ท้องถิ่น: การจัดการ ความรู้
สู่การจัดการทางสังคม. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.

นิวัฒน์ บุญสม. (2556). *การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดของกระบวนการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมนวัตกรรมด้านสุขภาพของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์*. วิทยานิพนธ์การศึกษาคุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

บุญเกื้อ วรหาเวช. (2545). *นวัตกรรมการศึกษา*. นนทบุรี: เอส อาร์พริ้นติ้ง.

บุญชม ศรีสะอาด. (2541). *การพัฒนาการสอน*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาสน์.

บุญเต็ม แสงดิษฐ์. (2546). *คู่มือสร้างเสริมสุขภาพและวันสำคัญในการรณรงค์ส่งเสริมสุขภาพ*. กรุงเทพฯ: กองเวชกรรมป้องกัน กรมแพทยทหารบก.

ปนัดดา เจริญนิติกุล. (2557). *การพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ที่ส่งผลต่อการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 3*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ปนัดดา หัสปราบ. (2557). *แนวทางการนำผลการทดสอบทางการศึกษาไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน*. กรุงเทพฯ: สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน).

ประพันธ์ เหลืองทองนารา. (2556). *แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนพรหมพิรามวิทยา อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.

ประเวศ วะสี. (2537). *การศึกษาชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น: ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท*. (พิมพ์ครั้งที่ ๑). กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้งเอนด์พับลิชชิ่ง.

ประเสริฐ สำเภารอด. (2552). *การพัฒนาชุดกิจกรรมเรื่องระบบนิเวศในโรงเรียน สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเซนต์ดอมินิก*. สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการมัธยมศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ปาริชาติ วลัยเสถียร, พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น, สหัทธยา วิมลศษ, จันทนา เบญจทรัพย์ และชลกาญจน์ สาชนันท์ (2543). *กระบวนการพัฒนาและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

พรพักตร์ สุร่าไพณิชพร. (2555). *การเกิดขึ้น การดำรงอยู่ของการแพทย์พื้นบ้านในยุคปัจจุบัน: กรณีศึกษาชุมชนหนึ่งในจังหวัดอุบลราชธานี*. คุษฎีนิพนธ์ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

พระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2547. เข้าถึงได้จาก

http://taxclinic.mof.go.th/pdf/296EC6E3_8E45_DF7C_DD51_5A5B1D0F2DA0.pdf.

- พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550. (2550, 31 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา. หน้า 1.
- พระราชรัตนมงคล (มนตรี อภมณีโก). (2555). *ปรัชญาและแนวคิดทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ผลพัฒนการพิมพ์.
- พัชรา พุ่มชาติ, (2552). *การพัฒนา รูปแบบการจัดประสบการณ์การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ สำหรับเด็กปฐมวัย*. วิทยานิพนธ์การศึกษาคณะศึกษาศาสตร์, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พัชรี ศรีสังข์. (2551). *การพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้วิชาจิตวิทยาสังคมโดยใช้ชุมชนและประสบการณ์เป็นฐานเพื่อสร้างเสริมคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์*. วิทยานิพนธ์การศึกษาคณะศึกษาศาสตร์, สาขาวิชาการศึกษาวิจัยและพัฒนาหลักสูตร, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- พัฒนามูลพฤกษ์. (2550). *อนามัยสิ่งแวดล้อม (พิมพ์ครั้งที่ 4)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- พิณสุดา สิริรังศรี. (2542). *การกระจายอำนาจบริหารการศึกษากฎหมาย*. กรุงเทพฯ: เซเว่นส์พรีนติ้งกรุ๊ป.
- พิมพ์พันธ์เดชะคุปต์. (2554). *การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ*. กรุงเทพฯ: เดอะมาสเตอร์กรุ๊ปแมนเนจเม้นท์.
- เพ็ญแข อนรรฆวัชรกุล. (2549). *รายงานการวิจัย ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกเรียนต่อของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2548 โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3*. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- มงคล พนมมิตร และชาติชาย รัตนศิริ. (2540). *การวิจัยชุมชน: เอกสารประกอบโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน*. เชียงใหม่: สำนักงาน ปปส ภาคเหนือ.
- มณฑล จันทร์แจ่มใส. (2558). *การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน กรณีศึกษา: การบูรณาการการจัดการเรียนรู้วิชาออกแบบสถาปัตยกรรมกับการพัฒนาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย (โครงการบ้านมั่นคง ชุมชนพระราม 9 บ่อ 3)*. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*, 7(3), 106-117.
- เยาวภา ประคองศิลป์. (2556). *การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ตามแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ เรื่อง เศษส่วน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6*. *วารสารศึกษาศาสตร์ ฉบับวิจัยบัณฑิตศึกษา*, 4(4), 20-27.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

- รัตน์ะ บัวสนธ์. (2533). ปฏิบัติการหลักสูตรแบบเป็นระบบ: แนวคิดและวิธีการ. *วารสารพัฒนาหลักสูตร*, 33, 14-18.
- เรณู สอนเครือ. (2549). *แนวคิดพื้นฐานและหลักการพยาบาล*. นนทบุรี: ยุทธรินทร์การพิมพ์.
- วรรณภา ปิยะรัตน์มานนท์. (2544). *รายงานการวิจัย ภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการสถาบันการเงินชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านนุเปือย หมู่ 1 ตำบลนุเปือย อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี*. อุบลราชธานี: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- วรวิมล ตินฉัตรเตชะเกษม. (2550). *ยุทธศาสตร์ในการพัฒนามัคคุเทศก์น้อยตลาดน้ำลำพญาอำเภอ บางเลน จังหวัดนครปฐม*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชายุทธศาสตร์ การพัฒนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.
- วนิดา ดุรงค์ฤทธิชัย, จริยาวัตร คมพักษณ์, ภัทธา เล็กวิจิตรธาดา, อัจฉรา จินายน และกันยา สุวรรณศิริพันธ์. (2553). *การสร้างเสริมสุขภาพ: แนวคิดหลักการและการประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติกรพยาบาล (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. สมุทรปราการ: โครงการสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย หัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- วิจารณ์ พานิช. (2555 ก). *บทบาทหน้าที่ของครู และการทดสอบมาตรฐานในศตวรรษที่ 21*. เข้าถึงได้จาก <http://lripsm.wix.com/>
- วิจารณ์ พานิช. (2555 ข). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ สดศรีศึกษาดีวงศ์.
- วิจิต นันทสุวรรณ และจ่านง แรกพินิจ. (2541). *บทบาทของชุมชนกับการจัดการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สันสนีย์ ฉัตรคุปต์ และอุษา ชูชาติ. (2550). *ฝึกสมองให้คิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical thinking)*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ศิริกาญจน์ โกสุมภ์. (2542). *การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. วิทยานิพนธ์การศึกษาคุณวุฒิ, สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศิริพร ชัมภลิจิต, ลดาวัลย์ ประทีปชัยกูร, นันทวัน สุวรรณรูป, รัชณี สรรเสริญ และประภาพร จินันท์ญา. (2545). *คู่มือการสอนการส่งเสริมสุขภาพในหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต*. ม.ป.ท.
- ศิริลักษณ์ หนองเส. (2545). *สรุปรายงานวิจัยการศึกษาความสามารถทางการพึ่งพาตนเองด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริม การสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.).

- ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2533). *การพัฒนารายวิชาสังคมให้สอดคล้องกับท้องถิ่น ในหลักสูตรระดับมัธยมศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533*. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- สมบัติ ชำรงชัยวงศ์. (2549). *นโยบายสาธารณะ:แนวความคิด การวิเคราะห์และกระบวนการ* (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.
- สำนักความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ. (2556). *ระบบการศึกษาของสิงคโปร์*. เข้าถึงได้จาก http://www.bic.moe.go.th/th/index.php?option=com_content&view=article&id=620&catid=61
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายสมุหุไพรแห่งชาติ. (2560). *ยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองสมุหุไพร*. นนทบุรี: กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนยุทธศาสตร์สุขภาพดีวิถีชีวิตไทย (พ.ศ. 2554-2563)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานจังหวัดสมุทรสาคร. (2560). *แผนพัฒนาจังหวัด 4 ปี (พ.ศ. 2561-2564) ฉบับทบทวน*. สมุทรสาคร: สำนักงานจังหวัดสมุทรสาคร.
- สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. (2545). *แนวทางในการร่างกฎหมายลำดับรองและบทความที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูปการศึกษา.
- สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยว ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2553). *แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน. (2554). *ทักษะแห่งอนาคตใหม่: การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21*. เข้าถึงได้จาก <http://www.qlf.or.th/Home/Contents/930>

- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2555). จำนวนผู้ป่วยนอก จำแนกตามกลุ่มสาเหตุป่วย 21 โรค ของจังหวัดสมุทรสาคร. เข้าถึงได้จาก <http://service.nso.go.th/nso/web/statseries/statseries09.html>
- สำนักบริหารงานกรมมัธยมศึกษาตอนปลาย. (2558). แนวทางการจัดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นสมรรถนะสาขาวิชาชีพ. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2553). แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2559). แนวทางการจัดกิจกรรมเรียนรู้ “ลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้”. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สามารถ จันทร์สุรย์. (2534). ภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ อะไร การสัมมนาทางวิชาการเรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สุมณฑา พรหมบุญ. (2541). การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สุมน อมรวิวัฒน์. (2544). กระบวนการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สุมน อมรวิวัฒน์. (2544). หลักสูตรทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุรเกียรติ์อาชานุกาพ. (2550). การสร้างเสริมสุขภาพ: แนวคิดหลักการและบทเรียนของไทย. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- สุรศักดิ์ หลาบมาลา. (2549). เทคโนโลยีการเรียนรู้ของไทยในปี 2553. กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนาการเรียนรู้และเครือข่ายการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม.
- เสน่ห์ จามริก. (2532). แนวคิดพัฒนาการศึกษาไทย: บทวิเคราะห์เบื้องต้น. การศึกษาแห่งชาติ, 24(1), 27.
- เสรี พงศ์พิศ. (2549). เศรษฐกิจพอเพียงการพัฒนายั่งยืน. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- เสาวภา วิชาดี. (ม.ป.ป.). รูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียนในมุมมองของทฤษฎีการเรียนรู้แบบประสบการณ์. เข้าถึงได้จาก https://www.bu.ac.th/knowledgecenter/executive_journal/jan_mar_11/pdf/aw24.pdf
- อริวัฒน์ เจียวิวรรณ์กุล. (2553). ความสำคัญต่อชุมชน/องค์กร. เข้าถึงได้จาก <http://www.grad.mahidol.ac.th>

- อธิวัฒน์ เจียวิวรรธน์กุล. (2553). *กระบวนการค้นคว้าใหม่ของความสำคัญต่อชุมชนของครู: การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุทุกระดับและพหุกรณีศึกษา*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาวิธีวิทยาการวิจัยการศึกษา, คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนุสรณ์ เฉลิมศรี. (2555). *รายงานวิจัย การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายประถม)*. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- อภิชัย พันธเสน. (2541). *แนวคิดทฤษฎีและภาพรวมของการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา.
- อมรรัตน์ วัฒนาธร. (2547). *หลักสูตรเศรษฐศาสตร์ระดับประถมศึกษาที่บ้านถวาย: อีกแนวทางหนึ่งของการปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียน*. *ประชาคมวิจัย*, 56, 55-58.
- อมรรัตน์ วัฒนาธร. (2547). *การวิจัยแบบมีส่วนร่วมที่ใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาหลักสูตร: กรณีศึกษาหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ระดับประถมศึกษาที่บ้านถวาย จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อภาพร เผ่าวัฒนา, สุรินทร์ กลัมพากร, สุณีย์ ละกำป็น และขวัญใจ อำนาคัตย์เชื้อ. (2554). *การสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรคในชุมชน: การประยุกต์แนวคิดและทฤษฎีสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อำพล จินดาวัฒนะ, สุรเกียรติ อาชานานุภาพ และสุรณี พิพัฒน์โรจนกมล. (2550). *การสร้างเสริมสุขภาพ: แนวคิดหลักการและบทเรียนของไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- อุทัย คุลยเกษม และอรศรี งามพิทยาพงศ์. (2540). *ระบบการศึกษากับชุมชน*. กรุงเทพฯ: แปลนพับลิชชิงจำกัด.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2536). *คำชี้แจงในภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา.
- Amstien, S. R. (1969). Ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planner*, 35(4), 216-224.
- Beakley, B., Yoder, S., & West, L. (2003). *Community-based instruction*. Arlington, VA: Council for Exceptional Children.
- Bruce, E. L. (1999). The role of the elementary principals in school community relations. *Dissertation Abstracts International*, 32(6), 6028.

- Communities and Local Government Committee. (2007). *DCLG Annual report*. London: The House of Commons.
- Constantin, D., & Mitrut, C. (2007). Cultural tourism and sustainable tourism development. *Cultural Tourism and Sustainable Local Development, 12*, 149-166
- Davis, K., & Newstrom, J. W. (1989). *Human behavior at work: Organizational behavior*. New York: McGraw-Hill.
- Davis, G. A., & Thomas, M. A. (1989). *Effective schools and effective teachers*. Boston: Allyn and Bacon.
- Dick, W., Carey, L., & Carrey, J. O. (2005). *The systematic design of instruction* (5th ed.). New York: Addison Wesley.
- Edelman, C., & Mandel, C. L. (1994). *Health promotion throughout the lifespan*. St. Louis, MO: Mosby-Year Book.
- Gold, S. E. (2000). Community organizing at a neighborhood high school: Promises and dilemmas in building parent-educator partnership and collaborations. *Pro Quest Digital Dissertations, 60*(7), 295.
- Good, C. V. (1973). *Dictionary of education*. New York: McGraw-Hill.
- Houston, R. W. (1972). *Developing instructional modules: A modular system for writing modules college of education*. Houston: University of Houston.
- Joyce, B. R., & Weil, M. (1996). *Models of teaching*. Boston: Allyn and Bacon.
- Kapfer, P. G., & Kapfer, M. B. (1972). Introduction to learning. *Educational Technology, 2*(9), 9-11.
- Kolb, D. A, Rubin, I. M., & Osland, J. (1991). *Organizational behavior: An experiential approach* (5th ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality*. New York: Harper.
- McMillan, D. W., & Chavis, D. M. (1986). Sense of community: A definition and theory. *Journal of Community Psychology, 14*(1), 6-23.
- Murray, R. B., & Zentner, J. P. (1993). *Nursing assignment and health promotion: Strategies through the life span*. North Walk, CT: Appleton & Lange.
- Naidoo, J., & Willis, J. (2009). *Foundations for health promotin: Public health and the health promotin*. London: Bailliere.

- Owens, T. R., & Wang, C. (1996). *Community-based learning a foundation for meaningful educational reform*. Retrieved from <https://educationnorthwest.org/sites/default/files/Community-BasedLearning.pdf>
- Palank, C. L. (1991). . Determinants of health-promotive behavior: A review of current research. *The Nursing Clinics of North America*, 26(4), 815-832.
- Pearce, D. (1991). *Green economics*. London: University College London.
- Pender, N. J. (1987). *Health promotion in nursing practice* (2nd ed.). Norwalk, CT: Appleton.
- Pender, N. J. (1996). *Health promotion in nursing practice* (3rd ed.). Connecticut: Appleton & Lange.
- Pender, N., Murdaugh, C., & Parsons, M. (2006). *Health promotion in nursing practice*. New Jersey: Pearson Education.
- Pender, N. J. (1987). *Health promotion in nursing practice* (2nd ed.). East Norwalk, CT: Appleton & Lange.
- Pender, N. J., Murdaugh, C. L., & Parsons, M. A. (2011). *Health promotion in nursing practice* (4rd ed.). New York: Appleton & Lange.
- Petersen, A. R . (1994). Community development in health promotion empowerment or regulation. *Australian Journal of Pubic Health*, 18(2), 213-217.
- Piaget, J. (1977). *The Origin of intelligence in the child*. Washington: Penguin Education.
- Smith, M., & Puczko, L. (2009). *Health and wellness tourism*. Dubrovnik: The University of Dubrovnik and CEO.
- Tone, K. & Tilford, S. (1994). *Health education effectiveness, efficiency, and equity* (2nd ed.). London: Chapman-Hall.
- UNESCO. (1982). *Basic concepts and considerations in educational planning manangement*. Bangkok: Office for Educational in Asia and the Pacific.
- United Nations. (2005). *Trade and development report*. Geneva: United Nations Conference on Trade and Developmen.
- University of Pretoria. (2007). *Introduction to community-based learning*. Retrieved from <http://en.wikiversity.org>
- WHO. (2011). *Socials determinants approaches to public health: From concept to practice*. Malta: WHO.

World Economic Forum & The Boston Consulting Group. (2016). *New visions for education: Fostering social and emotional learning through technology*. Retrieved from http://www3.weforum.org/docs/WEF_New_Vision_for_Education.pdf

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรม
สุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ในครั้งนี้ มีผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ดังรายนาม
ต่อไปนี้

1. รองศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรนภา พรหมมา
รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร้อยตำรวจตรีหญิง ดร.เรวดีพรรณ รอบคอบ
อาจารย์ประจำคณะพยาบาลศาสตร์ วิทยาลัยเซนต์หลุยส์
3. อาจารย์ ดร.พีรพงษ์ พันธุ์โสดา
ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ
วิทยาลัยอาชีวศึกษาเทคโนโลยีฐานวิทยาศาสตร์ (ชลลบุรี)
4. อาจารย์ ดร.กิตติมา ปัทมาวิไล
หัวหน้างานหลักสูตรและการสอน โรงเรียนสมุทรสาครวิทยาลัย
5. อาจารย์ภาสกร พงษ์สิทธิถาวร
ข้าราชการบำนาญ
ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาการนิเทศและเร่งรัดคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ภาคผนวก ข
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

คู่มือการใช้

ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน
เพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย
โดยใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์
เรื่อง การสร้างเสริมสุขภาพในชุมชนด้านปัจจัยสี่

ชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน เพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย

ความเป็นมา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตรา 22 ระบุไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ” และส่วนของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ดังมาตรา 24 (3) และมาตรา 24 (5) ได้กล่าวถึงการจัดการจัดการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็นทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง และสามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลาโดยอาศัยการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชนทุกฝ่ายเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ สำหรับมาตรา 57 ให้นำหน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ความรู้ความชำนาญและภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและมีการยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับหลักการเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative economy) เป็นการต่อยอดถึงหลักเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency economy) เป็นปรัชญาที่สามารถนำมาปรับใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของไทยได้อย่างกลมกลืนเหมาะสมอย่างยิ่ง

กระทรวงสาธารณสุขมีนโยบายในการปฏิรูประบบสุขภาพของประเทศ ได้กำหนดยุทธศาสตร์ในปีพ.ศ. 2559 โดยมุ่งเน้น 3 ด้าน คือ 1) การพัฒนาสุขภาพตามกลุ่มวัย ดูแลตั้งแต่ครรภ์มารดาจนถึงการดูแลในระยษะสุดท้าย 2) การพัฒนาระบบบริการที่มีคุณภาพมาตรฐาน ประชาชนเข้าถึงบริการได้ และ 3) การพัฒนาระบบบริหารจัดการเพื่อสนับสนุนการบริการ ซึ่งล้วนต้องอาศัยความร่วมมือจากพหุภาคีและทุกภาคส่วน มีการประเมินนวัตกรรมและเทคโนโลยี และมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดูแลสุขภาพประชาชน เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย เพื่อให้ประชาชนได้รับการดูแลที่มีประสิทธิภาพ ระบบสุขภาพยั่งยืน โดยเฉพาะการเตรียมการรองรับสังคมผู้สูงอายุ ที่จะมีผู้สูงอายุและผู้พิการเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ กระทรวงสาธารณสุขได้ตั้งเป้าหมายความเป็นเลิศใน 4 ด้าน คือ 1) การส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรค ที่เป็นนวัตกรรมสังคม มีหลักการในการให้ความรู้แก่ประชาชน เพื่อดูแลสุขภาพตนเองอย่างถูกต้อง มีสุขภาพดี ซึ่งเป็นหัวใจของการสาธารณสุข 2) ระบบบริการ ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเหมาะสมในการดูแลผู้ป่วยทุกระดับ 3) การพัฒนาคน ฝึกรวมบุคลากรทุกระดับ และ 4) ระบบบริหาร

จัดการ (กระทรวงสาธารณสุข, 2559) ซึ่งปัจจุบันแนวโน้มทั่วโลกเริ่มต้นตัวและได้หันมาใส่ใจกับการดูแลสุขภาพมากขึ้น แนวโน้มการผลิตและการบริโภคผลิตภัณฑ์ที่ดีต่อสุขภาพจึงเพิ่มขึ้นตามมาอย่างเห็นได้ชัด ยิ่งไปกว่านั้นยังมีผู้บริโภคจำนวนไม่น้อยที่ถือแนวความคิดว่า “การป้องกันดีกว่าการรักษา” ผู้บริโภคทั่วโลกต่างให้ความใส่ใจในเรื่องสุขภาพมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเลือกรับประทานอาหารที่เน้นสุขภาพ การออกกำลังกายหรือแม้แต่การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่ทำจากธรรมชาติ รวมทั้งแนวโน้มของการพัฒนาอาหารของโลกปัจจุบันและอนาคต มีทิศทางไปยังการพัฒนานวัตกรรมอาหารและยาเพื่อสุขภาพที่ทำมาจากวัตถุดิบธรรมชาติเป็นหลัก โดยผู้ได้จากสถิติการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพร/ ผลิตภัณฑ์รูปแบบเดิม (Keamey, 2012, p. 6)

ชุดกิจกรรมที่ใช้ในการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ คือ ชุดกิจกรรมที่นำเอาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เอกอักษณทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นและเอกอักษณในด้านอื่น ๆ มาใช้ในการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ให้มีความรู้ความเข้าใจ มีเจตคติที่ดี โดยร่วมมือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถนำไปใช้ในการสอนในแต่ละพื้นที่ในชุมชนต่าง ๆ ถือเป็นสิ่งจำเป็นในสภาพการณ์ปัจจุบัน ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทยนี้เป็นการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยการปฏิบัติจริงอย่างหลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนแนวใหม่สำหรับผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการศึกษา (Owens & Wang, 1996) ที่มุ่งเน้นไปที่มาตรฐานวิชาการและการใช้เทคนิคการสอนที่เตรียมผู้เรียนเพื่อศึกษาต่อและจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพ เพื่อเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนได้พึ่งตนเองได้ในการดำรงชีวิตในวัยผู้ใหญ่ นอกจากนี้ แล้วการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานยังมีการจัดการเรียนรู้ที่เป็นพลวัตรเบ็ดเสร็จ ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในการหาสถานที่ทำงานด้านที่เกี่ยวกับวิชาชีพและประสบการณ์การทำงาน อีกทั้งยังสร้างเสริมสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งจะมีการพัฒนาไปสู่ภาคีความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอันจะเป็นประโยชน์ระยะยาวกับผู้เรียน ภาคธุรกิจและสาธารณสุขชนทั่วไป (พัชรี ศรีสังข์, 2551, หน้า 115, 116, 118) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ชุมชน ชุมชนเป็นกิจกรรมนักเรียนที่สนับสนุนให้นักเรียนได้เรียนรู้ช่วยกันทำ ช่วยกันคิด ช่วยกันแก้ปัญหา ตามความถนัด ความสนใจ และตรงตามความสามารถของผู้เรียนตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2553, หน้า 51)

ผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญและความสำเร็จของนักเรียน จึงได้พัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทยขึ้น เพื่อให้ได้ข้อมูลและแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างถูกต้องเหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

หลักการของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้

1. เป็นชุดกิจกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกตนเองด้านความรู้ เจตคติ และปฏิบัติ
2. เป็นชุดกิจกรรมจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นสำหรับนักศึกษาชั้นมัธยมศึกษาการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. เป็นชุดกิจกรรมจัดการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่น และสามารถปรับเปลี่ยนเวลาในการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสม

วัตถุประสงค์ของชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้

- หลังจากได้รับการเรียนรู้แล้ว ผู้เรียนจากชุดกิจกรรมการเรียนรู้จะได้รับ ดังนี้
1. เพื่อให้ผู้เข้ารับการเรียนด้วยชุดกิจกรรมมีความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญเกี่ยวกับชุมชน
  2. เพื่อให้ผู้เข้ารับการเรียนด้วยชุดกิจกรรมมีทักษะในการสื่อสาร การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา มีความรู้ เจตคติ และสามารถปฏิบัติได้
  3. เพื่อให้ผู้เข้ารับการเรียนด้วยชุดกิจกรรมนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการครองตน ครองคน และครองงาน ให้เอื้อความสำเร็จในการดำรงชีวิต

โครงสร้างและรายละเอียดของเนื้อหาของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวชุมชนเป็นฐาน

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน ประกอบด้วย กิจกรรมการฝึกอบรม 6 ชุดกิจกรรม ดังนี้

1. ชุดกิจกรรมที่ 1 เรื่องสุขภาพดีด้วยวิถีพอเพียง
2. ชุดกิจกรรมที่ 2 เรื่องสุขภาพกับปัจจัยสี่
3. ชุดกิจกรรมที่ 3 เรื่องอาหารพื้นบ้านจากป่าชายเลน และสมุนไพรจากอาหาร
4. ชุดกิจกรรมที่ 4 เรื่องเส้นทางสายเกลือสมุทร
5. ชุดกิจกรรมที่ 5 เรื่องเครื่องนุ่มห่มจาสิย้อมจากพืชผักสมุนไพรและวัตถุดิบจากในธรรมชาติ
6. ชุดกิจกรรมที่ 6 เรื่องสืบสมุนไพรที่ควรมีในโรงเรียน

กิจกรรม/แนวทางในการพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้

1. การเรียนรู้แบบผู้ใหญ่ (Adult learning) โดยผู้เรียนเป็นบุคคลสำคัญที่ต้องเรียนรู้ด้วยตัวเอง และนำความรู้ที่ได้เรียนรู้ไปใช้ได้ทันที ด้วยแนวทางของตัวเอง
2. กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง
  - 2.1 การบรรยายเนื้อหา (Lecture)
  - 2.2 Work shop สร้างประสบการณ์และสร้างสถานการณ์
  - 2.3 กิจกรรมกลุ่ม/ เกมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน (Brain storming)
  - 2.4 Role playing ให้เห็นสถานการณ์จำลอง (บทบาทสมมติ)
  - 2.5 ค้างใจท้อ (ใบงาน) เพื่อนำไปฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง
3. ผู้สอนทำหน้าที่เพียงผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (Facilitator) ทำให้การพัฒนาเป็นไปตามธรรมชาติของผู้เรียนรู้นั้น ๆ โดยการเรียนรู้ที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเองด้วยตัวเอง
4. สื่อประกอบการเรียน ได้แก่ คู่มือการใช้ชุดกิจกรรม ใบความรู้ ใบงาน เอกสารประกอบการเรียนรู้ เนื้อหา จำนวน 6 ชุดกิจกรรมการเรียนรู้
5. ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้
  - 5.1 ขั้นนำเข้าสู่กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ เป็นขั้นการสร้างบรรยากาศในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการทบทวนความรู้เดิม เพื่อเตรียมพร้อมในการเรียนรู้ ในการทำกิจกรรมกลุ่ม ทุกกลุ่มมีการวิเคราะห์ โต้แย้ง อภิปรายร่วมกัน เพื่อตรวจสอบว่าเนื้อหานั้นสามารถสอดแทรกกิจกรรมกลุ่มได้หรือไม่อย่างไร การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในขั้นนี้เพื่อเตรียมความพร้อมในการเรียนรู้
  - 5.2 ขั้นประสบการณ์ตรงและค้นหาความรู้ด้วยกระบวนการคิด เป็นขั้นที่ให้นักเรียนลงมือทำกิจกรรมที่เตรียมไว้ เพื่อให้นักเรียนมีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการเรียนของตนเอง ก่อให้เกิดประสบการณ์ที่จะสามารถนำมาวิเคราะห์ อภิปรายให้เกิดการเรียนรู้ที่ชัดเจนขึ้น ในขั้นนี้ นักเรียนมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิด ความรู้สึก และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น โดยนักเรียนมีส่วนร่วมทางด้านร่างกาย การเคลื่อนไหว และการแสดงออกทั้งกาย วาจา สื่อสาร ความหมายกับผู้อื่น โดยผู้สอนทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการให้คำแนะนำ และกระตุ้นให้นักเรียนใช้กระบวนการคิด และเชื่อมโยงความรู้ที่ได้รับจากผู้สอน และความรู้ที่ได้รับจากเพื่อนนักเรียนคนอื่น ๆ กับความเข้าใจของตนเอง จนสามารถสร้างความรู้และกระบวนการเรียนรู้ของตนเองขึ้นมา
  - 5.3 ขั้นสะท้อนความคิดและสรุปองค์ความรู้ เป็นขั้นของการรวบรวมความคิดเห็น และข้อมูลต่าง ๆ จากขั้นกิจกรรมมาประสานกันจนได้ข้อสรุปที่ชัดเจน รวมทั้งการกระตุ้นให้

นักเรียนนำเอาการเรียนรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติหรือใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน เพื่อให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นร่วมกัน เพื่อเป็นแนวทางให้นักเรียนได้นำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้เนื้อหาอื่น ๆ ต่อไป

สื่อประกอบการเรียนรู้

สื่อที่ใช้ประกอบการเรียนรู้ในชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน เพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ประกอบด้วย ใบงาน ใบความรู้ ใบกิจกรรม และแบบทดสอบท้ายบทเรียน

การวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลตามการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน เพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย ประกอบด้วย 2 ลักษณะ คือ

1. การวัดและประเมินผลภายหลังการเสร็จสิ้นการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ด้วยเครื่องมือวัดซึ่งกำหนดไว้ในแต่ละแผน ได้แก่ ใบความรู้ ใบกิจกรรม และแบบทดสอบท้ายบทเรียน
2. การวัดและประเมินผลชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นการประเมินพฤติกรรมสุขภาพของผู้เรียน คือ ความรู้ เจตคติ และปฏิบัติการ ทั้งก่อนและหลังการทดลองใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ และประเมินความพึงพอใจต่อชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย

กำหนดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน
เพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยภูมิปัญญาไทย

กิจกรรมที่ 1 เรื่องสุขภาพดีด้วยวิถีพอเพียง

ประเมินความรู้ของผู้เรียน ก่อนเรียน
การบรรยาย ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพดีด้วยวิถีพอเพียง
กิจกรรมฝึกปฏิบัติ การเรียนรู้ สุขภาพดีด้วยวิถีพอเพียง
ประเมินความรู้ของผู้เรียน หลังเรียน

กิจกรรมที่ 2 เรื่องสุขภาพกับปัจจัยสี่

ประเมินความรู้ของผู้เรียน ก่อนเรียน
การบรรยาย ความรู้เกี่ยวกับการเสริมสร้างสุขภาพในชุมชนด้วยปัจจัยสี่
กิจกรรมฝึกปฏิบัติ การเรียนรู้ การสร้างสุขภาพจากปัจจัยสี่
ประเมินความรู้ของผู้เรียน หลังเรียน

กิจกรรมที่ 3 เรื่องอาหารพื้นบ้านจากป่าชายเลน และสมุนไพรจากอาหาร

ประเมินความรู้ของผู้เรียน ก่อนเรียน
การบรรยาย ความรู้เกี่ยวกับอาหารพื้นบ้านจากป่าชายเลน และสมุนไพรจากอาหาร
กิจกรรมฝึกปฏิบัติ การเรียนรู้ อาหารพื้นบ้านจากป่าชายเลน และสมุนไพรจากอาหาร (ต่อ)
ประเมินความรู้ของผู้เรียน หลังเรียน

กิจกรรมที่ 4 เรื่องเส้นทางสายเกลือสมุทร

ประเมินความรู้ของผู้เรียน ก่อนเรียน
การบรรยาย ความรู้เกี่ยวกับเส้นทางสายเกลือสมุทร
กิจกรรมฝึกปฏิบัติ การเรียนรู้ เส้นทางสายเกลือสมุทร
ประเมินความรู้ของผู้เรียน หลังเรียน

กิจกรรมที่ 5 เรื่องเครื่องนุ่งห่มจาतीय้อมจากพืชผักสมุนไพรและวัตถุดิบจากในธรรมชาติ

ประเมินความรู้ของผู้เรียน ก่อนเรียน
การบรรยาย ความรู้เกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่มจาतीय้อมจากพืชผักสมุนไพรและวัตถุดิบจากในธรรมชาติ
กิจกรรมฝึกปฏิบัติ การเรียนรู้ เครื่องนุ่งห่มจาतीय้อมจากพืชผักสมุนไพรและวัตถุดิบจาก
ในธรรมชาติ (ต่อ)

ประเมินความรู้ของผู้เรียน หลังเรียน

กิจกรรมที่ 6 เรื่องสืบสมุนไพรที่ควรมีในโรงเรียน

ประเมินความรู้ของผู้เรียน ก่อนเรียน

การบรรยาย ความรู้เกี่ยวกับสับสนไพรที่ควรมีในโรงเรียน
กิจกรรมฝึกปฏิบัติ การเรียนรู้ สับสนไพรที่ควรมีในโรงเรียน (ต่อ)
ประเมินความรู้ของผู้เรียน หลังเรียน

ตัวอย่าง
แผนการจัดชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2
เรื่อง สุขภาพกับปัจจัยสี่ เวลา 3 ชั่วโมง

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

เข้าใจลักษณะของภูมิปัญญาไทยของชาวบ้าน ในด้านปัจจัยสี่ เกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพ และแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน จากธรรมชาติ พื้นที่ชุมชนที่สร้างเสริมสุขภาพ

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. นักเรียนสามารถจำแนกสิ่งที่สังเกตได้ เกี่ยวกับเรื่องของสุขภาพกับปัจจัยสี่
2. นักเรียนสามารถสร้างสื่อ (โปสเตอร์) สร้างสรรค์เกี่ยวกับสุขภาพกับปัจจัยสี่

สาระการเรียนรู้

1. ลักษณะ/ ความเป็นมา ของชุมชน
2. หลักการของสุขภาพและปัจจัยสี่
3. แนวทางการสร้างเสริมสุขภาพด้วยปัจจัยสี่

กิจกรรมการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นนำเข้าสู่กิจกรรมการจัดการเรียนรู้

1. สร้างความคุ้นเคยกับนักเรียนโดยแนะนำตนเอง ซึ่งแจ้งวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ ตามชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง สุขภาพกับปัจจัยสี่ อธิบายวิธีการเรียนการสอนตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน และแจ้งกำหนดตารางเรียนรู้
2. นำเข้าสู่บทเรียนโดยการสนทนาและยกตัวอย่างบุคคลที่มีความสามารถในการสร้างเสริมสุขภาพ และการดูแลสุขภาพด้วยตนเองจากปัจจัยสี่ และประสบความสำเร็จในอาชีพของตนอย่างสูงสุด

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นประสบการณ์ตรงและค้นหาความรู้ด้วยกระบวนการคิด

1. ให้นักเรียนเลือกเพื่อนที่ทุกคนในห้องเลือกว่าดัชนีมวลกายสมส่วนมา 1 คน พร้อมบอกเหตุผลที่เพื่อนคนนี้ได้รับเลือกจากทุกคน
2. ให้นักเรียนคนที่เพื่อน ๆ ทุกคนเลือกออกมาแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการรับประทานอาหารในแต่ละวัน ว่า มีอะไรบ้างในแต่ละมื้อ และมีประโยชน์อะไรกับตัวเองบ้าง

3. ผู้สอนให้นักเรียนร่วมกันสรุป ว่านักเรียนมีวิธีการรับประทานอาหารอย่างไร และถ้าป่วยจากการรับประทานอาหาร นักเรียนมีวิธีแก้ปัญหาอย่างไร และมีวิธีที่จะรักษาให้ยาวนานได้อย่างไร โดยบันทึกลงในใบกิจกรรม (ใบกิจกรรม 1 หน่วยการเรียนรู้ที่ 1)

4. ให้นักเรียนศึกษาลักษณะ หลักการ การปฏิบัติตนเอง และแนวทางการสร้างเสริมสุขภาพตัวเองด้วยปัจจัยสี่ จากใบความรู้และแหล่งความรู้โดยอิสระ และนักเรียนแต่ละคนสรุป ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาใบงานและแหล่งความรู้โดยอิสระ ลงในแบบบันทึกผลการศึกษาดูตามใบงาน (ใบงาน 1 แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2)

5. ผู้สอนให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม ๆ ละ 3-5 คน โดยให้เลือกกลุ่มได้เองโดยอิสระ พร้อมร่วมกันอภิปรายกลุ่มและสรุปผล โดยตอบคำถามของการสร้างเสริมสุขภาพตนเองด้วยปัจจัยสี่ ว่ามีหลักการใดบ้างที่สามารถนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้ และอธิบายวิธีการปฏิบัติตน ให้เป็นผู้มีสุขภาพที่สมบูรณ์และแข็งแรงได้อย่างไรบ้าง โดยปฏิบัติตามขั้นตอนในใบกิจกรรม (ใบกิจกรรม 2 หน่วยการเรียนรู้ที่ 2) แล้วบันทึกลงในแบบบันทึกผลการอภิปรายกลุ่ม

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นสะท้อนความคิดและและสรุปองค์ความรู้

1. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนนำเสนอผลการอภิปรายกลุ่มหน้าชั้นเรียน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

2. ผู้สอนและนักเรียนร่วมกันสรุปว่า การสร้างเสริมสุขภาพของตนเองด้วยปัจจัยสี่นั้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตลอดเวลา เริ่มมาตั้งแต่แรกเกิดถึงช่วงสุดท้ายของชีวิตมนุษย์ ดังจะเห็นได้ว่าบุคคลที่ขาดทักษะด้านนี้ก่อให้เกิดปัญหาความป่วย และไม่แข็งแรง ทำให้มีปัญหาในการดำรงชีวิต เกิดความอึดอัด ไม่สบายใจ ขาดความมั่นใจ

3. ให้นักเรียนทำแบบทดสอบท้ายแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2

4. ให้นักเรียนบันทึกประโยชน์ที่ได้จากการเรียนรู้และการนำไปใช้ในชีวิตจริง ลงในแบบสรุปผลการเรียนรู้ที่ผู้สอนแจกให้

ขั้นตอนที่ 4 การประยุกต์ใช้ความรู้

ผู้สอนให้นักเรียนนำภาระงานและชิ้นงานที่ได้นำเสนอเผยแพร่แก่บุคคลที่สนใจ

สื่อประกอบการเรียนรู้

1. ใบความรู้ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2
2. ใบงาน 1 แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2
3. ใบกิจกรรม 1 แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2
4. ใบกิจกรรม 2 แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2

5. แบบทดสอบ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2
6. แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม
7. แบบสังเกตพฤติกรรมด้านความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติ
8. แบบประเมินผลการนำเสนอผลงาน การอภิปรายกลุ่ม

การวัดและประเมินผล

วิธีการวัดและประเมินผล	เครื่องมือการวัดและประเมินผล	เกณฑ์การวัดและประเมินผล
1. ตรวจสอบผลงาน การเสริมสร้างสุขภาพ ด้วยปัจจัยสี่	ตรวจสอบผลงานการเสริมสร้าง สุขภาพด้วยปัจจัยสี่	นักเรียนที่ผ่าน จะต้องได้ คะแนนตั้งแต่ 2 คะแนนขึ้นไป จาก 3 คะแนน
2. ตรวจสอบผลงานการสรุป ความรู้จากการศึกษา ใบความรู้	แบบประเมินผลงานเพื่อวัดความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติ เกี่ยวกับ สุขภาพกับปัจจัยสี่	นักเรียนที่ผ่าน จะต้องได้ คะแนนตั้งแต่ 2 คะแนนขึ้นไป จาก 3 คะแนน
3. ตรวจสอบผลงาน การอภิปรายกลุ่ม	แบบประเมินผลงานเพื่อวัด แนวคิดที่มีต่อวิธีการปฏิบัติตนเพื่อ เสริมสร้างพฤติกรรมสุขภาพ	กลุ่มที่ผ่าน จะต้องได้คะแนน ตั้งแต่ 2 คะแนนขึ้นไปจาก 3 คะแนน
4. ทดสอบความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับ สุขภาพกับปัจจัยสี่	แบบทดสอบความรู้ เจตคติ และ การปฏิบัติตนเอง	นักเรียนต้องได้คะแนน 2 คะแนนขึ้นไป จึงถือว่า ผ่านเกณฑ์
5. ประเมินการปฏิบัติงาน ตามหน้าที่ที่กลุ่มมอบหมาย จนสำเร็จด้วย ความรับผิดชอบ	แบบประเมินการปฏิบัติงานตาม หน้าที่ที่มอบหมายจนสำเร็จด้วย ความรับผิดชอบ	กลุ่มที่ผ่าน ต้องได้คะแนน ตั้งแต่ 2 คะแนนขึ้นไป จาก 3 คะแนน
6. ประเมินผล การนำเสนอผลงาน และ การอภิปราย	แบบประเมินผลการนำเสนอ ผลงาน และการอภิปรายกลุ่ม	นักเรียนที่ผ่าน ต้องได้คะแนน ตั้งแต่ 2 คะแนนขึ้นไป จาก 3 คะแนน

แบบประเมินผล โปสเตอร์

คำชี้แจง: สรุปผลการประเมิน โดยทำเครื่องหมาย/ให้ตรงกับพฤติกรรมที่นักศึกษาปฏิบัติ

เกณฑ์การประเมิน การนำเสนอผลการอภิปรายกลุ่ม	ผลการประเมิน				
รายการประเมิน	1	2	3	ผ่าน	ไม่ผ่าน
มีเนื้อหาสาระที่สื่อสารได้เข้าใจง่าย ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์					
มีความคิดสร้างสรรค์และจัดสาระอย่างเป็นระบบ					
มีการใช้สีสันทัน และองค์ประกอบทางศิลปะอย่างเหมาะสม					
มีการนำเสนอภาพโปสเตอร์ของนักเรียนได้อย่างเหมาะสม					
ความคิดเห็นเพิ่มเติม					

เกณฑ์การประเมิน

ระดับคุณภาพ	เกณฑ์การประเมิน
3	มีข้อมูลความรู้ครบถ้วน ใช้ภาษาถูกต้องชัดเจน ภาพมีความเหมาะสม
2	มีข้อมูลความรู้ครบถ้วน ใช้ภาษาถูกต้องชัดเจน ภาพไม่เหมาะสม
1	มีข้อมูลความรู้ไม่ครบถ้วน ใช้ภาษาไม่ถูกต้องและไม่ชัดเจน ไม่เหมาะสม

เกณฑ์การผ่าน

นักศึกษาที่ผ่านเกณฑ์ต้องได้คะแนน ตั้งแต่ 2 คะแนนขึ้นไป จาก 3 คะแนน

ลงชื่อ .....ผู้ประเมิน

ตำแหน่ง.....

วัน.....เดือน..... พ.ศ. ....

ตัวอย่างการคำนวณ

การทดลองการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน

ผลการทดลองใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน นักเรียนมีพฤติกรรม
สุขภาพ ในด้านต่าง ๆ ก่อน-หลังเรียน รายบุคคล ดังนี้

ตารางแสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมสุขภาพด้านความรู้ก่อนเรียน-หลังเรียนรายบุคคลปรากฏผล ดังนี้

คนที่	คะแนนก่อนเรียน (30)	คะแนนหลังเรียน (30)	D	D ²
1	15	23	8	64
2	12	26	14	64
3	11	25	14	196
4	20	18	-2	4
5	10	22	12	144
6	15	24	9	81
7	17	25	8	64
8	19	18	-1	1
9	13	22	9	81
10	12	24	12	144
11	13	27	14	196
12	19	25	6	36
13	13	20	7	49
14	17	22	5	25
15	18	22	4	16
16	12	24	12	144
17	18	22	4	16
18	14	23	9	81
19	13	26	13	169
20	19	23	4	16
21	21	20	-1	1

คนที่	คะแนนก่อนเรียน (30)	คะแนนหลังเรียน (30)	D	D ²
22	12	25	13	169
23	18	26	8	64
24	19	23	4	16
25	11	22	11	121
26	17	27	10	100
27	15	27	12	144
28	20	24	4	16
29	18	25	7	49
30	15	21	6	36
31	14	26	12	144
32	13	28	15	225
รวม	$\bar{X} = 15.42$	$\bar{X} = 23.61$	$\Sigma D = 254$	$\Sigma D^2 = 2612$

ตาราง แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมสุขภาพด้านเจตคติก่อนเรียน-หลังเรียนรายบุคคลปรากฏผล ดังนี้

คนที่	คะแนนก่อนเรียน (90)	คะแนนหลังเรียน (90)	D	D ²
1	44	80	36	1296
2	40	75	35	1225
3	35	74	39	1521
4	30	75	45	2025
5	42	78	36	1296
6	36	70	34	1156
7	48	76	28	784
8	37	72	35	1225
9	36	60	24	576
10	32	82	50	2500
11	32	75	43	1849
12	68	60	-8	64
13	45	78	33	1089
14	43	75	32	1024
15	37	80	43	1849
16	48	62	14	196
17	59	80	21	441
18	60	84	24	576
19	45	81	36	1296
20	53	80	27	729
21	42	56	14	196
22	64	75	11	121
23	56	76	20	400

คนที่	คะแนนก่อนเรียน (90)	คะแนนหลังเรียน (90)	D	D ²
24	39	66	27	729
25	46	76	30	900
26	51	78	27	729
27	48	70	22	484
28	50	76	26	676
29	55	84	29	841
30	51	70	19	361
31	55	78	23	529
32	52	82	30	900
รวม	เฉลี่ย = 46.22	เฉลี่ย = 74.50	$\Sigma D = 905$	$\Sigma D^2 = 29583$

ตารางแสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมสุขภาทางด้านกรปฏิบัติก่อนเรียน-หลังเรียนรายบุคคล
ปรากฏผล ดังนี้

คนที่	คะแนนก่อนเรียน (54)	คะแนนหลังเรียน (54)	D	D ²
1	20	45	25	625
2	18	42	24	576
3	21	41	20	400
4	15	44	29	841
5	20	40	20	400
6	17	41	24	576
7	18	43	25	625
8	24	41	17	289
9	22	51	29	841
10	20	48	28	784

คนที่	คะแนนก่อนเรียน (54)	คะแนนหลังเรียน (54)	D	D ²
11	18	29	11	121
12	15	45	30	900
13	20	45	25	625
14	16	40	24	576
15	16	38	22	484
16	25	47	22	484
17	27	46	19	361
18	29	40	11	121
19	30	46	16	256
20	28	34	6	36
21	24	49	25	625
22	27	41	14	196
23	32	42	10	100
24	31	36	5	25
25	24	51	27	729
26	28	43	15	225
27	34	39	5	25
28	9	34	25	625
29	30	44	14	196
30	28	38	10	100
31	30	36	6	36
32	34	48	14	196
รวม	เฉลี่ย = 23.43	เฉลี่ย = 42.09	$\Sigma D = 597$	$\Sigma D^2 = 12999$

แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมสุขภาพด้านความรู้โดยภาพรวม ก่อน-หลังเรียน

ผลการเรียนรู้	N	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน SD	ΣD	ΣD^2	t	df	Sig.
ก่อนเรียน	32	15.42	3.15	254	2612	-10.01***	31	0.000
หลังเรียน	32	23.61	2.53					

***p < .01

แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมสุขภาพด้านเจตคติโดยภาพรวม ก่อน-หลังเรียน

ผลการเรียนรู้	N	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน SD	ΣD	ΣD^2	t	df	Sig.
ก่อนเรียน	32	46.22	6.31	905	29583	-14.10	31	0.000
หลังเรียน	32	74.50	6.02					

***p < .01

แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมสุขภาพด้านการปฏิบัติโดยภาพรวม ก่อน-หลังเรียน

ผลการเรียนรู้	N	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน SD	ΣD	ΣD^2	t	df	Sig.
ก่อนเรียน	32	23.43	6.35	597	12999	-13.62	31	0.000
หลังเรียน	32	42.09	5.08					

***p < .01

เปรียบเทียบผลการจัดการเรียนรู้เรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานของพฤติกรรมสุขภาพ
ด้านความรู้ ด้านเจตคติ ด้านการปฏิบัติ ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ ปรากฏผล ดังนี้

ผลการเรียนรู้	ค่าเฉลี่ย คะแนนเต็ม (174 คะแนน)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	t-test	Sig. (2-tailed)
คะแนนก่อนเรียน	80.31	13.94	-20.73	0.000
คะแนนหลังเรียน	85.81	8.54		